

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

На правах рукопису

ГОРОБЕЦЬ ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 378. 6. 001. 85 : 78

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ З МУЗИКИ
СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

**Науковий керівник:
Болгарський Анатолій Георгійович
кандидат педагогічних наук, професор**

Київ – 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ З МУЗИКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ	
1.1. Аналіз науково-педагогічної літератури з питання еволюції поняття «педагогічна практика».....	11
1.2. Педагогічна практика як складова загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів педагогічного коледжу.....	38
Висновки до першого розділу	57
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ З МУЗИКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ	
2.1. Особливості змісту та організації педагогічної практики з музики у коледжах.....	59
2.2. Організаційно-методична система забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу	77
Висновки до другого розділу	88
РОЗДІЛ 3 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ	
3.1. Діагностика наявного рівня організації методичного забезпечення педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах.....	90
3.2. Модель організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах.....	125
3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	157
Висновки до третього розділу	189
ВИСНОВКИ	192
ДОДАТКИ	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	280
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	

ПП — педагогічна практика

ЗОШ — загальноосвітня школа

ДНЗ — дошкільний навчальний заклад

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ЛПК – Луцький педагогічний коледж

МГПК – Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж

КПК – Коломийський педагогічний коледж

БГК – Богуславський гуманітарний коледж

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі становлення незалежності України державою прийнято пакет директивних освітніх документів, спрямованих на відродження духовної культури підрастаючого покоління, посилення культурологічної спрямованості освіти. Музиці, як багатофункціональному виду мистецтва, у цьому процесі, надається пріоритетна роль з метою підвищення інтелектуального потенціалу нації та його реалізації в процесі розвитку гармонійної особистості на принципах демократизації, індивідуалізації та гуманізації сучасної освіти.

Нова парадигма освіти, сучасна епоха інформаційно-комп'ютерної цивілізації виявляють потребу в креативних спеціалістах, які насамперед уміють об'єднувати теоретичні знання та практичні навички, розробляти нетрадиційні шляхи впровадження нових наробок. Це зумовлює необхідність прискорення пошуку ефективних форм і методів роботи зі студентами вищих педагогічних навчальних закладів, спрямованої на підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних до вирішення означених завдань. Вхідження України в Європейський освітній простір передбачає підвищення значення самостійної роботи студентів у навчальному процесі та посилення ролі їх практичної підготовки. Саме тому роль педагогічної практики, яка виявляє якість підготовки фахівця, здатного у своїй професійній діяльності враховувати означені позиції, значно зросла.

Проблеми практичної діяльності людства, яка є основою всіх тлумачень поняття «практика», досліджувалися представниками різних галузей знань: у філософському аспекті (В. Андрущенко, Г. Батіщев, В. Іванов, М. Каган, В. Кремень, Е. Маркарян, К. Маркс, В. Межуєв, В. Шинкарук та ін.); психологічному ракурсі (В. Бродавська, В. Войтко, І. Патрик, В. Шапар, В. Яблонко та ін.); з позицій соціології (Г. Ареф'єва, Є. Біленький, В. Вільчинський, М. Каган, М. Козловець, О. Кравченко, В. Піча, Ю. Піча, І. Симонян, С. Харченко, Н. Хома та ін.).

Питання практичної підготовки майбутніх педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах докладно досліджувалися представниками педагогічної науки (О. Абдулліна, А. Бондар, Д. Гришин, В. Жигір, Н. Загрязкіна, І. Зязюн, Н. Казакова, У. Новацка, А. Петров, В. Розов, Н. Сас, С. Сисоєва, Т. Танько, В. Тарантей, С. Фрідман та ін.).

Заслуговують на увагу теоретичні дослідження, в яких науковці виокремили зміст, мету, завдання, функції, принципи, види педагогічної практики з музики студентів вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації (І. Боднарук, В. Бриліна, О. Бурлі, Л. Масол, І. Найд'юнов, І. П'ятницька-Позднякова, А. Сидоренко та ін.).

Сучасні науковці: А. Болгарський, Т. Бодрова, Л. Булатова, Ж. Дебеля, Л. Ісаєва, Г. Кондратенко, Г. Кожевніков, І. Пелячик, Л. Пічугіна, К. Тюребаєва, О. Щолокова та інші звертаються до дослідження проблем підготовки студентів музичних факультетів педагогічних ВНЗ, організації та проведення педагогічної практики саме в загальноосвітніх школах з предмета «Музика». Однак, проблема організації педагогічної практики з музики студентів

педагогічних коледжів у загальноосвітніх навчальних закладах досліджена недостатньо, а питання щодо організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів у дошкільних навчальних закладах – майже не вивчалися.

Отже, актуальність, нагальні потреби щодо вдосконалення педагогічної практики та недостатня методична розробленість проблеми організації практики з музики студентів педагогічного коледжу (вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації) зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Методичні засади організації практики з музики студентів педагогічного коледжу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота входить до плану наукових досліджень кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і складає частину наукового напрямку «Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителя», проблеми «Удосконалення методичної та диригентсько-хорової підготовки вчителя музики до практичної фахової діяльності».

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 24 грудня 2008 р., протокол №4, та узгоджено на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 24.02.2009 р.).

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методичні засади організації практики з музики студентів педагогічного коледжу.

Об'єкт дослідження – процес практичної підготовки майбутніх музичних керівників у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації.

Предмет дослідження – методичні засади організації практики з музики студентів педагогічного коледжу.

Реалізація поставленої мети передбачала розв'язання таких завдань дослідження:

1. Проаналізувати наукові джерела з проблем педагогічної практики студентів.
2. Уточнити сутність практики з музики студентів педагогічного коледжу, розробити критерії її ефективності.
3. Визначити та теоретично обґрунтувати провідні орієнтири удосконалення та підвищення ефективності організації практики студентів.
4. Виявити різновиди практики з музики студентів педагогічного коледжу.
5. Розробити систему організаційно-методичного забезпечення означеної практики та експериментально перевірити її ефективність.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: загально-філософська теорія пізнання, зокрема, філософське розуміння діяльності та практики як основи розвитку суспільства і пізнання; психолого-педагогічна теорія творчого розвитку особистості в процесі навчання; загальнопедагогічна

теорія співвідношення методико-теоретичної та практичної підготовки студентів вищої школи; наукові праці щодо психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до проведення практики (Ш. Амонашвілі, О. Мельник, О. Мороз, С. Науменко, О. Падалка, В. Федорчук, А. Щербаков, В. Юрченко та ін.); формування професійних умінь майбутніх учителів у процесі педагогічної практики (О. Абдулліна, А. Бойко, С. Золотухіна, Г. Кузнецова, О. Лавриненко, Л. Манчуленко, К. Щербакова та ін.), дослідження стосовно теоретико-практичних основ організації педагогічної практики студентів вищих педагогічних навчальних закладів (Л. Боріков, В. Гриньова, М. Жидкоблінов, Н. Кузьміна, І. Огородніков, А. Піскунов, П. Решетніков, В. Сластьонін, В. Тарантей, Н. Хмель та ін.), питань організації та проведення педагогічної практики студентів музичних факультетів педагогічних ВНЗ у загальноосвітніх школах з предмета «Музика» (А. Болгарський, Т. Бодрова, І. Боднарук, В. Бриліна, О. Бурлі, Ж. Дебелая, Л. Ісаєва, Г. Кожевніков, Л. Масол, І. Найдьонов, І. Пелячик та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи**: *теоретичні* – (аналіз філософських, соціологічних, психолого-педагогічних джерел з проблеми дослідження, навчальних планів та програм педагогічної практики коледжів з метою уточнення понятійного апарату дисертації, розробки й обґрунтування моделі організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах); *емпіричні* – *діагностичні* (тестування студентів, анкетування та бесіди з викладачами індивідуальних дисциплін, викладачами-методистами, музичними керівниками, студентами, творчі завдання); *прогностичні* (експертні оцінки); *обсерваційні* (пряме й опосередковане педагогічне спостереження); *експериментальні* (педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи, контрольні зрізи) з метою виявлення рівня методико-теоретичних знань та практичних навичок студентів із спеціальності 5.02020401 «Музичне мистецтво»); *статистичні* (обробка експериментальних даних для підведення підсумків дослідження).

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому:

Вперше:

- визначено методичні засади організації практики з музики студентів педагогічного коледжу;
- представлено організаційно-методичну систему забезпечення означеної практики в єдності структурних компонентів (нормативної бази, принципів та умов організації, видів педагогічної практики, матеріально-технічного та фінансового забезпечення) та розроблено критерії її ефективності.

Уточнено сутність понять «педагогічна практика», «практика з музики студентів педагогічного коледжу».

Подальшого розвитку дістали проблеми професійної підготовки студентів педагогічного коледжу, оновлення змісту фахових дисциплін у педагогічних навчальних закладах, питання оцінювання готовності майбутніх фахівців до роботи з дітьми.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес системи організаційно-методичного забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу, апробації спецкурсу «Слухання музики у дошкільних навчальних закладах». Матеріали дисертаційного дослідження можуть слугувати підставою для оновлення змісту таких навчальних дисциплін, як «Методика музичного виховання в дошкільних навчальних закладах», «Світова музична література», «Українська музична література», а також корекції заліково-екзаменаційних вимог до складання таких дисциплін, як «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Акомпанемент», «Диригування», «Постановка голосу».

Апробація та впровадження результатів дослідження. Матеріали дослідження впроваджені в навчальний процес Коломийського педагогічного коледжу Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка № 32 від 25.01.2011 р.), Богуславського гуманітарного коледжу імені І. С. Нечуя-Левицького (довідка № 21 від 24.01.2011 р.), Луцького педагогічного коледжу (довідка № 321 від 14.09.2011 р.) та гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету (довідка № 199 від 22.09.2011 р.).

Основні положення дисертації дістали своє відображення в публікаціях автора, доповідалися й обговорювалися на розширених засіданнях кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Результати роботи доповідалися автором на науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародних науково-практичних конференціях «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2010), «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України» (Ялта, 2010), «Інноваційні технології в освіті» (Ялта, 2010), «Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві» ІТОНВ–2011 (Луцьк, 2011), Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Інструментальне мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки» (Кам'янець-Подільський, 2009), «Культура ХХІ століття: стан, проблеми, перспективи» (Рівне, 2009), «Удосконалення підготовки майбутнього педагога в контексті Болонської конвенції» (Мукачеве, 2010), «Проблеми післядипломної освіти педагогів: інноваційна андрологіка» (Ужгород, 2010).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних положень; проведенням дослідно-експериментальної роботи з використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, що відповідають предмету, меті, завданням дослідження; якісною та кількісною обробкою даних; позитивною динамікою досліджуваного феномену за результатами формувального експерименту; репрезентативністю вибірки.

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в 9 одноосібних публікаціях дисертанта, з них 8 – у провідних фахових виданнях з педагогіки, 1 навчально-методичному посібнику.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (323 найменування, 5 з них – іноземними мовами). Робота містить 12 рисунків, 20 таблиць, що разом з додатками становить 101 сторінку. Загальний обсяг тексту дисертації – 310 сторінок, з них 177 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ З МУЗИКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

1.1. Аналіз науково-педагогічної літератури з питання еволюції поняття «педагогічна практика»

Мета входження України в Європейський і світовий простір зумовлює реорганізацію й удосконалення педагогічної освіти. Одним із шляхів удосконалення освіти є підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогічних кадрів. У світлі вищезазначеної проблеми значну роль відіграють музичні керівники ДНЗ і учителі музики ЗОШ, покликані формувати інтелектуальне підґрунтя нащадків, вміння сприймати й розуміти мистецькі надбання світової та національної культури тощо. Велику роль у підготовці музичних керівників ДНЗ й учителів музики ЗОШ до професійної діяльності відіграє ПП, яка сприяє засвоєнню навичок майбутньої педагогічної діяльності, формує основи поведінки, вміння вирішувати теоретичні та практичні проблеми, надає можливість студенту-практиканту спілкуватися з дітьми в якості наставника, відчуті відповідальність за свої слова й дії в умовах реальної практичної діяльності в дошкільному навчальному закладі та школі.

Слід відмітити, що організацію ПП регламентують Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, наказ Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 року № 93 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міносвіти № 351 (0351281-94 від 20.12.94), Лист МОН України № 1/9-93 від 07. 02. 09 р. «Про практичну підготовку студентів», Проект Положення про практику студентів ВНЗ від 09. 02. 2011, «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті».

Для того, щоб докладніше висвітлити зміст і сутність поняття «педагогічна практика» як наукової категорії, необхідно проаналізувати основні підходи до практичної діяльності людства з позиції історії, філософії, психології, педагогіки, мистецтвознавства в аспекті еволюції цього поняття в історичному ракурсі.

До кола питань, пов'язаних з філософським трактуванням поняття «практика», належить і проблема розгляду низки понять, які були її першоджерелом. Філософи різних епох, досліджуючи питання щодо практики, пов'язували її з поняттям «ідея».

Сучасний науковець В. Шинкарук розглядає історичний розвиток поняття «ідея» в філософській думці та розкриває його значення. Демокрит, на думку дослідника, називав ідеєю атоми (першооснову і сутність всіх речей). У Платона ідея (виходячи з тверджень науковця) — безтілесні незалежні від речей сутності; вічні і незмінні прообрази речей, що осягаються розумом, у Аристотеля — нематеріальна форма речі, яка з нею взаємопов'язана, у Канта — поняття розуму, яке виходить за межі всякого досвіду. У Середні віки, на думку В. Шинкарука, ідея — божественний прообраз речей, а у Новий час (XVII–XVIII ст.) — спосіб людського пізнання, у німецькому ідеалізмі — це досконалість, якої немає в дійсності, але якщо ідея буде правильною, тоді вона стане можливою. За Гегелем, практична ідея є основою предметно-матеріальної діяльності [59, с. 263]. «<...> Гегель вбачає в ідеї об'єктивну істину і водночас істинне буття; щось істинне лише остільки, оскільки воно є ідеєю... Ідея є дієвим чинником у створенні нових форм реальності, відіграє важливу синтезуючу й евристичну роль у науці і мистецтві» [297, с. 236]. У. Джемс (

представник американської філософської школи прагматизму) формулює ідею як частину суб'єктивного досвіду [263]. «<...> У сучасних філософів ідея – початок внутрішнього конструювання системних утворень» [297, с. 236]. Колективом сучасних вчених висвітлюється поняття «ідея» як «<...> основна думка, загальне поняття про предмет або явище; визначальне поняття, яке лежить в основі теоретичної системи» [254, с. 141] та «<...> форма і продукт людського мислення, спосіб відображення, пізнання об'єктивної реальності; мета, задум, тобто очікуваний наслідок людської діяльності; логічний принцип, який лежить в основі теоретичної системи; в ідеалізмі — духовна першооснова речей, смисл, суть» [253, с. 118]. У філософській енциклопедичній літературі «Ідея (від грецьк. *idea* – початок, основа, першообраз) – форма осягнення дійсності в думці, яка включає усвідомлення мети і способи подальшого пізнання й перетворення світу» [268, с. 236].

Отже, на основі вищезазначеного, ми можемо стверджувати, що філософське поняття «ідея» взаємопов'язано з поняттями: пізнання, розум, досвід, суб'єктивний досвід, предметно-матеріальна діяльність та є їх першоджерелом. Таким чином, поняття «ідея» виявляється складовою ланки еволюційного формування поняття «практика».

У дисертаційній роботі Г. Кузнецова стверджує, що «першоосновою пояснення слова «практика» було поняття «чинність» у значенні статечність, порядність, гордість, моральний вчинок, добро, воля, а згодом – умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис» [147, с. 16]. Спираючись на проаналізовану літературу, ми не можемо в цілому підтримати це ствердження Г. Кузнецової. Поняття «чинність» у значенні статечність, порядність, гордість, моральний вчинок, добро першоосновою пояснення слова «практика» вважати не зовсім коректно. Але ми цілком згодні з науковцем, що поняття «воля» має безпосередній зв'язок з поняттям «практика». Ще представник епохи Просвітництва філософ І. Кант вважав, що «воля» виступає аналогом практичного розуму та спонукає людство до практичної дії. Філософ В. Соловйов в своїх наукових працях приходять до висновку, що «воля», «хотіння», «прагнення» до діяльності є складовими сутності суб'єкта в його практичній пізнавальній діяльності [267]. Сучасними науковцями воля формулюється як: «<...> здібність суб'єкта-людини, яка виявляється в його рішучості діяти в напрямку поставлених цілей та завдань <...>» [252, с. 81–83], спонукає до вибору цілей та практичної діяльності; «<...> свідомо саморегуляція людиною своєї поведінки і діяльності, регулююча функція мозку, що полягає в здатності активно домагатись свідомо поставленої мети, переборюючи зовнішні та внутрішні перешкоди. <...> Воля виявляється у формі організованих дій, вчинків та поведінки» [52, с. 30–31].

Таким чином, спираючись на вищевказані джерела, ми можемо стверджувати, що «воля», виступає аналогом практичного розуму, спонукає людство до практичних дій та практичної пізнавальної діяльності. Вона веде до накопичення та вдосконалення практичного досвіду.

Представник англійського матеріалізму XVII століття Ф. Бекон критерієм всіх знань людства вважає дослід, але мірою достовірності мислитель бачить

тільки єдність всіх понять та дій [44]. З огляду на наукові надбання цього філософа епохи Просвітництва, сучасні вчені вважають, що «<...> Ф. Бекон значно розширює поняття досліду, наближаючи його зміст до того, який пізніше філософська думка охоплює поняттям практики. Однак він не зміг піднятися до розуміння суспільного-історичного значення досліду як виду практичної діяльності людини. Дослід для Бекона взагалі не є видом практичної діяльності, а є лише моментом пізнання, що закономірно впливає зі споглядального характеру його матеріалізму» [244, с. 19]. Представники французьких матеріалістів XVIII століття (Д. Дідро, П. Гольбах, Ж. Ламетрі) на відміну від споглядального характеру мислення англійських матеріалістів XVII століття вважали дослід джерелом формування практичної діяльності людини [244]. Філософський словник формулює дослід як «форму пізнання об'єктивної дійсності; спосіб чуттєво-предметної діяльності в науці» [274, с. 118]. Отже, на основі проаналізованої нами літератури ми констатуємо існування тісного взаємозв'язку понять «дослід» та «пізнання», «практична діяльність» та «практика». Дослід є не лише джерелом накопичення знань та формування практичних умінь людства а й моментом пізнання та способом людської діяльності. Сучасні науковці В. Шинкарук, Є. Бистрицький та інші формулюють пізнання як «<...> суспільно-історичний процес здобування, нагромадження і систематизації знання про природу, суспільство, людину та її внутрішній світ. <...> В узагальненій формі пізнання подається як процес взаємодії суб'єкта і об'єкта» [297, с. 479]. Таким чином, групою науковців створено своєрідний ланцюг внутрішніх складових процесу пізнання: суб'єкт — пізнавальна діяльність — об'єкт — знання. На думку філософів, пізнання формується на ґрунті: спостереження; мислення та розуму (які наповнюють змістом відчуття та сприймання). Русійною силою пізнання філософи вважають людську допитливість, суспільно-історичну практику. «Пізнання <...> виступає необхідною складовою будь-якої діяльності людини – перетворювальної, виробничої і споживчої, духовної тощо» [297, с. 479]. Російський філософ-історик В. Соловйов (1853–1900) в основу синтезу теології, філософії та науки ставить філософію життя та практично зорієнтоване знання. Філософ виділяє три складові пізнання – досвід, розум та містику [267].

Таким чином, спираючись на те, що поняття «пізнання» знаходиться в тісному зв'язку із знанням та діяльністю, ми отримали підґрунтя для підтвердження нашого припущення (гіпотези) щодо складу ланцюга першоджерел поняття «практика». На основі існування ланцюга внутрішніх складових процесу пізнання: суб'єкт — пізнавальна діяльність — об'єкт — знання ми можемо стверджувати, що пізнання тісно взаємодіє з суспільно-історичною практикою людства.

Отже, виходячи із вищевказаного, ми робимо висновок щодо необхідності висвітлення поняття «знання». Ф. Бекон ще в XVII столітті цікавився значенням знання в суспільстві та житті людини. Він вказував на те, що «<...> недоліки в практиці більшою мірою залежать від незнання причин» [44, с. 26]. Як бачимо, саме знанням філософ надавав великого значення в формуванні практичних дій, практичного досвіду людства. Сучасні філософи

розглядають знання як « <...> відображення дійсності в свідомості людини; ...категорію, що розкриває істотний момент зв'язку пізнання і практичної дії; перевірений практикою результат пізнання; сукупність результатів пізнавальної діяльності, що виражаються в поняттях, судженнях, теоріях тощо; перетворення пізнання з форми діяльності на форму буття, з форми руху на форму предметності» [274, с. 162–163]. Вся попередня пізнавальна діяльність суспільства виступає перед ним «як готове знання, яке воно повинно засвоїти, застосувати па практиці» [274, с. 162–163].

Отже, на основі того, що знання є моментом розкриття зв'язку пізнання і практичної дії; результатом пізнання перевіреного практикою; сукупністю результатів пізнавальної діяльності, ми можемо стверджувати, що всі проаналізовані вище філософські поняття взаємодоповнюють одне одного та постають першоосновою для визначення поняття «практика».

Філософська думка щодо практичної сторони діяльності людини почала формуватися в епоху Стародавньої Греції. Геракліт вважав існування людства трагічним, приреченим на сльози та невдачі, чим знецінював всяку практичну діяльність людини, Демокрит формулював свою філософію як систему поглядів, головною метою якої є пасивне спостереження оточуючого світу, але ні в якому разі не активна дія. Протагор стверджував, що людина, будучи мірою всіх речей, мала можливість вижити тільки в процесі активної практичної дії, спрямованої на забезпечення своїх різноманітних життєвих потреб, що привело до змін в її особистості та в оточуючому світі [313]. Ч. Пірс – засновник наукової філософії США та школи прагматизму, підтримуючи думку Протагора, бачив шлях до істини як практичні дії, направлені на вилучення помилок, вдосконалення гіпотез, оновлення результатів тощо. Суб'єкт, на думку науковця, підкорюючись особистим інтересам, виокремлює з життєвого потоку необхідне для себе шляхом практичної дії. Сучасні науковці вважають, що «дія – основний елемент у структурі діяльності», наголошують на тому, що вона «спрямована на досягнення певної мети суб'єкта» [52, с. 45] визначають дію як «відносно завершений елемент діяльності, спрямований на досягнення певної проміжної цілі» [41, с. 50]. Отже, вони вважають дію невід'ємною складовою діяльності.

На відміну від давньогрецької філософії, в якій істиною потрібно було оволодівати, філософія середньовіччя ґрунтувалася на догматах священного Писання і несла в собі досить пасивне сприйняття світу. Вважалося, що загально необхідне знання належить тільки Богові. Але, враховуючи, що людина створена по образу Божому, вона вперше набуває статусу особистості, діяльність якої заснована на свободі волі. В часи середньовіччя думка філософів щодо проблеми пізнання світу формувалася на основі вивчення вже існуючих в Писанні практичних дій, які надавали можливість зрозуміти шляхи саморозвитку людської спільноти.

Філософи епохи Відродження розглядали досягнення мети через творчу діяльність людини, яку бачили активним творцем змін у всесвіті. З практичного боку питання діяльності людства вони не висвітлювали. Гуманістичні ідеї нової ери привнесли в розвиток філософської думки нові віяння щодо ролі людини в

існуванні світу та її суб'єктивного мислення. Представники епохи Просвітництва – Ф. Бекон, Р. Декарт, І. Кант – пояснювали розуміння практичної діяльності людини через її моральну суб'єктивну діяльність, функції якої формувалися на експериментальному досвіді людства. Питання практичної діяльності вивчав філософ ХХ століття С. Свірський. Науковець вважає, що діяльність є змістовною категорією існування людства, яка пов'язана з різноманітними потребами людини [243, с. 137–142]. Сучасні науковці В. Андрущенко, І. Бойченко, М. Горлач, В. Кремень, І. Надольний вважають, що: «Людина в практичній діяльності не просто змінює, відтворює природну і соціальну дійсність, а й здатна змінювати власну програму, конструювати нові алгоритми діяльності і поведінки, формувати та досягати принципово нових цілей» [271, с. 302]. В довідковій літературі діяльність формулюється як «форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті» [297, с. 163–164]; «суттєва визначеність способу буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни, опосередковані ідеальним. <...> діяльність є суб'єкт (носії) діяльності; засіб, за допомогою якого здійснюється перетворення; предмет (об'єкт), на який спрямовано діяльність. <...> основа пізнання будь-яких ідеальних чи реальних явищ» [274, с. 112]; «форма активного ставлення людини до оточуючого її світу з метою перетворення» [276, с. 255–256].

Таким чином, розглянувши зміст та значення поняття «діяльність» ми маємо можливість доповнити вищевизначений ланцюг (суб'єкт — пізнавальна діяльність — об'єкт — знання) поняттям «досвід».

На думку представника німецької раціональної філософії ХVІІ століття Г. Лейбніца, «<...> досвід – джерело необхідних положень та законів» [314]. У філософських роздумах мислителя ми вперше зустрічаємо спробу усвідомити залежність і обумовленість пізнавальної діяльності суспільно-історичною діяльністю, практикою і культурою [314]. Раціоналісти, на думку групи сучасних філософів, розглядають «досвід» як сферу неясного, невизначеного знання [276, с. 260–261]. М. Розенталь, П. Юдіна формулюють поняття «досвід» з точки зору раціоналізму як «різний стан свідомості суб'єкта (переживання, відчуття, сприйняття, висловлювання, теоретичні побудови мислення)» [275, с. 125].

В. Андрущенко висвітлює поняття «досвід» з точки зору французьких матеріалістів як єдине джерело знання, та вважає, що тим самим вони заперечують активну роль людської діяльності, суспільно-історичну роль практики. [274, с. 260–261]. В. Шинкарук вказує, що матеріалізм вважає за першооснову досвіду «взаємодію людини з матеріальним об'єктивним світом», а домарксистський метафізичний матеріалізм розглядав досвід як «дослід та спостереження (Ф. Бекон та ін.) і обмежував роль людини пасивним спогляданням дійсності» [274, с. 117–118]. На думку М. Розенталя, П. Юдіної, споглядальний матеріалізм розглядає досвід лише як «результат пасивного сприйняття зовнішнього світу» [275, с. 125]. Представники діалектичного матеріалізму, на думку В. Шинкарука, вважають, що «в основі досвіду лежать предметно-чуттєва діяльність, практичне перетворення явищ дійсності. В

діалектичному матеріалізмі поняття «досвід» вживається для позначення всієї суспільно-історичної практики, в процесі якої люди і пізнають, і перетворюють дійсність» [274, с. 117–118]. Представники американської філософської школи прагматизму вважали, що суб'єктивний чуттєвий досвід є основою практичних дій людства. Якщо Д. Дьюї – систематизатор прагматизму, засновник школи інструменталізму вважав, що практичний досвід людства охоплює категорії свідомого, несвідомого та звичок людей, але не належить до галузі свідомості (бо є історією), то У. Джемс дійшов до висновку, що досвід і реальність є тотожними, а дух та матерія розрізняються тільки функціонально. Мислитель вважав, що ідеї є частиною суб'єктивного досвіду та стають істиною тому, що допомагають встановити зв'язки з іншими складовими досвіду, які спрощують та економлять наші практичні зусилля. В. Андрущенко та група науковців вважають, що у системах прагматизму, позитивізму, екзистенціалізму досвід трактується як певний стан свідомості, що не зумовлений об'єктивною дійсністю. [276, с. 260–261]. В. Шинкарук констатує, що «<...> ідеалізм завжди розглядав досвід у відриві від об'єктивної реальності, зводив його до внутрішнього світу суб'єкта, не зумовленого діянням на нього об'єктивних речей» [274, с. 117–118]. М. Розенталь, П. Юдіна розглядають «досвід» з точки зору емпіризму та сенсуалізму – «як єдине джерело всякого знання». Вони вважають, що «марксизм визначає досвід не як пасивний зміст свідомості, а як практичне діяння людини на зовнішній світ» [275, с. 125].

У філософській енциклопедичній літературі формулюється поняття «досвід» «як – почуттєво-емпіричне відображення зовнішнього світу, <...> науковий експеримент і спостереження» [275, с. 125]; як «сукупність знань, набутих у процесі безпосередньої практичної діяльності. При цьому досвід безпосередньо виростає з практики» [276, с. 260–261]; як «історично наскрізний елемент пізнавальної і практичної діяльності; одна з форм фіксації, збереження й передавання знання в процесі комунікації; <...> є реакцією органів чуття людини на механічні, фізичні й інші впливи зовнішнього світу; <...> є емпіричним знанням, здобутим у процесі життєдіяльності, практики, виробництва; дорефлексивна основа знання; інтуїтивно експліковане з практики знання; система навичок до певної діяльності і підсумковий результат цілеспрямованої діяльності» [273, с. 169–170].

Таким чином, на основі проаналізованої філософської літератури, ми отримали можливість виявити тісний зв'язок всіх вищезазначених понять та стверджувати, що вони дійсно відігравали важливу роль у подальшому формуванні категорального поняття «практика».

У філософській категорії «практика» закладено різноманітні суттєво-необхідні для людського існування складові. Тому філософські наукові джерела трактують поняття «практика» як «<...> засіб надбання та перевірки знань в різних проявах самопізнання та сприйняття навколишнього світу» [243, с. 137–142]; «<...> людську активність, спрямовану на відповідну мету» [136]; «<...> науку та звичку, яка і є дочкою природи» [247, с. 440]; «<...> момент ідеї...та опредметнення абсолютного духу й свідомості» [266, с. 112]; «<...> складову існування людства [235]; «<...> активну діяльність конкретно-

історичного суб'єкта (індивіда, соціальної групи, класу, суспільства)» [270, с. 280]; «<...> чуттєво-предметну, матеріально-перетворюючу, свідомо цілеспрямовану, суспільно-історичну діяльність людей» [272, с. 304; 139, с. 462; 272, с. 286]; «<...> діяльність, освоєння, перетворення, упровадження» [118, с. 30].

Отже, в філософських працях В. Андрущенко, І. Бойченка, М. Горлача, Г. Заїченко, І. Кального, М. Константинова, В. Кременя, І. Надольного, І. Радіонова, В. Сагатовського, С. Свирского, Г. Сковороди зміст поняття «практика» в деякій мірі ототожнений з практичними понятійними категоріями: діяльність, пізнання, усвідомлення, перетворення, упровадження, вдосконалення, вправність, готовність.

Аналізуючи філософські наукові джерела [275, с. 430–431; 273, с. 512], ми прийшли до висновку, що філософи нового часу практику розглядають як працю (діяльність, в процесі якої здійснюється перетворення природи; опосередковується, регулюється і контролюється обмін стосунків між людиною і природою), як виробництво (діяльність, в процесі якої постійно розширюється сфера суспільного буття шляхом підпорядкування йому все нових галузей природного буття, визначається і спрямовується основний напрям суспільного розвитку, формуються конкретні форми суспільних відносин на окремих його етапах), як експеримент (діяльність, що штучно відтворює ті або інші сторони об'єктивного світу з метою їх наукового дослідження).

Таким чином, на основі вищезазначених філософських праць, ми робимо висновок, що термін «практика» (з грецької *praxis, prakseos*) означає діяльність, активність, діяння. Практика є моментом ідеї та опредметненням абсолютного духу й свідомості; засобом регулювання стосунків між людьми та навколишнім світом на ґрунті діалектичної єдності матеріальної та духовної сторін людської діяльності; засобом надбання та перевірки знань в різних проявах самопізнання та сприйняття навколишнього світу; суб'єктивною діяльністю людства, спрямованою на співіснування з об'єктивною дійсністю, враховуючи різноманітні інтереси, потреби, цінності людини; активною діяльністю конкретно-історичного суб'єкта (індивіда, соціальної групи, класу, суспільства), спрямованою на відповідну мету; чуттєво-предметною, матеріально-перетворюючою, свідомо цілеспрямованою, суспільно-історичною діяльністю людей; складовою існування людства.

Зауважимо, що сучасні науковці-соціологи (Є. Біленький, М. Козловець, О. Кравченко, В. Піча, Ю. Піча, Н. Хома та ін.), як і вищезгадані філософи, розглядають практику через її першоджерело – діяльність в різноманітних формах та видах. Поняття «діяльність» вони формулюють як форму активного ставлення людини до світу, що її оточує, з метою перетворення. Типи і форми діяльності розрізняються за суб'єктом, об'єктом, функціями і цілями (індивідуальна, суспільна, виробнича, політична, наукова, ідеологічна, культурно-виховна, творча, матеріальна, духовна, трудова, нетрудова діяльність). Залежно від точки зору творчої ролі розрізняють репродуктивну (відтворення відомого) і продуктивну діяльність або творчу (уявлення нового). Відрізняють також діяльність як пояснювальний принцип і діяльність як

предмет дослідження. Основною характеристикою діяльності є її усвідомленість [254, с. 93; 253, с. 84]. Діяльність за О. Кравченком – «<...> внутрішня (психічна) та зовнішня (фізична) активність людини, яка регулюється свідомістю. Діяльність – сукупність взаємопов'язаних актів (дій), направлених на досягнення цілей і які спонукають потреби людини» [141, с. 36]. В. Піча, Ю. Піча, Н. Хома та інші виділяють поняття «*діяльність культурна*» та формулюють його як «<...> одне з базових понять соціології культури, яке сформувалось на основі діяльнісного розуміння природи культури і розвинене екатеринбурзькою соціологічною школою (В. Волков, Л. Коган, А. Шарова та ін.). В основі його розуміння лежить поширене трактування взаємозв'язку категорій «виробництво», «потреба», «споживання» стосовно духовної культури. Ця категорія в застосуванні до явищ традиційної культури (мистецтво, культурне обслуговування і т.д.) розкриває весь цикл функціонування й розвитку культури (створення, освоєння, тиражування, розповсюдження і «резонування» культурних цінностей в суспільстві)» [254, с. 93].

Практику в соціальному аспекті розглядають сучасні науковці Г. Ареф'єва, Є. Біленький, В. Вільчинський, М. Каган, М. Козловець, О. Кравченко, В. Піча, Ю. Піча, І. Симонян, С. Харченко, Н. Хома та інші. В їх роботах розкрито дидактичні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності. Науковці трактують практику як засіб регулювання стосунків між людьми та навколишнім світом на ґрунті діалектичної єдності матеріальної та духовної сторін людської діяльності. Аналізуючи їх роботи, ми можемо сформулювати поняття «практика» як суб'єктивну діяльність людства, направлену на співіснування з об'єктивною дійсністю, враховуючи різноманітні інтереси, потреби, цінності людини та чуттєво-предметну, матеріально-перетворюючу, свідомо цілеспрямовану, суспільно-історичну її функції [35, с. 248]. Формулювання поняття «практика соціальна» також збігаються в роздумах сучасних соціологів. Практика соціальна ними розглядається як матеріальна, чуттєво-предметна, цільова діяльність людини, спрямована на освоєння і перетворення природних і соціальних об'єктів та становить всезагальну, рушійну силу розвитку людської свідомості і суспільства [279, с. 221; 254, с. 292].

Отже, на основі дослідження вищезазначеної літератури, ми можемо зробити висновок, що поняття «практика» висвітлюється сучасними науковцями-соціологами як людська діяльність в різноманітних її типах і формах (внутрішня та зовнішня активність людини; засіб регулювання стосунків між людьми та навколишнім світом на основі діалектичної єдності матеріальної та духовної сторін).

Якщо з позицій філософії та соціології поняття «практика» розглядається як результат людської діяльності, то психологія розглядає практику в аспекті особистісних характеристик. На формування понять «практична діяльність», «практика» та «педагогічна практика» великий вплив має еволюція психологічної думки науковців, яка здійснюється відповідно до розвитку суспільства та науково-технічного прогресу. Звичайно, наукова думка щодо

названої проблеми вдосконалюється та доповнюється, ґрунтуючись на досягненнях різних галузей сучасної науки (медицини, філософії, природознавчої, суспільної, гуманітарної та інших). З метою ґрунтовнішого розуміння суті поняття «практика» доцільно проаналізувати поняття «дія» та «діяльність», оскільки в усіх психологічних джерелах практика взаємопов'язана з дією та діяльністю. Вищезазначене спонукало нас звернутися до аналізу психологічних досліджень, які розглядають дію та діяльність в різних її формах

У психології ХХ століття поняття про дію як специфічну одиницю людської діяльності було введено О. Леонт'євим та С. Рубінштейном. З такою точкою зору згодні й сучасні психологи. В. Войтко висвітлює дію як «основний елемент у структурі діяльності» [52, с. 45]. Науковець вважає, що суб'єкта спонукає до дії певний мотив (або сукупність мотивів) та наголошує на тому, що кожна дія спрямована на досягнення певної мети суб'єкта. В. Войтко вважає, що пізнавальні та комунікативні дії є матеріальними і ідеальними. Пізнавальні дії спрямовані на збагачення знань суб'єкта, а комунікативні, в свою чергу, орієнтовані на передачу інформації іншому суб'єктові [52, с. 45]. В. Бродавська, І. Патрик, В. Яблонко формулюють дію як «відносно завершений елемент діяльності, спрямований на досягнення певної проміжної цілі» [41, с. 50]. Науковці виділяють структуру дії (мета – мотив – спосіб – результат) та «в залежності від використання домінуючих психічних активів розрізняють: дію — сенсорну, моторну, вольову, мисленну, мнестичну. Останні дві об'єднуються терміном «розумові дії» [41, с. 50]. Як бачимо, вищезгадані психологи прийшли до загальної думки щодо формулювання поняття «дія» та розуміють її як елемент діяльності. Беручи за основу все вищевикладене, констатуємо, що психологи підтверджують взаємозв'язок вищезазначених понять.

Розглянемо поняття «діяльність» з точки зору психологічної науки. Загалом, на основі проаналізованої психологічної літератури, можна стверджувати, що діяльність характеризується процесами реалізації цілей, умов, засобів, мотивів, стимулів людства. Так, О. Леонт'єв розглядає діяльність як форму активності, яка спонукається потребою нормального функціонування індивіда. Діяльність, на думку науковця, співвідноситься з мотивом та є сукупністю дій, що ним викликаються. Одиницею аналізу діяльності О. Леонт'єв вважає дію [288, с. 102]. С. Рубінштейн вважає, що діяльність визначається своїм об'єктом, тобто саме в діяльності людина реалізує своє ставлення до людського та суспільного оточення. Діяльність, на думку психолога, обумовлюється мотивацією, знаннями, вміннями [288, с. 102]. В. Войтко трактує діяльність як одну з основних категорій психологічної науки. Треба зауважити, що автор розглядає діяльність як систему, в якій виділяє суб'єкт, процес, предмет, умови та продукт діяльності. Види людської діяльності він поділяє на гру, навчання та працю. При цьому кожен з цих видів визначається своїми мотивами, цілями та засобами [52, с. 45]. А. Петровський та М. Ярошевський вважають, що діяльність – «це система взаємодії суб'єкта зі світом, що постійно змінюється і в процесі якої формується, втілюється в об'єкті психічний образ та реалізуються відносини суб'єкта» [232, с. 101].

Психологи розрізняють за характером здійснення діяльність активну і пасивну, а за спрямованістю – пізнавальну, громадську, технічну, ремісничу, художню, спортивну та гедонічну [232, с. 101]. В. Юрчуком діяльність визначається як «динамічна модель взаємодії кореляції суб'єкта з онтосом, з об'єктивною реальністю, з соціумом, в процесі якої і здійснюється репродукція-втілення в об'єкті психічної моделі-образу, реалізація зв'язків-відношень самого суб'єкта до предмету об'єктивної діяльності» [251, с. 125]. В. Шапаром діяльність характеризується як «динамічна система взаємодій суб'єкта зі світом, у процесі яких відбувається виникнення і втілення в об'єкті психічного образу і реалізація опосередкованих ним відносин суб'єкта в предметній дійсності» [288, с. 101–102]. В. Бродавська, І. Патрик, В. Яблонко формулюють діяльність як філософську, соціологічну і психологічну категорії, які являють собою «явище, що вивчається усіма суспільними і гуманітарними науками; взаємодію людини або групи людей і світу, в процесі якої людина свідомо і цілеспрямовано змінює світ і себе» [41, с. 50]. Науковці виділяють предметну діяльність (яка здійснюється за схемою «суб'єкт-об'єкт») та спілкування («суб'єкт-суб'єкт» і інші суб'єкти). Діяльність за своєю суттю вони визначають як вищу форму активності. Психологічна структура дії та діяльності авторами визначається тотожно. Психологи поділяють діяльність на практичну і теоретичну [41, с. 50]. Сучасні психологи в своїх роботах майже тотожно висвітлюють складові одиниці діяльності вважаючи, що: «...діяльність включає дії та операції як складові одиниці, що співвідносяться з потребами, мотивами, цілями» [52, с. 45]; «структура діяльності складається з рухів і дій» [288, с. 101–102]; «діяльність складається із ряду дій» [41, с. 50].

Отже, проведений нами аналіз показав, що поняття «діяльність» висвітлюється вищезгаданими науковцями-психологами як форма активності та засіб взаємодії суб'єкта зі світом (особливо один з її видів – практична діяльність), що складається з дій та є першоджерелом усіх видів практики.

Поняття «практика» (гр. – справа, діяльність) у психологічній енциклопедичній літературі формулюється як «предметно-чуттєва форма життєдіяльності людини, об'єктивна основа єдності всіх форм її світо відношення. <...> Практика – фундаментальний світоглядно-методологічний принцип діалектико-матеріалістичної філософії і психології» [52, с. 130].

Особливо важливим для визначення сутності практики (педагогічної практики) в аспекті формування майбутніх музичних керівників та вчителів музики є думка В. Войтка про практику «у системі «людина – практика – світ людини (цивілізація і культура)». Саме у вищезазначеній системі «практика виступає як об'єктивний аспект людської цілеспрямованої активності і суб'єктивний аспект цивілізації та культури» [52, с. 130]. Науковець вважає результатом практики «створення світу соціальної і культурної предметності», в якому проявляються здібності, воля, прагнення, свідомість, почуття, уміння людства. В. Войтко вважає, що «практика здійснюється у процесах опредметнення (матеріалізації духовно-психологічних властивостей людини у створених нею предметах) і розпредметнення (привласнення індивідом соціально-культурних здобутків людства в процесі освоєння світу,

перетворення їх на знання, здібності, потреби)» [52, с. 130]. Науковець наголошує на тому, що «в процесі практики людина формує себе як творця матеріальних і культурних цінностей» [52, с. 130].

Спираючись на здійснений аналіз психологічної наукової літератури, необхідний для розкриття обраної нами теми, ми дійшли до розуміння необхідності розгляду питання щодо педагогічної практики з психолого-педагогічної точки зору.

Необхідно зауважити, що в процесі розвитку наукової думки та необхідності використовувати її в практичному руслі з'явилося багато психолого-педагогічної літератури, яка розглядає психологічні аспекти практики з точки зору педагогіки. Для нашого дослідження особливо важливим є те, що науковців-психологів завжди цікавило питання не тільки практики як такої, але й питання саме педагогічної практики. Вищезазначене зумовило нас звернутися до аналізу психологічних досліджень, які розглядають ПП в контексті підготовки майбутніх вчителів та вчителів музики ЗОШ тощо. Зауважимо, що окремі питання щодо психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя під час практики розглядають науковці ХХ – ХХІ століття Ш. Амонашвілі, О. Мельник, О. Мороз, С. Науменко, О. Падалка, В. Федорчук, А. Щербаков, В. Юрченко та інші.

Всі вищезгадані науковці в своїх працях розглядають педагогічну практику як одну з головних складових навчально-виховного процесу в системі виховання вчителя у вищій школі. Зокрема, Н. Кузьміна також вважає ПП складовою педагогічної діяльності та запевняє, що «<...> до педагогічної практики в основному відбувається засвоєння студентами теоретичних знань: психології, педагогіки, методики. Знання стають переконанням, коли людина навчається застосовувати їх на практиці і коли у процесі цього застосування вона доходить висновків, які на початку засвоїла з теорії» [148, с. 49]. З думками Н. Кузьміної щодо значення педагогічної практики в закріпленні теоретичних знань та відпрацюванні практичних вмінь під час активної ПП повністю погоджується Л. Хомич. Науковець в своїх роботах розглянула зміст ПП [284, с. 273–274], сформулювала її завдання [282, с. 21–22], обґрунтувала її системно-утворюючу роль [281, с. 167] та проаналізувала систему наукової роботи студентів-практикантів [282, с. 21–22]. О. Мороз, О. Падалка, В. Юрченко вважають, що «<...> саме педагогічна практика є однією з провідних подій у професійно спрямованому житті студента педагогічного навчального закладу, важливим щаблем особистісного зростання майбутнього вчителя. У її процесі студент розпочинає самоутверджуватися в новій статусно-рольовій позиції педагога» [172, с. 198].

Питання психології музичної діяльності студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів в своїх психолого-педагогічних працях розглядають Д. Кірнарська, Н. Киященко, О. Краснова-Соколова, С. Науменко, К. Тарасова та інші [179; 231; 143]. Науковці висвітлюють питання теоретичної та практичної підготовки майбутніх вчителів музики з точки зору психології музичної діяльності. С. Науменко розкриває психологічні основи ПП, дає характеристику пропедевтичної практики, описує її завдання. Науковець

описує обов'язки студента-практиканта з точки зору психології та висвітлює критерії оцінювання його роботи [179, с. 36]. Автор вважає, що «для досягнення позитивних результатів педагогічної практики та професійної підготовки вчителя музики необхідно навчити студентів діагностувати музичні здібності дітей, дати їм знання про вікові особливості музичного сприйняття, мислення, уяви; про індивідуальні особливості функціонування музичних здібностей та типи музичності, емоційної реакції на музику» [179, с. 22].

У психолого-педагогічній енциклопедичній літературі *практика* сформульована як матеріальна, чуттєво-предметна та ціленаправлена діяльність людини, яка містить у собі засвоєння та перетворення соціальних об'єктів і складає всезагальну основу, рушійну силу людського суспільства та пізнання [234, с. 352].

Таким чином, аналіз психологічної наукової літератури дає нам підстави стверджувати, що психологія вбачає ПП студентів соціально-психологічною умовою, вагомою складовою навчально-виховного процесу та професійної підготовки майбутнього вчителя.

Питання ПП майбутніх вчителів різного фаху в педагогічно-теоретичному аспекті вивчали О. Абдулліна, О. Антонова, Н. Загрязкіна, С. Кисельгоф, В. Краєвський, Г. Кондратенко, Н. Кузьміна, Т. Семенюк, Т. Танько, Н. Хмель. Практика в їх розумінні – засіб отримання та закріплення знань щодо навчально-виховного процесу, перевірки на життєздатність вже засвоєних теоретичних положень, формування та вдосконалення професійно-практичних умінь та навичок; ефективний компонент професійної, інтелектуальної і життєвої підготовки майбутнього вчителя, вихователя; об'єкт конструювання, в результаті якого створюється проект існуючої ще не в дійсності, а в уяві педагогічної діяльності [8–13; 123; 130; 149; 84; 256; 280; 142]. Зокрема, М. Жидкоблінов, Н. Казакова, Т. Фоміна, вважають, що саме педагогічна практика дає можливість діяти студентам в реальних умовах існування школи та класу, тобто діяльність студентів ототожнюється з професійною діяльністю вчителя. Практика, на їх думку, «проводиться в умовах, адекватних до умов самостійної педагогічної діяльності» [94, с. 3; 277, с. 75–78; 118, с. 38]. Н. Казакова констатує: «<...> можна розглядати ПП як вид практичної діяльності студентів, спрямований на розв'язання різних педагогічних завдань» та вважає, що «<...> зміст поняття «педагогічна практика» відображається у функціях, які виконує педагогічна практика по відношенню до студентів – майбутніх учителів» [118, с. 38; 118, с. 41].

Змістом ПП О. Абдулліна, О. Бондаревська, В. Бриліна, Д. Гришин, В. Кан-Калік, Л. Масол, Л. Рувинський, А. Сидоренко, В. Сластьонін, І. Шинкарук, І. Найдьонов та інші вважають: педагогічний процес у найсуттєвіших його характеристиках [308, с. 34]; впровадження в життя різноманітних видів педагогічної освітньої та виховної діяльності [39, с. 50–56]; втілення реальних педагогічних функцій у педвузі [46, с. 148]; проведення навчально-виховної роботи з учнями [10, с. 150]; досягнення практичних результатів в закріпленні попередніх теоретичних знань [177, с. 7]; створення необхідних умов як для практичної реалізації всіх компетенцій студента, так і для

його самореалізації і професійного становлення та формування готовності студентів до педагогічної професійної діяльності [207, с. 43].

Науковці А. Болгарський, Т. Бодрова, А. Бойко, І. Зазюн, І. Кривонос, Н. Сас, М. Тарасевич, Л. Хомич виокремили три блоки *видів ПП*. В перший блок входить: пропедевтична (ознайомлювальна або попередня), навчальна та стажистська практика. У другому блоці види практики розподіляються по курсах: безвідривна (пасивна) практика студентів 1–3 курсів; *літня* педагогічна; навчально-виховна (активна) практика студентів 4–5 курсів [285, с. 4–8]. Третій блок містить пропедевтичну практику, педагогічну практику у початковій школі та ПП в основній школі [35, с. 34–46]. О. Бурлі, Л. Масол, І. П'ятницька-Позднякова подають інформацію щодо видів педагогічної діяльності (дослідницьких, навчальних та організаційних), які, на думку науковців, є змістом навчальної роботи студента під час педагогічної практики [207, с. 46].

Аналізуючи напрацювання сучасних науковців, ми зробили висновок, що основною *метою ПП* у вузі автори вважають: формування у студентів умінь застосовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання, здобуті при вивченні суспільних, загально-педагогічних і спеціальних дисциплін; розвиток у майбутніх вчителів інтересу до педагогічної і наукової діяльності [198; 194; 195; 177; 178; 62].

Беручи за основу вищезазначену літературу, ми можемо виділити декілька груп основних *принципів ПП*, а саме: принципи, згруповані відповідно до якостей характеру педагогічної практики (діалогізації; проблематизації; персоналізації; індивідуалізації; систематизації; динамізації; безперервності та диференційованості по курсах; послідовності включення студентів до поступово ускладнюваних видів практичної діяльності; раннього включення у практику; принцип перспективного планування практики; диференційованості завдань практики); принципи, виокремлені відповідно до характеру опановуваних дисциплін (теоретичної обґрунтованості; єдності теорії і практики; зв'язку з теоретичними курсами; пошуково-методичної її спрямованості; комплексного характеру, що має забезпечувати міжпредметний зв'язок загальнополітичних, психолого-педагогічних і спеціальних дисциплін; інтеграції; наукового забезпечення організації і змісту практики; зв'язку практики із життям; навчально-пізнавального характеру практики); принципи, згруповані щодо особистісних якостей об'єктів ПП (самостійності й активності; творчої активності особистості майбутнього вчителя; особистісної орієнтації; високої світоглядної спрямованості; індивідуалізації; демократичності та гуманності); принципи, які характеризують відношення та взаємозв'язок навчальних закладів – об'єктів ПП (взаємодії школи і вузів; відповідності змісту та організації практики сучасним вимогам школи; єдності навчальної і позакласної роботи студентів у школі; органічного поєднання вправ, змодельованих в аудиторних умовах, і практики в школі; своєчасної корекції та оперативного контролю за студентами-практикантами; контролю за оцінюванням; колективності керівництва й індивідуального підходу установ) [35; 207; 178; 142; 188; 194; 195; 198; 303; 10].

Відповідно до розвитку науково-педагогічних технологій, науковці О. Абдулліна, С. Архангельський, Ю. Бабанський, І. Боднарук, Н. Бостанджієва, Л. Борицова, З. Васильєва, Л. Виготський, В. Дуброва, К. Дурай-Новакова, В. Жигірь, Н. Казакова, І. Каплунович, Г. Коджаспірова, Г. Кузнецова, Є. Мілашевич, У. Новацка, А. Петров, М. Рубінштейн, С. Фрідман, І. Яковлев та інші в методично-педагогічних напрацюваннях виділяють, доповнюють та описують функції ПП. Дослідниками виокремлено такі *функції ПП*, як: *освітня* або *навчальна* (закріплення й актуалізація теоретичних та методичних знань, формування комплексу педагогічних та спеціальних, в нашому випадку, музичних умінь та навичок, навичок самоосвіти), *розвивальна* (забезпечення умов для реалізації пізнавальної та творчої активності студентів-практикантів, їх педагогічного мислення, формування дослідницьких умінь), *виховна* (формування активної життєвої позиції, розвиток професійно-педагогічних якостей майбутнього учителя, інтересу та любові до педагогічної професії та дітей, ціннісне ставлення до учительської роботи), *діагностична* (перевірка ступеня підготовки і визначення придатності студентів до педагогічної діяльності, аналіз власного емоційного стану при спілкуванні з дітьми, учителями, батьками, адміністрацією, розвиток особистісних та професійних якостей майбутнього учителя), *адаптаційна* (ознайомлення з різними типами навчально-виховних закладів та організацією роботи в них, адаптація до ритму педагогічного процесу, орієнтація в системі нових відносин та зв'язків, забезпечення «включення» практиканта у діяльність для виконання педагогічних ролей) [33; 10; 229; 94; 118; 278; 13; 85].

Дослідники З. Васильєва, І. Яковлев виокремили інтегративну функцію ПП (виконання студентом різних видів та форм навчально-виховної діяльності, інтеграція всіх знань з педагогіки, психології, фізіології та фахових методик) [45; 308]. У наукових дослідженнях висвітлено комунікативну (формування стилю взаємовідносин студента з педагогами, учнями й батьками) [119]; материнську (забезпечення позитивного емоційного стану кожної дитини, охорона її життя і здоров'я, доброзичливе ставлення до неї) [33; 119]; конструктивно-організаторську (формування організаторських здібностей, необхідних для керівництва навчально-виховним процесом) [119]; корекційну (розширення і поглиблення теоретичних знань, які ведуть до розвитку і вдосконалення особистісних якостей студентів) [213] функції ПП. Розглянуті мотиваційно-стимулююча [184; 125; 13]; змістово-актуалізаційна, системно-аналітична або коректувальна [198]; інформаційна, верифікаційна, прагматична, ідентифікаційна [184; 125; 208] функції ПП.

Спираючись на методико-педагогічні роботи науковців ХХ–ХХІ століття, ми маємо можливість виділити такі *завдання ПП* як: закріплення, збагачення і синтезування психолого-педагогічних, суспільно-політичних, методичних та фахових знань; формування, розвиток і збагачення професійних умінь та навичок; розвиток вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку власної педагогічної діяльності; зростання самостійної роботи студента (здійснення самоосвіти, самовдосконалення); розвиток та реалізацію індивідуальних творчих здібностей (потенціалу) студентів (мислення,

активності та ін.); формування професійної компетентності; вироблення дослідницького підходу до педагогічної діяльності [303, с. 3–5; 33, с. 33–34; 285, с. 21–22]. У вищезазначених наукових працях висвітлено також такі завдання ПП, як: розвиток професійно значущих якостей особистості; ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи в початковій школі; застосовування різних теорій навчання в фактичній діяльності; виховання стійкого інтересу до професії вчителя музики; врахування сучасних інтегративних технологій навчання; проведення уроків з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності.

Значення ПП сучасні науковці вбачають у: розвитку майбутніх вчителів; отриманні студентами професійних умінь визначати мету і завдання навчально-виховного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей; вивченні особливостей учня і можливостей його розвитку в колективі; отриманні навиків планування педагогічної діяльності; використанні різних форм та методів організації навчально-виховного процесу; співпраці з вчителями; аналізі та корекції навчально-виховної роботи на основі спостережень [118, с. 51]. Значенням ПП дослідники також вважають встановлення та вдосконалення причинно-наслідкових зв'язків в розвитку педагогічних явищ, порівняння різних варіантів вирішення педагогічних завдань; зміцнення зв'язків навчання і виховання студентів з життям; розширення сфери педагогічного спілкування майбутніх вчителів з дітьми і підлітками; формування високої професійної компетентності і професійно значущих рис особи; розвиток у студентів активного педагогічного мислення як вищої форми віддзеркалення педагогічного процесу в свідомості педагога [83, с. 191–192]; вдосконалення практичної складової професійної підготовки студента-практиканта [277, с. 75–78].

У енциклопедичних джерелах ПП студентів трактується як засіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [202, с. 165], як складова навчально-виховного процесу, метою якої є завдання навчити студентів та учнів творчо застосовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання і практичні навички, отримані при вивченні педагогіки, психології, фахових методик та спеціальних дисциплін; сприяти розвитку в майбутніх учителів інтересу до науково-дослідницької роботи в галузі педагогічних наук [202, с. 325].

Сучасні науковці (А. Болгарський, Т. Бодрова, І. Боднарук, В. Бриліна, О. Бурлі, Ж. Дебелая, Л. Ісаєва, Г. Кожевников, Л. Масол, І. Найдъонов, І. Пелячик, І. П'ятницька-Позднякова та інші) в своїх навчально-методичних роботах звертаються до питань підготовки студентів музичних факультетів педагогічних вузів до організації та проведення ПП у ЗОШ з предмету «Музика». Необхідною умовою якісного проведення ПП у школах, на думку науковців, є рівноправне співвідношення завдань навчання та виховання учнів засобами музичного мистецтва. Саме під час практики є можливість об'єднати ці компоненти розвитку особистості як студента-практиканта, так і учнів-вихованців. Особливість ролі ПП, на їх думку, полягає в її інтеграційній суті, тобто в гармонійному розвитку та закріпленні знань, наданих у вузі з суспільних,

психолого-педагогічних та фахових дисциплін [178; 35; 207; 172; 111; 112; 33; 83; 128; 126].

Л. Ісаєва вважає, що під час ПП формується особистість майбутнього вчителя музики та проходить процес об'єднання, корекції й актуалізації професійних умінь та навичок. Вона вважає ПП та курс психолого-педагогічних дисциплін основним джерелом необхідних знань з аналізування та самореалізації майбутнього вчителя музики та пропонує її розподіл по курсах [111, с. 17–24]. В. Бриліна, І. Найдьонов, А. Сидоренко в своїх напрацюваннях розглядають зміст ПП, визначають її компоненти, структуру, особливості. Вони описують методикау вивчення, накопичення та фіксації передового педагогічного досвіду, основні обов'язки відповідальних за практичну діяльність студентів. Автори надають поради студенту-практиканту у визначенні сутності, особливостей технології шкільних виховних форм; розписують структуру народознавчих, музичних, літературних, евристичних колективних форм виховання [177; 178].

Сучасні педагоги А. Болгарський та Т. Бодрова зупинили свою увагу на системі професійної підготовки майбутніх учителів музики та сучасних педагогічних технологіях у діяльності учителя; формулюванні прав та обов'язків учасників навчального процесу в процесі ПП; критеріях оцінювання роботи студентів-практикантів [35]. О. Бурлі, Л. Масол, І. П'ятницька-Позднякова розкривають концепцію ПП з дисциплін мистецького спрямування. В їх науково-педагогічній роботі подається інформація щодо мети; основних завдань ПП; видів педагогічної діяльності під час практики (дослідницьких, навчальних та організаційних); змісту навчально-виховної роботи студента-практиканта [207].

Зазначимо, що мету ПП майбутніх учителів музики сучасні дослідники вбачають у формуванні їх музичної культури та підготовки студентів до музичного виховання школярів [33, с. 32]; в «здійсненні діяльності з навчання дисциплін мистецького спрямування (музичного та інших видів мистецтва) у навчально-виховних закладах освіти на базі сформованих компетентностей та знань основ теорії та методикау спеціальних дисциплін, педагогіки та психології; пізнанні студентами закономірностей професійної діяльності та оволодінні способами її організації; формуванні умінь проектувати, оцінювати й коректувати освітянській процес відповідно до завдань сучасної педагогіки мистецтва; вирішенні конкретних методичних завдань згідно умов педагогічного процесу, розвивати «Я-концепцію» педагогічної діяльності, індивідуальної траєкторії творчого самовизначення та самоідентифікації себе як вчителя мистецтва» [207, с. 43–44].

Науковці, розробляючи положення щодо ПП студентів мистецьких факультетів, формулюють її завдання як «вивчення у процесі навчально-виховної практики – на II – IV курсах досвіду вчителів, класних керівників; відпрацювання методикау спілкування з учнями; здійснення педагогічної діагностики особистості учня та учнівського колективу; на IV – V курсах – виконання обов'язків учителя музики, помічника класного керівника» [177, с. 7] та як необхідність «проводити уроки з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності;

здійснювати виховну роботу на базі вивчення мистецьких дисциплін; застосовувати дослідницький підхід до педагогічної діяльності, враховуючи сучасні інтегративні технології навчання; реалізовувати власні творчі потенції, формувати професійну компетентність та здійснювати самоосвіту; закріплювати, поглиблювати та синтезувати психолого-педагогічні, методичні знання у процесі їх використання для вирішення конкретних навчальних завдань; застосовувати різні теорії навчання в фактичній діяльності; розвивати вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку власної педагогічної діяльності» [207, с. 44].

Значення ПП науковці вбачають у: закріпленні базової підготовки майбутніх учителів музики з основних навчальних дисциплін (теорії та історії педагогіки, психології, спеціальних музичних предметів); актуалізації фахових знань та комплексу умінь для формування культури учнів засобами музичного мистецтва на основі органічного зв'язку з курсом методики музичного виховання [35, с. 8]. О. Бурлі, Л. Масол, І. П'ятницька-Позднякова та інші констатують, що *педагогічна практика* — це період адаптації, який включає в себе всі спектри проблем, виникаючих при професійній підготовці студента-практиканта в школі [207]. І. Боднарук розкриває ПП з різних сторін та функціональних позицій: «Педагогічна практика в умовах вищого навчального закладу з одного боку виступає як перевірка професійних якостей майбутнього вчителя, з другого боку, вона є найважливішим етапом формування педагогічних здібностей, прояву їх у самостійній педагогічній діяльності. При цьому студент-практикант виступає в різних функціональних позиціях: організатора навчально-виховної діяльності учнів та організатора власної діяльності, зміст якої є для нього особливим предметом усвідомлення, аналізу та оцінки» [33, с. 42]. А. Болгарський та Т. Бодрова констатують, що «згідно Державного стандарту вищої професійної освіти педагогічна практика – особливий вид навчальної роботи, спрямований на формування у майбутнього учителя основних професійних якостей у процесі педагогічної діяльності; вона виступає важливою соціально-психологічною умовою та дієвим засобом фахової підготовки» [35, с. 6].

Таким чином, на основі проаналізованих філософських, соціологічних, психологічних та педагогічних праць мислителів XVII–XXI століть, ми маємо можливість стверджувати, що поняття «практика» нерозривно пов'язане з такими філософськими поняттями як: «практична ідея», «воля», «дослід», «пізнання», «знання», «дія», «діяльність», «досвід».

Поняття «практика» в аспекті *філософії* висвітлена багатьма науковцями, як: активна, суб'єктивна, свідомо цілеспрямована, чуттєво-предметна, матеріально-перетворююча, суспільно-історична діяльність людства, спрямована на практичне втілення інтересів, потреб індивіда, соціальної групи, класу та суспільства; процес набуття та перевірки знань в різних проявах самопізнання та сприйняття навколишнього світу; складова існування людства (В. Андрущенко, І. Бойченко, М. Горлач, Г. Заїченко, І. Кальний, М. Константинов, В. Кремень, І. Надольний, І. Радіонова, В. Сагатовський, С. Свирський, Г. Сковорода). Практика також визначається як принцип діалектико

-матеріалістичної *філософії і психології*, що спирається на світоглядно-методологічний досвід людини (В. Войтко).

Психологія трактує поняття «практика» як «предметно-чуттєву форму життєдіяльності людини, об'єктивну основу єдності всіх форм її світовідношення, засіб сприйняття себе, як творця матеріальних і культурних цінностей (В. Бродавська, В. Войтко, І. Патрик, В. Шапар, В. Яблонко).

Практика в аспекті *соціології* розглядається як людська діяльність в різноманітних її типах і формах (внутрішня та зовнішня активність людини; засіб регулювання стосунків між людьми та навколишнім світом на основі діалектичної єдності матеріальної та духовної сторін) (Г. Ареф'єва, Є. Біленький, В. Вільчинський, М. Каган, М. Козловець, О. Кравченко, В. Піча, Ю. Піча, І. Симонян, С. Харченко, Н. Хома).

Сучасні *педагогічні джерела* висвітлюють поняття «педагогічна практика», як період адаптації, який включає в себе всі спектри проблем, виникаючих при професійній підготовці (О. Бурлі, Л. Масол, І. П'ятницька-Позднякова), етап перевірки професійних якостей студента-практиканта в школі (В. Бриліна, І. Найд'онов, А. Сидоренко), найважливіший етап формування педагогічних здібностей, прояву їх у самостійній педагогічній діяльності (І. Боднарук).

Педагогічну практику (згідно Державного стандарту вищої професійної освіти) розглянуто як особливий вид навчальної роботи, спрямований на формування у майбутнього учителя основних професійних якостей у процесі педагогічної діяльності (А. Болгарський, Т. Бодрова).

Отже, результати теоретичного осмислення поняття «педагогічна практика» дозволили нам визначити його сутність у контексті підготовки майбутнього музичного керівника та вчителя музики, як особливий вид навчальної діяльності, спрямований на формування у студента інтересу до обраної професії, здатності до педагогічно доцільного спілкування з дітьми та ефективного застосування набутих загальнонаукових і методичних знань та умінь в реальному педагогічному процесі.

1.2. Педагогічна практика як складова загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів педагогічного коледжу

Освіта ХХІ століття набуває культуротворчого спрямування. Ця тенденція охоплює всі основні компоненти художньо-естетичного досвіду особистості. Підвищуються вимоги до формування свідомості, світорозуміння, світовідчуття майбутнього педагога, зокрема, вчителя музики, музичного керівника тощо. Підготовка спеціалістів музичного мистецтва до професійно-педагогічної діяльності відбувається в стінах коледжів, училищ, вузів.

Первинним джерелом формування професійної діяльності є педагогічно спрямований соціокультурний досвід, який і формує професійну компетентність на основі загальнопедагогічної та методичної підготовки майбутніх музичних керівників та вчителів музики. Цей досвід набувається студентами, в першу чергу, в стінах педагогічного коледжу. Успішному вирішенню цих завдань сприятиме взаємозв'язок теоретичних і практичних компонентів загальнопедагогічної та методичної (професійної) підготовки майбутніх фахівців у процесі ПП.

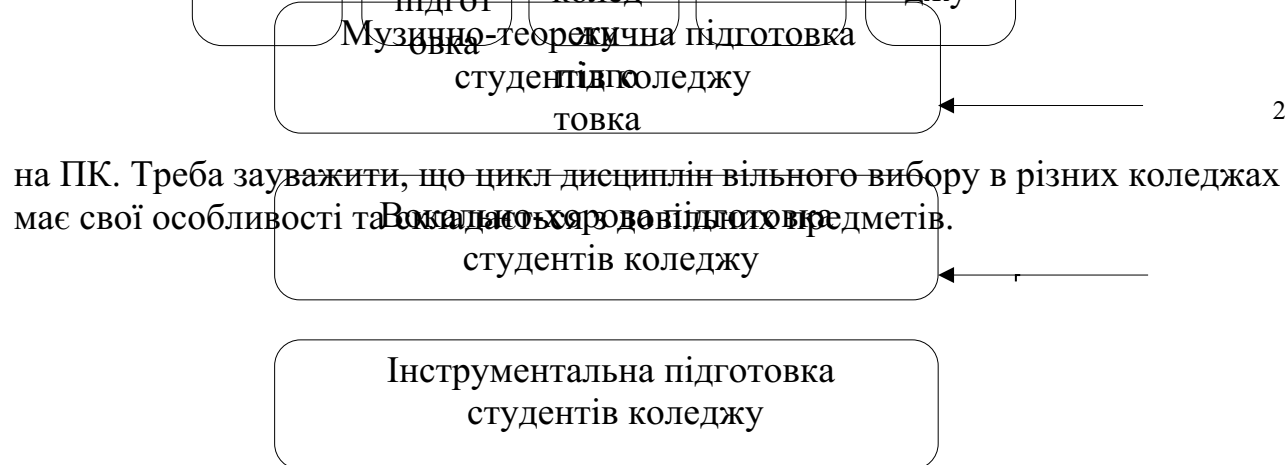
Вчені В. Бриліна, І. Найд'юнов, А. Сидоренко констатують, що ПП «не можна розуміти як наступний за теоретичним навчанням щабель практичного формування педагогічних вмінь. Зв'язок теорії і практики, як один з основних принципів навчання у педагогічному вузі, – складний, багатогранний і багатофакторний процес підготовки майбутнього вчителя» [177, с. 7–8]. Науковці вважають, що під час ПП студентам необхідні знання для розуміння реалій навчання та виховання дітей. Дослідники наполягають на тому, що неможливо без опори на життєві факти, аналізу реальної шкільної діяльності свідомо та якісно управляти педагогічним процесом. У зв'язку з цим науковці надають великого значення безпосередньому встановленню взаємозв'язку між теорією та практикою і усвідомленню їх взаємообумовленості [177, с. 7–8].

Отже, теорія і практична діяльність, перебуваючи в нерозривній єдності, постійно впливають одна на одну. Вищезазначений взаємозв'язок теоретичних знань та умінь з практичними навичками забезпечують цикли навчальних дисциплін, зазначені в навчальних планах педагогічних коледжів.

Система загальнопедагогічної та методичної (професійної) підготовки майбутніх учителів музики ЗОШ та музичних керівників ДНЗ в більшості педагогічних коледжів складається з комплексу циклів навчальних предметів і дисциплін (циклу навчальних предметів загальноосвітньої підготовки, циклу навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, циклу навчальних дисциплін природничо-наукової підготовки, циклу навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки, циклу дисциплін вільного вибору навчального закладу, циклу дисциплін вільного вибору студентом).

Кожен з вищезазначених навчально-практичних циклів спрямований на набуття майбутніми фахівцями комплексу необхідних для роботи з дітьми знань, умінь та навичок.

Відтак цикл навчальних предметів загальноосвітньої підготовки забезпечує студентів базовими знаннями відповідно до програми загальноосвітніх шкіл. Завданням циклу навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки є підготовка майбутнього вчителя та музичного керівника до життя та праці в сучасному соціумі. Цикл навчальних дисциплін природничо-наукової підготовки забезпечує майбутніх практикантів знаннями, необхідними для подальшої роботи в сучасних умовах з дітьми різних вікових категорій. Зазначимо, що цикл дисциплін вільного вибору навчального закладу та вільного вибору студентом складається з таких дисциплін, як: народна творчість, фольклор та обряди, російська мова, основи підприємництва та управлінської діяльності, основи звукорежисерської майстерності, основи аранжування на ПК, нотодрукування

на ПК. Треба зауважити, що цикл дисциплін вільного вибору в різних коледжах має свої особливості та вокально-хорові дисципліни.

Рис. 1.1. Основні складові загальнопедагогічної та методичної підготовки музичного керівника та вчителя музики в педагогічному коледжі (училищі)

Слід зазначити: цикли навчальних дисциплін загальноосвітньої, гуманітарної, соціально-економічної та природничо-наукової підготовки працюють на виховання фахівців різних спеціальностей. Дисципліни даних циклів формують всебічно розвинуту і високоморальну особистість, що є необхідною умовою підготовки сучасного педагога-професіонала.

Цикл навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки складається з таких предметів як: основи педагогічної майстерності, методика музичного виховання в ДНЗ і ЗОШ, елементарна теорія музики, гармонія, аналіз музичних творів, сольфеджіо, українська та світова музична література, постановка голосу, диригування, хоровий клас, практика роботи з хором, хорознавство, аранжування, основний та додатковий музичний інструмент,

акомпанемент, ритміка та хореографія, ПП. Оскільки вищезазначений цикл готує до практичної роботи студентів безпосередньо за обраною спеціальністю, ми розглянемо його більш конкретно.

У системі загальнопедагогічної та методичної (професійної) підготовки зростає роль суспільно-політичних дисциплін у зв'язку з майже повною втратою ціннісних орієнтацій у суспільстві. На даному етапі розвитку нашого суспільства необхідно активізувати підготовку студентів до роботи, спрямованої на патріотичне виховання молодого покоління в дусі толерантності та високих моральних принципів. Слід наголосити, що у більшості педагогічних коледжів цикл суспільно-політичних дисциплін складається з історії України, всесвітньої історії, основ цивільного захисту або основ правознавства, релігієзнавства (основ релігієзнавства), соціології. В деяких навчальних закладах, які готують молодших спеціалістів за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика», додатково включено до навчального плану політологію та економічну і соціальну географію світу.

Таким чином, на основі проаналізованих вище документів ми робимо висновок: незважаючи на деякі зміни в назвах, цикли суспільно-політичних дисциплін охоплюють у педагогічних коледжах однакові навчальні предмети. Для майбутнього фахівця суспільно-політичні дисципліни циклу професійно-практичної підготовки педагогічного коледжу є фундаментом у: становленні особистого світогляду; реалізації себе як високоморального і гармонійно розвинутого громадянина, відповідального за виховання нового покоління; засвоєнні необхідних знань щодо закономірностей та розвитку мистецьких реалій; використанні музичних занять з метою формування у дошкільнят і учнів почуття любові до батьківщини, родини, до людської спільноти та навколишнього світу.

Отже, курс суспільно-політичних дисциплін є ваговою складовою системи професійної підготовки студентів педагогічного коледжу, адже він відіграє важливу роль у процесі проходження ПП та проведення освітньої роботи в ДНЗ і ЗОШ.

Зважаючи на вищезазначене, а також спираючись на здійснений аналіз наукової літератури із соціології у підрозділі 1.1, можна стверджувати, що основою практики та педагогічної практики є діяльність у різноманітних її формах і видах (індивідуальна, суспільна, виробнича, політична, наукова, ідеологічна, культурно-виховна, творча, матеріальна, духовна, трудова й нетрудова, репродуктивна та продуктивна). З точки зору соціального аспекту практика формується як чуттєво-предметна, матеріально-перетворююча, свідомо цілеспрямована, суспільно-історична функція діяльності людства, яка, будучи суб'єктивною за характером, спрямована на співіснування з об'єктивною дійсністю та враховує різноманітні інтереси, потреби, цінності людини.

Для нашого дослідження цікавим є те, що такі предмети, як психологія та педагогіка, в різних педагогічних коледжах включено до двох різних циклів. В одних коледжах вищезазначені навчальні предмети входять до складу циклу дисциплін природничо-наукової підготовки, а в інших – до циклу дисциплін

професійної та практичної підготовки. Ми вважаємо більш доцільним включити педагогіку та психологію до циклу навчальних дисциплін професійної підготовки. Адже саме професійна підготовка майбутнього педагога-музиканта неможлива без тісного взаємозв'язку з психолого-педагогічною підготовкою.

Розглянемо онтологічний (змістовний) структурний компонент системи професійної підготовки майбутнього вчителя-музиканта, який включає психолого-педагогічну підготовку студентів. Відомо, що психолого-педагогічні знання студенти педагогічного коледжу набувають шляхом синтезування знань і навичок з дошкільної та шкільної психології й педагогіки. Головними завданнями психології як значущої складової в підготовці майбутніх музичних керівників ДНЗ і вчителів музики ЗОШ прийнято вважати: формування у студентів знань, необхідних для регулювання й діагностики психічних процесів та можливостей вирішення проблем при організації навчально-виховного процесу; вироблення навичок пристосування та адаптації до дошкільного та шкільного колективу; набуття фундаментальних знань з урахування вікових закономірностей індивідуального психологічного розвитку дітей та усвідомлення сутності і загальних закономірностей розвитку особистості.

Психолого-педагогічній підготовці майбутнього вчителя музики присвячено роботи М. Білецької, О. Краснової-Соколової, С. Науменко, В. Федорчук. Науковці розглядають: психолого-педагогічні умови формування професійно значущих якостей [143]; психолого-педагогічну підготовку майбутнього вчителя до організації музично-пізнавальної діяльності учнів початкової школи [265]; психологічні основи педагогічної практики студентів мистецьких спеціальностей педагогічних університетів [179]; психолого-педагогічні умови розвитку музичної пам'яті студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності [32].

У підрозділі 1.1. нами було розглянуто поняття «практика» з точки зору психології. Ми запропонували власне формулювання цього поняття та визначили сутність практики. Нами висвітлено значення практики у системі «людина – практика – світ людини (цивілізація і культура)», в якій вона визначена як об'єктивний аспект людської цілеспрямованої активності і суб'єктивний аспект цивілізації та культури, розкрито окремі питання щодо психолого-педагогічної підготовки майбутнього фахівця під час практики.

Отже, аналіз психологічної наукової літератури дав нам можливість: визначити роль психолого-педагогічної підготовки майбутнього музичного керівника та вчителя музики; дослідити головні завдання психології як значущої складової в їх підготовці; з'ясувати місце ПП в системі професійної підготовки до музичних занять студентів педагогічного коледжу з точки зору психології; стверджувати, що психологія вважає педагогічну практику студентів важливою соціально-психологічною умовою, вагомою складовою навчально-виховного процесу та професійної підготовки майбутнього фахівця.

Зміст курсу «Педагогіка» складається з вивчення таких розділів як: «Загальні основи педагогіки»; «Теорія освіти і навчання»; «Теорія виховання»; «Школознавство». Основною метою курсу прийнято вважати засвоєння теорії і методики здійснення навчально-виховного процесу у сучасній ЗОШ. Зрозуміло, що без знань з педагогіки (анатомо-фізіологічних, психологічних особливостей учнів; сутності розвитку особистості; форм і методів організації навчально-виховної роботи; принципів, методів аналізу ефективності педагогічного управління процесом формування особистості школяра; теорії і методики виховання і навчання; специфіки роботи класного керівника; принципів організації дитячих об'єднань, учнівських колективів і керівництва ними; методики позакласної роботи з учнями) студент не зможе якісно та професійно проводити пробні музичні заняття й уроки музики під час ПП.

Цикл навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх випускників фахової кваліфікації «учитель музики та музичний керівник дошкільного навчального закладу» в більшості педагогічних коледжів охоплює теоретичні предмети (основи педагогічної майстерності, методику музичного виховання в ДНЗ та ЗОШ, музичну світову та українську літературу, елементарну теорію музики, аналіз музичних творів, гармонію, практику роботи з хором, аранжування та ін.), спрямовані на підготовку педагогів зі спеціальності «Музичне мистецтво». Вищезазначений цикл дисциплін фахової та практичної підготовки студентів педагогічного коледжу включає індивідуальні та групові заняття. Необхідно зауважити, що в наукових роботах сучасних дослідників досить часто професійна підготовка майбутніх учителів розглядається з точки зору поглибленого вивчення студентами окремих музичних дисциплін, які передбачають індивідуальну форму занять.

Цикл дисциплін професійної (фахової) та практичної підготовки студентів педагогічного коледжу включає такі дисципліни індивідуальної форми навчання як: постановка голосу, диригування, основний та додатковий музичний інструмент, акомпанемент. Складовою циклу дисциплін професійної та практичної підготовки вчителя музики в школі й музичного керівника в ДНЗ є курс «Постановка голосу». Завдання цього курсу щодо підготовки студентів до ПП полягають у формуванні вокально-технічних навичок, засвоєнні методики роботи з дитячими колективами при вивченні пісень дошкільного й шкільного репертуару. Саме під час цього виду навчальної діяльності вони оволодівають методикою практичної роботи з дитячими голосами, спираючись на здобуті теоретичні знання і відповідні практичні навички, необхідні при роботі з дітьми під час проходження ПП та в подальшій педагогічній роботі.

Курс «Хорове диригування» сприяє підготовці студента до ПП через: розвиток диригентського апарату; навички диригування хоровим твором; виконання пісень шкільного та дошкільного репертуару; написання анотацій на заплановані програмою твори; вивчення особливостей роботи з дитячим хоровим колективом; розширення дитячого пісенного репертуару; розвиток внутрішнього музичного слуху; набуття навиків інтерпретувати музичний образ твору. Необхідно зазначити: цей курс має свою специфічну особливість, яка полягає в тому, що студенти мають можливість працювати над хоровими

творами на уроках з диригування тільки з «уявним» хором. І тільки під час педагогічної практики в ЗОШ майбутні фахівці мають змогу оволодівати навичками роботи з реальними дитячими колективами (хором молодших і старших учнів). На жаль, практика викладання вищевказаних курсів індивідуальної форми навчання в багатьох педагогічних коледжах дуже часто зводиться до роботи зі студентами над складними аріями, романсами з вокального репертуару та великими за обсягом і складними за змістом партитурами світової хорової музики, натомість мало уваги приділяється вивченню зразків дошкільного та шкільного репертуару.

Складовими циклу дисциплін професійної та практичної підготовки є предмети «Основний музичний інструмент» і «Додатковий музичний інструмент». Під безпосереднім впливом викладача (фортепіано, баяна, акордеона, бандури тощо) формуються на практиці навички вільного володіння інструментом для проведення уроків музики, позакласної музично-виховної роботи в школі та музичних занять у дитячому садку. Що стосується безпосередньої підготовки до ПП, то в межах цієї дисципліни ведеться робота над практичним (шкільним та дошкільним) репертуаром. Для підготовки студента до практичної роботи в дитячому садку та в школі важливо розвивати навички самостійної роботи: уміння розібрати і осмислити твір, свідомо й раціонально долати труднощі, розумно організувати свою домашню роботу. На нашу думку, програми вищезазначених курсів недостатньо зорієнтовані на майбутню професію студентів. У деяких педагогічних коледжах на заліки та экзамени не виносяться твори з дитячого репертуару. Під час ПП, на жаль, дуже часто ми зустрічаємось з непрофесійним виконанням творів малої форми (інструментальних, вокальних). Більша половина студентів-практикантів не може якісно донести до дошкільнят і школярів пісні та твори зі слухання музики (у відповідному характері та зазначеному композитором темпі).

Специфіка курсу «Акомпанемент» полягає в тому, що він дає безпосередню практичну основу роботи з піснею, яка є вагомим підґрунтям в підготовці студентів педагогічного коледжу до ПП. Курс забезпечує виховання навичок виразного виконання пісень під власний супровід з одночасним управлінням уявним колективом; поєднання вокальної лінії з її супроводом; спрощення акомпанементу; підбору акомпанементу до пісні; читки з листа творів пісенного репертуару з супроводом; транспонування пісень різної складності. Заняття на уроці проводяться на матеріалі пісень для ДНЗ і ЗОШ, а також використання народних пісень (жанрових, обрядових, побутових, історичних, стрілецьких, дитячого фольклору), хорових партитур з диригування

Зазначимо, що блок предметів з індивідуальної підготовки: надає студентам практичні навички музиканта; необхідні знання і уміння для подальшої самостійної роботи; готує студентів до проведення музичних занять та уроків музики під час проходження практики в ДНЗ і ЗОШ.

Сучасними науковцями досліджується питання розвитку індивідуально-виконавської практики – необхідної складової системи умінь та навичок студента-практиканта. Адже виконання музичних творів зі слухання музики та

пісень з дитячого репертуару перед аудиторією дошкільнят і школярів під час проходження ПП досить часто стає серйозною проблемою для невідповідного психологічно та професійно студента-практиканта. Проблеми формування музично-виконавської культури [103], педагогічно-виконавської майстерності [175], виконавських умінь [152], дидактичного обґрунтування виконавської підготовки [183], взаємозв'язку виконавської та методичної підготовки [57], спільної музично-виконавської діяльності [170], виконавської практики [181], розвитку музичної пам'яті студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності [31; 32], професійних інтересів індивідуального фортепіанного навчання [310] вирішували у своїх наукових доробках М. Білецька, Н. Гажим, Н. Згурська, Є. Куришев, М. Моїсеєва, І. Мостова, І. Немикіна, Г. Ніколаї та інші.

Вивченню питань, присвячених підготовці майбутнього вчителя музики на заняттях з індивідуальних дисциплін, приділили увагу П. Круль, Л. Пашкіна, П. Ніколаєнко, Г. Стасько, С. Масний, В. Яконюк та інші науковці. Комплексне співставлення гри та співу [145], вокально-педагогічну практику [192], вокальну підготовку майбутнього вчителя музики [255], шляхи вдосконалення спеціальної підготовки вчителя музики [159], методичну підготовку студентів музично-педагогічного факультету на заняттях у класі фортепіано [309] було ґрунтовно висвітлено в їх науково-педагогічних працях.

Досягнення мети і вирішення завдань кожної з вищезазначених дисциплін знаходять логічне продовження у процесі ПП, під час якої студенти розвивають різноманітні методичні прийоми роботи, пов'язані з сольним інструментальним виконанням музичних творів, грою в ансамблі, акомпануванням тощо. Велика кількість науковців вважають індивідуальне виконання студентами-практикантами творів зі слухання музики в ДНЗ і ЗОШ необхідною складовою навчально-виховного процесу. Саме індивідуальне виконання, на думку дослідників, є емоційним компонентом якісного сприйняття та сприяє швидкому засвоєнню матеріалу завдяки прямому контакту з дітьми. Науковці зазначають, що виконавська діяльність студентів під час практики реалізується у виконанні пісень, музичних творів зі слухання музики, керуванні вокально-хоровою діяльністю дітей [117; 505; 290; 238–241; 74; 75].

Цикл дисциплін професійної (фахової) та практичної підготовки студентів педагогічного коледжу включає такі дисципліни групової форми навчання: музична світова та українська література; аналіз музичних форм, елементарна теорія музики, гармонія, сольфеджіо, практика роботи з хором та інші (музично-теоретичні); методика музичного виховання в ДНЗ і ЗОШ (методичні).

Зміст музично-теоретичних курсів «Світова музична література» й «Українська музична література» визначається формуванням високого рівня музичної культури та художнього світогляду майбутніх музичних керівників і вчителів музики; розвитком їх музичного смаку. Завдяки даним курсам студенти оволодівають знаннями та навичками щодо: музично-історичних відомостей про життєвий шлях та творчу діяльність композиторів; своєрідності творів різних жанрів і стильових напрямків, композиторських шкіл;

літературних творів відомих драматургів і поетів (лібрето, тексти романсів, пісень тощо); ілюстрування фрагментів найбільш відомих музичних творів (в інструментальному та вокальному вигляді). Ми можемо стверджувати, що вищевказані дисципліни часто недостатньо зорієнтовані на програмні вимоги дитячих садків і шкіл. Існує деяка відірваність. В коледжі не завжди вивчаються матеріали (відповідно пристосовані до сприйняття дітьми різних вікових категорій) щодо життєвого та творчого доробку композиторів, твори яких пропонується використовувати при слуханні музики у відповідних навчальних закладах. Саме це створює багато труднощів студентам у підготовці до проведення музичних занять та уроків музики під час практики.

В основу вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» покладено модель, де студент не є об'єктом, який механічно засвоює і відтворює знання, а стає суб'єктом навчання й сучасної практики шкільного та дошкільного життя. Вивчення курсу полягає в осмисленні студентами ступеня власної готовності до проходження ПП та професійної діяльності (розвиненості педагогічного мислення, глибини знань, відповідних здібностей, умінь і навичок); спрямованості фахової підготовки на розвиток у студентів особистих здібностей; необхідності удосконалення психотехніки, мовлення, невербальної поведінки, необхідних для організації продуктивного педагогічного діалогу; у вияві індивідуального «Я» у професії; досягненні педагогічної майстерності; самореалізації особистості вчителя та музичного керівника у педагогічній діяльності, що також забезпечує реалізацію особистості дітей (школярів і дошкільнят).

Важливою дисципліною музично-теоретичного циклу є курс «Аналіз музичних творів», вивчення якого формує та розвиває у студентів-практикантів такі навички: визначення і класифікацію творів за жанром і формою; характеристику тематизму, засобів його розвитку; аналіз виражального та логічного значення провідних композиційних форм. Відомо, що знання з курсу «Аналіз музичних творів» необхідні студенту в роботі під час педагогічної практики з метою виявлення художньої цінності творів музичної класики, розкриття їх ідейно-естетичного змісту та досконалості форми; виховання у студентів художнього смаку та вміння оцінювати явища музичного мистецтва.

Курс «Сольфеджіо» є практичною дисципліною, що розвиває низку практичних навичок і сприяє розвитку музичного слуху шляхом впровадження слухового аналізу, диктанту, інтонаційних і музично-ритмічних вправ, читання з аркуша нотного тексту. Мета курсу — розвинути у студентів координацію всіх теоретичних знань, слухових і практичних навичок. Ми вважаємо, що саме інтегроване втілення різноманітних форм роботи на уроках сольфеджіо забезпечує різнобічний розвиток музичного слуху, формування музичного смаку та естетичних якостей особистості, необхідних в процесі ПП в якості музичних керівників і вчителів музики.

Однією зі складових циклу фахової підготовки майбутнього вчителя музики та музичного керівника є курс «Гармонія». Необхідно зазначити, що завдяки навичкам з цього курсу студенти-практиканти мають можливість опанувати прості види гармонічного супроводу до різножанрового матеріалу (гармонізувати будь-яку вокальну та інструментальну мелодію відповідно до

запиту та сприйняття дітей різних вікових категорій). У педагогічному коледжі курс гармонії переважно практичний, оскільки саме практичне володіння навичками з гармонії є необхідним для проходження ПП та майбутньої професійної діяльності випускника. Вивчення базових елементів музики, засобів музичної виразності, відомостей про мелодію і музичний синтаксис є головним завданням курсу «Елементарна теорія музики». Зміст курсу спрямований на оволодіння різними музично-теоретичними поняттями, визначеннями, термінологією; елементами музичної мови та їх взаємозв'язками, закономірностями. Адже засвоєння музично-теоретичних понять є необхідною умовою професійного аналізу при прослуховуванні кращих зразків класичної зарубіжної та вітчизняної музики в ДНЗ і ЗОШ під час проходження ПП та подальшої роботи в якості музичного керівника і вчителя музики.

Теоретично-практичний курс «Практика роботи з хором» є складовою процесу підготовки музичного керівника та вчителя музики як до ПП, так і до майбутньої роботи за обраною професією. Завданнями курсу прийнято вважати: формування та вдосконалення вмінь хорового співу і професійних навичок керування хоровим колективом; розвиток музичних і вокально-хорових навичок; роботу над музичною виразністю, власною інтерпретацією; ознайомлення з системою методів керування хором та їх практичне опанування; використання необхідних методів і прийомів у роботі над хоровим ансамблем, строем, інтонацією; використання знань із суміжних дисциплін; засвоєння кращих зразків хорової спадщини та творів сучасних композиторів, пісенного репертуару для дітей шкільного віку (рекомендованого програмою для ЗОШ). Під час вивчення курсу «Практика роботи з хором» студенти мають можливість займатися практично з курсовим хором, а під час практики оволодівають умінням працювати з дитячими колективами. «Хоровий клас» – це предмет, в процесі вивчення якого відбувається: набуття студентами вокально-хорових навичок; закріплення практичних навичок роботи з хором; художнє виховання студентів, розширення музичного кругозору шляхом практичного вивчення кращих зразків класики, творів сучасних композиторів, народної музичної творчості; набуття організаційних умінь та якостей; виховання студента як педагога хорового колективу. Заняття в хоровому класі розвивають музичні здібності (слух, ритм, пам'ять тощо) та професійні якості (відчуття відповідальності, колективізму, товаришкості). У деяких педагогічних коледжах в один курс об'єднано два навчальних предмети (хор та практика роботи з хором). На нашу думку, доцільнішим є відокремлення практичної роботи з хором від загального курсу хорового класу. Практика роботи з хором дає можливість реалізувати набуті теоретичні знання, що є невід'ємною складовою становлення майбутнього вчителя музики та музичного керівника (керівника художніх колективів), а хоровий клас – закріплює вищезазначений теоретично-практичний матеріал. Хоровий клас та практична робота з хором тісно пов'язані між собою. Але водночас потребують детального вивчення як предмети синтезу теорії та практики.

Необхідно зазначити, що теоретична підготовка майбутнього музичного керівника та вчителя музики повинна бути якісною та досконалою. Студент-

практикант має бути готовим (на основі засвоєних теоретичних знань) вчасно та якісно вирішувати всі проблеми, які виникають під час педагогічної практики. Треба зауважити, що якість проведення студентами-практикантами педагогічного коледжу уроків у ЗОШ і занять у ДНЗ залежить від здатності до творчого та гнучкого педагогічного підходу, імпровізаційних здібностей студента, заснованих на теоретичній базі та навичках аналізування шкільної дійсності.

Роль практичних занять із теоретичних дисциплін (педагогіки, психології, методики музичного виховання в ДНЗ і ЗОШ, музичної світової та української літератури, елементарної теорії музики, гармонії, сольфеджіо та інших) полягає в тому, що вони є основою формування навичок, які надають можливість студентам проектувати особисту майбутню діяльність в якості музичного керівника та вчителя музики.

«Методика» є курсом, прямо скерованим на потреби практики. Процес скерованості музичного виховання цього предмету на потреби ПП має комплексний характер, оскільки, поєднуючи всі фахові дисципліни, які фактично так чи інакше відіграють роль у цьому інтегративному курсі, та опираючись на них, надає їм методичного підґрунтя. Вивчення питань методичної підготовки студентів педагогічного коледжу як необхідної складової підготовки до ПП спонукало нас звернутися до розгляду її основних видів. У педагогічній енциклопедичній літературі «Методику навчального предмета» формулюють як педагогічну науку, що вивчає закономірності вивчення обраної навчальної дисципліни. Предметом методики є процес навчання основам тієї або іншої науки або мистецтва [203].

Методична підготовка майбутнього вчителя музики, за Л. Матвеевою, складається з опосередкованої (через професійно спрямоване викладання суспільно-політичних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін) і безпосередньої (через курс методики музичного виховання). Науковець розділяє методичну підготовку на методико-теоретичну (отримання студентами необхідного обсягу систематизованих наукових знань про музично-естетичне виховання, методи його здійснення, про необхідні для цього вміння й навички) та методико-практичну (втілення знань у практичних діях, які виражаються в єдності психолого-педагогічних, методичних та фахових знань) [160; 161].

Зазначимо, що в більшості педагогічних коледжів курс безпосередньої методичної підготовки музичного спрямування складається з методики музичного виховання в дитячому садку та методики музичного виховання в школі. Курс «Методика музичного виховання» є складовою системи професійної підготовки майбутніх музичних керівників і вчителів музики та ґрунтується на знаннях з таких навчальних дисциплін: естетика, музикознавство, соціологія, педагогіка та вікова фізіологія, основний та додатковий музичні інструменти, постановка голосу, диригування, хоровий клас, хорознавство, аранжування, українська та світова музична література, елементарна теорія музики, практика роботи з хором, ритміка. У процесі музичного виховання важливе місце належить отриманню студентами знань та навичок щодо проведення музичного заняття та уроку музики як основних організаційних форм музично-естетичного виховання дошкільнят і школярів.

Даний курс має на меті підготовку студентів до ПП та роботи в ДНЗ і ЗОШ; оволодіння на основі особистої музичної культури професійними музичними знаннями, різноманітними методами та прийомами музичного навчання й виховання дошкільнят; формування глибокого розуміння завдань сьогодення, що стоять перед дошкільними навчальними закладами і загальноосвітніми школами загалом та перед музичною педагогікою зокрема. Отримання студентами знань про методику музичного виховання як науку, підготовка музичних керівників дошкільних навчальних закладів і вчителів музики загальноосвітніх шкіл, яка спирається на новітні педагогічні технології музичного виховання, є завданнями вивчення цього профілюючого курсу.

У наукових дослідженнях Л. Арчажникової, Л. Бамбурової, І. Боднарук, Р. Джердімалієвої, О. Коваленко, С. Костанян, О. Куликович, Л. Матвєєвої та інших розглядаються питання щодо безпосередньої методичної підготовки студентів в аспекті формування їх професійної кмітливості, активності, самостійності, творчого розвитку, активізації творчих якостей та вивчаються проблеми методичної підготовки (її професійно-методична спрямованість, комплексність, дидактичні основи, педагогічні умови) [160; 161; 21; 22; 33; 26; 80; 124; 140; 151].

Необхідно зауважити, що методична підготовка студентів вузів мистецького напрямку розглядається сучасними науковцями як: формування знань з багатьох методик (постановки голосу, роботи з хором, навчання гри на музичному інструменті, засвоєння теоретичних основ методики музичного виховання); накопичення необхідних вмінь і навичок, які допоможуть майбутнім вчителям з предметів мистецького циклу у виборі оптимальних методів і прийомів на основі використання інноваційних технологій музичного навчання, виховання і розвитку школярів; можливість усвідомити єдність загального і особистісного розвитку учнів; синтез основних психолого-педагогічних знань, вмінь і навичок, необхідних для тих видів практичної діяльності, які повинен виконувати вчитель у школі [207; 35; 33; 60]. Зміст методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, на думку О. Бурлі, Л. Масол, І. П'ятницької-Позднякової, «повинен спиратися на розуміння мети та завдань музичного мистецтва, обов'язкових знань Держстандарту, що зумовлює глибоке засвоєння теоретичних основ методики музичного виховання, формування необхідних умінь та навичок, які допоможуть майбутнім учителям мистецтва у виборі оптимальних методів та прийомів навчання і виховання» [207, с. 55].

Зауважимо: якість практичного застосування знань і навичок з навчально-методичних дисциплін (під час проходження практики студентами коледжу) обумовлена глибиною їх засвоєння, вмінням доцільного та методично обґрунтованого застосування. Зрозуміло, що методика музичного виховання в ДНЗ та ЗОШ тісно взаємопов'язана з курсами психології, педагогіки, елементарної теорії музики, гармонії, аналізу музичних творів, сольфеджіо, української та світової музичної літератури й інших дисциплін.

Таким чином, цикл фахової підготовки педагогічного коледжу для одержання позитивних результатів у професійній підготовці майбутніх спеціалістів у галузі «Мистецтво» зі спеціальності «Музична педагогіка та

виховання» повинен бути тісно взаємопов'язаний із комплексом практичної складової навчального процесу. З цією метою значна кількість навчальних дисциплін циклу професійно-практичної підготовки студентів педагогічного коледжу зі спеціальності «Музична педагогіка та виховання» включає години, відведені на лабораторні та практичні заняття. Додамо, що лабораторно-практичні заняття з усіх музично-теоретичних дисциплін системи професійної підготовки майбутнього вчителя якісно покращують результати підготовки, створюють підґрунтя для подальшої роботи студентів під час проходження педагогічної практики в ДНЗ і ЗОШ. Адже саме під час лабораторно-практичних занять викладачами створюються ситуації аналізу та проектування різноманітних ситуацій навчально-виховного процесу в реаліях дошкільного і шкільного оточення.

Отже, студенти на спеціальних практичних заняттях мають навчитися проводити уроки та заняття з музики на високому професійному рівні, що передбачає наявність умінь та навичок щодо розуміння та емоційного виконання творів на музичних інструментах; розвитку музичного слуху; читання з аркуша; виконавської та вербальної художньо-педагогічної інтерпретації; використання особистого та дитячого голосового апарату; керування дитячим хором і оркестром; урізноманітнення позакласної роботи.

Спираючись на проаналізований у цьому підрозділі матеріал, ми можемо констатувати, що метою вивчення предметів відповідних циклів з навчального плану (загальноосвітньої, гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки, вільного вибору навчального закладу, вільного вибору студентом) є підготовка студентів до ПП в ДНЗ і ЗОШ (практичної апробації набутих теоретичних знань), формування професійних умінь та навичок (педагогічної майстерності) майбутнього вчителя музики та музичного керівника для подальшої роботи.

Важливим для нашого дослідження є те, що науковці і педагоги докладно вивчали питання значення ПП в системі професійної підготовки майбутніх учителів у вищій школі. У підрозділі 1.1. на основі проаналізованої літератури ми з'ясували: велика кількість дослідників (філософів, соціологів, психологів, педагогів) вважають ПП однією з головних складових навчально-виховного процесу в системі професійної підготовки майбутніх учителів у вищій школі [178; 33; 306; 207; 163].

А. Болгарський і Т. Бодрова запевняють, що «Педагогічна практика як стрижень системи підготовки майбутніх учителів забезпечує не тільки дієвість засвоєних професійних знань та вмінь, але й сприяє виявленню педагогічних здібностей та індивідуальних творчих можливостей кожного студента, впливаючи на педагогічне мислення, стиль дій майбутнього вчителя та характер відносин з учнями, батьками, учителями, адміністрацією» [101, 188].

Роль ПП в системі загальнопедагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів музики та музичних керівників не є одноплановою. Безумовно, педагогічна практика – вид практичної діяльності, але вона є й джерелом набуття теоретично-методичних знань та практичних навичок, які отримують студенти в процесі її проходження при спілкуванні з досвідченими

викладачами-методистами (педагогічного коледжу, училища), вчителями музики ЗОШ, музичними керівниками та вихователями ДНЗ тощо.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що в процесі ПП фахові уміння реалізуються в тісному зв'язку з психолого-педагогічними знаннями і уміннями, тобто втілюються у спрямуванні на певну вікову категорію дітей. Саме практика містить інтегровані знання та уміння, здійснює зв'язок вищезазначених дисциплін у предметно-музичній площині. Унікальність ПП полягає в її узагальнюючому характері. В навчальних планах педагогічних коледжів вона або входить до циклу фахових дисциплін, або подається окремим блоком. Вважаємо, що недарма в більшості навчальних планів вона подається окремо. Адже ПП є дисципліною, що фактично вміщує зміст загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів педагогічного коледжу.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дисертації – «Теоретичні засади організації практики з музики студентів педагогічного коледжу у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах» – розглянуто процес виникнення та перетворення поняття «педагогічна практика» в історичному ракурсі через аналіз взаємозв'язку таких наукових категорій, як: «ідея», «воля», «пізнання», «знання», «дія», «діяльність», «досвід» та розглянуто педагогічну практику як складову в системі загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів педагогічного коледжу, яка є одним з основних компонентів професійної підготовки учителя музики та музичного керівника.

У сучасних *філософських дослідженнях* (Є. Бистрицький, М. Булатова, М. Розенталь, А. Ішмуратова, П. Йолона, В. Шинкарук, П. Юдіна) практика розглядається як праця (діяльність, в процесі якої здійснюється перетворення природи, опосередковується, регулюється і контролюється обмін стосунків між людиною і природою), як виробництво (діяльність, в процесі якої постійно розширюється сфера суспільного буття, формуються конкретні форми суспільних відносин), як експеримент (діяльність, що штучно відтворює ті або інші сторони об'єктивного світу з метою їх наукового дослідження). Аналіз наукових *соціологічних джерел* (Є. Біленький, М. Козловець, О. Кравченко, В. Піча, Ю. Піча, С. Харченко, Н. Хома) дав можливість сформулювати поняття «практика» як людська діяльність в різноманітних її типах і формах, як засіб регулювання стосунків між людьми та навколишнім світом на основі діалектичної єдності матеріальної та духовної сторін. У аспекті *психології* практика виступає засобом формування особистості як творця матеріальних і культурних цінностей, розглядається як предметно-чуттєва форма життєдіяльності людини, об'єктивна основа єдності всіх форм її світовідношення (В. Бродавська, В. Войтко, І. Патрик, В. Шапар, В. Яблонко).

У психолого-педагогічному ракурсі (Ш. Амонашвілі, Н. Кузьміна, О. Мельник, О. Мороз, С. Науменко, О. Падалка, В. Федорчук, Л. Хомич, А. Щербакова, В. Юрченко) поняття «практика» трактується як одна з головних складових навчально-виховного процесу в системі виховання вчителя у вищій школі; провідна матеріальна, чуттєво-предметна, соціально-психологічна умова у професійно спрямованому житті майбутнього фахівця. З позицій педагогіки ПП є засобом отримання знань щодо навчально-виховного процесу, формування та вдосконалення професійно-практичних умінь та навичок, ефективним компонентом професійної, інтелектуальної і життєвої підготовки майбутнього вчителя, вихователя (О. Абдулліна, О. Антонова, М. Жидкоблінов, Н. Загрязкіна, Н. Казакова, С. Кисельгоф, М. Козій, В. Краєвський, Т. Семенюк, Т. Фоміна, Н. Хмель). Узагальнення наукових джерел та визначення змісту, видів, мети, принципів, функцій, завдань, значення ПП майбутніх педагогів-музикантів дало змогу охарактеризувати її як особливий вид навчальної діяльності, спрямований на формування у студента інтересу до своєї професії, здатності до педагогічно доцільного спілкування з дітьми та ефективного застосування набутих методичних знань та умінь в реальному педагогічному процесі.

Теоретичний аналіз комплексу циклів навчальних предметів і дисциплін загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів педагогічних коледжів дозволив нам виявити місце ПП у підготовці майбутніх музичних керівників та вчителів музики. Вищезазначені цикли формують професійні знання та практичні навички, необхідні для проведення музичних занять та уроків музики під час практики, які, в свою чергу, вдосконалюються та адаптуються під час її проходження. Аналіз науково-педагогічних джерел (Н. Андрієвська, Т. Бодрова, І. Боднарук, А. Болгарський, В. Бриліна, Л. Ісаєва, І. Найдъонов, А. Сидоренко та ін.) дав змогу виявити інтегрований характер ПП, яка фактично вміщує зміст загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів педагогічного коледжу та здійснює зв'язок навчальних дисциплін у предметно-музичній площині, обґрунтувати провідну роль ПП у підготовці майбутніх музичних керівників і вчителів музики до професійної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ З МУЗИКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

2.1. Особливості змісту та організації педагогічної практики з музики у коледжах

Розгляд проблеми організації різних видів педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів вимагає визначення самого поняття «організація». У енциклопедичній та науковій літературі поняття «організація»

(із грец. ὄργανον — інструмент; лат. organizo — влаштовую; фр. organisation — побудова чогось) трактується як:

- «дія у значенні організувати об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програми дій та ін.; товариство, партія, клуб» [186, с. 478–479];
- «особливості будови чого-небудь, структура, фізичні і психічні особливості конкретної особи» [186, с. 478–479];
- «дія у значенні організувати» [249, с. 636–637; 185, с. 130];
- «наукова організація праці» (СУМ) [185, с. 130];
- «об'єднання суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програмних дій і т. ін.; товариство, партія, клуб» [185, с. 130; 249, с. 636–637],
- «об'єднання людей, які спільно реалізують певну програму на основі визначених правил; внутрішню узгодженість взаємодії більш або менш автономних частин цілого; сукупність процесів або дій, котрі ведуть до освіти та вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого» [187, с. 543; 269, с. 815];
- «об'єднання людей для виконання визначених завдань в тій чи іншій сфері трудової діяльності, що має чітку структуру та підпорядковане загальному керівництву» [155, с. 230];
- «фізичні і психічні особливості конкретної особи» [185, с. 130];
- «характер побудови, влаштування чогось» [249, с. 636–637];
- «психологічна чи фізіологічна побудова окремих істот» [249, с. 636–637];

Дослідники В. Афанасьєва, Г. Горська, Д. Гвішиані, В. Пікельна, Г. Попов, Р. Чуракова, Н. Федоренко, розглядають поняття «організація» як внутрішню підпорядкованість, узгодженість, сукупність процесів або дій, що ведуть до вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого [90, с. 613]. На їх думку, організація – це:

« 1) упорядковане об'єднання людей, які діють відповідно до основної мети його створення. Як соціальна система функціонує на основі спільних професійних інтересів, розроблених положень, статутів, програм;

2) неформальна спільнота людей, які об'єднуються завдяки спільним інтересам, за власним вибором. Йдеться про позаслужбові контакти людей (любителі книг, любителі класичної музики). До таких організацій належать методичні об'єднання, об'єднання дитячих та юнацьких організацій в школах тощо;

3) технологічна функція управління» [90, с. 613].

Науковець В. Пікельна констатує: «Якщо планування передбачає розробку конкретного змісту діяльності і відповідає на питання: «Що будемо робити?», то організація — це певна розробка форм, методів і засобів діяльності, коли управлінці передбачають «відповідь» на запитання: «Як це будемо робити» (де? коли? в яких формах роботи? з використанням яких засобів? тощо) <...>» [90, с. 613]. Вона вважає, що поняття організація «<...> як управлінська функція управління тісно пов'язана з функцією «координація»,

реалізація якої дає відповідь на запитання «Хто це буде робити?» (кому доручена організація? хто відповідає за проведення певної роботи?). Функція організації – це поняття динамічне, тобто функція організації характеризує певною мірою поведінку суб'єктів і взаємодію частин системи» [90, с. 613].

Виходячи з вищезазначеного та на основі наукових досліджень Н. Казакової, організацію педагогічної практики з музики студентів вищих навчальних закладів I–II ступеня акредитації ми розглядаємо як *систему взаємовідносин* між суб'єктами педагогічної практики (студент, керівники педагогічної практики коледжу, методист та музичний керівник ДНЗ, вчитель музики та класний керівник ЗОШ), а також як сукупність дій керівників практики і студентів, спрямованих на ефективне оволодіння практикантами коледжів і училищ системними професійними знаннями та практичними навичками, необхідними майбутньому музичному керівнику та вчителю музики

Н. Казакова вважає, що проблема організації педагогічної практики розглядається кожним вищим навчальним закладом, виходячи з особливостей його змісту й функціонування. На її погляд, поряд з великою кількістю програм і напрямів в організації педагогічної практики, ми маємо виділити загальні тенденції щодо її побудови та змісту. Науковець наполягає на тому, що «<...> По-перше, педагогічна практика як компонент загального змісту освіти орієнтована на сучасні вимоги до педагогічної професії. По-друге, основною ланкою в педагогічній практиці є процес екстеріоризації знань з відповідною апробацією своїх здібностей і можливостей до виконання педагогічної діяльності. По-третє, педагогічна практика повинна готувати майбутніх педагогів до входження в систему варіативної та диференційованої освіти, до швидкої адаптації і переключення з одного виду діяльності на інший, з одного ступеня і рівня взаємовпливу на інший» [118, с. 99].

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив визначити зміст поняття «*Організація педагогічної практики студентів педагогічного коледжу*» як процес узгодження сукупності складових педагогічної практики, підпорядкованості студентів керівництву коледжів та базових навчальних закладів, зкоординованості вимог за усіма циклами загальнопедагогічної та фахової підготовки студентів з метою поглиблення їх теоретичних знань та удосконалення практичних навичок.

Проведення педагогічної практики безумовно включає в себе організаційні складові та є внутрішнім змістом організаційного процесу практики.

На основі того, що зміст і функціонування організації педагогічної практики спрямовані в кінцевому результаті на вищезазначені положення, нами виявлено у процесі організації практики з музики студентів педагогічних коледжів два чинники її успішності: суб'єктивний (внутрішній) та об'єктивний (зовнішній).

Суб'єктивний чинник висвітлює рівень професійної компетентності майбутніх музичних керівників та вчителів музики на основі загальнопедагогічної та методичної підготовки, процес самоорганізації.

Поняття «самоорганізація» висвітлено Н. Дудніком як цілеспрямована діяльність особистості з метою накопичення певної інформації, її узагальнення, аналізу, формулювання висновків та визначення шляхів подальшого самовдосконалення особистості [86, с. 83–90].

Науковець вважає компонентами самоорганізації уміння цілепокладання, планування, уміння організації діяльності, уміння її регулювання та вміння контролю й оцінки результатів діяльності. Тобто, компоненти самоорганізації майже ідентичні з завданнями організаційного процесу педагогічної практики.

Об'єктивний чинник організації педагогічної практики вказує на нормативну базу педагогічної практики (державні законодавчі документи, навчальні плани та програми ПП коледжів); стан матеріально-технічного та фінансового забезпечення педагогічної практики; на рівень кваліфікації педагогічного колективу коледжів, ДНЗ і ЗОШ; на рівень індивідуальних особливостей студентів при формуванні вмінь, навичок професійної діяльності; на здатність студентів в процесі практики встановлювати характер сімейного музичного спілкування дітей та враховувати його в процесі ПП. Ми вважаємо виокремлення даних чинників необхідним. Адже кінцевий результат організаційної діяльності вдосконалення педагогічної практики ніколи не отримає відповідного рівня, якщо не буде досягнуто належної якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

П. Гальперін, О. Леонт'єв, О. Запорожець вважають, що музичний розвиток дітей повинен розглядатися як якісні зміни психологічних процесів, викликаних внутрішніми закономірностями музичних переживань дітей і внутрішніми обставинами їх життя.

Дослідники А. Болгарський та З. Еманова віднесли до моделі художньо наповненого розвивального середовища як умови успішного формування досвіду музично-виконавської діяльності у дошкільників зовнішні та внутрішні чинники. Внутрішні чинники містять: ультрачинники (всесвіт і ноосферу), мегачинники (країну, суспільство), мікрочинники (навчальний заклад, родину). Тобто науковці вважають родину дошкільників одним із чинників, що впливає на рівень розвитку дітей [88, с. 127].

З раннього віку дитина будує своє світосприйняття, спираючись на погляди родини. Адже саме сім'я є первинним зразком суспільних відносин, з якими стикається дитина з моменту народження.

Зацікавлення дошкільнят музикою залежить від відношення до неї батьків. Перші музичні враження дитина отримує в сім'ї. В ранньому віці дитина найбільше піддається впливу ззовні. Отже, саме в сім'ї відбувається спрямування розвитку дошкільників. Любов, турбота, увага, співпереживання, заохочення до розвивальних дій, щира радість за найменші успіхи мають великий вплив на формування інтересів дітей. Музичний керівник не повинен нехтувати сімейними традиціями вихованців.

Сімейне музичне виховання є першою сходинкою у становленні музичного смаку людини. Воно завжди доповнює виховний процес дітей у ДНЗ та ЗОШ.

Необхідно зазначити, що сучасні програми з ПП для спеціальності «Музичне виховання», «Музичне мистецтво» з кваліфікації вчитель музики, музичний керівник ДНЗ в більшості педагогічних училищ та коледжів створені на основі Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (наказ Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 року № 93); Проекту Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України від 05.04.2007; листа МОН України № 1/9-93 від 07.02.09 р. «Про практичну підготовку студентів»; Проекту Положення про практику студентів вищих навчальних закладів від 09. 02. 2011 та інших нормативних документів [1–7; 219; 220; 227; 230; 318–320].

Вищезгадане Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (від 8 квітня 1993 р. № 93) розглядає загальні питання організації, проведення і підведення підсумків усіх видів практики студентів різних спеціальностей у вищих навчальних закладах України: технікумах (училищах), коледжах, інститутах, консерваторіях, університетах, академіях. У вказаних положеннях конкретно описано основний навчально-методичний документ практики – наскрізна програма, на основі якої розробляються робочі програми відповідних видів практики. Загалом наскрізна і робочі програми практики затверджуються керівником вищого навчального закладу [220].

З метою ґрунтовнішого розкриття змісту цього підрозділу ми вважаємо за необхідне зупинитися, в першу чергу, на розгляді організації сучасних різновидів педагогічної практики з музики у коледжах (див. рис 2.1).

Відповідно до формувальної роботи нами виокремлено основні види педагогічної практики студентів коледжів в ДНЗ та вказано семестри їх проведення.

У зв'язку з тим, що деякі види педагогічної практики в досліджуваних нами коледжах мають різні назви, сформовані не зовсім науково та не завжди висвітлюють реальний зміст практики, ми вважали за необхідне внести деякі корективи. Адже така назва виду педагогічної практики, як «Пробні музичні заняття в ДНЗ», по суті не є коректною, оскільки саме музичне заняття є лише частиною змісту практики в ДНЗ.

Отже, на основі вивченої документації експериментальних навчальних установ та вищезазначеного, нами адаптовано назви всіх видів практики студентів до сучасних вимог (див. додаток С).

У зв'язку з тим, що проблема організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів у ДНЗ майже не вивчалася, ми вважаємо за необхідне дослідити процес організації ПП саме у садках.

У відповідності до вимог державної документації щодо педагогічної практики студентів педагогічних коледжів нами розглянуто її види, що пов'язані з ДНЗ, а саме: «Фольклорна практика»; «Практика з виховної роботи в ДНЗ»; «Пропедевтична практика в ДНЗ»; «Виробнича практика в ДНЗ».

У деяких коледжах та училищах (Білгород-Дністровському, Хмельницькому, Уманському, Коломийському) практика розподіляється на два основні види – навчальну та виробничу, а в Луцькому та Мукачівському – на

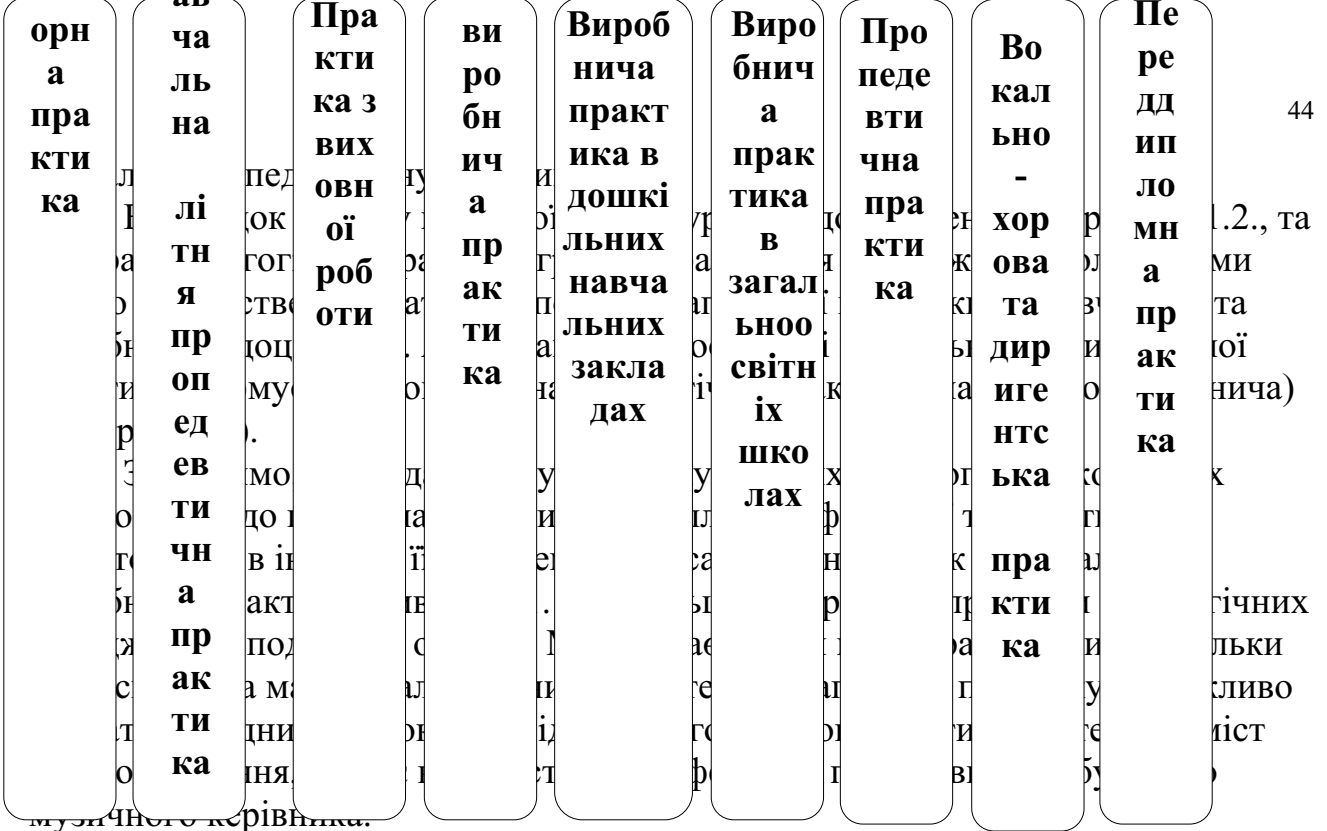

Рис 2.1. Основні види педагогічної практики з музики в коледжі

Навчальна практика в декількох коледжах (Уманському та Мукачівському) не поділяється на підвиди. Є випадки, коли вищезазначена практика містить в собі тільки один вид практики (Луцький коледж).

Рис. 2.2. Складові педагогічної практики

У деяких навчальних закладах навчальна практика містить «Введення в практику» (Білгород-Дністровське училище), яка проходить у VI семестрі протягом тижня, та «Фольклорну практику», що планується в IV семестрі протягом двох тижнів і на яку відведено від 60 до 88 годин. Цікаво, що «Фольклорна практика» в Білгород-Дністровському училищі зарахована до виробничої, а не навчальної практики та проходить у IV семестрі протягом двох тижнів.

Складовою навчальної практики є «Фольклорна практика».

Метою цього виду практики є формування в студентів-практикантів умінь і навичок збору, запису, систематизації етнічних зразків народної творчості України.

Основними завданнями даної практики вважають:

1. Поглиблення і розширення знань студентів коледжу із народної творчості;
2. Відродження народних традицій та обрядів у різних регіонах України;
3. Прищеплення навичок щодо збору фольклору;
4. Формування глибокого інтересу до історії народу, його культури, побуту;
5. Розвиток естетичного смаку студентів;
6. Розширення музичного репертуару для подальшої професійної роботи.

Цей вид практики має декілька **розділів**:

а) усна народна творчість (календарно-обрядова поезія, загадки, прислів'я, приказки, народна драма, народні пісні по жанрах, казки, легенди, перекази, анекдоти);

б) матеріальна культура народу та народне декоративне мистецтво (декоративні розписи, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, різьба);

в) традиції даного регіону (історія села та міста, народна медицина, педагогіка, етика) [206, с. 9–10].

«Фольклорна практика» у більшості педагогічних коледжів, залучених до експериментальної роботи, проходить під час IV семестру.

У першому місяці V семестру студенти-практиканти звітують, виступаючи з доповідями про проведену роботу під час фольклорної практики на

конференції, використовуючи фотознімки та магнітофонні записи. Підсумком практики є, як правило, фольклорні концерти. Для одержання диференційованого заліку за фольклорну практику студентам необхідно здати всі зібрані під час практики матеріали. Студенти одержують за фольклорну практику диференційований залік.

Виробнича або педагогічна практика (за програмами педагогічної практики обраних навчальних закладів) включає два види в дошкільних навчальних закладах з адаптованими нами назвами, а саме: «Практика з виховної роботи», «Виробнича практика в дошкільних навчальних закладах».

Наступний вид практики – «Практика з виховної роботи в ДНЗ».

Практику з виховної роботи студенти проходять у дошкільних навчальних закладах як помічники вихователя і музичного керівника. Організація цього виду практики ґрунтується на основних вимогах Закону України «Про освіту», в якому висвітлено її мету, «<...> позанавчальна виховна робота <...> спрямована на розвиток дітей, задоволення їх інтересів, духовних запитів» [206, с. 11].

Завданнями даного виду педагогічної практики є:

1. Накопичення уявлень про навчально-матеріальну базу дошкільних навчальних закладів.

2. Ознайомлення з організацією роботи даних навчальних закладів.

3. Вивчення змісту і характеру позанавчальної виховної діяльності.

4. Усвідомлення функціональних обов'язків вихователів і музичних керівників.

У більшості програм практики педагогічних коледжів практика з виховної роботи спирається на практичну діяльність студентів і спостереження.

Спостереження ведуться студентами-практикантами за:

а) роботою з організації і проведення режимних моментів;

б) проведенням занять з розвитку мовлення (розділи «Художня література» та «Народознавство»);

в) проведенням занять із фізичної культури, зображальної діяльності (усвідомлюють роль музичного керівника під час даних занять);

г) ходом організації та проведення занять, вечорів розваг, святкових ранків;

д) роботою з дітьми з вивчення української народної творчості;

є) організацією і проведенням ігрової діяльності з дітьми (музично-дидактичні, рухливі, сюжетно-рольові та інші види ігор);

ж) проведенням самостійної музичної діяльності дітей;

і) проведенням індивідуальної роботи з дітьми [225, с. 4–5].

В програмах практики педагогічних коледжів зазначено, що під час практики з виховної роботи в дошкільних навчальних закладах *студенти повинні брати участь у:*

1. Проведенні бесід із дітьми;

2. Святковому ранку, вечорі розваг, музично-дидактичній грі;

3. Оформленні залу та групової кімнати;

4. Виготовленні прикрас до свята або вечора розваг;

5. Дитячих іграх [225, с. 4–5].

Зазначено, що один вид діяльності – заліковий (на вибір практиканта).

Даний вид практики складається, як правило, з: «Практики в ролі помічника вихователя і музичного керівника» (III семестр) та «Практики в ролі помічника класного керівника» (IV семестр). Необхідно зауважити, що в Мукачівському коледжі та Хмельницькій педагогічній академії «Практику в ролі помічника вихователя» виокремлено із «Практики з виховної роботи», що, на нашу думку, недоцільно. Адже під час даного виду практики в ДНЗ студенти-практиканти зобов'язані надавати всіляку допомогу не тільки музичним керівникам, а й вихователям.

Даний вид практики контролюють викладачі-методисти циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та окремих методик коледжу (училища) [225, с. 4–5; 226, с. 3–4; 227].

На «Практику з виховної роботи» (обох її складових) – відведено від 48 до 108 годин (відповідно до навчальних планів експериментальних навчальних закладів).

Метою такого виду педагогічної практики як «Пропедевтична практика в дошкільному навчальному закладі» є ілюстрація методів і прийомів організації навчально-виховної роботи з дітьми.

Дані заняття проводять в основному викладачі педагогічних училищ паралельно з викладенням відповідних розділів методики музичного виховання в ДНЗ за рахунок часу, відведеного навчальними планами на практичні заняття з цих дисциплін (гр. 8 розділ другий навчального плану). Окремі показові заняття можуть вести кваліфіковані музичні керівники садків під керівництвом викладачів методики музичного виховання.

Такий вид ПП як «Пропедевтична практика в ДНЗ» проводиться в V і VI семестрах. Тематика показових музичних занять визначається програмами з відповідних методик. Викладачі в календарно-тематичних планах вказують теми показових занять, приблизні терміни їх проведення, класи, вікові групи. Плани показових занять обговорюються предметними комісіями та включаються завідувачем виробничої практики до затвердженого плану практики на семестр [225, с. 10].

Наступний вид виробничої практики – «Виробнича практика в дошкільних навчальних закладах» – готує студентів до виконання обов'язків музичного керівника. Тобто **метою** даного виду практики є набуття практикантами досвіду самостійного спостереження за організацією навчально-виховного процесу з музичного виховання в дошкільних навчальних закладах та проведення музичних занять.

За проектом Програми педагогічних училищ «Педагогічна практика для учнів спеціальності 03.05 «Музичне виховання» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, республіканського навчально-методичного кабінету загальної середньої та педагогічної освіти», затвердженого управлінням педагогічної освіти та науки в 1992 році, та програмами з ПП багатьох коледжів України, основними завданнями даного виду практики є:

а) вирішення конкретних педагогічних проблем музичного виховання дітей шляхом закріплення та застосування теоретичних музичних знань;

б) формування та розвиток у студентів професійних умінь і навичок педагога-організатора музичного виховання в ДНЗ;

в) виховання у студентів стійкого інтересу і любові до майбутньої професії; поглиблення здатності до педагогічної самоосвіти; виробленні творчого підходу до педагогічної діяльності [225, с. 7–8; 226, с. 5–6].

Під час даного виду практики *студенти мають навчитися*:

1. Застосовувати на практиці отримані знання з фахових та психолого-педагогічних дисциплін; використовувати різноманітні форми, методи і прийоми музичного виховання та розвитку дитини дошкільного віку; формувати у дитини основні знання з музичної грамоти;

2. Навчати дітей виразному співу, різноманітним рухам під музику відповідно до її характеру;

3. Формувати емоційні переживання дітей під час слухання музики та розвивати у них здібності до сприймання музичних творів;

4. Навчати дітей прийомів гри на дитячих музичних інструментах;

5. Вивчати особистість дошкільнят, їх загальний і музичний розвиток під впливом організованого педагогічного процесу;

6. Створювати дружню атмосферу в колективі;

7. Формувати активність у дітей;

8. Планувати перспективну і щоденну роботу музичного керівника;

9. Вести документацію музичного керівника.

На початку «Виробничої практики в ДНЗ» студентами здійснюються спостереження за організацією навчально-виховного процесу з музичного виховання в ДНЗ.

До *завдань спостережень* включаються:

а) знайомство з колективом садка, його санітарно-гігієнічними умовами, напрямками діяльності закладу, планами роботи та роботою методичного кабінету;

б) споглядальний аналіз різних видів музичних занять і навчально-ігрової діяльності;

в) вивчення шляхів формування морально-естетичного виховання дітей в умовах дошкільних навчальних закладів.

На початковому етапі даного виду практики студенти розподіляються по групах і складають із методистом коледжу і музичним керівником ДНЗ план ПП на I півріччя (план II півріччя складається на початку наступного семестру) [225, с. 7–8; 226, с. 5–6].

У програмі ПП коледжів студенту пропонується провести і проаналізувати музичні заняття (одне з них проводиться з обов'язковим використанням додаткового інструмента), взяти участь у заняттях з фізкультури та ранкової гімнастики, вечорах розваг. Студенти-практиканти ведуть щоденник спостережень педагогічної практики та плани-конспекти музичних занять.

В таких документах дошкільних навчальних закладів як наказ «Про координацію методичної роботи в дошкільному навчальному закладі» і річний план (розділ «Співпраця з громадськими організаціями і базовими школами») вказано всі організаційні заходи щодо ПП (співпраці з педагогічними коледжами, училищами, університетами).

Річний план, як правило, затверджується в кінці серпня. На початку вересня санстанція затверджує розклад, враховуючи режим дня дошкільнят різних вікових категорій. На початку навчального року на III курсі протягом перших трьох або чотирьох днів педагогічної практики (відповідно до навчальних планів різних коледжів та училищ) проводяться спостереження за організацією навчально-виховного процесу з музичного виховання в ДНЗ. Нагадаємо, що в цей же навчальний час учні розподіляються по групах (3–5 осіб) і складають з методистом коледжу і музичним керівником ДНЗ план ПП на I півріччя (план II півріччя складається на початку наступного семестру) [225, с. 7–8; 226, с. 5–6].

Перед музичними заняттями студенти отримують консультацію музичного керівника. Під час консультації музичний керівник разом із студентами складають план музичного заняття, планують прийоми роботи над кожним твором, характеризують особливості та можливості дітей конкретної групи в різних видах музичної діяльності. На наступному етапі роботи консультація проводиться викладачем-методистом підгрупи практикантів, який перевіряє конспекти занять, здійснює контроль за ходом практики та оцінює її, разом зі студентом-практикантом визначає методи і прийоми проведення заняття і його організацію [226, с. 4–6].

Музичні заняття проводяться протягом V–VI семестрів за розкладом (один раз у тиждень) протягом 108–132 годин (відповідно до навчальних планів і програм практики обраних нами коледжів та училищ). За час практики студенти здійснюють у найрізноманітніших формах від 16 до 20 пробних музичних занять (відповідно до програм ПП навчальних закладів), одне з них – з обов’язковим використанням додаткового інструмента.

Вважаємо доцільним звернути увагу на те, що існує довільний вибір кількості різних видів занять у програмах ПП коледжів та училищ. Якщо в програмі ПП одних коледжів студентіві пропонується відвідати і проаналізувати 4–6 музичних занять, то в інших – 6–8. Кількість занять із фізкультури та ранкової гімнастики, які необхідно відвідати, коливається від 1 до 4 у різних педагогічних коледжах та училищах. Що ж до святкових ранків і вечорів розваг, то кількість обов’язкових відвідувань коливається від 1–2 до 3–4 відповідно до навчальних планів коледжів і училищ [225, с. 11–13].

Підсумкова кількість годин, відведених у навчальних планах на всі види ПП, дуже різниться. Хмельницька педагогічна академія (I рівень акредитації, спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст) відводить на ПП всього 528 годин, Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж (I рівень акредитації, спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – «Молодший спеціаліст») – 783 години, Луцький педагогічний коледж (I рівень акредитації, спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – «Молодший спеціаліст») – 540 годин, Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка (спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – «Молодший спеціаліст»; кваліфікація – «Вчитель музики, музичний керівник») – 540 годин, Білгород-Дністровське училище Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – «Молодший спеціаліст» (I рівень акредитації)) – 270

годин, Коломийський педагогічний коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст; кваліфікація – «Вчитель музики, музичний керівник») – 432 години. Таким чином, ми можемо констатувати: кількість годин, відведених на всі види ПП у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації, коливається від 270 до 783. Виходячи з цього, на нашу думку, виникає потреба оптимізації обсягу годин, відведених на практику у педагогічних коледжах і училищах, відповідно до рівня акредитації (освітньо-кваліфікаційний рівень – «Молодший спеціаліст»). Кількість годин, на наш розсуд, має коливатися в межах 500–600, враховуючи при цьому регіональні особливості.

Отже, проаналізувавши програми ПП вказаних вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, ми зробили висновок, що в цих документах присутні суттєві розбіжності в кількісній та якісній характеристиці всіх видів ПП та недоліки в розподілі годин. Тобто майже в усіх програмах ПП різняться назви видів практики та терміни їх проведення; є розбіжності в оформленні цих програм; часто дуже мало уваги приділяється навчальній практиці.

Сучасні програми ПП коледжів і училищ спираються на «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів освіти України» [220], рекомендоване до впровадження у 1993 році. Очевидно, що деякі пропозиції дещо застаріли. Адже в сучасних програмах більшості згаданих нами навчальних закладів зазначені рекомендації щодо проведення практики в підготовчій групі дошкільнят, якої вже не існує.

Зазначимо, що МОН України постійно вивчає питання щодо удосконалення якості освіти та ПП студентів вищих навчальних закладів. Показниками вищевказаного є: Указ Президента України від 04.07.2005 р. № 1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» [4]; Державна програма розвитку вищої освіти на 2005–2007 роки з врахуванням положень Концепції досконалості Європейського фонду управління якістю, вимог Міжнародного стандарту якості ISO серії 9000 [318]; Закони України «Про освіту» (№1060-XII, із змінами від 11 червня 2008 р.) [1], «Про дошкільну освіту» (№2628-III, із змінами від 1 січня 2009 р.) [3], «Про вищу освіту» (№2984-III, із змінами від 19 січня 2010 р.) [2]; Лист МОН України № 1/9-93 від 07.02.09 р. «Про практичну підготовку студентів» [321]; Проект Положення про практику студентів вищих навчальних закладів від 09. 02. 2011 [320].

На підґрунті аналізу вищепереліченої документації навчально-виховної роботи студентів ми робимо висновок, що всі виявлені нами недоліки свідчать про необхідність перегляду змісту програм педагогічної практики з метою їх адаптації до сучасних вимог, приведення у відповідність із вимогами з існуючих стандартів (виокремлення відповідних видів практики, кількості годин і семестрів).

Таким чином, на нашу думку, необхідно відкоригувати програми педагогічної практики коледжів і училищ таким чином, щоб у них:

1) було зроблено чіткий розподіл ПП на два головні види (навчальну та виробничу);

2) визначено якісний та кількісний зміст цих видів практики (назви підвидів, їх змістове наповнення, виділено конкретні семестри та визначена кількість тижнів і годин тощо);

3) збігалися назви всіх підвидів виробничої практики в програмах практики;

4) було визначено допустимі кількісні розбіжності в показниках годин, рекомендованих на всі види ПП, що вплине і на загальну кількість годин, відведених на практику у вищезазначених документах.

2.2. Організаційно-методична система забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу

На підставі вивчення та аналізу стану організації педагогічної практики з музики у Хмельницькій педагогічній академії (1 рівень акредитації, спеціальність 5.02020401; освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст), Мукачівському та Уманському гуманітарно-педагогічних коледжах, Луцькому та Коломийському педагогічних коледжах, Білгород-Дністровському педагогічному училищі нами виявлено необхідність розроблення системи організаційно-методичного забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу.

Сучасні науковці Ф. Перегудов та Ф. Тарасенко вважають, що поняття «система» (дав.-гр. σύστημα — «сполучення») є множиною взаємопов'язаних елементів, відокремленою від середовища та взаємодіючою з ним, як ціле [212].

На думку В. Сагатовського, поняття «система» є скінченною множиною функціональних елементів й відношень між ними, виокремленою з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу [242].

За Ю. Черняком, система — це відображення у свідомості суб'єкта (дослідника, спостерігача) властивостей об'єктів та їх відношень у вирішенні завдання дослідження, пізнання [286; 287].

Визначення поняття «система» надано В. Волковою, А. Денисовим, О. Горбанем, В. Бахрушиним та іншими науковцями відповідно до контексту, галузі знань та цілей дослідження [53; 63].

Т. Сільченкова вважає, що *методична система навчання* — це впорядкована сукупність взаємопов'язаних методів, форм і засобів планування та проведення, контролю, аналізу, коректування навчального процесу, направлених на підвищення його ефективності [322].

Зважаючи на те, що в нашому дисертаційному дослідженні висвітлено модель організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу (див. підрозділ 3.2), вважаємо за необхідне розглянути поняття «модель».

Колектив авторів визначає наукову модель як уявну чи матеріально реалізовану систему, «яка адекватно відображає предмет дослідження і здатна замінити його так, що вивчення моделі сприяє отриманню нової інформації про цей предмет» [210, с. 11].

Науковці Є. Лодатко, Є. Потапчук, О. Мещанінов, А. Остапенко, В. Ясвін вважають, що «моделювання є методом створення і дослідження моделей» [223, с. 65; 154; 166].

Є. Потапчук вказує на те, що моделювання в педагогіці сприяє як поліпшенню планування навчального процесу, оптимізації структури навчального матеріалу, так і управлінню пізнавальною діяльністю та навчально-виховним процесом [223, с. 65].

Сучасним дослідником В. Міхєєвим висвітлено три аспекти моделювання в педагогіці, а саме: *гносеологічний* (модель відіграє роль проміжного об'єкта в процесі пізнання педагогічного явища), *загальнометодологічний* (дозволяє оцінювати зв'язки і відношення між характеристиками стану на різних рівнях їх опису і вивчення), *психологічний* (дозволяє вести опис різних сторін навчальної і педагогічної діяльності та виявити на цій основі психолого-педагогічні закономірності) [168, с. 8].

Питання педагогічного моделювання висвітлювалося і науковцем І. Боднарук. Вона вважає, що «Педагогічна наука відносить моделювання до найбільш раціональних видів оптимізації навчально-виховного процесу. Він передбачає імітацію реально існуючої педагогічної діяльності шляхом створення спеціальних аналогів (моделей), в яких відтворюються принципи організації та функціонування системи роботи вчителя музики в школі» [33, с. 108].

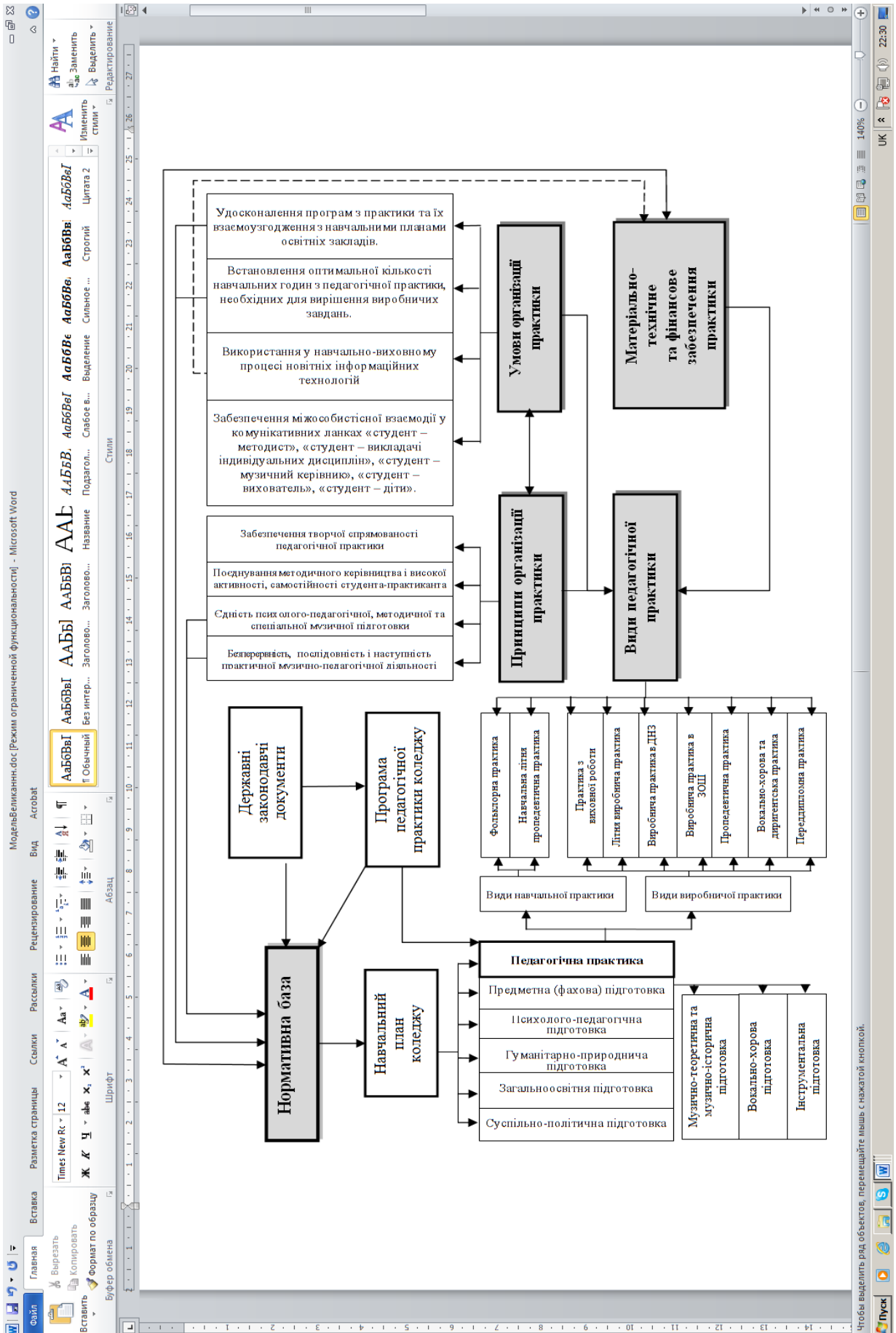

Рис. 2.3. Організаційно-методична система забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу

Запропонована нами організаційно-методична система забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу містить п'ять структурних компонентів, а саме: нормативну базу педагогічної практики (А), принципи організації педагогічної практики студентів з музики (В), умови підвищення ефективності організації педагогічної практики з музики (С), види педагогічної практики (Д), матеріально-технічне та фінансове забезпечення педагогічної практики (Е).

I структурний компонент – нормативна база педагогічної практики (А)

До цього компонента організаційно-методичної системи забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу нами віднесено державні законодавчі документи, навчальні плани та програми ПП коледжів (училищ). Законодавчою основою розробок навчальних планів і програм ПП вчителів музики та музичних керівників є державні документи, висвітлені в підрозділі 2.1.

У підрозділі 1.2 нами розглянуто та проаналізовано навчальні плани та програми педагогічної практики декількох педагогічних коледжів і училищ України, висвітлено систему професійної підготовки майбутніх учителів музики ЗОШ та музичних керівників ДНЗ (описано весь комплекс циклів навчальних предметів і дисциплін).

Усі цикли навчальних дисциплін у кінцевому результаті спрямовано на підготовку студента до ПП і подальшої роботи в садку та школі. Кожен предмет циклу професійної та практичної підготовки має бути конкретно пов'язаний з перспективними планами з музики навчальних закладів, задіяних у проходженні практики.

Розглядаючи даний компонент методичної системи, наголошуємо на тому, що в сучасних умовах освітнього процесу велике значення має інтеграція знань, що присутня у взаємодії як між предметами і дисциплінами фахового циклу, так і між різноманітними навчальними циклами загалом. Необхідно виділити інтеграцію знань із психології, педагогіки та фахової підготовки.

Інтелектуальний розвиток сучасних дошкільнят, їх психологічний стан зумовлюють виникнення нестандартних ситуацій під час педагогічної практики, які може вирішити тільки студент-практикант, озброєний інтегрованими знаннями з вищеназваних дисциплін. Необхідні знання та навички щодо вирішення даних проблем студенти мають отримувати під час підготовки до практики, а вдосконалювати – в умовах роботи в реальних базових навчальних закладах під час ПП.

II структурний компонент системи – принципи організації педагогічної практики студентів (В)

До II компонента організаційно-методичної системи забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу ми відносимо такі головні принципи організації практики студентів з музики, як:

1) безперервність, послідовність і наступність практичної музично-педагогічної діяльності [177, с. 14; 35];

2) єдність психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки [35];

3) поєднання методичного керівництва і високої активності, самостійності студента-практиканта [177, с. 17];

4) забезпечення творчої спрямованості педагогічної практики [28].

Безперервний характер ПП проявляється в тому, що її завдання на кожному новому етапі витікають із попереднього і охоплюють усі види практики, заплановані програмами ПП коледжу (училища). Послідовність і наступність практичної музично-педагогічної діяльності студентів педагогічного коледжу забезпечується неперервністю безпосередньої музично-виховної роботи з дітьми різних вікових категорій (II–IV курси), послідовним й поступовим ускладненням завдань, змісту, форм і методів музично-педагогічної діяльності.

Єдність психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки реалізується у контексті загальної професійної спрямованості на формування фахових знань та умінь, необхідних для виконання функцій музичного керівника й учителя музики студентом-практикантом, на базі комплексу циклів навчальних предметів і дисциплін музично-педагогічної освіти.

Поєднання методичного керівництва і високої активності, самостійності студента-практиканта означає, що студент-практикант має бути активним і самостійним, але не повинен залишитися без керівництва. Не зважаючи на те, що у програмі ПП визначені основні напрямки діяльності кожного студента на всіх етапах, зміст та об'єм навчально-виховної роботи студент визначає самостійно, аналізуючи власну практичну діяльність.

Забезпечення творчої спрямованості педагогічної практики полягає в тому, що всі види практики студентів педагогічного коледжу з музики спрямовані на професійне вдосконалення та творчий розвиток особистісного потенціалу. Під час ПП пошукова діяльність студента спрямована на творчий саморозвиток і самовдосконалення та повинна ґрунтуватися на глибоких знаннях з методики.

III структурний компонент – умови підвищення ефективності організації педагогічної практики з музики

До III структурного компонента організаційно-методичної системи забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу ми відносимо такі умови підвищення ефективності організації педагогічної практики з музики:

1. Забезпечення міжособистісної взаємодії у комунікативних ланках «студент – методист», «студент – викладачі індивідуальних дисциплін», «студент – вчитель музики», «студент – музичний керівник», «студент – вихователь», «студент – діти».

2. Використання у навчально-виховному процесі новітніх інформаційних технологій.

3. Встановлення оптимальної кількості навчальних годин з педагогічної практики, необхідних для вирішення виробничих завдань.

4. Удосконалення програм з практики та їх взаємоузгодження з навчальними планами освітніх закладів.

Багато сучасних науковців (Ю. Бабанський, Є. Барбіна, В. Кан-Калик, А. Капська, Б. Ломов, Х. Лійметс, А. Мудрик, Л. Орбан-Лембрик, Л. Паламар, В. Пасинок, Л. Савенкова, Г. Сагач, В. Семиченко та інші) в аспекті психології та педагогіки формулюють теоретичні основи підготовки майбутніх учителів до комунікативної діяльності. У роботах вищезгаданих вчених зміст поняття «комунікація» (з лат. *communicatio* — єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* — роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* — спільний) висвітлено як процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами.

Н. Волкова виділяє три сторони комунікації: *комунікативну* (спілкування складається в обміні інформацією між індивідами, що спілкуються); *інтерактивну* (полягає в організації взаємодії між індивідами, що спілкуються (обмін діями)); *перцептивну* (спілкування означає процес сприйняття і пізнання один одного партнерами по спілкуванню і встановлення на цій основі взаєморозуміння). Науковець вважає, що між трьома формами комунікації існують лише умовні межі, оскільки вони часто зливаються і доповнюють одна одну [54; 56].

Під час практики студентам необхідно спілкуватися з викладачами-методистами, вчителями музики, музичними керівниками, вихователями, викладачами індивідуальних дисциплін та безпосередньо з дітьми.

Рівень результатів міжособистісної взаємодії залежить від внутрішніх факторів наставників і практикантів, а саме від: структури особистісних здібностей та рис характеру, загальної культури, управлінських та організаторських можливостей, кваліфікаційної компетентності, яка передбачає знання, уміння, навички з отриманої спеціальності.

Продуктивна взаємодія між усіма вищезазначеними членами освітньо-виховного процесу в ДНЗ та ЗОШ сприяє соціалізації й розвитку особистості практиканта; зміцненню знань щодо методологічних основ і категорій педагогіки; цілей і технологій навчання та виховання; законів анатомо-фізіологічного і психічного розвитку дітей. Взаємодія зумовлює розвиток гнучкості у виборі методів професійної діяльності і сприяє формуванню критичності мислення.

Відомо, що інформаційні технології стали невід'ємним атрибутом сучасного педагогічного дослідження та потужним засобом навчання. І. Морев під інформаційною технологією навчання розуміє таку модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів та програмного забезпечення [171]. Г. Лаврентьєва та М. Шишкіна вважають, що основною метою нових інформаційних технологій є підготовка учнів до комфортного самопочуття в умовах інформаційного суспільства. На їх думку, нові

інформаційні технології передбачають: інтенсифікацію навчання; формування інформаційної культури учнів; підготовку фахівців у галузі інформатики [153].

Нові інформаційні технології відкривають студентам педагогічних коледжів доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність їх самостійної роботи. Використання комп'ютера, CD програвача, відеокамери на музичних заняттях, святах і під час розваг у дошкільному навчальному закладі в значній мірі збагачує сприйняття дошкільнят, сприяє концентрації уваги дітей та зміцненню зацікавленості щодо процесу проведення різних видів музичної діяльності.

Встановлення оптимальної кількості навчальних годин з педагогічної практики, необхідних для вирішення виробничих завдань, та удосконалення програм з практики, їх взаємоузгодження з навчальними планами освітніх закладів є запорукою налагодження процесу організації та проведення педагогічної практики в ДНЗ.

IV структурний компонент – *види педагогічної практики (Д)*

Види педагогічної практики у коледжах поділяються на види навчальної та виробничої практики.

До навчальної практики програми та навчальні плани більшості залучених до експериментальної роботи навчальних закладів I–II рівня акредитації відносять «Навчальну літню пропедевтичну практику», «Фольклорну практику». До виробничої практики — «Практику з виховної роботи», «Літню виробничу практику», «Виробничу практику в ДНЗ», «Виробничу практику в ЗОШ», «Пропедевтичну практику», «Вокально-хорову та диригентську практику», «Переддипломну практику» (див. рис. 2.1).

V структурний компонент — *матеріально-технічне та фінансове забезпечення педагогічної практики (Е)*

Фінансування проведення ПП (оплата навчальних годин усім викладачам-методистам, музичним керівникам та вчителям музики, задіяним у всіх видах практики) контролюється адміністрацією коледжу (училища) та виконується бухгалтерією конкретного навчального закладу. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення – це структурний компонент нашої методичної системи, що взаємодіє з видами (Д) та умовами (С) педагогічної практики. Адже всі види практики (Д) повинні бути забезпечені інформаційними технологіями (умова 2). Навчальні заклади повинні бути укомплектовані комп'ютерами, CD програвачами, камерами та іншим. Тобто якість проведення різних видів практики залежить від наявності якісної матеріально-технічної та фінансової бази в обраних садках і школах.

Нами визначено матеріально-технічне забезпечення кожного виду практики.

Проведення різноманітних видів практики передбачало: залу, вмебльовану для проведення музичних занять в ДНЗ, або кабінет музики в ЗОШ; хоровий клас (або пристосоване для цього приміщення); музичні інструменти для проведення музичних занять та уроків музики (фортепіано,

баян, акордеон); музичні інструменти, необхідні для роботи ансамблю, оркестру; технічні засоби навчання (телевізор, відеомагнітофон або відеоплеєр, магнітофон, програвач, CD програвач, кінопроектор, діапроектор, комп'ютер); наочні матеріали (друковані таблиці, картини, картки для індивідуальної роботи); необхідна методична література та нотний матеріал; приладдя (інвентар); приладдя (екранно-звукові – фонохрестоматія). Між усіма структурними компонентами структурно-змістової моделі прослідковано тісний взаємозв'язок.

Отже, структурний компонент нормативна база (А) містить програму ПП та навчальні плани коледжів. Програми педагогічної практики висвітлюють усі її види, які обслуговує структурний компонент матеріально-технічне і фінансове забезпечення (Е). Що стосується навчальних планів, то вони містять цикли навчальних дисциплін, якісне засвоєння яких неможливе без матеріально-технічного та фінансового забезпечення (навчально-методичної літератури, комп'ютерної техніки, аудіо- та відеотехніки, фінансового забезпечення всіх викладачів коледжу й учасників педагогічної практики, музичних інструментів та іншого). Вищесказане дає нам можливість вказати на опосередкований взаємозв'язок між матеріально-технічним і фінансовим забезпеченням (Е) і нормативною базою (А).

Структурний компонент – нормативна база (А) – тісно пов'язаний зі структурним компонентом – види педагогічної практики (Д). Адже всі курси навчальних дисциплін, визначені навчальним планом коледжу (училища), є фундаментом теоретично-практичних знань і навичок, необхідних під час практики в дитячому садку та школі. У програмі педагогічної практики та державних нормативних документах [3, с. 4] розкрито зміст, завдання та види педагогічної практики.

Взаємозв'язки між структурними компонентами нормативна база (А) та принципи організації педагогічної (В) практики студентів з музики відслідковуються і таким чином: програма педагогічної практики побудована на принципі безперервності, послідовності та наступності (див. принцип 1); навчальні плани (комплекс циклів навчальних предметів і дисциплін музично-педагогічної освіти) і принцип єдності психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки мають однакове змістовне забезпечення (див. принцип 2).

Наголосимо на тому, що принципи (В) організації ПП студентів з музики, обрані нами, мають універсальний характер, тобто можуть бути задіяні під час проведення різних видів педагогічної практики. Це зауваження базується на тому, що всі види практики, висвітлені в програмах практики, базуються на практично-теоретичних знаннях, означених у навчальних планах коледжу (А). Це є ще одним підтвердженням органічного взаємозв'язку всіх структурних компонентів, з яких складається структурно-змістова модель.

Існує тісний взаємозв'язок між принципами (В) організації ПП та умовами (С) підвищення ефективності організації педагогічної практики. Цей висновок ми робимо на підставі того, що в нашому випадку принципи – базово-концептуальні (системні) положення, на які ми спираємось для забезпечення

структурно-змістової організації ПП, а умови – обставини оптимізації та підвищення ефективності процесу, за якими організовано ПП. Очевидно, ці структурні компоненти (В і С) моделі настільки близькі, що їх важко відокремити один від одного. Запропонована нами організаційно-методична система забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу містить п'ять структурних компонентів, які забезпечують якісне проходження всіх етапів педагогічної практики. Всі етапи забезпечено нормативною базою (А) (державною документацією щодо педагогічної практики, навчальними планами, програмами практики), матеріально-технічним і фінансовим забезпеченням (Е). До складу кожного виду практики (Д) входять універсальні принципи (В) і умови (С) підвищення ефективності організації педагогічної практики.

Усі визначені складові слугують дотриманню вимог щодо ефективності, оптимізації сучасного процесу отримання знань, професійної спрямованості майбутніх фахівців.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дисертації — **«Організаційно-методичне забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу»** — висвітлено основні види педагогічної практики та представлено організаційно-методичну систему забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив визначити зміст поняття *«організація педагогічної практики студентів педагогічного коледжу»* як процес узгодження сукупності складових педагогічної практики, підпорядкованості студентів керівництву коледжів та базових навчальних закладів, скоординованості вимог за усіма циклами загальнопедагогічної та фахової підготовки студентів з метою поглиблення їх теоретичних знань та удосконалення практичних навичок.

З метою розкриття змісту організації різних видів ПП з музики у вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації досліджено навчальні плани та програми з ПП із спеціальності «Музичне виховання», «Музичне мистецтво» з кваліфікації вчитель музики, музичний керівник ДНЗ вказаних вище коледжів та училищ. На підставі аналізу даних документів виявлено суттєві розбіжності в кількісній та якісній характеристиці всіх видів практики та оформленні навчальних планів. У програмах більшості навчальних закладів виявлено рекомендації щодо проведення ПП в підготовчій групі дошкільнят, якої вже не існує. Урахування даних недоліків дозволило обґрунтувати необхідність перегляду змісту програм ПП обраних навчальних закладів з метою його адаптації до сучасних освітніх вимог.

Визначено шляхи вдосконалення процесу організації ПП, якими, на нашу думку, є: чіткий розподіл ПП на навчальну та виробничу; конкретизація назв підвидів практики, їх змістового наповнення; визначення оптимальної кількості

годин їх проведення.

Розглянуто поняття «наукова модель», розкрито процес моделювання в педагогіці у трьох його головних аспектах. Розроблено організаційно-методичну систему забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу у єдності п'яти структурних компонентів, взаємодіючих між собою (нормативна база ПП, принципи організації ПП студентів з музики, умови підвищення ефективності організації ПП з музики в ДНЗ та ЗОШ, види ПП, матеріально-технічне та фінансове забезпечення ПП).

У системі задіяно *принципи* (В) (безперервність, послідовність і наступність практичної музично-педагогічної діяльності; єдність психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки; поєднання методичного керівництва і високої активності, самостійності студента-практиканта; забезпечення творчої спрямованості педагогічної практики) та *умови* (С) (забезпечення міжособистісної взаємодії у комунікативних ланках «студент – методист», «студент – викладачі індивідуальних дисциплін», «студент – вчитель музики», «студент – музичний керівник», «студент – вихователь», «студент – діти»; використання у навчально-виховному процесі новітніх інформаційних технологій; встановлення оптимальної кількості навчальних годин з педагогічної практики, необхідних для вирішення виробничих завдань; удосконалення програм з практики та їх взаємоузгодження з навчальними планами освітніх закладів) організації ПП студентів з музики.

До компонента методичної системи «А» віднесено державні законодавчі документи, що висвітлюють організацію ПП і навчальні плани та програми ПП коледжів. Структурний компонент методичної системи — (Д) містить види ПП. Структурний компонент — матеріально-технічне та фінансове забезпечення педагогічної практики (Е) висвітлює питання щодо оплати навчальних годин усім учасникам освітнього процесу, задіяним у всіх видах практики.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

3.1. Діагностика наявного рівня організації методичного забезпечення педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах

Зазначимо, що питання щодо організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів у дошкільних навчальних закладах майже не вивчалися.

Спираючись на вищезазначене, нами проведена дослідно-експериментальна робота щодо виявлення наявного рівня організації ПП з

музики студентів педагогічного коледжу саме в дошкільних навчальних закладах.

Констатувальний експеримент здійснювався протягом 2008–2009, 2009–2010 навчальних років на базі Коломийського та Луцького педагогічних, Мукачівського гуманітарно-педагогічного та Богуславського гуманітарного коледжів (галузь знань 0202 «Мистецтво», спеціальність 5.02020401 «Музичне мистецтво», кваліфікація «Вчитель музики, музичний керівник ДНЗ», I рівень акредитації «Молодший спеціаліст»).

Нами виявлено, що у Мукачівському гуманітарно-педагогічному коледжі «Виробнича практика в ДНЗ» здійснюється на базі садків № 5, 8, 18, 20, 34, у Луцькому педагогічному коледжі – № 1, 2, 5, 7, 16, 17, 19, 23, 25, 27, 30, 31, у Коломийському педагогічному коледжі – № 3, 7, 9, 16, у Богуславському гуманітарному коледжі – № 1, 4, 5 садків.

У констатувальному експерименті брали участь викладачі індивідуальних дисциплін (диригування, постановки голосу, народних інструментів, фортепіано), викладачі-методисти, музичні керівники базових ДНЗ, викладачі методики музичного виховання в ДНЗ, студенти-практиканти III–IV курсів педагогічних та гуманітарно-педагогічних коледжів. Загальна кількість учасників експерименту склала 356 осіб.

Таблиця 3.1.

Назва коледжу	Навчальний рік та місяць	Курс	Семестр	Кількість груп	Кількість студентів
Луцький педагогічний	2008–2009 травень	IV	8	1	21
		III	6	1	24
	2009–2010 травень	IV	8	1	24
Мукачівський гуманітарно-педагогічний	2008–2009 травень	IV	8	1	17
		III	6	1	25
Богуславський гуманітарний	2009–2010 травень	IV	8	1	25
		III	6	1	12
Коломийський педагогічний	2008–2009 травень	IV	8	1	12
		III	6	1	12
Всього				10 груп	197 осіб

Показники участі студентів у констатувальному експерименті

Окрім студентів, в експерименті брали участь 24 (травень 2009 року) та 28 (травень 2010 року) викладачів-методистів. Музичні керівники ДНЗ (всього 45 осіб) брали участь в анкетуванні в травні 2010 року. Всього 58 викладачів індивідуальних дисциплін (диригування, постановки голосу, народних

інструментів, фортепіано) та 4 викладачі методики музичного виховання в ДНЗ брали участь у бесідах в травні 2009 та 2010 років.

Мета констатувального експерименту полягала у виявленні рівня організації педагогічної практики з музики студентів у садках та ступеня їх готовності до проведення музичних занять у ДНЗ.

Реалізацію даної мети впроваджено шляхом визначення критеріїв та показників, здатних встановити рівень організації означеної практики.

Зазначимо, що у науково-методичних роботах Ю. Бабанського, Н. Волошина, І. Каташинської, Н. Казакової поняття «критерій» визначено як рівень, показник, індикатор, шкала вимірників. У Г. Кузнецової це поняття трактується як «професійні ознаки, властивості, характеристики досліджуваного об'єкта, що дозволяють зробити висновки про рівень його сформованості та розвитку» [147, с. 93]. Ми погоджуємося з думкою науковця про те, що «основним чинником, що впливає на формування високого рівня готовності до викладання <...> а відповідно й на окреслення критеріїв, є педагогічна практика» [147, с. 93].

Оскільки організація ПП, її рівень та змістове наповнення значною мірою визначається рівнем готовності студентів до проведення даного виду практики (суб'єктивний чинник організації ПП), ми вважали за необхідне відобразити в критеріях, за якими проводився констатувальний експеримент, як рівень готовності студентів до проведення музичного заняття, так і рівень організаційних засад проведення даного виду практики у ДНЗ (об'єктивний чинник), що слугували експериментальною базою нашого дослідження.

Відомо, що рівень організації ПП напряду пов'язаний з якісним показником підготовки студентів. Адже при низькій якості підготовки практикантів пробні музичні заняття проходять на низькому професійному рівні, навіть якщо організація даної практики буде побудована бездоганно. Тому в критеріальний апарат ми закладаємо як характеристику організації практики, так і характеристику готовності до неї студентів.

Вдала організація ПП залежить від двох чинників – внутрішнього та зовнішнього. Показники вказаних чинників визначені у підрозділі 2.1 (див. с. 62). Внутрішнім (суб'єктивним) чинником виступає готовність студентів-практикантів до роботи з дітьми. Ця робота забезпечується збалансованістю різноманітних теоретичних знань (з методики музичного виховання, музично-історичних та музично-теоретичних дисциплін) та практичних навичок (з постановки голосу, диригування, гри на основних та додаткових інструментах, акомпанементу). А зовнішнім (об'єктивним) чинником, який впливає на організацію практики, виступають умови та форми її проведення. Ці два (внутрішній та зовнішній) чинники, що забезпечують організацію на констатувальному етапі дослідження, вивчаються за відповідними критеріями.

Зазначимо, що теоретичні знання є необхідною умовою успішного проведення практики.

Формуванню у студентів різнобічних теоретичних знань сприяють такі музично-теоретичні дисципліни, як: світова та українська музична література, аналіз музичних форм, елементарна теорія музики, гармонія, сольфеджіо та

інші.

«Світова музична література» й «Українська музична література» надають можливість студентам оволодіти знаннями щодо: життєвого шляху та творчої діяльності композиторів; джерел музичної культури; мелодичної, гармонічної та структурної своєрідності творів різних жанрів і стильових напрямків; специфіки різних композиторських шкіл; літературних творів відомих драматургів і поетів.

Вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності» спрямоване на розвиток педагогічного мислення; удосконалення психотехніки, мовлення, невербальної поведінки; сприяння самореалізації особистості музичного керівника. Знання з курсу «Аналіз музичних творів» необхідні студенту в роботі під час ПП для виявлення структури творів, розкриття ідейно-естетичного змісту та досконалості форми музичних творів.

Заняття з курсу «Сольфеджіо» спрямовані на слухове усвідомлення нотного матеріалу, розвиток інтонації при співі, усвідомлене сприйняття музики.

Завданнями курсу «Гармонія» є: формування навичок аналізу звуковисотних явищ, створення логічного голосоведення, розвиток професійних музичних здібностей студентів. Вивчення базових елементів музики, засобів музичної виразності, відомостей про мелодію і музичний синтаксис є головним завданням курсу «Елементарна теорія музики». Завданнями курсу «Практика роботи з хором» прийнято вважати формування вмінь хорового співу і професійних навичок керування хоровим колективом, розвиток музичних і вокально-хорових навичок.

Звичайно, в процесі проведення пробних музичних занять та уроків музики найголовнішими є знання з методики музичного виховання, оскільки вони систематизують теоретично-практичну підготовку студентів. Зазначимо, що в більшості педагогічних коледжів курс безпосередньої методичної підготовки музичного спрямування складається з методики музичного виховання в ДНЗ та методики музичного виховання в ЗОШ. Нами розглядався саме курс «Методика музичного виховання в ДНЗ», який є складовою системи професійної підготовки майбутніх музичних керівників та ґрунтується на знаннях з таких навчальних дисциплін: естетика, музикознавство, соціологія, педагогіка та вікова фізіологія, основний та додатковий музичні інструменти, постановка голосу, диригування, українська та світова музична література, елементарна теорія музики, ритміка. Отримання студентами знань про методику музичного виховання як науку, підготовка музичних керівників ДНЗ, яка спирається на новітні педагогічні технології музичного виховання, є завданнями вивчення курсу «Методика музичного виховання в ДНЗ».

Для якісного проведення студентами пробних музичних занять в ДНЗ окрім наявності теоретичних знань, необхідне володіння практичними вміннями та навичками. Вищезазначені практичні навички та вміння формуються під час вивчення таких навчальних дисциплін, як постановка голосу, диригування, гра на основному та додатковому інструментах, акомпанемент.

Складовою циклу дисциплін професійної та практичної підготовки музичного керівника в дитячому садку є курс «Постановка голосу». Завдання цього курсу полягають у формуванні вокально-технічних навичок, засвоєнні методики роботи з дитячими колективами при вивченні пісень дошкільного й шкільного репертуару. Під час вивчення курсу «Хорове диригування» формуються практичні навички, а саме: роботи над диригентськими схемами, диригування музичним вокально-хоровим твором, виконання пісень шкільного та дошкільного репертуару, написання анотацій на заплановані програмою твори та інші. Такі навички та вміння як: вільне володіння інструментом; грамотне читання музичного тексту; підбір акомпанементу; виразне виконання пісень під власний супровід; засвоєння прийомів спрощення акомпанементу; транспонування пісень формуються саме під час вивчення курсів «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Акомпанемент».

Таким чином, блок вищезазначених предметів формує у студентів практичні знання та уміння, необхідні для проведення музичних занять під час проведення ПП в ДНЗ.

Важливими складовими практичних навичок майбутнього музичного керівника вважаємо спілкування та вербальну інтерпретацію музичних творів зі слухання музики, що ґрунтується на знаннях вікових і психологічних особливостей дошкільнят.

При проведенні різноманітних видів діяльності на музичному занятті неможливо обійтися без навичок володіння технічними засобами музичного навчання. Адже використання сучасних видів технічних засобів розширює можливості музичного керівника, збагачує методи впливу на образне мислення дитини, знайомить дітей з різноманітними музичними інструментами та їх тембральним звучанням, розвиває уявлення та оркестрове сприйняття, розширює можливості підбору наочного та методичного матеріалу.

Процес професійного становлення майбутніх фахівців повинен ґрунтуватися на забезпеченні збалансованості музично-теоретичної та практичної підготовки, її удосконалення під час ПП. Внаслідок чого ми вважаємо за необхідне визначити як окремий критерій збалансованість музично-теоретичної та практичної підготовки.

Зазначимо, що «Методика музичного виховання» – інтегративний предмет, в якому присутні і різнобічні теоретичні знання, і практичні уміння, орієнтовані в практичну площину. В цьому курсі актуалізуються знання студентів з психології, педагогіки, музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін, їх виконавські уміння. Тому міра знань майбутніх практикантів з методики може бути індикатором збалансованості теоретичних знань та практичних навичок.

Велике значення у плануванні та проведенні музичних занять має здатність студентів до творчих проявів. Творчий підхід до роботи можливий тільки за умови наявності інтересу до майбутньої професійної діяльності, глибоких теоретичних знань і практичних навичок й високого ступеня їх збалансованості. Саме взаємодія цих компонентів, на нашу думку, є підґрунтям

здатності до нестандартних проявів у плануванні та проведенні музичних занять. Вищезазначене виявляється у доборі нестандартного репертуару; у створенні цікавих пояснень до вступних бесід; у пошуках різнопланового наочного матеріалу; у створенні проблемних ситуацій; через уміння залучати інші види мистецтв у процес музичних занять для стимуляції художніх вражень та уяви дітей; у наявності уміння знаходити нові форми продуктивної (творчої) діяльності дітей.

Підкреслимо, що в сучасних умовах «<...> традиційні заняття відходять на другий план, оскільки під час їх проведення домінують, як правило, однотипні вказівки, завдання, зауваження, однакові вимоги для всіх дітей, а регламентований час не дає змоги враховувати настрій, бажання, індивідуальний досвід кожної дитини» [319]. Тому саме творчі прояви студентів є джерелом створення нових типів і видів музичних занять, цікавих форм роботи та спілкування з дошкільнятами. Творчість починається за умови наявності свободи вибору та якісної ґрунтовної бази.

Таким чином, базою творчих проявів ми вважаємо збалансованість теоретичних знань та практичних навичок. Ці навички та знання студентів вдосконалюються під час ПП. Тому велике значення у процесі професійного становлення майбутнього музичного керівника має наявність необхідних і достатніх умов проведення педагогічної практики.

Важливою умовою якісної практики є оптимальний обсяг годин, відведених на її підготовку та проведення. На жаль, у навчальних планах коледжів кількість годин, запланованих на практику, досить сильно різниться.

Належне матеріальне та інформативне забезпечення базових ДНЗ є необхідністю сучасної педагогіки. Якісне проведення пробних музичних занять студентами залежить не тільки від їх творчого потенціалу, а й від забезпечення музичними інструментами, необхідною навчально-методичною літературою та наочним матеріалом, сучасними технічними засобами.

Велике значення в формуванні майбутнього фахівця має наявність навичок ведення звітної документації щодо проходження практики. На сучасному етапі зазначена документація, яку ведуть студенти-практиканти, має обмежений характер. Вона не повністю відображає весь процес підготовки та проведення музичних занять.

Творчий підхід до проведення музичних занять неможливий без застосування їх різноманітних типів та видів. Для збагачення педагогічного досвіду студентів дуже корисно використовувати не тільки фронтальні типи музичних занять, а й групові, індивідуальні та інші. Велике значення у розвитку творчого та методичного потенціалу практикантів має використання нестандартних комплексних та інтегрованих видів музичних занять, що ґрунтується на зацікавленості до майбутньої професії музичного керівника тощо.

Відповідно до змістової структури підготовки музичних керівників в умовах практики було визначено **критерії підвищення ефективності організації педагогічної практики** з музики студентів педагогічного коледжу (у сукупності її суб'єктивного (внутрішнього) та об'єктивного (зовнішнього)

чинників) та **показники** їх сформованості:

Таблиця 3.2

Критерії та показники успішності організації педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу

№ п/п	Критерії	Показники
1.	Регулятивно-процесуальний , що сприяє виявленню наявності необхідних і достатніх умов проведення ПП	а) ступінь матеріального та інформативного забезпечення; б) міра різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять; в) характер і повнота звітної документації студентів-практикантів; г) обсяг годин, відведених на підготовку та проведення ПП.
2.	Операційно-компетентнісний , що включає поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів (основи професійної компетентності майбутніх музичних керівників):	а) обсяг необхідних теоретичних знань з методики та з музично-теоретичних дисциплін; б) міра сформованості виконавських умінь (з постановки голосу, диригування, гри на основних та додаткових інструментах); в) здатність до вербальної інтерпретації музики відповідно до вікових особливостей дітей; г) ступінь володіння технічними засобами музичного навчання та наочним матеріалом.
3.	Креативно-конструктивний , що містить міру збалансованості теоретичної і практичної підготовки студентів-практикантів:	а) рівень успішності студентів з предмету методики музичного виховання в ДНЗ; б) здатність до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять.

Таким чином, визначені критерії організації ПП з музики у ДНЗ стали підставою для розробки методики констатувального етапу педагогічного експерименту.

Вирішення зазначених завдань було здійснено шляхом впровадження двох етапів **констатувального експерименту**:

1. Виявлення сучасного стану забезпечення організації ПП з музики в ДНЗ (було здійснене за першим критерієм);

2. Встановлення рівня готовності студентів до проведення ПП (було здійснене за другим та третім критеріями);

Відповідно до вищезазначених критеріїв у **констатувальному експерименті** нами впроваджено такі **методи** дослідження:

1. **тестування** студентів-практикантів (з метою виявлення їх теоретичної підготовки);

2. *аналіз звітної документації секцій та циклових комісій коледжів щодо заліків з диригування, постановки голосу, основного та додаткового інструментів, акомпанементу (з метою вивчення кількісного та якісного рівня показників виконання пісень та творів з дитячого дошкільного репертуару);*

3. *бесіди з викладачами індивідуальних дисциплін, викладачами-методистами, музичними керівниками (з метою вивчення якісного показника виконання пісень та творів з дитячого дошкільного репертуару);*

4. *метод спостереження та творчих завдань (з метою виявлення здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять);*

5. *анкетування студентів-практикантів, викладачів-методистів, музичних керівників ДНЗ (з метою дослідження стану матеріально-інформаційної бази садків, задіяних у практиці);*

6. *вивчення планів-конспектів пробних музичних занять та бесіда з музичними керівниками та викладачами-методистами (з метою виявлення міри різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять);*

7. *вивчення звітної документації студентів-практикантів (з метою виявлення її характеру);*

8. *аналіз навчальних планів педагогічних коледжів (з метою виявлення кількісного показника відведених годин на ПП).*

Перший етап констатувального експерименту містить об'єктивний (зовнішній) критерій організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу – регулятивно-процесуальний. Зазначимо, що показниками даного критерію нами визначено: ступінь матеріального та інформативного забезпечення; характер і повноту звітної документації студентів-практикантів; міру різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять; обсяг годин, відведених на підготовку та проведення ПП.

Ступінь матеріального та інформативного забезпечення було досліджено шляхом анкетування студентів-практикантів, викладачів-методистів педагогічних коледжів, музичних керівників ДНЗ. Загальна кількість респондентів – 250 осіб.

У Положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України визначено: «Практика студентів вищих навчальних закладів проводиться на базах практики, які мають відповідати вимогам програми. <...> Як бази підготовки студентів <...> можуть використовуватися <...> навчально-виховні заклади, які мають необхідне обладнання та педагогічні кадри» [307, с. 110].

У додатку З висвітлено питання анкети, а в додатку Ф надано відповіді 250 респондентів на питання цієї анкети у процентному еквіваленті. Зазначимо, що питання стосувалися міри матеріального та інформативного забезпечення базових ДНЗ.

При обробці результатів анкетування ми спиралися на рекомендації, висвітлені у листі МОН 1/9-393 від 10.06.09 року «Організація освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах у 2009–2010 навчальному році». У вищезгаданому документі вказано: «При доборі іграшок необхідно керуватися наказом Міністерства освіти і науки України від 11.09.2002 р. № 509 «Про

затвердження Типового переліку обов'язкового обладнання навчально-наочних посібників та іграшок у дошкільних навчальних закладах» та методичними рекомендаціями від 17.03.2006 р. № 1/9–153 «Підбір і використання іграшок для дітей раннього віку у дошкільних навчальних закладах» та від 18.07.2008 р. № 1/9–470 «Підбір і використання іграшок для дітей дошкільного віку в дошкільних навчальних закладах»».

Таким чином, проведення анкетування дало нам можливість висвітлити дійсний стан матеріально-технічного забезпечення проведення практики в базових ДНЗ.

Внаслідок аналізу відповідей респондентів на питання анкети нами виявлено, що:

1) музичні заняття в більшій кількості базових ДНЗ проходять в спеціалізованих приміщеннях;

2) майже всі базові садки забезпечені основними музичними інструментами;

3) не всі дошкільні установи, обрані для проходження ПП, забезпечені всіма видами дитячих музичних інструментів. Із двадцяти обов'язкових дитячих музичних інструментів, зазначених у списку анкети, більша кількість респондентів виділила тільки десять;

4) що стосується дитячих музичних іграшок, то більшість респондентів мала можливість на практиці бачити та використовувати майже всі їх різновиди ;

5) найгірше оснащені ДНЗ технічними засобами. Комп'ютерів в приміщеннях, обладнаних для музичних занять, респонденти не зустрічали. Всі респонденти вважають за необхідне поповнити технічні засоби садків відеокамерами з метою перегляду та аналізу пробних занять та інших заходів;

6) на думку респондентів, велика кількість базових навчальних закладів оснащені достатньою кількістю інформаційних та наочних матеріалів, нотним та методичним матеріалом.

Зразки заповнених таблиць з відповідями викладачів-методистів та музичних керівників на питання анкети надано у додатках К.1а–2б.

Зазначимо, що ефективність всіх видів ПП, в тому числі й такого виду як «Виробнича практика в ДНЗ», безпосередньо залежить від якісного показника матеріально-інформаційного забезпечення базових садочків.

Отже, на підставі проведеної дослідної роботи нами виявлено, що не в усіх, досліджених нами базових ДНЗ, існує повна відповідність сучасним вимогам щодо матеріально-інформаційного забезпечення проведення ПП.

Зазначимо, що наступними показниками регулятивно-процесуального критерію нами визначено міру різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять й характер звітної документації студентів-практикантів. Дані показники досліджено як методом бесіди з музичними керівниками та викладачами-методистами, так і методом вивчення планів-конспектів пробних музичних занять, проведених студентами-практикантами.

Нами виявлено, що єдиним зразком звітної документації, яку ведуть під час ПП у ДНЗ практиканти, є плани-конспекти.

У результаті проведеної дослідної роботи ми можемо констатувати наявність високого рівня обмеженості у виборі типів та видів музичних занять. Вивчення планів-конспектів музичних занять виявило, що значна кількість практикантів у зазначеній документації зовсім не вказує їх типи та види. У більшій кількості майбутніх музичних керівників у планах-конспектах було зазначено тільки фронтальні заняття. Нагадаємо, що фронтальний тип заняття розрахований на роботу з усією групою над спільним для всіх завданням. На жаль, групові, міні-заняття, індивідуально-групові заняття з музики студентами не проводяться.

Під час обговорення занять з музики нами проведено бесіди.

У ході бесід з музичними керівниками базових ДНЗ розглядалися питання щодо наявності планів-конспектів у студентів, з викладачами-методистами педагогічних коледжів – щодо наявності можливості у студентів-практикантів проводити всі види музичної діяльності під час проведення музичних занять. З усіма респондентами обговорювалося питання використання практикантами міжпредметних (комплексних та інтегрованих) занять.

У результаті бесід з музичними керівниками базових ДНЗ ми виявили, що зустрічалися випадки, коли плани-конспекти у студентів-практикантів були зовсім відсутні. Це є результатом халатного ставлення до роботи саме викладачів-методистів. Адже план-конспект є документальним допуском до роботи з дошкільнятами на основі того, що саме в ньому ставлять свої підписи викладачі індивідуальних дисциплін коледжу. Якщо немає хоча б одного підпису, то практикант не може бути допущеним до практичного заняття.

Водночас, вищезазначені бесіди викрили недоліки і в роботі музичних керівників із студентами-практикантами. Деякі з них втручаються в процес проведення музичних занять і не дозволяють практикантам проводити всі види музичної діяльності. Такий підхід музичних керівників значно погіршує процес набуття студентами необхідних практичних навичок проведення цілісного заняття та окремих видів діяльності. В цьому випадку викладач-методист має забезпечити своїм підопічним проходження повноцінної практики.

Проведення бесід з музичними керівниками базових ДНЗ і викладачами-методистами та вивчення планів-конспектів пробних музичних занять дає нам право стверджувати, що міжпредметні (комплексні та інтегровані) заняття 66% студентів-практикантів не проводять.

Нагадаємо, що сучасна педагогіка потребує відходу від традиційних занять. Тому вимоги щодо «<...> наповнення життєдіяльності дітей цікавим змістом упродовж кожного дня й усього вікового періоду, організації вільної й самостійної діяльності дітей у середовищі, де педагог надає кожному право вибору (де, коли, скільки часу, з ким діяти тощо) на засадах партнерства, поваги до дітей – стають першочерговими» [319].

Спираючись на вищезазначений документ, ми підводимо підсумок проведеного нами дослідження щодо критерію наявності необхідних і достатніх умов проведення ПП, а саме міри різноманітності використаних студентами в процесі практики типів та видів занять й характеру звітної документації студентів-практикантів.

Отже, в результаті бесід з музичними керівниками і викладачами-методистами та вивчення планів-конспектів пробних музичних занять виявилось, що студенти-практиканти недостатньо уваги приділяли індивідуальній роботі з дітьми. Велика кількість викладачів-методистів та музичних керівників не заохочувала студентів до урізноманітнення вибору видів означеної форми роботи з дошкільнятами. Студентами-практикантами були проігноровані такі типи занять, як індивідуальні, групові, індивідуально-групові, міні-заняття, в результаті чого практиканти не мали можливості в реальних умовах ДНЗ набути достатнього досвіду індивідуального та індивідуально-групового спілкування. Нами виявлено відсутність зацікавленості практикантів у проведенні пробних занять. Студенти майже не проводили міжпредметні (комплексні та інтегровані) заняття. Процес ПП в ДНЗ проходив так, що студенти тільки під час показових музичних занять, які проводили кваліфіковані музичні керівники, мали можливість ознайомитися з нетрадиційними їх видами.

Зазначимо, що наступним показником регулятивно-процесуального критерію нами визначено обсяг годин, відведених на підготовку та проведення педагогічної практики. Вирішення даної задачі було здійснено методом аналізу навчальних планів педагогічних коледжів.

Головним законодавчим документом, яким ми керувалися під час проведення цього виду констатувальної дослідної діяльності, було обрано сучасний ГСВО (Галузевий стандарт вищої освіти) освітньо-кваліфікаційного рівня «Молодший спеціаліст» за спеціальністю 5.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика». У додатку «Г» (Рекомендований перелік навчальних дисциплін) вищезгаданого стандарту визначено 270 годин практики, як мінімальний кількісний показник. У додатку «А» (Розподіл змісту освітньо-професійної програми та максимальний навчальний час за циклами підготовки) максимальний навчальний час загальної підготовки, відведений на цикли підготовки (гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки) сягає 5508 годин. На професійну та практичну підготовку, що містить і ПП, рекомендовано 3672 години [76].

У підрозділі 2.1 нашої дисертації було проведено аналіз навчальних планів Луцького, Мукачівського, Уманського, Коломийського коледжів, Білгород-Дністровського педагогічного училища і Хмельницької педагогічної академії (I рівень акредитації «Молодший спеціаліст») щодо підсумкової кількості годин, відведених на всі види ПП. Під час констатувального експерименту нами досліджено і навчальний план Богуславського гуманітарного коледжу. Вищезазначене продемонструвало, що підсумкова кількість годин, відведених у навчальних планах вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації на всі види ПП, коливається від 270 до 783. На наш погляд, різниця є дуже суттєвою та необґрунтованою.

Відомо, що якість професійної підготовки майбутніх музичних керівників і вчителів музики залежить від гармонійного співвідношення теоретичної та практичної підготовки. Якщо на практику відводиться недостатня кількість годин, то студент після закінчення коледжу приходиться в дошкільний навчальний заклад слабо підготовленим саме для практичної роботи. Тобто у випускника відслідковуються недостатньо сформовані такі практичні уміння та навички, як: адаптуватись у дитячому та педагогічному колективі, розраховувати час на занятті та уроці, враховувати вікові психологічні особливості дошкільнят і учнів, спілкуватися з дітьми на заняттях та в позаурочний час, налагоджувати стосунки з колегами та батьками дітей, формувати особистий авторитет у дитячому та педагогічному колективах, володіти нормами етикету поведінки та інші.

Велике значення, на нашу думку, мають практичні навички з диригування, співу, виконання дитячого педагогічного репертуару, репертуару зі слухання музики.

Усі практичні уміння та навички ґрунтуються на теоретичних знаннях з психології, педагогіки, методики та інших дисциплін, що є складовими професійної підготовки майбутніх музичних керівників і вчителів музики.

Теоретичні знання з методики обумовлюють якісне проведення музичних занять студентами-практикантами. Під час педагогічної практики у дошкільних навчальних закладах, на нашу думку, практиканти повинні використовувати різні типи вищезазначених форм організації навчання (індивідуальні, групові, фронтальні, індивідуально-групові, міні-заняття) та різноманітні форми діяльності (спів, слухання музики, ігри, драматизація казок, гра на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічні вправи) відповідно до виду ПП.

Таким чином, на основі вивчення стану практичної та теоретичної підготовки студентів-практикантів нами проведена класифікація рівнів забезпечення навчальними годинами, відведеними на ПП в коледжах, що відповідають й креативно-конструктивному критерію (який містить міру збалансованості теоретичної та практичної підготовки студентів-практикантів):

1) **недостатній** рівень – адміністрацією коледжу виділено таку кількість годин на ПП, яка не забезпечує високу якість формування необхідних практичних знань, умінь та навичок для майбутньої роботи в якості музичного керівника в ДНЗ. Тобто, в даному навчальному закладі I–II рівня акредитації переважає теоретична підготовка студентів;

2) **оптимальний** рівень – адміністрацією коледжу виділено така кількість годин на ПП, яка забезпечує високу якість формування необхідних теоретичних знань та практичних навичок для майбутньої роботи. Тобто, в даному навчальному закладі I–II рівня акредитації існує оптимальне співвідношення теоретичної та практичної підготовки студентів;

3) **надлишковий** рівень – адміністрацією коледжу виділено надзвичайно велику кількість годин на ПП, яка приводить до дисбалансу між теоретичною та практичною підготовкою студентів. Тобто, в даному навчальному закладі I–II ступеня акредитації переважає практична підготовка студентів.

Кожен із обраних навчальних закладів класифікуємо, спираючись на проведену нами дослідну роботу, по різних групах показників рівня забезпечення навчальними годинами, відведеними на ПП.

Зазначимо, що більша кількість обраних нами навчальних закладів (Хмельницька педагогічна академія, Луцький педагогічний коледж, Уманський гуманітарно-педагогічний коледж) планують на ПП 528–540 годин. Тобто в даних навчальних закладах I–II рівня акредитації існує оптимальне співвідношення теоретичної та практичної підготовки студентів.

Таким чином, на нашу думку, необхідно в навчальних планах дотримуватися балансу в розподілі навчальних годин на теоретично-практичні курси та ПП.

Таблиця 3.3

Рівні забезпечення педагогічної практики навчальними годинами у вищих педагогічних навчальних закладах I–II рівня акредитації

Назви рівнів кількості годин	Назва навчального закладу	Кількість годин
недостатній	Білгород-Дністровське педагогічне училище	270
	Коломийський педагогічний коледж	432
оптимальний	Хмельницька педагогічна академія	528
	Луцький педагогічний коледж	540
	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	540
надлишковий	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	783
	Богуславський гуманітарний коледж	729

Спираючись на проведену нами дослідно-констатувальну роботу, ми стверджуємо: в сучасних умовах виникає потреба оптимізації обсягу годин, відведених на ПП у педагогічних коледжах і училищах, відповідно до рівня акредитації (освітньо-кваліфікаційний рівень – «Молодший спеціаліст»). Ми вважаємо, що кількість годин має коливатися в межах 500–600 (враховуючи регіональні особливості).

Другий етап констатувального експерименту був спрямований на визначення рівня наявних теоретичних знань та практичних навичок студентів-практикантів, міри збалансованості їх теоретичної і практичної підготовки.

Отже, нагадаємо, що з метою виявлення стану сформованості теоретично-практичної підготовки майбутніх музичних керівників, нами було виділено два суб'єктивних (внутрішніх) критерії організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу – операційно-компетентнісний та креативно-конструктивний.

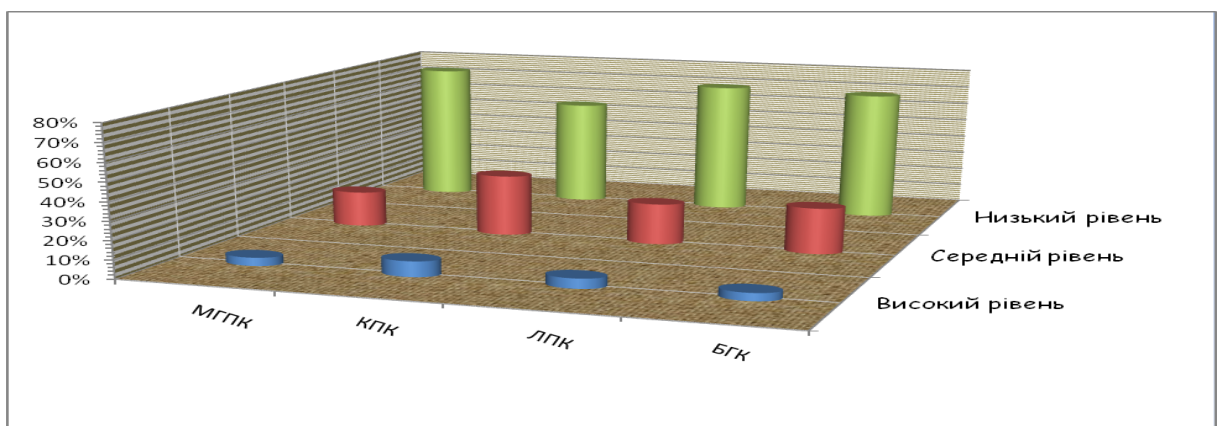
Завдання виявлення рівня якості теоретичної підготовки студентів-практикантів було здійснено шляхом впровадження тестування. Нами було сформовано 17 питань для тестування з теоретичних дисциплін (див. додаток А), а саме: з музично-теоретичних дисциплін (світової та української музичної

літератури, теорії музики, методики музичного виховання в ДНЗ). Зазначимо, що при підготовці запитань нами враховувалося те, що значна кількість набраних в коледжі студентів не мала попередньої музичної підготовки. Додаток В.1–4 містить зразок відповідей на питання тесту (в середовищі Moodle) 4 студентів з Луцького, Мукачівського, Богуславського та Коломийського коледжів.

Аналіз тестування проводився, спираючись на науково-методичну літературу [237; 319; 36; 17; 77], програми курсів із «Світової музичної літератури» й «Української музичної літератури» (Луцького, Мукачівського, Коломийського, Богуславського коледжів).

У тестуванні констатувального експерименту, що проводилося за допомогою середовища «Moodle», в травні 2009 року брало участь 99 студентів педагогічних та гуманітарно-педагогічних коледжів, у травні 2010 року – 98. Всього охоплено 197 студентів-практикантів. Таблиця аналізу відповідей 197 студентів-практикантів на питання тесту у процентному еквіваленті подана у додатку Б. На підставі показників, які наводяться у даному додатку, нами побудована гістограма 1.

Рівнева характеристика якості теоретичної підготовленості студентів-практикантів чотирьох коледжів (констатувальний експеримент)

Таким чином, аналізуючи результати тестування на питання з курсу теорії музики, ми виявили негативні відповіді. Деякі з респондентів не знали вірних відповідей навіть на елементарні питання (щодо кварто-квінтового кола, видів мінору, засобів музичної виразності тощо). Багато помилкових відповідей виявлено і з музичної літератури (деякі студенти, наприклад, віднесли до композиторів-романтиків К. Орфа; творчість С. Гулака-Артемівського та М. Вербицького, на їх думку, відноситься до ХХ століття). Що стосується методики музичного виховання в ДНЗ, то деякі респонденти виявили необізнаність щодо: розподілу дітей по вікових категоріях, їх фізіологічних властивостей, програм виховання та навчання дошкільнят, музичних дитячих інструментів та етапів роботи під час слухання музики.

Внаслідок дослідницько-констатувальної роботи нами виявлено велику кількість студентів-практикантів з недостатньо сформованою теоретичною базою, що є необхідним підґрунтям проведення пробних музичних занять в ДНЗ. Найкращі відповіді дали студенти Коломийського коледжу, достатньо

позитивні результати у студентів Луцького коледжу. У Мукачівському та Богуславському коледжах найнижчі показники з теоретичних питань. Ці результати наводять на думку про те, що виникає необхідність у деяких коледжах (в даному випадку у Мукачівському та Богуславському) збільшити кількість годин на вивчення саме теоретичних дисциплін.

Завдання виявлення стану міри сформованості виконавських (практичних) умінь студентів-практикантів (з постановки голосу, диригування, гри на основному та додатковому інструментах) було здійснено шляхом здійснення аналізу звітної документації коледжів (заліків циклових комісій фортепіано, народних інструментів, диригування). На заліках оцінювалась якість виконання творів з дитячого дошкільного репертуару. Головним критерієм якісного виконання зазначених музичних творів виступав задум авторів. Тобто при оцінюванні виконання дитячих пісень викладачі звертали увагу на: дотримання заданого композитором темпу, відтворення заданого автором характеру твору (вірного динамічного плану, ритмічного малюнку, виконання заданих штрихів); показ вступів та дихання; співвідношення співу та акомпанементу; техніку виконання та чистоту інтонування. На заліках з основного та додаткового інструментів при оцінюванні виконання п'єс з дитячого репертуару ДНЗ із слухання музики та музично-ритмічних рухів комісія викладачів також звертала увагу на відповідність виконання студентів ремаркам авторів.

Зазначимо, оцінювання знань та навичок студентів у деяких коледжах проходить за стобальною системою. Якщо студент набрав від 1 до 59 балів, він зобов'язаний пройти повторне перескладання. Кількість балів від 60 до 74 свідчить про те, що рівень знань та навичок студента відповідає мінімальним вимогам. Показник від 75 до 89 балів свідчить про непогані результати та загалом хорошу роботу. Показник від 90 до 100 балів – свідчить про відмінну роботу.

Нами було проведено не тільки аналіз вищезазначеної звітної документації коледжів, а й відвідування заліків з дитячого репертуару (на циклових комісіях фортепіано, народних інструментів, диригування). Під час заліків нами було запропоновано викладачам названих циклових комісій заповнити на кожного студента, задіяного в іспитах, бланки з таблицями визначення ступеня сформованості виконання творів з дитячого репертуару (з музично-ритмічних рухів, із слухання музики, пісень) за п'ятьма показниками (див. додаток Г). Для виявлення рівня якості виконання зазначених вище музичних творів нами використано формулу, в якій загальна сума балів по кожному показнику ділиться на кількість показників $((1+2+3+4+5) \div 5 = ?)$. Результат даної формули вказує на загальний рівень сформованості даних показників.

Зазначимо, що результати аналізу вищезазначених таблиць майже співпали з результатами підсумків аналізу звітної документації.

Під час обговорення результатів виступів студентів нами проведено *бесіди* з викладачами індивідуальних дисциплін. Головним питанням, яке їм було поставлено: «Які причини, на Вашу думку, обумовлюють низький показник виконання студентами-практикантами творів з дитячого репертуару?»

. Аналіз відповідей виявив причини низького показника виконання студентами-практикантами цих творів, а саме: відсутність музичної підготовки, нерозвиненість музичних здібностей, велике навантаження з інших дисциплін, відсутність зацікавленості в майбутній професії, недбале ставлення до навчання тощо.

У ДНЗ під час обговорення пробних занять з музики нами було запропоновано музичним керівникам та викладачам-методистам три варіанти відповіді на запитання щодо причин, які підштовхують студентів-практикантів до використання аудіоапаратури для демонстрації музичних творів із слухання музики.

Зразки відповідей:

1. Низький рівень виконавських навичок студентів;
2. Бажання надати дітям можливість ознайомитися з твором у виконанні різного складу інструментів (оркестру, ансамблю);
3. Бажання дати дітям можливість порівняти виконання музичного твору на основному музичному інструменті (фортепіано, баяні, акордеоні) та в оркестровому або ансамблевому звучанні.

Цікаво, що більшість респондентів (61%) обрали перший варіант. Це свідчить про те, що викладачі-методисти та музичні керівники вважають підготовку студентів-практикантів (з основного та додаткового інструментів, акомпанементу) недостатньо якісною. Подаємо таблицю результатів виконавського рівня дитячого музичного репертуару по всіх зазначених вище методиках студентів чотирьох коледжів, що зафіксовані під час констатувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таким чином, результати відвідувань заліків з освоєння дитячого репертуару (на циклових комісіях фортепіано, народних інструментів, диригування) та відвідувань пробних занять з музики в ДНЗ підтвердили результати аналізу звітної документації. Тобто нами виявлено досить низький рівень якості виконання студентами-практикантами творів з дитячого репертуару (з музично-ритмічних рухів, із слухання музики, дитячих пісень).

Таблиця 3.4

Рівні виконання музичних творів з репертуару дошкільних навчальних закладів

Рівні якості виконання музичних творів з репертуару ДНЗ		Високий рівень виконання	Середній рівень виконання	Низький рівень виконання
Кількість балів	100=бальна система оцінювання	90–100 балів	75–89 балів	60–74 бали
	5=бальна система оцінювання	5	4	3
Процентний показник рівнів якості виконання		7,61%	35,53%	56,85%

Кількість студентів	15 осіб	70 осіб	112 осіб
Загальна кількість студентів	197 осіб		

З метою виявлення здатності студентів-практикантів до вербальної інтерпретації музики відповідно до вікових особливостей дітей (одного з показників операційно-компетентнісного критерію) нами під час обговорення пробних занять з музики проведено бесіди з викладачами-методистами та музичними керівниками базових ДНЗ.

Під час проведення бесід із зазначеними респондентами ми обговорювали такі питання:

1. Чи вміють студенти-практиканти спілкуватися з дітьми на музичних заняттях.

2. Чи вміють студенти-практиканти готувати і проводити вступні бесіди до пісень і музичних творів із слухання музики.

3. Чи спроможні студенти-практиканти якісно формулювати думки в процесі поточних пояснень.

Отже, внаслідок проведених бесід ми з'ясували, що студенти-практиканти мають досить значні проблеми з вербальною діяльністю на музичних заняттях.

Під час бесід викладачі-методисти та музичні керівники заповнили бланки з таблицями визначення ступеня сформованості навичок вербальної діяльності студентів-практикантів педагогічних коледжів під час проведення пробних музичних занять за шістьма показниками (див. додаток Д). Відомо, що при низькому рівні якості вербальної діяльності студентів-практикантів у дітей гальмується процес образного сприйняття музичного твору, що негативно впливає на формування уявлення дошкільнят про обраний твір. Подаємо таблицю результатів аналізу рівнів проведення вступних бесід та розповідей по всіх зазначених вище методиках студентів чотирьох коледжів, що зафіксовані під час констатувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.5

Рівні вербальної інтерпретації студентів-практикантів

Рівні якості проведення вступних бесід та розповідей		Високий рівень проведення	Середній рівень проведення	Низький рівень проведення
Кількість балів	100=бальна система оцінювання	90–100 балів	75–89 балів	60–74 бали
	5=бальна система оцінювання	5	4	3
Процентний показник рівнів проведення вступних бесід та розповідей		4,06%	25,38%	70,56%
Кількість студентів		8 осіб	50 осіб	139 осіб

Загальна кількість студентів	197 осіб
------------------------------	----------

З метою виявлення ступеня володіння студентами-практикантами технічними засобами музичного навчання та наочним матеріалом (показників операційно-компетентнісного критерію) під час обговорення пробних занять з музики проведено бесіди, в ході яких обговорювалися з викладачами-методистами та музичним керівникам базових ДНЗ такі питання:

1. Чи вміють студенти-практиканти працювати з технічними засобами під час пробних музичних занять?

2. Чи завжди використовують практиканти під час пробних музичних занять наочний матеріал?

Під час бесід із зазначеними вище співрозмовниками нами виявлено, що у більше половини студентів-практикантів виявлено низький рівень практичних навичок володіння технічними засобами музичного навчання. Тобто респонденти запевняють, що велика кількість практикантів у садках не вміє вправно працювати з магнітофоном, програвачем, CD програвачем, відеоманітофоном (відеоплеєром) тощо. Цікаво, що, володіючи комп'ютерами, студенти не завжди вміють застосовувати елементарні технічні засоби. Під час бесід викладачі-методисти та музичні керівники заповнили бланки з таблицями визначення міри сформованості навичок володіння технічними засобами студентами-практикантами педагогічних коледжів під час пробних музичних занять за вісьмома показниками (див. додаток Е).

Таблиця 3.6

Рівні сформованості навичок володіння технічними засобами студентами-практикантами

Рівні якості сформованості навичок володіння технічними засобами студентами-практикантами		Високий рівень володіння	Середній рівень володіння	Низький рівень володіння
Кількість балів	100=бальна система оцінювання	90–100 балів	75–89 бал	60–74 балів
	5=бальна система оцінювання	5	4	3
Процентний показник рівнів володіння технічними засобами		7,11%	34,52%	58,38%
Кількість студентів		14 осіб	68 осіб	115 осіб
Загальна кількість студентів		197 осіб		

У таблиці 3.6 висвітлено результати аналізу рівнів володіння технічними засобами по всіх зазначених вище методиках студентів чотирьох коледжів, що зафіксовані під час констатувального експерименту в процентному еквіваленті.

У результаті бесід з музичними керівниками та викладачами-методистами нами виявлено недооцінку практикантами значення наочного матеріалу. Велика кількість майбутніх музичних керівників під час пробних музичних занять зовсім не використовують наочність. Респонденти вбачають причину вищезазначеного у недбалому ставленні студентів-практикантів до навчання, відсутності зацікавленості в обраній професії.

У додатку Ж надано таблицю визначення ступеня сформованості навичок використання студентами-практикантами педагогічних коледжів наочного матеріалу під час пробних музичних занять за чотирма показниками. Такі таблиці були заповнені на кожного студента викладачами-методистами та музичними керівниками.

Таблиця 3.7

Рівні сформованості навичок володіння наочним матеріалом студентами-практикантами

Рівні якості сформованості навичок володіння наочним матеріалом студентами-практикантами		Високий рівень володіння	Середній рівень володіння	Низький рівень володіння
Кількість балів	100=бальна система оцінювання	90–100 балів	75–89 балів	60–74 бали
	5=бальна система оцінювання	5	4	3
Процентний показник рівнів володіння наочним матеріалом		6,60%	26,40%	67,01%
Кількість студентів		13 осіб	53 особи	132 особи
Загальна кількість студентів		197 осіб		

У таблиці 3.7 висвітлено результати аналізу рівнів сформованості навичок володіння наочним матеріалом по всіх зазначених вище методиках студентів чотирьох коледжів, що зафіксовані під час констатувального експерименту в процентному еквіваленті.

Зазначимо, що використання наочного матеріалу є обов'язковою складовою процесу вивчення творів із слухання музики та пісень на музичному занятті. Адже для створення повної уяви про обрані музичні твори неможливо обійтися без фотоматеріалів, різноманітних малюнків та картинок, іграшок та іншого. Відомо, що вправне використання наочності сприяє розвитку асоціативного мислення дітей, активізує зорове сприйняття, формує підґрунтя для вивчення інших видів мистецтва. Всі вищезазначені недоліки, в кінцевому підсумку, негативно впливають на якісний показник роботи майбутнього музичного керівника.

З метою виявлення міри збалансованості теоретичної і практичної підготовки студентів-практикантів (креативно-конструктивний критерій, показниками якого нами визначено рівень успішності студентів з предмету методики музичного виховання в ДНЗ та здатність практикантів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять) ми застосували метод безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання. Показники міри збалансованості теоретичної і практичної підготовки студентів-практикантів нами визначено з огляду на інтегративний характер курсу «Методика музичного виховання». Адже зазначений курс включає в себе набуті студентами різноманітні знання та навички з багатьох методик.

Внаслідок вищезазначеного, спостереження проводилися в коледжі під час відвідування занять з методики музичного виховання в дошкільних навчальних закладах. У тестуванні, яке виявило рівень теоретичних знань студентів-практикантів Луцького, Мукачівського, Коломийського та Богуславського коледжів, присутні питання й з вищевказаної методики (див. додаток А), питання № 1–6, 8, 13–15). Більше ніж у 45% респондентів виявлено невірні відповіді. Під час спостереження (при проведенні фрагментів музичних занять з підгрупою та їх обговорення) підтвердилися результати тестування, а саме: у 70,03% студентів пробні бесіди перед вивченням та повторенням пісень та творів із слухання музики не відповідали психологічним віковим особливостям дошкільнят (надавалися непотрібні відомості щодо життя та творчості композиторів, які діти неспроможні охопити та відчутти; не наводилося цікавих для дітей відомостей щодо заданих творів; пояснення формувалися мовою, що не відповідала віковим можливостям сприйняття дітей; інколи студенти зовсім не могли сформулювати свою думку); 5,1% студентів при обговоренні проведених фрагментів занять майже не змогли дати теоретичну та практичну інформацію щодо наявних музичних дитячих інструментів (не знали назв інструментів та не змогли продемонструвати гру на них); 16,77% студентів не дотримувалися етапів роботи під час слухання музики.

Отже, наші спостереження під час відвідування занять з курсу методики виявили серйозні недоліки у виконанні дитячого музичного репертуару, що підтвердило результати аналізу звітної документації коледжів, відвідування заліків з дитячого репертуару (на циклових комісіях фортепіано, народних інструментів, диригування), бесід з викладачами індивідуальних дисциплін, музичними керівниками та викладачами-методистами. Спостереження також виявило наявність значних проблем щодо ступеня володіння наочним матеріалом. Використання студентами зазначеного матеріалу під час проведення фрагментів музичних занять носило досить обмежений характер. Не відчувалося творчого підходу в доборі цікавої та яскравої наочності. В кращому випадку використовувалися недостатньо якісні картинки з зображенням тварин та пейзажів.

Метод спостереження під час проведення студентами-практикантами пробних занять з музики дав можливість виявити існуючі істотні труднощі, а саме: з доббором нестандартного музичного репертуару для проведення

різноманітних ігор; з підготовкою до пояснень та вступних бесід до пісень і творів із слухання музики (вони носили традиційний характер, проводилися часто з великими недоліками щодо формулювання пояснень); майже не використовувалися інші види мистецтв. В кращому випадку студентами-практикантами проводилася демонстрація картинок та іграшок. Зовсім відсутні пропозиції щодо нових форм творчої діяльності дітей.

Метод творчих завдань дав можливість дослідити здатність студентів до творчих проявів. Нами було запропоновано на заняттях з методики музичного виховання в ДНЗ створити рольову гру на тему «Зоопарк». Ця тема була визначена нами після ознайомлення студентів в попередньому семестрі з «Карнавалом тварин» К. Сен-Санса. Зазначена тема дуже сприяє виявленню творчих задумів майбутніх музичних керівників. На жаль, фантазії студентів вистачило лише на розподіл ролей між однокурсниками. Було обрано серед студентів макаку, жирафа, вовка, слона. Процес розподілу ролей викликав багато сміху, але придумати цікавий сюжет майже нікому не вдалося. Тільки одна студентка (М. К.) згадала про цикл творів «Карнавал тварин», запропонувала обрати півня, курочок, ослика та застосувати для їх характеристики музику К. Сен-Санса. Вона змалювала сюжет святкування дня народження ослика, під час якого проводилися ігри-змагання. Для іншої групи ми запланували творче завдання – придумати казку. На жаль, лише 3,56% студентів цієї групи справилися на високому рівні з завданням. Щоб розвинути творчу уяву ми пропонували підібрати музичний супровід та наочний матеріал до декількох казок. Необхідно зазначити, що у багатьох (майже у 69,5%) студентів таке завдання теж викликало багато труднощів (не завжди музичний супровід та наочний матеріал відповідав заданим казкам, наочність була досить нецікавою, неясною).

Пропонуємо таблицю результатів аналізу рівнів здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять по всіх зазначених вище методиках студентів чотирьох коледжів, що зафіксовані під час констатувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.8

Рівні здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами-практикантами

Рівні якості здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять		Високий рівень володіння	Середній рівень володіння	Низький рівень володіння
Кількість балів	100=бальна система оцінювання	90–100 балів	75–89 балів	60–74 бали
	5=бальна система оцінювання	5	4	3
Процентний показник рівнів здатності до творчих проявів у		5,58%	23,86%	70,56%

плануванні та проведенні музичних занять			
Кількість студентів	11 осіб	47 осіб	139 осіб
Загальна кількість студентів	197 осіб		

Таким чином, завдяки використанню на другому етапі констатувального експерименту вищезазначених методів дослідження (тестування, аналізу звітної документації, спостереження, творчих завдань, бесід) нами виявлено брак збалансованості теоретичної та практичної підготовки студентів-практикантів.

Отже, протягом двох етапів даного експерименту нами досліджено як рівень організації педагогічної практики з музики студентів-практикантів у ДНЗ, так і рівень їх готовності до проведення музичних занять у дошкільних навчальних установах.

До позитивного слід віднести, що: під час показових музичних занять, які проводили кваліфіковані музичні керівники, студенти мали можливість ознайомитися з нетрадиційними видами занять; 83,23% студентів (з 197 осіб) дотримувалися етапів роботи під час слухання музики; у більшій кількості обраних нами навчальних закладів I–II рівня акредитації існує оптимальне співвідношення теоретичної та практичної підготовки студентів.

Зазначимо, що в більшості студентів у планах-конспектах було зазначено тільки фронтальні заняття; 69,56% практикантів не проводять між предметні (комплексні та інтегровані) музичні заняття; у багатьох студентів-практикантів були зовсім відсутні плани-конспекти пробних музичних занять. На жаль, середній арифметичний показник рівня теоретичних знань студентів (залучених до констатувального експерименту) містить 72,1% – невірних відповідей на питання тестування, аж у 56,85% студентів виявлено низький рівень виконання пісень та творів з музично-ритмічних рухів та слухання музики. Як виявилось, майже у 70,03% студентів пробні бесіди перед вивченням та повторенням пісень та творів із слухання музики не відповідали психологічним віковим особливостям дошкільнят; 70,56% практикантів на низькому рівні проводять вступні бесіди до пісень та музичних творів із слухання музики та майже не вміють спілкуватися з дошкільнятами, а 70,06% – неспроможні якісно сформулювати необхідні поточні пояснення. Зазначимо, що у 58,38% студентів-практикантів виявлено низький рівень практичних навичок володіння технічними засобами музичного навчання, а у 67,01% – низький рівень навичок використання наочного матеріалу. На жаль, лише 5,58% досліджених студентів справилися на високому рівні з творчими завданнями.

У додатку Б.1 подано середні арифметичні показники рівнів практичної та теоретичної підготовки (за 6 показниками) 197 студентів, задіяних у констатувальному експерименті. Внаслідок аналізу результатів двох попередніх етапів констатувального експерименту нами виділено три рівні організації педагогічної практики з музики: **високий, середній та низький** (див. таблицю 3.9).

Таблиця 3.9

Рівні організації педагогічної практики з музики

Назва рівня	Показники	Кількість балів, отриманих студентами	Кількість студентів	
			%	особи
ВИСОКИЙ	<p>Студенти володіють змістовними знаннями з методики музичного виховання, музично-історичних дисциплін, музично-теоретичних дисциплін та влучно використовують їх у практичній діяльності. Практиканти вірно застосовують отриману інформацію з вищезазначених дисциплін під час пробних музичних занять. Вони вільно орієнтуються у вікових категоріях дітей та їх фізіологічних особливостях, програмах виховання та навчання дошкільнят, етапах роботи зі слухання музики та інших видах музичної діяльності.</p> <p>Майбутні музичні керівники є носіями ґрунтовних виконавських умінь та навичок (з постановки голосу, диригування, гри на основних та додаткових інструментах). В їх практичній роботі головним критерієм якісного виконання зазначених музичних творів виступав задум авторів. Тобто студенти при виконанні музичних творів прискіпливо дотримувалися ремарок авторів щодо ритмічного малюнку, темпу, штрихів, динамічного плану. Практиканти показали вправне володіння показом вступів та дихання. Їм притаманне чисте інтонування та гармонічне співвідношення співу та акомпанементу. Виконання даних практикантів характеризується якісним звуковидобуванням та відточеною технікою.</p> <p>Студенти вміють змістовно проводити вступні бесіди до пісень та музичних творів із слухання музики. Вони цікаво розповідають про композиторів та епоху створення музичного твору; влучно описують стилі, жанри та форми музичних творів; яскраво висвітлюють зазначені засоби музичної виразності; доступно аналізують літературний текст, вправно формують образну уяву дітей; вільно</p>	90–100, або 5	6,09%=6,1%	12

	<p>формулюють необхідні поточні пояснення. Майбутні музичні керівники проходять ПП в тих ДНЗ, що мають хорошу матеріально-технічну базу та інформаційне забезпечення. Вони уміло застосовують (при потребі) під час проведення всіх видів діяльності на музичному занятті різноманітні технічні засоби, що є в наявності, вправно застосовують різноманітний наочний матеріал, дитячі музичні іграшкові інструменти та музичні іграшки.</p> <p>Звітна документація, яку ведуть практиканти, є змістовною та грамотною. Їм притаманний творчий підхід до проведення музичних занять (використовують різноманітні їх типи та нетрадиційні види) та зацікавленість у майбутній професійній діяльності.</p>			
--	---	--	--	--

<p>С Е Р Е Д Н І Й</p>	<p>Студенти володіють необхідними знаннями з теоретичних дисциплін, але інколи у них виникають проблеми практичного їх застосування на музичних заняттях. Тобто, володіючи отриманою інформацією (щодо психологічних та фізіологічних особливостей дітей, методики виховання та проведення занять), потребують деякої допомоги викладача-методиста чи музичного керівника.</p> <p>Вони є носіями достатніх виконавських умінь та навичок з усіх індивідуальних дисциплін, але їх публічне виконання не завжди характеризується стабільністю та бездоганністю. Тобто при виконанні музичних творів трапляються деякі відходження від ремарок автора (не завжди їм вдається вчасно показати вступи та зняття при співі, безпомилково виконати всі технічні та інтонаційні завдання, інколи якість звуковидобування бажає бути кращою).</p> <p>Вступні бесіди, при повній відповідності основним вимогам, часом носять обмежений характер, не завжди відчувається творчий підхід до систематизації необхідної інформації, інколи їм бракує доступності та яскравості. Студенти не завжди спроможні сформулювати необхідні поточні пояснення.</p> <p>Майбутні музичні керівники проходять ПП в тих ДНЗ, що мають недостатньо сформовану матеріально-технічну базу та не в повній мірі інформаційно забезпечені. Часом відслідковуються труднощі в застосуванні студентами деяких технічних засобів, зустрічаються помилки та неточності у веденні звітної документації (інколи вона носить обмежений характер), не завжди відчувається творче відношення до занять (часом відсутня зацікавленість у роботі, що проявляється в небажанні урізноманітнення типів та видів музичних занять).</p>	<p>75–89, або 4</p>	<p>28, 451%</p>	<p>56</p>		
<p>Наз ва рів ня</p>	<p>Показники</p>	<p>Кількіс ть балів, отрима них студента ми</p>	<p>Кількість студентів</p> <table border="1"> <tr> <td data-bbox="1259 1749 1394 1883"> <p>%</p> </td> <td data-bbox="1394 1749 1492 1883"> <p>особи</p> </td> </tr> </table>		<p>%</p>	<p>особи</p>
<p>%</p>	<p>особи</p>					

Н И З Ь К И Й	<p>Студенти недостатньо володіють необхідними знаннями з теоретичних дисциплін, внаслідок чого у них постійно виникають різноманітні проблеми при роботі на пробних музичних заняттях. Виконавські навички з диригування, постановки голосу, гри на основних та додаткових інструментах у них майже відсутні (не сформована технічна база; відсутні навички виконання майже всіх видів штрихів та ритмічних побудов; не вміють користуватися педаллю; звуковидобування примітивне та поверхове, не мають контакту з клавіатурою; не дотримуються вказаного темпу та динамічного плану творів; не можуть чисто інтонувати; не вміють показати вступи та зняття при виконанні пісень; неспроможні загалом відтворити характер запланованих творів).</p> <p>Вступні бесіди носять поверховий характер. Студенти майже зовсім не володіють інформацією щодо стилів, жанрів та форм музичних творів; епох життя та творчості композиторів; засобів музичної виразності. Відсутні навички аналізу літературного та музичного текстів, формулювання необхідних поточних пояснень. Майбутні музичні керівники проходять ПП в тих ДНЗ, в яких матеріально-технічна база та засоби інформаційного забезпечення не відповідають сучасним вимогам. Часто у вищезазначених закладах відсутні зала або кабінет музики, вмебльовані для проведення музичних занять. В цих ДНЗ є в наявності тільки один з основних музичних інструментів (часто старий та не зовсім настроєний), майже завжди відсутні додаткові та дитячі музичні інструменти. Часто зазначені заклади не мають на балансі навіть програвача або CD програвача. Виявлено недостатню кількість наочних, нотних та методичних матеріалів.</p> <p>Звітна документація практикантів не відповідає нормативам, часто вона зовсім не ведеться. Цілком відсутній творчий підхід та зацікавленість студентів у проведенні музичних занять та загалом майбутній професії.</p>	60–74, або 3	65,46%	129
--	--	-----------------------------	---------------	------------

Отже, підсумовуючи отримані результати констатувального експерименту, ми прийшли до наступного висновку: не в усіх досліджених нами базових дошкільних навчальних закладах існує достатнє та сучасне матеріально-інформаційне забезпечення; значна кількість студентів-практикантів не має достатньо сформованих теоретичних знань з теорії музики, музичної літератури, методики музичного виховання; існує недостатня

сформованість практичних навичок виконання творів з дитячого репертуару та добору нестандартного музичного матеріалу для проведення різноманітних ігор ; великій кількості практикантів притаманна відсутність інтересу та брак творчого підходу до проведення пробних занять, що проявляється в ігноруванні застосування різних їх типів та видів, у формальному характері пояснень та вступних бесід до пісень і творів із слухання музики, у використанні обмеженого за характером та змістом наочного матеріалу.

Аналіз констатувального етапу дослідження зумовив необхідність створення авторської методики організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів.

3.2. Модель організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження виявив, що майбутні музичні керівники проходять ПП в тих дошкільних навчальних закладах, в яких матеріально-технічна база та засоби інформаційного забезпечення часто не відповідають сучасним вимогам; звітна документація практикантів інколи не відповідає нормативам; студенти більшості навчальних закладів недостатньо володіють необхідними знаннями з теоретичних дисциплін, їх виконавські навички з виконавських дисциплін (диригування, постановки голосу, гри на основних та додаткових інструментах) не завжди відповідають достатньому рівню, вступні бесіди часом носять обмежений характер (інколи їм бракує доступності та яскравості); часто бракує творчого підходу в проведенні музичних занять та зацікавленості студентів у майбутній професії.

Нормативним підґрунтям проведення формувального експерименту є Закони України «Про освіту» (№1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008 р.) [1], «Про вищу освіту» (№2984-ІІІ, із змінами від 19 січня 2010 р.) [2], «Про дошкільну освіту» (№2628-ІІІ, із змінами від 1 січня 2009 р.) [3] та авторські програми виховання дошкільнят «Зернятко» [228], «Дитина» [81], «Я у світі» [25],

спрямовані на збагачення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, забезпечення країни кваліфікованими фахівцями та декларують необхідність формування творчого розвитку, виховання і навчання дитини дошкільного віку на національно-гуманістичних засадах.

Наголосимо на тому, що нами досліджувалася сукупність суб'єктивного (внутрішнього) та об'єктивного (зовнішнього) чинників організації педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу. Тому у поетапній методиці удосконалення організації педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах приділена увага не тільки нормативній та базовій складовим організаційного процесу, а й формуванню професійних знань та навичок практикантів.

Вчені-педагоги (Т. Бодрова, А. Болгарський, О. Гумінська, Л. Масол, І. Пелячик та інші) вважають, що успішному вирішенню завдань набуття знань, формування та реалізації практичних навичок колективної музично-виконавської діяльності з дітьми, накопичення методичного досвіду сприятиме процес ПП.

Через те, що ми зосереджуємо увагу на проведенні педагогічної практики саме у ДНЗ, нами досліджено роботи сучасних науковців, в яких розглянуто питання розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти (О. Антонова, В. Бенера, С. Будаєв, Н. Голота, Т. Жаровцева, Г. Закорченна, Н. Ковалевська, Р. Кондратенко, Т. Книш, В. Нестеренко, С. Петренко, Л. Плетеницька, Н. Сайко), розвитку естетичної активності дітей дошкільного віку (Л. Косачова), системності та наступності у підготовці кадрів для ДНЗ та ЗОШ (Л. Макарова, Г. Назаренко, Л. Порядченко, М. Прокоф'єва), розвитку пізнавальної активності (А. Івершинь, М. Роганова, В. Суржанська) та формування досвіду музично-виконавської діяльності у старших дошкільнят (З. Еманова), музично-театральної діяльності (Л. Макаренко, С. Нечай; Ю. Перенчук) та музичного виховання дітей дошкільного віку (М. Білецька, І. Газіна, І. Сташевська, А. Шевчук).

Спираючись на результати дослідження вищезгаданих авторів та запропоновану нами систему організаційно-методичного забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу розроблено модель **організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах**, яка містить чотири основних конструктивних компоненти: принципи організації ПП, умови підвищення ефективності організації ПП з музики, етапи ПП, види ПП.

У дану модель не входять методи роботи, оскільки вона стосується не стільки змісту, скільки організації ПП, що відповідає темі дисертації. Тому ми не вважали за потрібне переобтяжувати дану модель переліком методів, які застосовувались під час кожного етапу формуванняльної роботи.

Нами виокремлено чотири *принципи організації ПП*, а саме: безперервності, послідовності і наступності практичної музично-педагогічної діяльності; єдності психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки; поєднання методичного керівництва і високої активності, самостійності студента-практиканта;

забезпечення творчої спрямованості педагогічної практики. Всі означені принципи організації ПП з музики, маючи узагальнюючий характер, забезпечують успішну реалізацію кожного з трьох етапів ПП та ПП в цілому.

У моделі висвітлено чотири *умови* підвищення ефективності організації педагогічної практики з музики:

- 1) забезпечення міжособистісної взаємодії у комунікативних ланках «студент – методист», «студент – викладачі індивідуальних дисциплін», «студент – музичний керівник», «студент – вихователь», «студент – діти»;
- 2) використання в навчально-виховному процесі новітніх інформаційних технологій;
- 3) встановлення оптимальної кількості навчальних годин з педагогічної практики, необхідних для вирішення виробничих завдань;
- 4) удосконалення програм з практики та їх взаємоузгодження з навчальними планами освітніх закладів.

Формувальна модель містить *види практики*, що пов'язані з дошкільними навчальними закладами, а саме: «Фольклорна практика», «Практика з виховної роботи в ДНЗ», «Пропедевтична практика в ДНЗ», «Виробнича практика в ДНЗ» (див. рис. 2.1). Під час формувальної роботи проведення видів практик відбувалося у такі терміни: «Фольклорна практика» – літній канікулярний період перед 3 семестром (звіт про проведення практики проходив у 3 семестрі); «Практика з виховної роботи в ДНЗ» – 3 семестр, «Пропедевтична практика в ДНЗ» – 5 семестр, «Виробнича практика в ДНЗ» – 6 семестр.

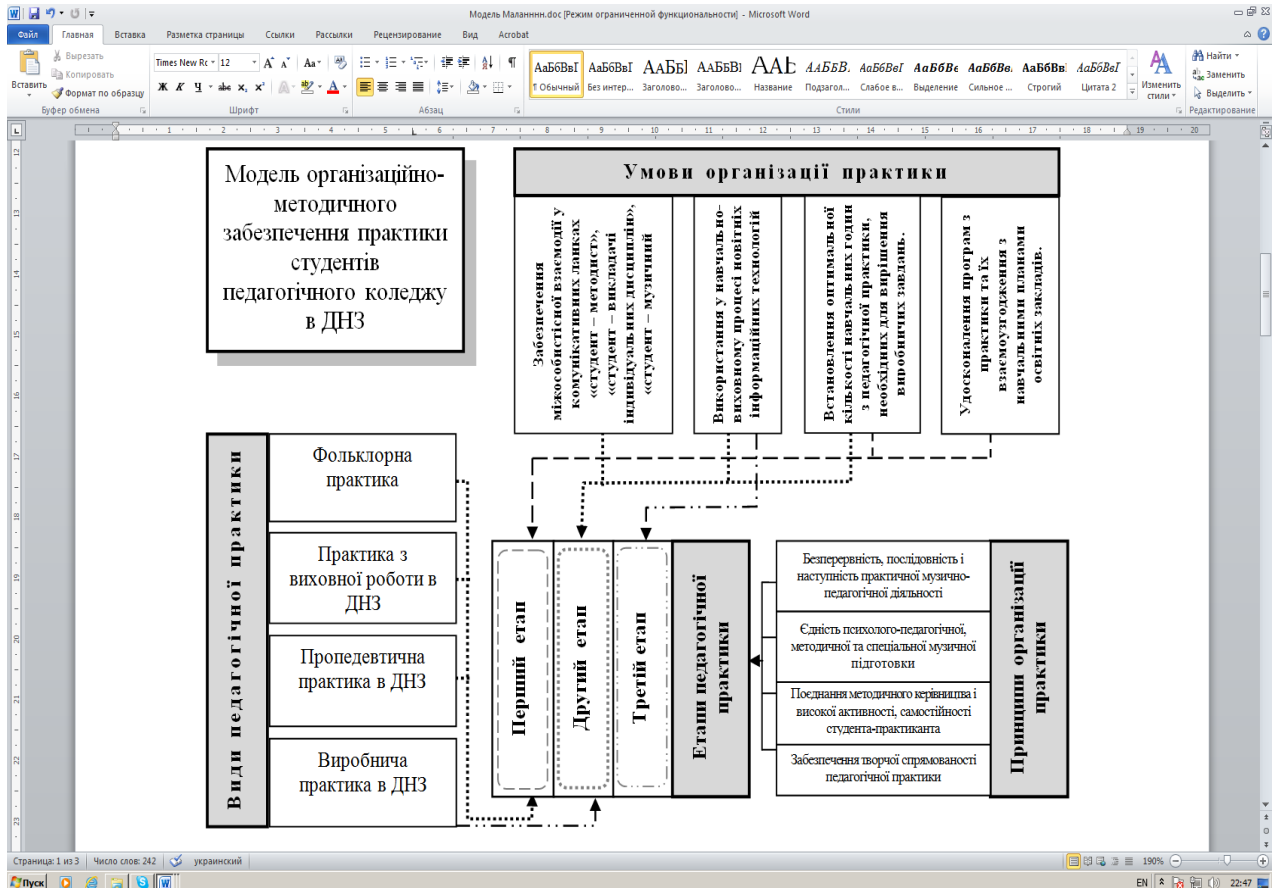

Рис. 3.1. Модель організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах

Отже, означені теоретичні позиції стали підґрунтям для розробки моделі організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах (див. рис. 3.1).

Експериментальною базою формульовального експерименту нами обрано Луцький педагогічний коледж, гуманітарно-педагогічний коледж Мукачівського державного університету, ДНЗ № 2, 5, 7, 16, 17, 19, 23, 25, 27, 30 міста Луцька, ДНЗ міста Мукачева № 5, 8, 18, 20, 34. Експеримент проводився протягом 2008 – 2011 н. рр.

Формувальним експериментом було охоплено 101 студента (51 у експериментальних групах, 50 – у контрольних), 24 викладачі-методиста, 15 музичних керівників, 2 викладачі методики музичного виховання в ДНЗ, 83 викладачі індивідуальних дисциплін (музичного інструмента, постановки голосу, диригування). Всього задіяно у формульовальному експерименті 225 осіб.

Під час зазначеного експерименту в обох коледжах було охоплено по дві групи студентів відділення «Музичне виховання» (всього 101 студент).

На базі чотирьох обраних груп студентів були створені контрольні та експериментальні групи. У контрольних групах досліджено – 50 осіб, в експериментальних – 51 особу. Контрольні групи продовжували навчання в незмінних умовах, а в експериментальних впроваджувалися наші пропозиції та методики. Як контрольні, так і експериментальні групи мали однакові вихідні умови. Тобто в усіх обраних для формульовального експерименту групах, викладали одні й ті ж викладачі, пропонувалося однакове для всіх студентів-практикантів матеріально-технічне та інформаційне забезпечення процесу

навчання.

Перед початком формувальної роботи було проведено додаткові констатувальні зрізи у контрольних та експериментальних групах, які виявили приблизно однаковий рівень організації ПП в зазначених групах.

Нагадаємо, що рівень організації ПП напряму пов'язаний з якісним показником підготовки студентів. Тому в етапи формувального експерименту нами внесено деякі корективи як у внутрішній (суб'єктивний) чинник (готовність студентів-практикантів до роботи з дітьми), так і в зовнішній (об'єктивний) чинник (умови та форми організації та проведення ПП в ДНЗ).

Режим роботи студентів під час практики в ДНЗ визначався керівниками практики та узгоджувався з правилами внутрішнього розпорядку обраних баз практики. До кожної підгрупи (3–5 осіб) прикріплялися викладач-методист, який відслідковував відвідування студентами практики, організовував і координував роботу підгрупи, співпрацював з музичними керівниками, вихователями, методистом та адміністрацією дошкільного навчального закладу, викладачами індивідуальних дисциплін коледжів. Практиканти вели звітну документацію, яка складалася з плану-конспекту музичних занять та щоденника педагогічних спостережень, в якому фіксується інформація, необхідна для виконання завдань практики, висвітлювався хід їх виконання, відображалися особисті спостереження за роботою однокласників. Плани-конспекти перевіряв викладач-методист коледжу та музичний керівник ДНЗ, викладачі індивідуальних дисциплін (диригування, постановки голосу, основного інструменту), без підпису яких студенти не допускалися до практики

Після завершення практики студенти узагальнювали зібраний матеріал (матеріали сценаріїв свят та розваг, наочність) і склали звіт про проведену роботу, в якому висвітлювалася інформація щодо вивчення та аналізу ділової документації дошкільного навчального закладу чи управління освіти; матеріальної бази ДНЗ; враження про зміст та особливості проведення ПП; власних недоліків та досягнень; пропозиції покращення ефективності організації та проведення кожного виду практики. Зазначимо, що музичний керівник писав характеристику на студента-практиканта та оцінював його діяльність. Викладач-методист, в свою чергу, цю оцінку чи підтримував, чи коригував. Оцінки оголошувалися на підсумковій конференції. Під час її проведення кожна підгрупа практикантів демонструвала свої доробки, (різноманітний наочний матеріал, методичні матеріали тощо).

Формувальна робота здійснювалась протягом трьох етапів.

Метою першого етапу було усвідомлення студентами необхідності застосування набутих психолого-педагогічних фахових знань і умінь у практичній професійній діяльності та ознайомлення студентів з графіком проведення ПП та формами звітності.

Завдання першого етапу формувальної роботи за об'єктивним та суб'єктивним чинниками процесу організації практики в ДНЗ:

1. Ознайомити студентів із звітною документацією, яку необхідно оформити та подати після проходження ПП.

2. Узгодити терміни проведення колоквиумів з відповідними підрозділами педагогічного коледжу (секціями та цикловими комісіями).

3. Розробити оптимальний графік проведення практики.

4. Актуалізувати попередньо набуті знання студентами щодо психолого-фізіологічних особливостей дошкільників, а також основні підходи стосовно якісних показників музичного репертуару з урахуванням програмових вимог.

У процесі *першого етапу* формувальної роботи використовувались такі **методи**: *бесіди* зі студентами (щодо умов проведення практики, її дидактичної виховної мети, форм контролю, критеріїв оцінювання результатів проходження практики); *педагогічне спостереження*; *моделювання*.

У процесі даного етапу формувальної роботи до та після проходження студентами означених у цьому етапі видів практики, проводилися настановчі та підсумкові конференції.

Перед початком практики проходили *настановчі конференції*, під час яких проводились *бесіди* зі студентами коледжу щодо умов проведення практики, її дидактично-виховної мети, змісту музично-педагогічної діяльності, критеріїв оцінювання результатів проходження практики, форм звітності та контролю. У процесі *бесід* зі студентами наставники звертали їх увагу на те, що практика в межах базових ДНЗ вимагає відповідного зовнішнього вигляду практиканта, дотримання дисципліни, вміння контактувати з адміністрацією, музичними керівниками, вихователями, дітьми та, у разі необхідності, з батьками дошкільнят.

Протягом бесід викладачами-методистами пропонувалися деякі запитання перевірконого характеру. Наприклад:

1. Чи є відмінності у психолого-фізіологічних характеристиках у дітей 4 та 5 років? У чому вони полягають?

2. У якій віковій групі дошкільнят відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення?

3. Які види діяльності дошкільнят є складовими музичного заняття?

4. Які Ви знаєте шумові дитячі музичні інструменти? та інші.

Відповіді на ці питання сприяли актуалізації знань студентів коледжів, отриманих на курсах з вікової психології, фізіології, педагогіки, методики.

Під час першого етапу було використано метод *педагогічного спостереження*. З превентивною метою активізації життєвого та навчально-виховного арсеналу в процесі настановчої конференції студентам-практикантам пропонувалося оглянути своїх однокурсників і встановити відповідність їх зовнішнього вигляду та манер поведінки вимогам щодо практики в ДНЗ.

В ході бесіди також використано *метод моделювання*. Окремим студентам пропонувалося швидко уявно віднайти оптимальний музичний репертуар для вирішення певної дидактичної мети. Наприклад, майбутнім практикантам було запропоновано озвучити назви певних музичних творів з дитячого дошкільного репертуару, в яких використано для висвітлення характеру твору штрих «staccato». Студенти пригадали твори Д. Кабалевського «Їжачок» та «Гра в м'яч», В. Косенка «Дощик», М. Парцхаладзе «Осінній дощик», І. Кореневської «Дощик», Д. Львова-Компанійця «Курчата», С.

Майкапара «В садочку» та інші, що відповідали авторським програмам виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі».

Перед студентами ставилося завдання віднайти методи зацікавлення дітей, концентрації їх уваги в процесі музичних занять. Для цього шляхом уявного моделювання ситуації в голові обиралися вірні методи заспокоєння дітей, озвучувалися дії практикантів, направлені на урегулювання нестандартних ситуацій.

В межах першого етапу завдяки реалізації *умови* (встановлення оптимальної кількості навчальних годин з педагогічної практики, необхідних для вирішення виробничих завдань) нами було оптимізовано кількість годин відведених на ПП в Мукачівському коледжі (було 783 години, стало – 600). Що стосується Луцького педагогічного коледжу, то кількісний показник запланованих на ПП годин залишився незмінним (540 годин).

На цьому етапі, відповідно до *умови* підвищення ефективності організації ПП (удосконалення програм з практики та їх взаємоузгодження з навчальними планами освітніх закладів), у Мукачівському та Луцькому коледжах змінено назви деяких видів практики. «Практику з позанавчальної виховної роботи в ДНЗ» переіменовано на «Практику з виховної роботи в ДНЗ», «Пробні музичні заняття в ДНЗ» – на «Виробничу практику в ДНЗ», «Показові заняття в ДНЗ» – на «Пропедевтичну практику в ДНЗ» (див. додаток С).

Завданням першого етапу формувальної роботи було *віднайдення оптимального змісту музичного репертуару ДНЗ*. Організаційна робота впроваджувалась шляхом попереднього ознайомлення викладача-методиста з музичним репертуаром ДНЗ (запланованим музичним керівником у квартальному та річному планах) на предмет його відповідності державним програмам виховання дошкільників «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі», його систематизації та передбачення вивчення обраного репертуару в процесі індивідуальних занять даного практичного курсу.

Внаслідок відвідування педагогічної практики з музики студентів коледжу нами було виявлено, що в репертуарних списках, сформованих музичними керівниками, були відсутні системність, послідовне ускладнення музичного матеріалу, жанрова та емоційна різноманітність.

Зазначимо, що одним із принципів організації ПП студентів з музики моделі формувальної роботи був саме принцип безперервності, послідовності й наступності практичної музично-педагогічної діяльності, що полягали у систематичному ускладненні завдань, змісту, форм і методів роботи. При роботі над доббором музичного матеріалу ми керувалися саме принципом послідовного та систематичного ускладнення репертуару. Таким чином, дошкільнятам молодших груп заплановано коротенькі твори (максимум на дві хвилини) прості за формою та яскраві за засобами музичної виразності. Дітям середніх та старших груп планувалися твори більш масштабні, з різноманітними темповими та динамічними відхиленнями, штриховими змінами (відповідно до їх психічних та фізіологічних можливостей).

У співпраці з музичними керівниками було враховано вимоги державних програм дошкільного виховання «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі»

та психолого-фізіологічні можливості різних вікових категорій дошкільнят.

На підставі методичного матеріалу, запропонованого у спецкурсі та навчально-методичному посібнику групи авторів (А. Болгарського, Т. Горобець, В. Шкоби) [36], нами внесено для вивчення в молодших та середніх групах (в яких вивчаються твори класичної старовинної та сучасної музики) значно більшу кількість зразків народної музики (ігрових жанрів, хороводів, пісень тощо). Адже на кожному віковому етапі дитина виявляє нюанси музики за допомогою різних видів діяльності (рухів, слів, гри, малюнків). На нашу думку, саме народна музика є найбільш органічною та природною й містить рухи, спів, ігрові моменти, використання символів язичної культури (наочного матеріалу).

Внаслідок вищезначеної роботи нами досягнуто домовленості з завідувачами секцій та циклових комісій експериментальних коледжів щодо передбачення вивчення репертуару в процесі занять з індивідуальних дисциплін (основного та додаткового інструментів, постановки голосу, диригування). Разом з музичними керівниками, викладачами-методистами, завідувачами секцій та циклових комісій нами було затверджено декілька репертуарних списків (відповідно до віку дошкільників) і погоджено їх зміст.

Працюючи над вивченням змісту програм курсів «Світової музичної літератури» й «Української музичної літератури», ми виявили, що в межах цих дисциплін не розглядається творчість композиторів, перелічених у програмних вимогах ДНЗ (Ан. Александрова, О. Гречанінова, М. Дремлюги, В. Косенка, С. Майкапара, М. Раухвергера, А. Філіпенка, Ю. Щуровського). На нашу думку, такий підхід до програмної політики не є позитивним, адже педагогічні коледжі готують музичних керівників, що передбачає вивчення музичних творів композиторів, які у своїй творчості приділяли багато уваги розвитку малят. Саме цими композиторами було створено ряд цікавих та доступних різним віковим категоріям дітей музичних творів, що пропонуються для вивчення в сучасних програмах навчання та виховання дошкільнят. У експериментальних коледжах було узгоджено програми курсів «Світової музичної літератури» й «Української музичної літератури» та державних програм виховання дошкільників «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі». Тобто завідувачами секцій та циклових комісій теоретичних відділів обох коледжів введено до вивчення життєвий шлях та творчість вищезгаданих композиторів.

Операційно-компетентнісний та креативно-конструктивний критерії, спрямовані на поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів і покращення її збалансованості, містять виявлення ступеня здатності практикантів до вербальної інтерпретації музики, рівня успішності студентів з предмету методики музичного виховання в ДНЗ та з інших музично-теоретичних дисциплін (в тому числі й «Світової музичної літератури» й «Української музичної літератури»).

До першого етапу формувальної роботи нами віднесено «Фольклорну практику» (див. підрозділ 2.1). У більшості педагогічних коледжів, залучених до експериментальної роботи, даний вид практики проходить під час 4 семестру. Протягом формувального експерименту у Луцькому та Мукачівському педагогічних коледжах «Фольклорну практику» перенесено на

канікулярний період перед 3 семестром. Під час літніх канікул студенти збирали матеріал відповідно до трьох означених у програмі цього виду практики розділів (усна народна творчість, матеріальна культура народу та народне декоративне мистецтво, традиції даного регіону). Згідно з вищезазначеними розділами студенти-практиканти провели дослідно-практичну роботу щодо збору зразків календарно-обрядової поезії, загадок, приказок, народних пісень по жанрах, казок, легенд, переказів, які відповідають інтересам дітей різних вікових груп дошкільного віку. Практикантами зібрано зразки декоративних розписів, вишивок, ткацьких та керамічних витворів, фотознімків та диктофонних записів дитячих колискових, обрядових та інших видів пісень, відповідних психолого-педагогічним потребам дітей дошкільного віку. На початку 3 семестру студенти-практиканти звітували, виступаючи з доповідями про проведену роботу під час фольклорної практики на конференції, використовуючи фотознімки та магнітофонні записи. Підсумком стали фольклорні концерти, скомпоновані з найкращих зібраних матеріалів.

Наступний вид практики, який ми віднесли до першого етапу – «Практика з виховної роботи в ДНЗ» (див. підрозділ 2.1). Таке рішення зумовлено тим, що цей вид практики носить ознайомчий характер щодо особливостей роботи дошкільного закладу, професійних функцій вихователя і музичного керівника. До даного етапу практики віднесено також «Пропедевтичну практику в ДНЗ» (див. підрозділ 2.1). Цей вид споглядальної практики проводився в 5 семестрі разом з викладачами методики музичного виховання в дошкільних навчальних закладах.

Під час першого етапу спрацювали всі принципи організації практики студентів з музики, які містить модель формувальної роботи (див. рис. 3.1).

Даний етап формувальної роботи містив розробку оптимального *графіка* проведення практики в ДНЗ. Було внесено зміни у розробку графіку проведення студентами пробних музичних занять в ДНЗ з метою надання оптимальних можливостей впровадження систематизації, вдосконалення та закріплення їх практичних навичок та умінь на базі різних вікових груп дошкільнят щодо планування музичних занять, організації під час їх проведення різних видів музичної діяльності та засобів їх впровадження, вивчення музичного репертуару, що послідовно ускладнюється.

Адміністрація базових ДНЗ міст Луцька та Мукачевого відгукнулася на наші пропозиції щодо організації планування пробних музичних занять.

У цих ДНЗ було впроваджено такий графік проведення студентами даних занять, який забезпечив можливість кожному з практикантів попрацювати по три тижні з усіма трьома віковими групами дошкільнят. Тобто студент-практикант, який є членом однієї підгрупи (3–5 осіб), закріпленої за конкретним дитячим садком та викладачем-методистом, протягом трьох тижнів поспіль проводив пробні музичні заняття в одній і тій же групі дошкільнят. Після трьох тижнів занять серед практикантів проходив обмін групами дітей. Всі члени вищезазначеної групи постійно були присутні на заняттях своїх колег, що дало їм можливість відслідковувати реакцію дошкільнят різного віку та помилки однокурсників, їх вдалі винаходи щодо проведення різноманітних

видів музичної діяльності на занятті, набратися досвіду спілкування з дітьми.

Для того, щоб практиканти встигли попрацювати з дітьми різних вікових груп, адміністрація дошкільних навчальних установ (за нашою пропозицією) запланувала графіки проведення студентами музичних занять в ДНЗ таким чином, щоб у день практики вони відбувалися в кожній віковій групі дошкільнят.

У результаті проведення формувальної роботи на першому етапі студенти ознайомились із звітною документацією, яку необхідно оформити та подати після проходження ПП; актуалізували знання щодо психолого-фізіологічних особливостей дошкільників, усвідомили необхідність урахування програмових вимог у підборі якісних зразків музичного репертуару. Майбутні практиканти освіжили в пам'яті репертуар з авторських програм виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі». Викладачі-методисти, музичні керівники та адміністрація ДНЗ віднайшли можливість урегулювання графіків проведення практики (розроблено її оптимальний режим). Завідувачі секцій та циклових комісій узгодили оптимальні терміни проведення колоквіумів. В межах цього етапу було узгоджено терміни проведення *колоквіумів* з завідувачами секцій та циклових комісій фортепіано, народних інструментів, постановки голосу та диригування Луцького та Мукачівського коледжів.

Метою другого етапу була реалізація психолого-педагогічного і фахового потенціалу студентів в реальній практичній діяльності на музичних заняттях в ДНЗ.

Завданнями другого етапу формувальної роботи було:

1. Ознайомлення студентів із навчальним матеріалом спецкурсу «Слухання музики в ДНЗ», яке здійснювалось паралельно з проходженням ПП.
2. Збагачення методичного арсеналу студентів новими способами та прийомами музичного виховання дошкільників.
3. Віднайдення оптимального змісту музичного репертуару ДНЗ.
4. Поглиблення психолого-педагогічних знань студентів в процесі віднайдення способів розв'язання нестандартних навчальних та виховних ситуацій.
5. Удосконалення виконавської підготовки студентів, розширення їх мистецького тезаурусу, покращення їх комунікативних здатностей у спілкуванні з дітьми, батьками, музичними керівниками, вихователями, адміністрацією ДНЗ.

У процесі *другого етапу* формувальної роботи використовувались *методи*: рольових ігор, театралізації, обговорення та аналізу помилок, інтеграції виражальних засобів різних видів мистецтва, колоквіум.

Проведення *колоквіуму* було спеціально заплановано в Мукачівському та Луцькому педагогічних коледжах в оптимальний для досягнення найкращих результатів термін. Тобто колоквіум проводився напередодні практики. Планування колоквіумів обумовлювало концентрацію уваги на необхідності існування часу (після колоквіуму перед початком практики), під час якого студентам надавалася можливість усвідомити отримані знання (набуті продовж колоквіумів), можливо доповнити власними спостереженнями та накреслити

подумки, превентивно умовно змодельовати засоби їх застосування, привласнити на особистісному рівні. Питання колоквиумів стосувалися життя композиторів (музичні твори яких пропонуються у програмах «Малютко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі») та їх творчого доробку (див. додатки Н, Н.1).

На думку Г. Кузнецової, «<...> із усіх форм і методів підготовки фахівців до практичної діяльності <...> (спецкурси, методичні семінари, настановчі конференції тощо) саме колоквиум одночасно може бути формою контролю і формою навчання, засобом проектування та організації практичної діяльності студента в школі, а відтак – виступати багатовимірною діалоговою системою формування готовності студентів-практикантів до педагогічної діяльності» [147, с. 99–100].

Адже, готуючись до колоквиумів, студенти були змушені ознайомитися з життєвим та творчим шляхом перелічених композиторів, що сприяло розширенню та закріпленню набутих ними знань під час вивчення курсів «Українська музична література» й «Світова музична література», створило підґрунтя для підготовки вступних бесід в ДНЗ щодо музичних творів з дитячого репертуару. Приклади питань для колоквиумів надано у додатку Н.

Реалізація методу *інтеграції виразжальних засобів різних видів мистецтва* проходила під час проведення всіх видів музичної діяльності.

Наприклад, при вивченні пісні обігрувався її зміст інструментальними, мімічними та танцювальними засобами (відповідно до тексту), використовувалися різні види наочності, шумові та ударні інструменти. Дуже продуктивним такий метод виявився під час слухання музики та виконання музично-ритмічних рухів. Тобто при виконанні вальсу, маршу, польки, поспівок використовувались ударні та шумові дитячі інструменти. Проведення хороводів підсилювалося використанням наочного матеріалу, фольклорними аксесуарами. При прослуховуванні характерних музичних творів використовувалися різноманітні рухи (під час слухання колискової імітувалися рухи колиски тощо). Даний метод сприяє узагальненню та поглибленню різноманітних початкових знань та практичних дій, отриманих під час проведення всіх видів музичної діяльності.

Метод *рольових ігор* використовувався під час проведення слухання музики. Наприклад, проводилася «зоопарк-гра». Практикант формував підгрупи дітей (2–3 особи) та обирав тварину, яку вони повинні зображати. Під час демонстрації якогось музичного фрагменту повинні були рухатися тільки ті діти, образ якої тварини зображено у музиці. Вигравали ті підгрупи, які спромоглися вірно співставити образ тварини та музичного твору, яскраво відтворити характерні риси тварини (діти стрибали, кружляли, плавно рухали кінцівками та ін.). Протягом гри демонструвалися музичні твори із збірки К. Сен-Санса «Карнавал тварин», Ю. Слонова «Зозуля», Д. Шостаковича «Ведмідь», Д. Кабалевського «Їжачок», Д. Львова-Компанійця «Курчата» тощо. В процесі вивчення даних творів студенти спрямовували фантазію дітей на підбір жестів, рухів, міміки обличчя, елементарну вербальну інтерпретацію образів тварин. Тобто діти грали у тваринок. Викладач-методист та музичний керівник допомагали підтримувати дисципліну.

Метод *театралізації* використовувався фрагментарно на музичних заняттях та при підготовці музичних свят, інсценізації сюжетних ігор, святкових дійств, лялькової вистави, постановки музичних казок. Практиканти працювали над драматургічними репризами, діалогами, формуючи у дошкільнят паростки літературної мови. Відомо, що для дітей театр є грою, яка має конкретні персонажі. Театральне мистецтво є синтезом багатьох видів мистецтва (музика, мовлення, спів, пластика, танці, образотворче мистецтво), завдяки чому діє на дитину цілим комплексом художніх засобів, що дає змогу вдосконалювати у дитини психічні процеси, адаптувати її в умовах дитячого садка і здійснювати психогімнастику. Під час підготовки театрального дійства студенти залучали до роботи якомога більшу кількість малят, розподіляючи між ними різноманітні завдання, спрямовані на інсценізацію сценарію.

Реалізація методу *співставлення виражальних засобів різних видів мистецтва* проходила під час проведення всіх видів музичної діяльності. Наприклад, співставлення образотворчого мистецтва та музики, музики та танцю, музики та пантоміми, різних видів наочності та мовлення. Дуже продуктивним такий метод виявився під час слухання музики. Даний метод сприяє узагальненню та поглибленню різноманітних початкових знань та практичних дій, отриманих під час проведення всіх видів музичної діяльності.

Метод *обговорення та аналізу помилок* використовувався під час бесід музичних керівників і викладачів-методистів після проведення практикантами музичних занять. Наставники залучали до аналітичного процесу всіх членів студентської підгрупи.

Методи вербальної та виконавської інтерпретації, співставлення виражальних засобів різних видів мистецтва, обговорення та аналізу помилок, порівняння та зіставлення використовувалися при проведенні спецкурсу.

На основному етапі формувальної роботи вирішальну роль відіграли такі умови, зазначені в моделі, як: встановлення оптимальної кількості навчальних годин з ПП, необхідних для вирішення виробничих завдань; забезпечення міжособистісної взаємодії в комунікативних ланках «студент – методист», «студент – викладач індивідуальних дисциплін», «студент – музичний керівник», «студент – діти» та використання у навчально-виховному процесі новітніх інформаційних технологій.

Завдяки встановленню оптимальної кількості навчальних годин з ПП, необхідних для вирішення виробничих завдань, було віднайдено гармонійне поєднання практичного та теоретичного навантаження студентів-практикантів коледжів.

Забезпечення міжособистісної взаємодії в комунікативних ланках «студент – методист», «студент – викладач індивідуальних дисциплін», «студент – музичний керівник», «студент – діти» дало можливість практикантам отримати безцінний досвід спілкування та сформувати в практичній площині особистісні субординаційні критерії.

У проведенні всіх видів музичної діяльності на заняттях, святах та розвагах студенти використовували новітні інформаційні технології.

До другого етапу формувальної роботи віднесено «Виробничу практику в ДНЗ». Даний вид виробничої практики готує студентів до виконання обов'язків музичного керівника та проводився протягом 6 семестру. Під час проведення цього виду практики студенти-практиканти навчали дітей виразному співу, різноманітним рухам під музику відповідно до її характеру; формували здібності до сприймання музичних творів; навчали дітей прийомів гри на дитячих музичних інструментах.

В дошкільних навчальних закладах студенти-практиканти узагальнюють свої знання та вдосконалюють практичні навички з проведення усіх видів музичної діяльності.

В багатьох досліджених нами ДНЗ музичні керівники на заняттях використовували стандартні види музичної діяльності: слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах, елементи танців.

Студенти-практиканти експериментальних коледжів протягом пробних музичних занять використовували усі види музикування, музично-рухової діяльності, сприйняття музики, спираючись на сучасні наукові дослідження. Впроваджуючи методичні напрацювання сучасних науковців (Т. Тютюнникової, З. Еманової, А. Шевчук, А. Зиміної), в експериментальній формувальній роботі студентами-практикантами були застосовані такі види дитячого музичного виконавства як спів, гра на дитячих музичних інструментах, мовленнєві вправи, танці, імпровізаційні рухи (пластичний жест, пантоміма) [264, с. 195–197], форми колективної музичної діяльності (музично-сценічна гра, музично-танцювальний театр, ритмізоване мовлення) у єдності сприймання, виконання і творення музики [88, с. 43]. В музично-рухову діяльність дошкільників було підключено забаву, хоровод, етюд і вправу [293, с. 10]. Ми вважаємо, що саме слухання музики (музично-пізнавальна діяльність) дітей дошкільного віку є витокотом та підґрунтям всіх видів музичної діяльності дошкільнят, музично-виконавська та творчо-ігрова є її похідними.

Наша позиція співпадає з поглядами авторів програми «Синтез» (М. Петрова, Т. Рубан, К. Тарасова) [245; с. 242]. Ми підтримуємо думку науковців щодо визначальної ролі саме слухання музики. Тобто, вважаємо такі види музичної діяльності як спів, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах в дитячих ансамблях і оркестрах підпорядкованими слуханню музики. Зазначимо, що розроблена ними програма має на меті розвиток музичного сприйняття та поглиблення образної виразності, які ґрунтуються на синтезі різноманітних видів мистецтва. Зауважимо, що авторський колектив програми вважає необхідним синтез образотворчого мистецтва, літератури, музики та пропонує зробити слухання музики самостійним заняттям, що проходить у другій половині дня.

Другий етап формувальної роботи містив впровадження у навчальний процес педагогічних коледжів *спеціалізованого курсу «Слухання музики у дошкільних навчальних закладах»*. Даний спецкурс розроблено в 2008–2009 н. р. на основі аудіозбірки з методичними рекомендаціями «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» [95] та вдосконалено в 2009–2010 н.р. на основі навчально-методичного посібника «Слухання музики у дошкільному

навчальному закладі» авторів А. Болгарського, Т. Горобець, В. Шкоби. Даному посібнику 22.07.2009 року надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчально-методичний посібник для студентів-практикантів педагогічних коледжів та музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка педагогічних працівників» [36]. До навчально-методичного посібника додається CD диск, що містить музичні твори, які відповідають програмним вимогам із слухання музики в ДНЗ. Матеріали нашого спецкурсу застосовувались у двох експериментальних коледжах під час вивчення декількох розділів «Методики музичного виховання в ДНЗ» та розділу «Слухання музики» у теоретично-практичному курсі «Методика музичного виховання в ЗОШ» (у початковій школі).

Зазначимо, що під час проведення слухання музики з метою підвищення ефективності впливу на слухачів ми поєднували показ музичного твору, вербальний вплив та використання наочності. Для підвищення ефективності проведення цього виду музичної діяльності використовували класичні прийоми, а саме: постановки завдання, створення ігрових ситуацій, повторного прослуховування музичних творів, зіставлення (виявлення контрастів, визначення схожості і відмінностей), порівняння.

Спираючись на доробки науковців-педагогів, ми проводили такі етапи занять із слухання музики, як: ознайомлення, розучування музичного твору, закріплення [300; 301; 236; 238; 47; 48].

Розробляючи методичні рекомендації зі слухання музики для підготовки студентів-практикантів педагогічних коледжів до проведення пробних музичних занять в ДНЗ, ми спиралися на думки видатних композиторів та науковців. Нами опрацьовано наукові доробки Н. Ветлугіної, Н. Гродзенської, Р. Зінич, Г. Ільїної, Д. Кабалевського, Т. Поніманської, О. Радиної, О. Ростовського, С. Шоломович та інших щодо слухання та сприйняття музики, особливостей музичного сприймання, методики музичного виховання в ДНЗ, формування емоційної чутливості дитини до музики тощо [300; 301; 236; 238; 47; 48; 74; 75; 95; 105; 106; 109; 113–115].

При формуванні репертуару ми спиралися на поради Н. Ветлугіної, яка вважає необхідним підбирати його з урахуванням вікових особливостей дітей. За пропозицією науковця, ми впроваджували поступове ускладнення музичних образів, використання різноманітних засобів їх вираження [47, 140]. Зауважимо, що, створюючи авторські методичні рекомендації зі слухання музики в ДНЗ, ми зосереджували увагу студентів на методичних напрацюваннях вищезгаданих науковців та авторських програмах виховання дошкільнят «Я у світі» (2009), «Дитина» (1992), «Зернятко» (2004), «Малятко» (1991), «Дитина в дошкільні роки» (1991), «Українське дошкілля» (1986) та інших [81; 228; 245; 246; 222].

Завдання спеціалізованого курсу полягали в ознайомленні студентів з існуючими програмами виховання і навчання дітей; у виявленні значення та основних завдань слухання музики; у вивченні програмних вимог зі слухання музики; в ознайомленні з методами та прийомами роботи на заняттях зі слухання музики; у викладенні авторських методичних рекомендацій зі слухання музики; у вивченні репертуару зі слухання музики; у наданні

інформації щодо використання систематизованого та зібраного авторами у вищезазначеному посібнику музичного та нотного матеріалу, рекомендованого програмовими вимогами зі слухання музики в ДНЗ.

У Луцькому педагогічному коледжі **спеціалізований курс** «Слухання музики у дошкільних навчальних закладах» було впроваджено у формі факультативу, що проходив протягом 54 годин. На лекційний матеріал було відведено 6 годин, на практичні заняття – 26, на контрольні роботи – 4, на самостійну роботу студентів – 18 (див. додаток Ш). У Мукачівському гуманітарно-педагогічному коледжі цей **спеціалізований курс впроваджувався як** теоретично-практичний розділ музично-теоретичного курсу «Методика музичного виховання в ДНЗ». Загалом на цей теоретично-практичний розділ у зазначеному коледжі відведено 16 годин. На лекційний матеріал було відведено 4 години, на практичні заняття – 6, на контрольні роботи – 2, на самостійну роботу студентів – 4.

Спостерігаючи протягом майже тридцяти років процес проходження практики студентами Луцького педагогічного коледжу в ДНЗ, ми виявили гостру необхідність у використанні сучасних *інноваційних технологій* під час проведення роботи зі слухання музики. Ця необхідність підтвердилася внаслідок проведення констатувального експерименту, під час якого нами виявлено досить низький рівень якості виконання студентами творів з дитячого репертуару (з музично-ритмічних рухів, із слухання музики, дитячих пісень). На нашу думку, досить часто володіння інструментом та виконавські можливості музичного керівника мають недостатній професійний рівень, що, в свою чергу, заважає високохудожньому відтворенню того чи іншого музичного твору. Виявилось, що на заваді якісного виконання творів з дитячого репертуару стає не тільки відсутність необхідних практичних навичок студентів-практикантів, а й брак досконалих музичних інструментів у ДНЗ.

Враховуючи вищезазначене та думки сучасних науковців щодо необхідності бездоганного виконання музичних творів із слухання, наші авторські методичні рекомендації зі слухання музики, що містяться у спецкурсі, ґрунтуються саме на практичному використанні CD диска.

Зазначимо, що спеціалізований курс «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» містить авторські методичні рекомендації зі слухання музики за темами «Пори року», «Образи тварин у музиці», «Жанри в музиці», «Казка в музиці» [36]. Під час вивчення спецкурсу нами висвітлювалася орієнтовна методика проведення музичних занять, зразки проведення вступних бесід та розповідей до музичних творів, надавалися практичні рекомендації щодо використання CD диска. Цей диск містить записи музичних творів, які відповідають програмним вимогам із слухання музики в ДНЗ, та повністю забезпечує вищезазначені методичні рекомендації. Зміст CD диска висвітлено у додатку Л.

Наголосимо, що вперше музичний твір всі науковці пропонують виконувати двічі. Мотивацію для повторного прослуховування твору музичний керівник формує відповідно до ситуації, ставлячи нові завдання перед дошкільнятами. Як правило, музичний твір вивчається на 3–4 заняттях. Дуже

часто під час проведення третього заняття при демонстрації запланованого твору у дітей спостерігається спад емоційної реакції, відчувається втрата інтересу. Саме в цих випадках (для підтримання інтересу та уваги дітей) ми пропонуємо використання даного диску.

Авторські методичні рекомендації було спрямовано на використання співставлення індивідуального («живого») виконання музичного твору (музичним керівником, практикантом) та використання диску. У CD диску зібрано зразки симфонічної, духової та фортепіанної музики. Фортепіанні твори надано у виконанні видатних авторів (С. Рахманінова, Д. Шостаковича), виконавців (Е. Гілельса, С. Ріхтера, М. Плетньова). Сучасні дитячі твори, виконання яких відсутнє на звукозаписуючих носіях, було відтворено Т. Горобець.

Цікавим є те, що у диску надано декілька зразків музичних творів, які виконані як на фортепіано, так і симфонічним оркестром. Ми вважаємо, що метод співставлення фортепіанного та симфонічного виконання одного твору сприяє збагаченню спектру сприйняття дітей, підтриманню їх зацікавленості, активізує увагу дошкільнят під час вивчення запланованої п'єси. Після прослуховування музичного твору у виконанні симфонічного оркестру ми давали можливість дітям вдосконалювати навички виявлення залучених до виконання даного твору інструментів. Тобто, ознайомлення дошкільнят з симфонічною та духовою музикою дало можливість надати їм початкові знання щодо різноманітних музичних інструментів, тембральної різноманітності їх звучання.

Внаслідок проведення аналізу бесід із музичними керівниками експериментальних дошкільних навчальних закладів міста Луцька та студентами-практикантами двох (залучених до формувального експерименту) коледжів, ми одержали позитивні відгуки щодо результативності впровадження нашого CD диску. Вищезазначені співрозмовники зазначили, що використання диску їм значно спростило роботу, а саме: дало можливість під час демонстрації музичних творів концентруватися на реакції дітей, підтримувати необхідну атмосферу та належну дисципліну, коригувати сприйняття дошкільнят, демонструвати наочний матеріал.

Наголосимо, що CD диск, використаний безпосередньо у спецкурсі, запропонований у нашому методичному посібнику як додаток [36], використовувався не тільки під час аудиторних занять в експериментальних коледжах при вивченні таких тем з «Методики музичного виховання в ДНЗ» як: «Розваги з музикою», «Музика на святкових ранках», «Музика у повсякденному житті дитячого садка», «Музично-ритмічні рухи», а й був неодноразово використаний студентами під час ПП, музичними керівниками експериментальних ДНЗ під час проведення музично-ритмічних рухів та різноманітних святкових ранків.

У межах вивчення спецкурсу студентами використовувались мультимедійні пристрої та комп'ютерні технології. Завдяки наявності цих технічних пристроїв у ДНЗ студенти влаштовували покази мультфільмів, фрагментів з балетів (використовували відеокасети, відеодиски, інтернет), що

значно розширило можливості сприйняття запланованих музичних творів. На жаль, велика кількість ДНЗ міста Луцька та Мукачева не забезпечені вищепереліченими технічними приладами.

Таким чином, ми стверджуємо, що використання звуковідтворюючої техніки в поєднанні з інноваційними та інтерактивними педагогічними методиками дає можливість на якісно новому рівні проводити музичні заняття в ДНЗ (при впровадженні різних видів музичної діяльності) як студентам, так і музичним керівникам.

Науковцями-психологами ХХ–ХХІ століть [58; 99; 100; 215; 214] було виявлено низьку ефективність спрямування навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку тільки на розвиток образного мислення. Спираючись на вищезазначене, нами було впроваджено у спецкурс завдання, які сприяли засвоєнню дошкільнятами різноманітних понять та явищ. Внаслідок чого музичні керівники та студенти-практиканти (шляхом впровадження попереднього ознайомлення з конкретними предметами та явищами) мали можливість формувати у дітей різних вікових груп (відповідно до рівня сформованості їх психологічних і фізіологічних можливостей) необхідні поняття та закласти підґрунтя практичного аналізу щодо їх різноманітних властивостей. Адже сучасні психологічні дослідження показують, що діти старшої групи дошкільних закладів здатні засвоїти деякі поняття і оперувати ними в своїх міркуваннях.

Таким чином, під час формувального експерименту студенти-практиканти формували уявлення дошкільнят про музичні твори, розвивали їх уміння робити висновки та узагальнення, сприяли становленню їх навичок щодо виявлення елементарних причинних зв'язків в музиці.

У Луцьких та Мукачівських експериментальних ДНЗ нами впроваджувалися методи прогулянок у парку та зоопарку з метою підготовки дошкільнят до сприйняття тем «Пори року», «Образи тварин у музиці» та накопиченню досвіду спілкування дітей з природою.

У процесі даних прогулянок практиканти зосереджували увагу дітей на прикметах і ознаках (фарбах, звуках природних явищ) тієї пори року, що вивчається, допомагали формувати вербальні характеристики щодо них. Внаслідок проведення студентами зазначеної роботи, дошкільнята асоціювали поняття «осінь» з пожовклою травичкою, із «злим» вітром, холодним дощиком, «сумним» сонечком, кружлянням жовтих та червоних листочків, клекотом відлітаючих пташок, червоною калиною та іншим. Похід у зоопарк надав можливість дітям не тільки візуально ознайомитися з тваринками, а й особисто сформувати про них уяву.

Наприклад, після такої прогулянки, у ДНЗ № 2 міста Луцька (музичний керівник С. Т.) під час слухання п'єси «Їжачок» Д. Кабалевського діти характеризували цю тварину вже не тільки як «тваринку з голками», а як «малесеньку тваринку», «лагідну тваринку з гострим носиком», «ліниву та повільну тваринку», «звірятко з сірими ніжками та веселими очима». Тобто діти виявили деякі якісні характеристики засвоєних понять і логічно оперували ними в своїх вербальних описах. Практикант на занятті спочатку особисто

виконав зазначену п'єсу, потім дав дітям можливість послухати наш CD диск, на якому записано цей твір у виконанні професійного виконавця.

З урахуванням психічних та фізіологічних особливостей дошкільнят, у яких уява носить яскраво предметний характер, ми використовували різноманітний *наочний матеріал*. Безпосередньо під час проведення *бесід та розповідей* на тему «Пори року» (за нашою пропозицією) студенти використовували репродукції (див. додаток П).

Під час проведення слухання музики студенти використовували атрибути обраної пори року (зображення весняних і літніх квітів та гілочок квітучих яблуневих дерев; метеликів; полуничок; квітучих каштанів; фруктів і овочів; різнобарвних листочків; сніжинкок; гілочок ялинки та ін.) або розміщували різноманітні їх макети на столиках та килимках.

Студентами під час проведення цього виду музичної діяльності використовувалися методи прослуховування музичного твору із закритими очима; візуалізації художнього образу (зображення почутого через виготовлення малюнка як дома, так і під час заняття), використання жестів, міміки, рухів та елементів пантоміми; співставлення музичних творів (з однаковими назвами, у виконанні видатних піаністів і оркестрів); вербальної (бесіди та розповіді перед слуханням музики, читання вірша, загадок) та виконавської інтерпретації.

Саме для зосередження уваги та утримання зацікавленості дітей під час проведення слухання музики студенти застосовувати метод співставлення двох творів одного жанру або однієї назви. Наприклад, для вивчення пори року «Весна» практиканти розглядали п'єси «Дощик» В. Косенка та «Дощик» І. Кореневської, а при вивченні такого жанру музики як колискова – «Коліскову пісеньку» Г. Свиридова та «Коліскову» Г. Форе, запропоновані у списку нашого CD диска.

На підставі того, що дитина має навчитися міркувати, оперуючи знаннями про ознаки речей, шляхом донесення їй інформації вербальним шляхом (без залучення зорових рецепторів), спеціалізований курс «Слухання музики у ДНЗ» був спрямований також на вдосконалення вербальної діяльності майбутніх музичних керівників. Вступне слово, за О. Ростовським, «<...> можна подати у формі розповіді (повідомлення нових фактів) або бесіди (апелювання до знань, життєвого і художнього досвіду дітей). Дуже часто вступне слово поєднує в собі елементи розповіді і бесіди» [238, с. 10]. Тому під час вивчення спецкурсу (у темі «Форми, методи та прийоми роботи на заняттях зі слухання музики») нами розглядалися такі форми словесного впливу на дитину, як: бесіди, розповіді, пояснення, їх значення в процесі аналізу музичного твору. Методичні рекомендації зі слухання музики, надані нами у процесі вивчення спецкурсу, містять зразки вступних бесід та розповідей.

Спираючись на особистий досвід, ми можемо стверджувати, що музичний керівник та практикант не повинні включати до вступної бесіди сухої констатації біографічних даних, року написання обраного твору. Діти, на жаль, просто не спроможні запам'ятати цю незрозумілу інформацію. У процесі підготовки вступного слова перед слуханням музики ми спиралися на

методичні рекомендації О. Ростовського. На думку науковця, вступне слово повинно ґрунтуватися на принципах лаконічності, емоційності, образності, помірності у повідомленні яскравих фактів, різноманітності змісту. При підготовці вступних бесід і розповідей наші студенти, спираючись на рекомендації О. Ростовського, уникали зловживання цифрами, фактами, іменами, зайвими термінами; переказуванням музики словами; спрямовуванням дітей на пошуки програмного змісту; використанням однозначних характеристик твору [241, с. 10–11].

На підставі аналізу досліджень науковців та особистого педагогічного досвіду (щодо психологічних можливостей дітей дошкільного віку) ми засвідчуємо, що інтерес дитини до засвоєння будь-якої інформації зникає при виникненні перших труднощів у процесі її сприйняття. Тому під час підготовки вступних бесід до музичних творів практиканти ретельно враховували психологічні особливості різних вікових категорій дошкільнят (готували доступні, яскраві, емоційні, далекі від повчальності бесіди) (див. додатки Р, Р.1). У нашому навчально-методичному посібнику «Слухання музики у ДНЗ» подаються приклади проведення вступних бесід до вивчення «Дитячого альбому» П. Чайковського [36, с. 40].

Таким чином, вивчення спецкурсу «Слухання музики у дошкільних навчальних закладах» є засобом розвитку навичок у студентів-практикантів щодо: вербальної інтерпретації музики, проведення вступних бесід та розповідей до музичних творів, спілкування з дітьми на музичних заняттях, формування необхідних поточних пояснень.

Необхідно звернути увагу на тому, що дошкільнята в результаті засвоєння окремих понять (внаслідок їх психічних і фізіологічних можливостей) не отримали остаточно сформованого логічного мислення. Їх мислення, в основному, залишилося наочно-образним. Тому ми наполягаємо на системному розвитку всіх видів фізіологічних рецепторів малят шляхом подальшого впровадження синтезу всіх методів та прийомів із слухання музики та інших видів музичної діяльності на заняттях у ДНЗ.

Зауважимо, що вивчення спеціалізованого курсу сприяло ознайомленню студентів з різноманітними сучасними програмами виховання дошкільнят, формуванню особистої думки щодо їх ефективності; набуттю теоретичних знань й практичних навичок підбору репертуару зі слухання музики у різних вікових групах дітей дошкільного віку та формуванню його на принципах поступового ускладнення шляхом введення почергового вивчення спочатку народних жанрів музичного мистецтва, а потім класичних та сучасних дитячих творів; формуванню навичок впровадження методів та прийомів процесу музичного сприймання, емоційного відгуку на музичний твір; набуттю практичних навичок із слухання музики, запам'ятовування та розрізнення музичних творів.

Спираючись на вищезазначене, ми стверджуємо, що засвоєння спецкурсу «Слухання музики у ДНЗ» сприяло удосконаленню теоретичної бази студентів-практикантів щодо методики проведення цієї форми роботи; розвитку їх практичних умінь та навичок з вербальної діяльності, підбору наочного

матеріалу, використання сучасних звуковідтворюючих технічних засобів. Тобто є вагомою складовою теоретичної та практичної підготовки студентів до ПП та змістовним підґрунтям їх подальшої педагогічної діяльності.

Важливою передумовою підвищення рівня виконання студентами творів музичного репертуару було передбачення вивчення обраного та затвердженого репертуару в процесі індивідуальних занять даного практичного курсу та впровадження в навчальний процес відвідування викладачами індивідуальних дисциплін (фортепіано, народних інструментів, постановки голосу, диригування) ПП, зокрема пробних музичних занять в ДНЗ у різних вікових групах (2–3 заняття в семестр).

Ця думка не є новаторською, але, на жаль, у практичній роботі, такої взаємодії майже не існує. Інколи зустрічаються поодинокі випадки подібної співпраці, але вони є разовими. Причиною ігнорування даної пропозиції є те, що вищезазначене відвідування ніяк фінансово не забезпечене, внаслідок чого цей вид роботи викладачів індивідуальних дисциплін не може бути обов'язковим. Нам лишається сподіватися тільки на професійну відповідальність педагогів. В Луцькому педагогічному коледжі такі ентузіасти заохочуються головами циклових комісій шляхом збільшення навантаження (при бажанні викладача). У гуманітарно-педагогічному коледжі Мукачівського державного університету існують «дні відкритих дверей» у ЗОШ. На секціях індивідуальних дисциплін адміністрація зобов'язує викладачів відвідувати пробні уроки з музики 2 рази в семестр. Але ця робота не поширювалася на ДНЗ.

Зазначимо, що завдяки вищезазначеним відвідуванням відбулося формування: тісного взаємозв'язку між викладачем індивідуальних дисциплін, викладачем-методистом і музичним керівником; об'єктивного уявлення про реальний стан підготовки студента-практиканта та фактичний рівень його професійного зростання; процесу пошуку шляхів покращення кінцевого результату виконавської роботи студента-практиканта на основі тісної взаємодії між ним і викладачем індивідуальних дисциплін, всього колективу людей, задіяних у цьому процесі.

Таким чином, на другому етапі формувальної роботи віднайдено оптимальний зміст музичного репертуару ДНЗ; студенти ознайомилися з навчальним матеріалом спецкурсу «Слухання музики в ДНЗ»; збагатили особистий методичний арсенал новими способами та прийомами музичного виховання дошкільників; поглибили індивідуальні психолого-педагогічні знання щодо процесу віднайдення способів розв'язання нестандартних навчальних та виховних ситуацій; удосконалили виконавську підготовку, розширили свій мистецький тезаурус, вдосконалили комунікативні навички.

Метою третього етапу формувальної роботи було узагальнення знань щодо способів роботи з дошкільниками та відповідних знань та умінь студентів, аналіз результатів практики з урахуванням навчальних досягнень студентів і невирішених питань щодо її змісту та організації.

Завдання третього етапу формувальної роботи:

1. Складання звітної документації.

2. Проведення підсумкової конференції з аналізом творчих досягнень студентів та помилок, які були виявлені в ході проходження ПП.

3. Демонстрація творчих досягнень студентів, здобутих в ході ПП, шляхом концертних виступів кращих практикантів, організації виставок наочного матеріалу, виготовленого руками студентів, колективного перегляду фрагментів залікових музичних занять окремих студентів з наступним методичним аналізом.

Методи третього етапу формувальної роботи: колективний перегляд відеоматеріалів, демонстрації музичного твору, бесіди, критичний аналіз, тематичні конференції, звітний концерт. Всі вищезазначені методи використовувалися під час підсумкової конференції.

Після завершення практики студенти узагальнюють зібраний матеріал (матеріали сценаріїв свят та розваг, наочність) і складають звіт про свою роботу, в якому висвітлюється інформація щодо вивчення та аналізу ділової документації дошкільного навчального закладу чи управління освіти; матеріальної бази ДНЗ; вражень про зміст та особливості проведення ПП; власних недоліків та досягнень; пропозицій щодо покращення ефективності організації та проведення даного виду практики.

Зазначимо, що музичний керівник пише характеристику на студента-практиканта та оцінює його діяльність. Викладач-методист, в свою чергу, цю оцінку підтримує або коригує. Проводиться **підсумкова конференція**, на якій оцінки оголошуються. Під час проведення даної конференції кожна підгрупа практикантів представляє свої доробки (наочний матеріал, методичні матеріали).

На підсумковій конференції нами впроваджено таку форму звіту, яка обумовлювала роботу практиканта з аудиторією своїх однокурсників, залучених до практики в ДНЗ: Тобто професійно досконалий студент демонстрував виконання пісні з репертуару практики в ДНЗ. Потім роздавав колегам нотний матеріал виконаного твору для читки з листа. Обрані практиканти виконували твір. Ведучий цього процесу визначав помилки щодо виконання пісні та демонстрував методи її вивчення з дошкільнятами, використані під час проходження практики.

Після проходження виробничої практики в ДНЗ (на підсумковій конференції) було впроваджено проведення звітних концертів груп практикантів. Студенти не тільки виконували твори з дитячого репертуару, читали вірші та розповідали вигадані особисто казки, оздоблюючи процес наочним матеріалом (демонстрацією зроблених власноруч костюмів, різноманітних поробок, картинок тощо), а й демонстрували кіноматеріали найвдаліших моментів музичних занять, свят, театралізацій, ігор, що знімалися на камеру під час проходження практики.

Зазначимо, що після першого року формувальної роботи ми привозили на підсумкову конференцію дітей з експериментальних садків до коледжів з найкращими номерами, підготовленими практикантами. Процес організації таких концертів (збір дітей, доставка їх у коледжі), матеріальні й індивідуальні переpons спонукали нас до використання мультимедійних пристроїв. Саме

тому ми впровадили кіно-концерти, що знімалися студентами в процесі проходження практики.

Протягом експериментальної роботи нами проводилися тематичні конференції на теми «Організація Дня іменинника», «Організація свята осені», «Організація новорічного свята», «Фольклор у садку», «Театралізація казок» та інші.

За час проведення формувальної роботи в Мукачівському та Луцькому педагогічних коледжах нами впроваджено випуск «Збірки методичних розробок музичних занять, свят і розваг» студентів. Тобто, після проходження практики в ДНЗ студенти під керівництвом викладачів-методистів опрацьовують особисто зібраний матеріал, який містить: методичні розробки; фотознімки та кіноматеріал з показом наочного матеріалу; сценарії свят та розваг; вірші, казки, розповіді; CD диск з фрагментами найкращих музичних занять, свят, розваг для публікації.

Зазначимо, що під час проведення третього етапу формувальної роботи нами була виконана *умова* використання у навчально-виховному процесі новітніх інформаційних технологій.

У результаті формувальної роботи на цьому етапі студенти набули досвіду складання звітної документації, проведення підсумкової конференції з аналізом творчих досягнень студентів та помилок, які були виявлені в ході проходження ПП; здобутих можливості демонстрації особистих творчих напрацювань, отриманих в ході ПП, шляхом концертних виступів кращих практикантів; отримали уявлення та практичні навички щодо процесу організації виставок наочного матеріалу (виготовленого особисто), колективного перегляду фрагментів залікових музичних занять окремих студентів з наступним методичним аналізом. Формувальна робота в сукупності трьох етапів дала змогу стверджувати, що продуктивною роботою було охоплено організацію ПП в усіх її структурних компонентах.

Якісний та кількісний аналіз результатів формувальної дослідно-експериментальної роботи буде висвітлено в наступному підрозділі.

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі Луцького педагогічного коледжу, гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету, ДНЗ № 2, 5, 7, 16, 17, 19, 23, 25, 27, 30 міста Луцька, ДНЗ міста Мукачева № 5, 8, 18, 20, 34.

Під час проходження ПП в ДНЗ за одним методистом та одним музичним керівником закріплено, як правило, 3–5 студентів.

Отже, всього експериментом було охоплено 101 студента (51 у експериментальних групах, 50 – у контрольних), 24 викладачі-методисти, 15 музичних керівників, 2 викладачі методики музичного виховання в ДНЗ, 83 викладачі індивідуальних дисциплін (музичного інструмента, постановки голосу, диригування). Всього задіяно у формувальному експерименті 225 осіб.

Після завершення формувального етапу дослідження було здійснено контрольний зріз за методикою діагностувального. У контрольних та експериментальних групах впроваджено такі методи дослідження: тестування, бесіди, аналіз звітної документації коледжів, метод спостереження та творчих завдань.

Перед початком та після проведення формувального етапу дослідження в обраних групах (для 101 студента) було проведено два діагностичні зрізи з метою виявлення рівня ефективності розробленої методики організації ПП з музики в ДНЗ.

Необхідно нагадати, що в констатувальному експерименті нами було визначено критерії організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу та відповідні показники (див. 3.1. с. 99). Показниками першого з них (регулятивно-процесуального) зазначено ступінь матеріального та інформативного забезпечення; обсяг годин, відведених на підготовку та проведення ПП; характер і повнота звітної документації студентів-практикантів; міра різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять.

На жаль, ми не маємо можливості якимось чином вплинути на п'ятий структурний компонент структурно-змістової моделі оптимізації організації ПП студентів педагогічного коледжу (матеріально-технічне та фінансове забезпечення ПП (Е)). В межах нашої компетенції існує можливість тільки ще раз наголосити на тому, що ефективність всіх видів ПП, в тому числі й такого виду як «Виробнича практика в ДНЗ», безпосередньо залежить від якості матеріально-інформаційного забезпечення базових садочків.

Що стосується оптимізації кількісного показника обсягу годин, відведених на підготовку та проведення ПП в кожному коледжі, то нами запропоновано завідувачам відділень «Музичне виховання» двох експериментальних коледжів (для освітньо-кваліфікаційного рівня – «Молодший спеціаліст») планувати на ПП 500–600 годин.

Через те, що якісні зміни двох інших показників регулятивно-процесуального критерію (характер і повнота звітної документації студентів-практикантів, міра різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять) у великій мірі залежить саме від викладачів-методистів та музичних керівників, залучених до формувального експерименту, ми вважали за необхідне ознайомити їх з висновками констатувального зрізу щодо вищезазначених показників.

Внаслідок того, що висновки виявилися досить негативними, нами під час бесід з вищезгаданими співрозмовниками було досягнуто домовленостей, які полягали у підвищенні контролю за веденням планів-конспектів пробних музичних занять та у використанні якомога більшої кількості різноманітних типів та видів музичних занять під час ПП. Адже студенти-практиканти мають в умовах реального навчально-виховного процесу в ДНЗ практично впровадити теоретичні знання з методики музичного виховання, здобуті у коледжах. Що стосується викладачів індивідуальних дисциплін, викладачів методики музичного навчання, викладачів-методистів та музичних керівників, то вони повсякденно повинні сумлінно виконувати свої професійні обов'язки, в нашому випадку, пов'язані з ПП у ДНЗ. Нагадаємо, що під час вивчення спецкурсу «Слухання музики у ДНЗ» ми пропонували студентам урізноманітнити типи та види музичних занять.

Таким чином, на підставі того, що ми не можемо практично вплинути на покращення матеріального та інформативного забезпечення ДНЗ і на розробку навчальних планів коледжів, у даному підрозділі нашого дисертаційного дослідження анкетування щодо ступеня матеріального та інформативного забезпечення базових садків (залучених до експериментальної роботи) та вивчення навчальних планів експериментальних коледжів щодо виявлення кількісного показника годин (відведених на ПП) не проводилися.

На підставі визначеного у підрозділі 3.1. операційно-компетентнісного критерію організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу та показника його сформованості (обсяг необхідних теоретичних знань з методики та з музично-теоретичних дисциплін) нами в Луцькому та Мукачівському педагогічних коледжах проведено два тестування за допомогою середовища Moodle. У проведенні обох тестів брав участь 101 студент-практикант експериментальних коледжів. Питання тестувань представлено в додатку Ц.

Зазначимо, що 1-й зріз було здійснено до внесення деяких формувальних коректив (шляхом впровадження наших методик) у навчально-виховний процес ЛПК та МГПК, а 2-й зріз – після. У Луцькому педагогічному коледжі перше тестування проводилося 04.09. 2009 р. та 03.09. 2010 р., у Мукачівському – 04.09.2008 р. та 02.09.2009 р. Друге тестування було проведено в Луцькому педагогічному коледжі 28.05.2010 р. та 26.05.2011 р, а в Мукачівському

гуманітарно-педагогічному коледжі – 27.05.2010 р. та 27.05.2011 р.

Під час аналізу тестування нами було виявлено багато помилок у відповідях студентів на питання з методики музичного виховання, що стосувалися використання форм словесного впливу, зорової наочності, слухового впливу під час проведення слухання музики; реалізації етапів слухання музики; кількісних параметрів виконання музичного твору під час першого етапу слухання музики; специфіки психологічних та фізіологічних особливостей дошкільнят. Аналіз результатів 1 зрізу виявив також низький рівень знань студентів щодо української та світової музичної літератури. Нами було виявлено невірні відповіді на питання, що стосувалися творчості композиторів, твори яких пропонуються для вивчення у програмах виховання та навчання дітей. Результати 2 зрізу показали значне позитивне зростання якісного показника знань студентів обраних коледжів з методики музичного виховання в ДНЗ та української й світової музичної літератури.

Нами проведено аналіз ефективності впровадження експериментальної методики за допомогою критерію перевірки статистичних гіпотез, що ґрунтується на t-розподілі Стьюдента, стосовно рівня теоретичної підготовки студентів. У таблиці 3.10 представлено результати відповідей студентів на питання тесту № 2 (щодо рівня *теоретичної підготовки*), зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.10

Рівнева характеристика (%) теоретичної підготовленості студентів-практикантів

Назва навчального закладу	Назва групи	Об'єм вибірки	Високий рівень (відповідь вірна 82–100 балів)		Середній рівень (відповідь частково вірна 67–81 бал)		Низький рівень (відповідь не вірна 60–66 балів)	
			1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	21	4,76	33,33	19,05	57,14	76,19	9,53
	КГ	20	5,00	10,00	20,00	25,00	75,00	65,00
ЛПК	ЕГ	30	6,67	26,67	16,67	56,67	76,66	16,66
	КГ	30	6,67	10,00	16,67	20,00	76,66	70,00

Зазначимо, що таблиця 3.11 висвітлює процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність дати *вірну відповідь* студентами в ЕГ та КГ до початку навчання. Що стосується таблиці 3.12, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність дати *частково вірну відповідь* студентами в ЕГ та КГ до початку навчання.

Таблиця 3.11

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність дати вірну відповідь студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у групі ЕГ	СКВ кількості успіхів у групі КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
---------------------------	-------------------	-------------------------------	--------------------------------	----------------	----------------------------------	----------------------------------	-----	----------------------

МГПК	0,05	-0,1385	0,1337	-0,0024	0,98	0,97	0,07	2,0227
ЛПК	0,05	-0,1290	0,1290	0,0000	1,37	1,37	0,06	2,0017

Таблиця 3.12

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність дати частково вірну відповідь студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,2599	0,2409	-0,0095	1,80	1,79	0,12	2,0227
ЛПК	0,05	-0,1926	0,1926	0,0000	2,04	2,04	0,10	2,0017

Таблиця 3.13

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності дати вірну відповідь студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0242	0,2333	0,2333	2,16	1,34	0,12	1,6849
ЛПК	0,1	0,0036	0,1667	0,1667	2,42	1,64	0,10	1,6716

Таблиця 3.14

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності дати частково вірну відповідь студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0576	0,5852	0,3214	2,27	2,27	0,16	1,6849
ЛПК	0,1	0,1724	0,5610	0,3667	2,19	2,71	0,12	1,6716

Зауважимо, що рівень значущості збільшено до 0,1 при розрахунках у зв'язку з побудовою одностороннього довірчого інтервалу, а табульовані значення t-розподілу відповідають двосторонньому інтервалу. Тобто реальна перевірка гіпотези відбувається на тому самому рівні значущості 0,05.

Висновок: оскільки значення 0 менше за ліву межу довірчих інтервалів, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про збільшення в обох навчальних закладах частки правильних та частково правильних відповідей після навчання за новою методикою (ЕГ) порівняно з класичною методикою (КГ).

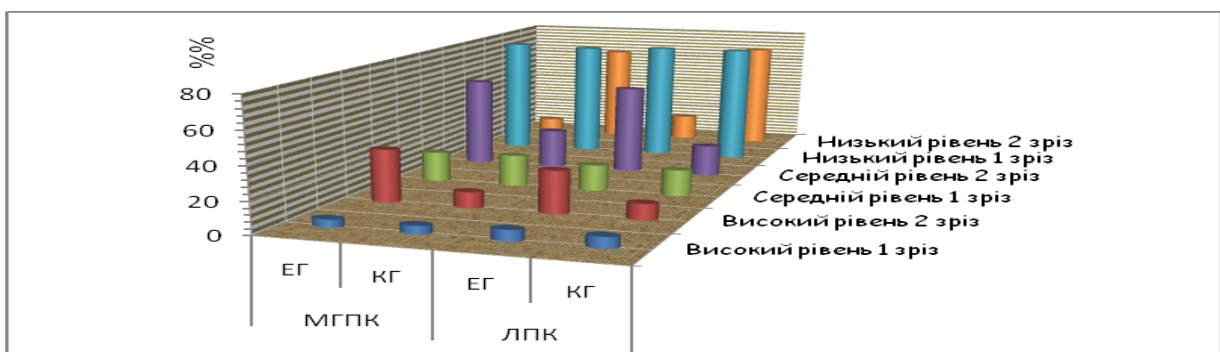
Зазначимо, у ЕГ Луцького коледжу було задіяно 30 осіб (2009 р – 15 осіб, 2010 р. – 15 осіб), в КГ – 30 осіб (2009 р – 15 осіб, 2010 р. – 15 осіб). У Мукачівському коледжі ЕГ включала 21 особу (2009 р – 12 осіб, 2010 р. – 9 осіб), КГ – 20 осіб (2009 р. – 12 осіб, 2010 р. – 8 осіб).

У додатку В.5 запропоновано зразок відповідей студента Мукачівського гуманітарно-педагогічного коледжу на питання тесту №2 у середовищі Moodle, а у додатку В.6 – зразок відповідей студента Луцького педагогічного коледжу.

Пропонуємо гістограму 2, що візуалізує результати відповідей студентів на питання тесту № 2 (щодо рівня теоретичної підготовки) під час проведення двох зрізів формульовального експерименту в процентному еквіваленті.

Гістограма 2

Рівнева характеристика ефективності впровадження експериментальної методики щодо теоретичної підготовленості студентів-практикантів

Отже, спираючись на дослідження у обох зрізах формульовального експерименту (до й після впровадження наших методичних та організаційних пропозицій щодо підвищення рівня теоретичних знань), нами виявлено значне позитивне зростання якісних показників теоретичних знань студентів у еспериментальних групах.

Таким чином, внаслідок вищезазначеного ми констатуємо ефективність наших авторських методик формульовального експерименту щодо теоретичної підготовки студентів до ПП у ДНЗ.

На підставі визначених у підрозділі 3.1 операційно-компетентнісного та креативно-конструктивного критеріїв організації ПП з музики та їх показників нами проведено два зрізи (до та після впровадження формувальних пропозицій щодо організації ПП у ДНЗ) з метою виявлення рівня практичних умінь та навичок студентів експериментальних коледжів шляхом проведення аналітичної роботи щодо: звітної документації коледжів (заліків циклових комісій фортепіано, народних інструментів, диригування), відвідування заліків з дитячого репертуару (на циклових комісіях фортепіано, народних інструментів, диригування), обговорення результатів виступів студентів (проведення бесід) з викладачами індивідуальних дисциплін, безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання.

Нагадаємо, що показниками операційно-компетентнісного критерію організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу було визначено: міру сформованості виконавських умінь (з постановки голосу, диригування, гри на музичних інструментах); здатність до вербальної інтерпретації музики відповідно до вікових особливостей дітей; ступінь володіння технічними засобами музичного навчання та наочним матеріалом, а креативно-конструктивного критерію – рівень здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять. Всі дані показники висвітлюють стан сформованості суб'єктивного чинника процесу організації практики в коледжі.

Отже, аналітична робота в процесі формувального експерименту саме щодо виявлення рівня виконання студентами двох експериментальних коледжів музичних творів з дитячого репертуару (ДНЗ) здійснювалась шляхом вивчення звітної документації коледжів, відвідування заліків з дитячого репертуару, обговорення результатів виступів студентів під час бесід з викладачами індивідуальних дисциплін, безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання.

Нами проведено аналіз ефективності впровадження експериментальної методики щодо рівня виконання музичних творів з репертуару ДНЗ. У таблиці 3.15 представлено результати виявлення рівня виконання музичних творів з репертуару ДНЗ, зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті (див. таблицю 3.15).

Зазначимо, що таблиця 3.16 висвітлює процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити *високий рівень* виконання у студентів в ЕГ та КГ до початку навчання. Що стосується таблиці 3.17, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність виявити *середній рівень* виконання у студентів в ЕГ та КГ до початку навчання.

Таблиця 3.15

Рівнева характеристика (%) виконання музичних творів з репертуару дошкільних навчальних закладів практикантами

Назва навчаль-	Назва групи	Об'єм вибір-	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
			(82–100 балів)	(67–81 бал)	(60–66 балів)

ного закладу		ки	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	21	9,52	38,10	38,10	57,14	52,38	4,76
	КГ	20	5,00	10,00	25,00	30,00	70,00	60,00
ЛПК	ЕГ	30	6,67	26,67	40,00	50,00	53,33	23,33
	КГ	30	6,67	10,00	23,33	26,67	70,00	63,33

Таблиця 3.16

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити високий рівень виконання у студентів в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,1188	0,2092	0,0452	1,34	0,97	0,08	2,0227
ЛПК	0,05	-0,1290	0,1290	0,0000	1,37	1,37	0,06	2,0017

Таблиця 3.17

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити середній рівень виконання у студентів в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,1602	0,4222	0,1310	2,23	1,94	0,14	2,0227
ЛПК	0,05	-0,0698	0,4032	0,1667	2,68	2,32	0,12	2,0017

Таким чином, ми прийшли до висновку: оскільки значення 0 потрапляє в усі довірчі інтервали, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про однаковий рівень виконання до початку занять в ЕГ та КГ в обох навчальних закладах.

Таблиця 3.18 висвітлює процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити *високий рівень* виконання у студентів в ЕГ та КГ після навчання. Що стосується таблиці 3.19, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність виявити *середній рівень* виконання у студентів в ЕГ та КГ після навчання.

Таблиця 3.18

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності виявити високий рівень виконання у студентів в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0673	0,2810	0,2810	2,23	1,34	0,13	1,6849

ЛПК	0,1	0,0036	0,1667	0,1667	2,42	1,64	0,10	1,6716
-----	-----	--------	--------	--------	------	------	------	--------

Таблиця 3.19

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності виявити середній рівень виконання у студентів в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0064	0,5364	0,2714	2,27	2,29	0,16	1,6849
ЛПК	0,1	0,0296	0,4370	0,2333	2,42	2,74	0,12	1,6716

Зауважимо, що рівень значущості збільшено до 0,01 при розрахунках у зв'язку з побудовою одностороннього довірчого інтервалу, а табульовані значення t-розподілу відповідають двосторонньому інтервалу. Тобто реальна перевірка гіпотези відбувається на тому самому рівні значущості 0,05.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що: оскільки значення 0 менше за ліву межу довірчих інтервалів, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про збільшення в обох навчальних закладах частки високого та середнього рівня виконання музичних творів з дитячого репертуару ДНЗ після навчання за новою методикою (ЕГ) порівняно з класичною методикою (КГ).

Звертаємо увагу на те, що під час двох зрізів з метою визначення рівня виконання студентами двох експериментальних коледжів музичних творів з дитячого репертуару ДНЗ нами, після проведення заліків, було запропоновано викладачам циклових комісій (фортепіано, народних інструментів, постановки голосу, диригування) заповнити на кожного студента, задіяного в іспитах, бланки з таблицями визначення середнього арифметичного балу ступеня сформованості навичок виконання творів з дитячого репертуару (з музично-ритмічних рухів, із слухання музики, пісень) за п'ятьма показниками (див. додаток Г.1).

З метою виявлення рівня цього показника саме у студентів 3 курсу (2010–2011 н. р.) проведено ще й *бесіди* з викладачами-методистами експериментальних коледжів та музичними керівниками базових ДНЗ, під час яких наші співрозмовники також заповнили вищепредставлені таблиці.

Зауважимо, що викладачі методики дошкільного виховання заповнювали ці таблиці успішності студентів, спираючись на оцінки за виконання вищеперелічених творів (які отримали студенти в межах вивчення цього курсу), виставлені в журналах обліку роботи академгруп.

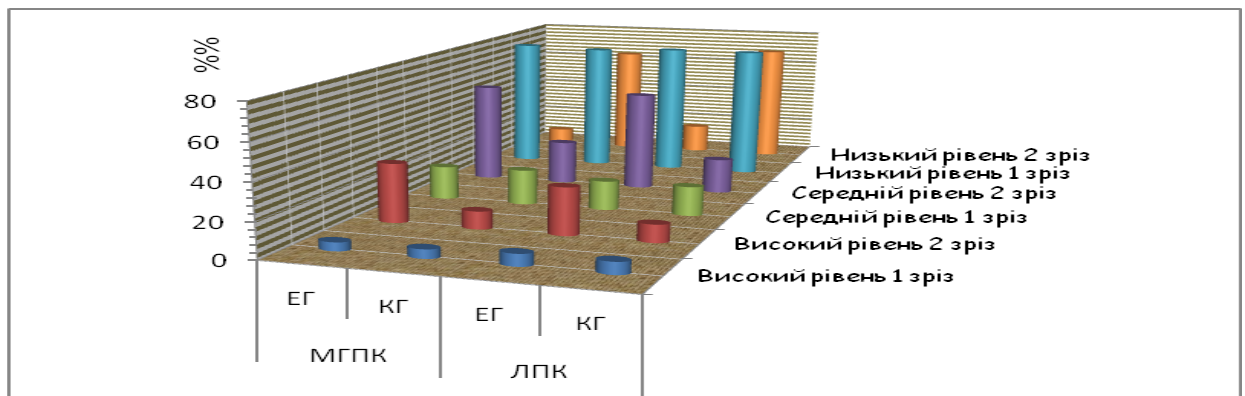
На підставі таблиці 3.15 нами побудовано гістограму №3, що візуалізує результати аналізу рівнів виконання музичних творів з репертуару ДНЗ студентами під час проведення двох зрізів формульованого експерименту в процентному еквіваленті (див. гістограму 3).

Отже, результати аналізу, що спиралися на дослідження в обох зрізах формульованого експерименту (до й після впровадження наших методичних та

організаційних пропозицій щодо виконання музичних творів з дитячого репертуару), виявили значне позитивне зростання якісних показників практичних умінь та навичок виконання творів студентами в еспериментальних групах.

Гістограма 3

Рівнева характеристика ефективності впровадження експериментальної методики щодо виконання музичних творів з репертуару дошкільних навчальних закладів

Нагадаємо, що показником операційно-компетентнісного критерію організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу було визначено й здатність до вербальної інтерпретації музики відповідно до вікових особливостей дітей.

У підрозділі 3.2 нами було сформульовано пропозиції щодо підвищення рівня здатності студентів-практикантів до вербальної інтерпретації музики (проведення вступних бесід та розповідей).

З метою виявлення наявного рівня здатності студентів до вербальної інтерпретації музики (проведення вступних бесід та розповідей) було проведено бесіди з викладачами курсу «Методика музичного виховання в ДНЗ» обох експериментальних коледжів (до читання спецкурсу та після), з викладачами індивідуальних дисциплін (до та після вивчення творчості обраних у формувальній роботі композиторів, введення в колоквиуми вищезазначених питань з «Української музичної літератури» й «Світової музичної літератури»), безпосереднє спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання.

Задля виявлення рівня цього показника саме у студентів 3 курсу (2010–2011 н. р.) проведено ще й бесіди з викладачами-методистами експериментальних коледжів та музичними керівниками базових ДНЗ. Зазначимо, під час бесід всі обрані співрозмовники заповнили бланки з таблицями визначення ступеня сформованості навичок вербальної діяльності студентів експериментальних коледжів під час двох зрізів формувального експерименту (за п'ятьма показниками) (див. додаток Д.1).

У результаті проведення вищезазначених бесід, заповнення бланків з таблицями та безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання нами виявлено наявні рівні вербальної інтерпретації музики студентів експериментальних коледжів.

У таблиці 3.20 запропоновано результати виявлення рівня здатності студентів до вербальної інтерпретації музики, зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.20

Результати аналізу ефективності впровадження експериментальної методики щодо вербальної інтерпретації музики

Назва навчального закладу	Назва групи	Об'єм вибірки	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
			1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	21	4,76	23,81	23,81	61,90	71,43	14,29
	КГ	20	5,00	5,00	25,00	35,00	70,00	60,00
ЛПК	ЕГ	30	3,33	23,33	30,00	60,00	66,67	16,67
	КГ	30	3,33	6,66	23,33	30,00	73,34	63,34

Таблиця 3.21.

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати високий рівень за проведення студентами вербальної інтерпретації музики в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,1385	0,1337	-0,0024	0,98	0,97	0,07	2,0227
ЛПК	0,05	-0,0927	0,0927	0,0000	0,98	0,98	0,05	2,0017

Таблиця 3.22.

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати середній рівень за проведення студентами вербальної інтерпретації музики в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,2833	0,2595	-0,0119	1,95	1,94	0,13	2,0227
ЛПК	0,05	-0,1612	0,2946	0,0667	2,51	2,32	0,11	2,0017

Висновок: оскільки значення 0 потрапляє в усі довірчі інтервали, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про однаковий рівень проведення студентами вербальної інтерпретації музики до початку занять у групах ЕГ та КГ в обох навчальних закладах.

Таблиця 3.23 віддзеркалює процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити *високий рівень* проведення студентами вербальної інтерпретації музики в ЕГ та КГ після навчання. Що стосується таблиці 3.24, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність виявити *середній рівень* проведення студентами вербальної інтерпретації музики в ЕГ та КГ після навчання.

Таблиця 3.23

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати високий рівень за проведення вербальної інтерпретації музики у студентів в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0087	0,1881	0,1881	1,95	0,97	0,11	1,6849
ЛПК	0,1	0,0169	0,1667	0,1667	2,32	1,37	0,09	1,6716

Таблиця 3.24

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати середній рівень за проведення вербальної інтерпретації музики у студентів в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
---------------------------	-------------------	-------------------------------	--------------------------------	----------------	----------------------------	----------------------------	-----	----------------------

МГПК	0,1	0,0091	0,5289	0,2690	2,23	2,24	0,15	1,6849
ЛПК	0,1	0,0953	0,5047	0,3000	2,51	2,68	0,12	1,6716

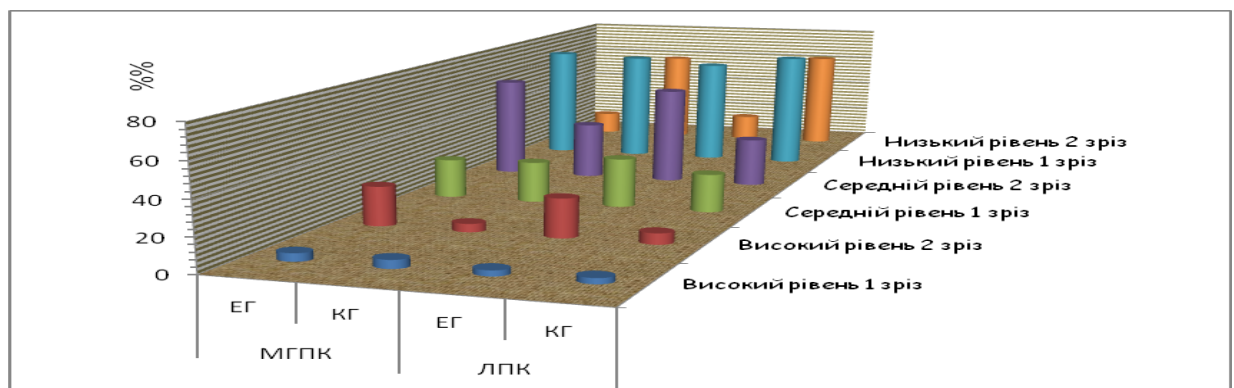
Зауважимо, що рівень значущості збільшено до 0,1 при розрахунках у зв'язку з побудовою одностороннього довірчого інтервалу, а табульовані значення t-розподілу відповідають двосторонньому інтервалу. Тобто реальна перевірка гіпотези відбувається на тому самому рівні значущості 0,05.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що: оскільки значення 0 менше за ліву межу довірчих інтервалів, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про збільшення в обох навчальних закладах частки високого та середнього рівня проведення вербальної інтерпретації музики у студентів після навчання за новою методикою (ЕГ) порівняно з класичною методикою (КГ).

На підставі вищезазначеного, нами побудовано гістограму 4, що візуалізує результати аналізу рівнів здатності студентів до вербальної інтерпретації музики до та після проведення формувального експерименту.

Гістограма 4

Рівнева характеристика ефективності впровадження експериментальної методики щодо вербальної інтерпретації музики

Таким чином, порівняльний аналіз двох зрізів формувального експерименту засвідчує ефективність впровадження наших методик щодо володіння студентами уміннями вербальної інтерпретації музики (проведення вступних бесід та розповідей).

У двох зрізах формувального експерименту нами досліджено такі показники операційно-компетентнісного критерію, як ступінь володіння технічними засобами музичного навчання та наочним матеріалом. Ці показники досліджено шляхом проведення *бесід* з музичними керівниками базових ДНЗ та викладачами-методистами експериментальних коледжів, що контролювали проведення студентами 3 курсів пробних музичних занять (2 зріз); бесід з викладачами курсу «Методика музичного виховання в ДНЗ» (1, 2 зрізи) та застосування методу безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання. Після бесід співрозмовники заповнили бланки з

таблицями на студентів, представлені у додатку Е.1 та додатку Ж.1.

Нагадаємо, що у додатку Е.1 подано таблицю визначення ступеня сформованості навичок використання *технічних засобів* студентами педагогічних коледжів до та після проведення формувального експерименту (за вісьмома показниками), а у додатку Ж.1 – таблицю визначення ступеня сформованості навичок використання наочного матеріалу студентами педагогічних коледжів до та після проведення формувального експерименту (за чотирма показниками). У результаті проведення вищезазначених бесід, заповнення бланків з таблицями та безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання нами виявлено наявні рівні володіння студентами технічними засобами та наочним матеріалом.

У таблиці 3.25 висвітлено результати аналізу рівнів володіння технічними засобами студентами, зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.25

Рівнева характеристика (%) володіння технічними засобами студентами-практикантами

Назва навчального закладу	Назва групи	Об'єм вибірки	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
			1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	21	9,52	33,33	28,57	57,14	61,91	9,53
	КГ	20	10,00	10,00	25,00	30,00	65,00	60,00
ЛПК	ЕГ	30	6,66	30,00	36,66	63,33	56,68	6,67
	КГ	30	3,33	10,00	36,66	40,00	60,01	50,00

Таблиця 3.26

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати високий рівень володіння технічними засобами студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,1923	0,1827	-0,0048	1,34	1,34	0,09	2,0227
ЛПК	0,05	-0,0790	0,1456	0,0333	1,37	0,98	0,06	2,0017

Таблиця 3.27

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати середній рівень володіння технічними засобами студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,2441	0,3155	0,0357	2,07	1,94	0,14	2,0227
ЛПК	0,05	-0,2491	0,2491	0,0000	2,64	2,64	0,12	2,0017

Висновок: оскільки значення 0 потрапляє в усі довірчі інтервали, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про однаковий рівень володіння технічними засобами студентами до початку занять у ЕГ та КГ в обох навчальних закладах.

Таблиця 3.28 висвітлює процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити *високий рівень* володіння технічними засобами студентами в ЕГ та КГ після навчання. Що стосується таблиці 3.29, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність виявити *середній рівень* володіння технічними засобами студентами в ЕГ та КГ після навчання.

Таблиця 3.28

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати високий рівень володіння технічними засобами студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0242	0,2333	0,2333	2,16	1,34	0,12	1,6849
ЛПК	0,1	0,0328	0,2000	0,2000	2,51	1,64	0,10	1,6716

Таблиця 3.29

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати середній рівень володіння технічними засобами студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0112	0,5316	0,2714	2,27	2,21	0,15	1,6849
ЛПК	0,1	0,0236	0,4430	0,2333	2,68	2,64	0,13	1,6716

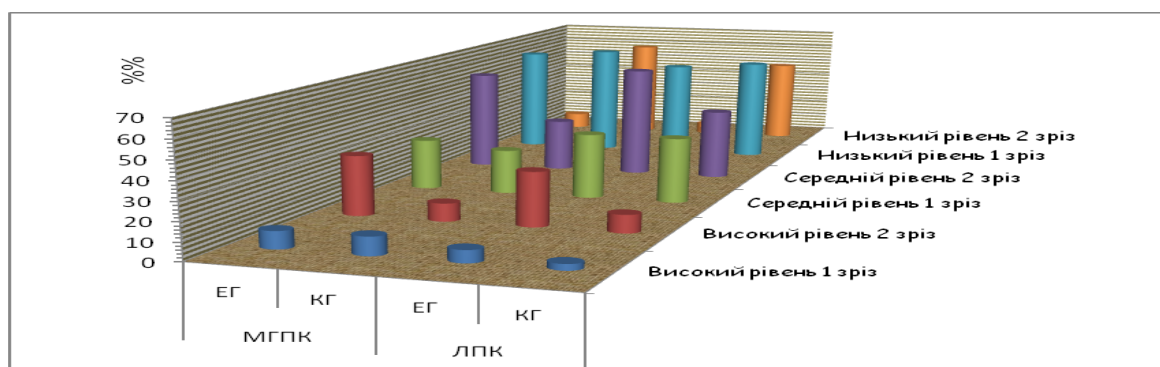
Зауважимо, що рівень значущості збільшено до 0,1 при розрахунках у зв'язку з побудовою одностороннього довірчого інтервалу, а табульовані значення

t-розподілу відповідають двосторонньому інтервалу. Тобто реальна перевірка гіпотези відбувається на тому самому рівні значущості 0,05.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що: оскільки значення 0 менше за ліву межу довірчих інтервалів, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про збільшення в обох навчальних закладах частки високого та середнього рівня володіння технічними засобами у студентів після навчання за новою методикою (ЕГ) порівняно з класичною методикою (КГ). На підставі вищезазначеного, нами побудовано гістограму, що візуалізує результати аналізу рівнів здатності студентів до володіння технічними засобами до та після проведення формувального експерименту.

Гістограма 5

Рівнева характеристика ефективності впровадження експериментальної методики щодо володіння технічними засобами

У таблиці 3.30 висвітлено результати аналізу рівнів володіння наочним матеріалом студентами, зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.30

Рівнева характеристика (%) володіння наочним матеріалом студентами

Назва навчального закладу	Назва групи	Об'єм вибірки	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
			1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	21	4,76	33,33	28,57	61,90	66,67	4,77
	КГ	20	5,0	10,0	25,0	35,0	70,0	55,0
ЛПК	ЕГ	30	6,67	26,67	23,33	61,90	70,0	11,43
	КГ	30	6,67	10,00	26,67	33,33	66,67	56,66

Таблиця 3.31

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати високий рівень володіння наочним матеріалом студентами в ЕГ та КГ до

початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,1385	0,1337	-0,0024	0,98	0,97	0,07	2,0227
ЛПК	0,05	-0,1289	0,1289	0,0000	1,37	1,37	0,06	2,0017

Таблиця 3.32

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати середній рівень володіння наочним матеріалом студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,2441	0,3155	0,0357	2,07	1,94	0,14	2,0227
ЛПК	0,05	-0,2570	0,1902	-0,0334	2,32	2,42	0,11	2,0017

Висновок: оскільки значення 0 потрапляє в усі довірчі інтервали, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про однаковий рівень володіння наочним матеріалом студентами до початку занять у ЕГ та КГ в обох навчальних закладах.

Таблиця 3.33 висвітлює процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити *високий рівень* володіння наочним матеріалом студентами в ЕГ та КГ після навчання. Що стосується таблиці 3.34, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність виявити *середній рівень* володіння наочним матеріалом студентами в ЕГ та КГ після навчання.

Таблиця 3.33

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати високий рівень володіння наочним матеріалом студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0242	0,2333	0,2333	2,16	1,34	0,12	1,6849
ЛПК	0,1	0,0036	0,1667	0,1667	2,42	1,64	0,10	1,6716

Таблиця 3.34

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати середній рівень володіння наочним матеріалом студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантиль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0103	0,5277	0,2690	2,23	2,23	0,15	1,6849
ЛПК	0,1	0,0792	0,4922	0,2857	2,58	2,66	0,12	1,6716

Зауважимо, що рівень значущості збільшено до 0,1 при розрахунках у зв'язку з побудовою одностороннього довірчого інтервалу, а табульовані значення t-розподілу відповідають двосторонньому інтервалу. Тобто реальна перевірка гіпотези відбувається на тому самому рівні значущості 0,05.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що: оскільки значення 0 менше за ліву межу довірчих інтервалів, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про збільшення в обох навчальних закладах частки високого та середнього рівня володіння наочним матеріалом у студентів після навчання за новою методикою (ЕГ) порівняно з класичною методикою (КГ).

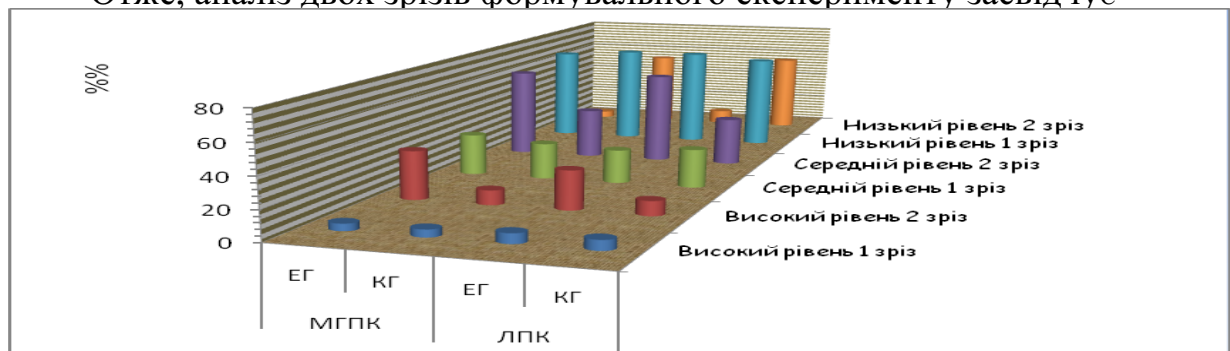
На підставі вищезазначеного, нами побудовано гістограму, що візуалізує результати аналізу рівнів здатності студентів до володіння наочним матеріалом до та після проведення формувального експерименту.

Гістограма 6 візуалізує результати аналізу рівнів студентів (щодо володіння наочним матеріалом) під час проведення двох зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Гістограма 6

Рівнева характеристика ефективності впровадження експериментальної методики щодо володіння наочним матеріалом

Отже, аналіз двох зрізів формувального експерименту засвідчує

ефективність впровадження наших методик щодо володіння студентами технічними засобами та наочним матеріалом.

Креативно-конструктивний критерій, одним із показником якого є здатність студентів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять, ми досліджували у двох зрізах формувального експерименту шляхом проведення бесід з музичними керівниками базових ДНЗ та викладачами-методистами експериментальних коледжів, що контролювали проведення студентами 3 курсів пробних музичних занять (2 зріз); бесід з викладачами курсу «Методика музичного виховання в ДНЗ» (1, 2 зрізи), методу безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання та методу творчих завдань.

Після бесід співрозмовники заповнили бланки з таблицями на студентів, представлено у додатку У. У даному додатку подано таблицю визначення ступеня сформованості здатності студентів педагогічних коледжів до творчих проявів до та після проведення формувального експерименту (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті).

У таблиці відображено чотири творчих завдання, два з них (створення рольових ігор та музичних казок) оцінювалися за чотирма показниками.

У результаті проведення вищезгаданих бесід, заповнення бланків з таблицями та безпосереднього спостереження на заняттях з методики дошкільного виховання нами виявлено наявні рівні здатності студентів педагогічних коледжів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять.

У таблиці 3.35 висвітлено результати аналізу рівнів здатності студентів педагогічних коледжів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять, зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Таблиця 3.35

Рівнева характеристика (%) здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами

Назва навчального закладу	Назва групи	Об'єм вибірки	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
			1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	21	4,76	33,33	23,81	61,90	71,43	4,77
	КГ	20	5,00	10,00	30,00	35,00	65,00	55,00
ЛПК	ЕГ	30	6,67	33,33	20,00	56,67	73,33	10,00
	КГ	30	6,67	10,00	23,33	33,33	70,0	56,67

Таблиця 3.36

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати високий рівень здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,1385	0,1337	-0,0024	0,98	0,97	0,07	2,0227
ЛПК	0,05	-0,1289	0,1289	0,0000	1,37	1,37	0,06	2,0017

Таблиця 3.37

Результати перевірки гіпотези про однакову ймовірність отримати середній рівень здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами в ЕГ та КГ до початку навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,05	-0,3412	0,2174	-0,0619	1,95	2,05	0,14	2,0227
ЛПК	0,05	-0,2460	0,1794	-0,0333	2,19	2,32	0,11	2,0017

Висновок: оскільки значення 0 потрапляє в усі довірчі інтервали, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про однаковий рівень здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами до початку занять у ЕГ та КГ в обох навчальних закладах.

Таблиця 3.38 відображає процес перевірки гіпотези про однакову ймовірність виявити *високий рівень* здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами в ЕГ та КГ після навчання. Що стосується таблиці 3.39, то в ній викладена гіпотеза про однакову ймовірність виявити *середній рівень* здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами в ЕГ та КГ після навчання.

Таблиця 3.38

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати високий рівень здатності до творчих проявів студентів у плануванні та проведенні музичних занять в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0242	0,2333	0,2333	2,16	1,34	0,12	1,6849
ЛПК	0,1	0,0628	0,2333	0,2333	2,58	1,64	0,10	1,6716

Таблиця 3.39

Результати перевірки гіпотези про збільшення ймовірності отримати середній рівень здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами в ЕГ порівняно з КГ після навчання

Назва навчального закладу	Рівень значущості	Ліва межа довірчого інтервалу	Права межа довірчого інтервалу	Різниця частот	СКВ кількості успіхів у ЕГ	СКВ кількості успіхів у КГ	Sdp	Квантіль t-розподілу
МГПК	0,1	0,0076	0,5304	0,2690	2,23	2,27	0,16	1,6849
ЛПК	0,1	0,0247	0,4421	0,2334	2,58	2,71	0,12	1,6716

Зауважимо, що рівень значущості збільшено до 0,1 при розрахунках у зв'язку з побудовою одностороннього довірчого інтервалу, а табульовані значення t-розподілу відповідають двосторонньому інтервалу. Тобто реальна перевірка гіпотези відбувається на тому самому рівні значущості 0,05.

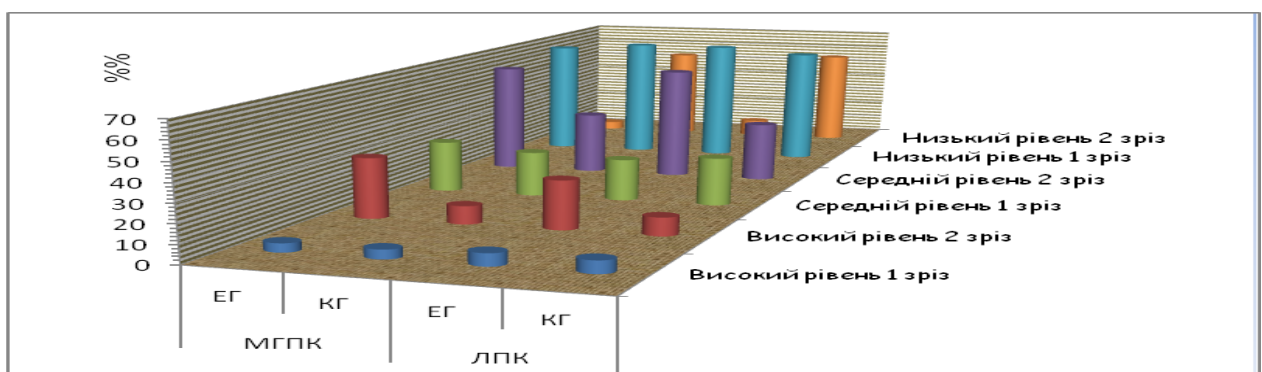
Таким чином, ми прийшли до висновку, що: оскільки значення 0 менше за ліву межу довірчих інтервалів, можна зробити на рівні значущості 0,05 висновок про збільшення в обох навчальних закладах частки високого та середнього рівня здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять у студентів після навчання за новою методикою (ЕГ) порівняно з класичною методикою (КГ).

На підставі вищезазначеного, нами побудовано гістограму, що візуалізує результати аналізу рівнів здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять до та після проведення формувального експерименту.

Гістограма 7 візуалізує результати аналізу рівнів здатності студентів педагогічних коледжів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять під час проведення двох зрізів формувального експерименту в процентному еквіваленті.

Гістограма 7

Рівнева характеристика ефективності впровадження експериментальної методики щодо здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять

Отже, аналіз двох зрізів формувального експерименту щодо показника креативно-конструктивного критерію (здатність студентів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять) засвідчує ефективність впровадження наших методик.

З метою виявлення стану практичної та теоретичної підготовки студентів до ПП у ДНЗ нами здійснено у формувальному експерименті аналіз вищезазначених показників за трьома рівнями організації практики з музики, що були виділені у констатувальному експерименті: **високий, середній та низький** (див. підрозділ 3.1).

Нами була доведена статистична значущість результатів дослідно-експериментальної роботи шляхом перевірки за допомогою t-розподілу Стьюдента гіпотези про підвищення рівня знань студентів в групах, які навчалися за експериментальною методикою.

Аналіз одержаних результатів контрольних зрізів після завершення формувального експерименту засвідчив значні позитивні зміни у динаміці змін в організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів (див. таблицю 3.40).

Таблиця 3.40

Динаміка змін у організації ПП з музики студентів педагогічних коледжів у процентному еквіваленті (за шістьма показниками)

Рівні	ЕГ		КГ	
	До експерименту (1 зріз)	Після експерименту (2 зріз)	До експерименту (1 зріз)	Після експерименту (2 зріз)
Високий	6,2	30,2	5,7	9,3
Середній	27,4	58,8	25,0	31,1
Низький	66,4	11	69,3	59,6

Отримані дані доводять ефективність розробленої авторської методики поетапної організації педагогічної практики з музики.

З метою підтвердження статистичної значущості результатів практичного застосування запропонованої у даній роботі нової методики навчання було проведено шість формувальних експериментів серед студентів Мукачівського гуманітарно-педагогічного коледжу (МГПК) та Луцького педагогічного коледжу (ЛПК). У даних коледжах в рамках кожного з шести експериментів були сформовані експериментальна (ЕГ) та контрольна (КГ) групи. У кожній групі проведено зріз знань до початку навчання (1 зріз) та після навчання (2 зріз). Причому в ЕГ навчання велося за новою, експериментальною, методикою, а в

КГ за старою, класичною.

Для того, щоб підтвердити статистично значущу ефективність експериментальної методики, необхідно дати відповіді на наступні питання:

1. чи існувала суттєва відмінність у рівні знань студентів ЕГ та КГ до початку навчання (тобто, чи можна вважати однаковою в ЕГ та КГ до початку навчання частку студентів, які мають високий рівень, а також частку студентів, які мають середній рівень знань ?).

2. чи можна сказати, що після навчання частка студентів, які мають високий рівень знань, в ЕГ стала вищою, ніж у КГ і, одночасно, частка студентів, які мають середній рівень знань, в ЕГ стала вищою, ніж у КГ?

Якщо на обидва питання відповіді будуть позитивні, це однозначно свідчитиме про ефективність експериментальної методики навчання.

Якщо розглядати результати відповідей студентів на питання тестів з позиції трьох рівнів знань (високий, середній, низький), то ми, фактично, матимемо справу зі стратифікованими вибірками, які складаються з трьох страт кожна (по кількості рівнів знань). Зауважимо, що класичні непараметричні методи перевірки гіпотез, такі, як критерій χ^2 (або U-критерій Манна-Уїтні чи критерій суми рангів Вілкоксона) [176, с. 572] здатні лише засвідчити про наявність або відсутність суттєвої відмінності між вибірками, але не встановлюють, в яких саме стратах ця відмінність є статистично значущою. Тому, з огляду на необхідність дати відповідь на друге питання, тобто підтвердити або спростувати, що частка студентів як з високим, так і середнім рівнем знань у результаті формуального експерименту збільшилася порівняно з контрольною групою, ми застосували критерій перевірки статистичних гіпотез, що ґрунтується на t-розподілі Стьюдента. Крім того, непараметричні методи, які не враховують розподіл генеральної сукупності, дають, апріорі, більш грубі оцінки.

Побудуємо відповідну математичну модель. Згідно методики проведення формуального експерименту, ми маємо 4 вибірки з генеральних сукупностей, які складаються з незалежних спостережень. Перші дві вибірки – це ЕГ та КГ до навчання. Очевидно, вони є незалежними. Другі дві незалежні між собою вибірки такого самого об'єму – це ЕГ та КГ після навчання. Будемо спочатку вважати успіхом, якщо студент дав вірну відповідь (високий рівень), і невдачею у протилежному випадку. В такому випадку ми маємо справу з біноміальним розподілом кількості правильних відповідей. Після цього, будемо вважати за успіх частково вірну відповідь (середній рівень) і за невдачу – будь-яку іншу. В такому випадку ми знову будемо мати справу з вибірками з біноміального розподілу. Мета статистичного аналізу полягає:

— у перевірці гіпотези про відмінність ймовірностей успіху до початку навчання у генеральних сукупностях, з яких узяті ЕГ та КГ;

— у перевірці гіпотези, що ймовірність успіху після навчання у генеральній сукупності, в якій навчання велося за експериментальною методикою, стала вищою, ніж у генеральній сукупності, в якій навчання велося за класичною методикою.

У випадку, якщо на рівні значущості 0,05 (з надійністю 95%) можна буде сказати, що ймовірності правильної та частково правильної відповідей в ЕГ та КГ до навчання були рівні (тобто обидві вибірки належать одній і тій самій генеральній сукупності, таким чином, обидві групи однорідні і відмінності у рівні знань студентів в цих групах до початку навчання не існувало), а після навчання на рівні значущості 0,05 ймовірності правильної та частково правильної відповідей в ЕГ стали вищими за відповідні ймовірності в КГ (тобто групи належать різним генеральним сукупностям), то можна буде зробити математично обґрунтований висновок, що нова методика дає статистично значущий позитивний результат.

Саме з такої точки зору проаналізуємо статистичні дані тестування студентів двох коледжів, представлені у Додатку II.

Нехай p_1 – це ймовірність успіху при тестуванні студента з генеральної сукупності, з якої узята експериментальна група (ЕГ), p_2 – ймовірність успіху при тестуванні студента з генеральної сукупності, з якої узята контрольна група (КГ). Для перевірки гіпотез ми будемо будувати довірчі інтервали для різниці $d_p = (p_1 - p_2)$.

Для відповіді на перше питання (див. вище) – двосторонній інтервал

$$(v_1 - v_2 - tS_{dp}; v_1 - v_2 + tS_{dp}), \quad (3.1)$$

де v_1 та v_2 – частоти успіхів у вибірках ЕГ та КГ, відповідно;

S_{dp} – вибіркове середньоквадратичне відхилення різниці частот успіху в експериментальній та контрольній групах;

t – α -квантіль t -розподілу Стьюдента з $(n_1 + n_2 - 2)$ ступенями вільності, який відповідає певному рівню значущості α , n_1 – об'єм вибірки ЕГ, n_2 – вибірки КГ.

Якщо довірчий інтервал (1) не містить значення 0, це вказує на суттєву відмінність ймовірностей успіху в ЕГ та КГ на рівні значущості α , тобто про суттєву відмінність рівня знань студентів у цих групах. У протилежному випадку ми не матимемо підстав вважати рівень знань студентів значимо різним.

Для відповіді на друге питання побудуємо односторонній довірчий інтервал

$$(v_1 - v_2 - tS_{dp}; v_1 - v_2), \quad (3.2)$$

Якщо значення 0 менше за ліву межу інтервалу (2), то можна на рівні значущості $\alpha/2$ (оскільки інтервал односторонній) зробити висновок, що ймовірність успіху (рівень знань) в ЕГ вища, ніж в КГ. У протилежному випадку не можна зробити статистично значущого висновку про більш високий рівень знань в ЕГ.

При перевірці гіпотез за вказаною методикою робимо природні припущення про однакову мінливість даних у відповідних генеральних сукупностях (рівність дисперсій).

В нашому випадку при тестуванні студентів МГПК (Мукачівського гуманітарно-педагогічного коледжу) ми маємо справу з вибірками об'ємом, меншим за 30, тобто маленькими вибірками. Тому значення S_{dp} обчислюється за формулою [Сигел Э. Практическая бизнес-статистика. — М.: Вильямс, — 2002 — 1051 с.]

$$S_{dp} = \quad (3.3)$$

При тестуванні студентів ЛПК (Луцького педагогічного коледжу) об'єми вибірок рівні 30, тому вибіркоче середньоквадратичне відхилення S_{dp} можна обраховувати за спрощеною формулою [Э.Сигел. «Практическая бизнес-статистика».- М. Вильямс.- 2002. 1051 с.]

$$S_{dp} \quad (3.4)$$

де $S_1 =$ та $S_2 =$ – середньоквадратичні відхилення кількості успіхів у вибірках ЕГ та КГ, відповідно, n_1 та n_2 – їх об'єми, v_1 та v_2 – частоти успіхів у вибірках ЕГ та КГ. Кількість ступенів вільності t -розподілу в нашому випадку дорівнює $n_1 + n_2 - 2$. Рівень значущості α будемо вважати рівним 0,05.

Відповідні розрахунки з перевірки статистичних гіпотез зроблені за допомогою Microsoft Excel за результатами різноманітних методів тестування щодо рівнів теоретичної підготовки, виконання музичних творів з репертуару ДНЗ, здатності студентів до вербальної інтерпретації музики, володіння технічними засобами, володіння наочним матеріалом та здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять. Результати даних тестувань представлені у додатках П; Р; С; Т; У; Ф.

Заключні висновки: Отримані результати, представлені у вищевказаних додатках, дозволяють переконливо стверджувати, що експериментальна методика навчання призводить до статистично значущого збільшення частки ймовірності отримання студентами знань та навичок як високого, так і середнього рівнів з усіх шести тестів в обох навчальних закладах, тобто є дійсно ефективною. Таким чином, порівняльний аналіз двох зрізів, проведених до та після формульованого експерименту, дає можливість зробити висновок про те, що розроблена та апробована нами методика забезпечення оптимального характеру методичної підготовки майбутніх музичних керівників в процесі педагогічної практики виявилася ефективною.

Висновки до третього розділу

Дослідно-експериментальна робота містила констатувальний та формувальний етапи. Відповідно до змістової структури підготовки музичних керівників в умовах практики було визначено критерії організації ПП з музики студентів педагогічного коледжу (регулятивно-процесуальний, операційно-компетентнісний, креативно-конструктивний) та показники їх сформованості. Показниками регулятивно-процесуального критерію, що сприяє виявленню наявності необхідних і достатніх умов проведення ПП, визначено такі показники, як: ступінь матеріального та інформативного забезпечення; міра різноманітності використаних в процесі практики типів та видів занять; характер і повнота звітної документації студентів-практикантів; обсяг годин, відведених на підготовку та проведення ПП. Показниками операційно-компетентнісного критерію, що включає поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів, було обрано такі показники, як: обсяг необхідних теоретичних знань з методики та з музично-теоретичних дисциплін; міра сформованості виконавських умінь (з постановки голосу, диригування, гри на основних та додаткових інструментах); здатність до вербальної інтерпретації музики відповідно до вікових особливостей дітей; ступінь володіння технічними засобами музичного навчання та наочним матеріалом. Показниками креативно-конструктивного критерію, що містить міру збалансованості теоретичної і практичної підготовки студентів-практикантів, визначено такі показники, як: рівень успішності студентів з предмету методики музичного виховання в ДНЗ; здатність до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять.

Під час першого етапу формувальної роботи розроблено оптимальний графік проведення практики; впроваджено ознайомлення майбутніх практикантів з формами звітності; узгоджено терміни проведення колоквиумів з відповідними підрозділами педагогічного коледжу (секціями та цикловими комісіями); актуалізовано попередньо набуті знання студентів щодо психолого-фізіологічних особливостей дошкільників, а також основних підходів стосовно якісних показників музичного репертуару з урахуванням програмових вимог. У процесі першого етапу формувальної роботи використовувались такі методи: бесіда зі студентами (щодо умов проведення практики, її дидактичної виховної мети, форм контролю, критеріїв оцінювання результатів проходження практики); педагогічне спостереження; моделювання.

Під час другого етапу реалізовано психолого-педагогічний і фаховий потенціал студентів в реальній практичній діяльності на музичних заняттях в ДНЗ. Студенти ознайомились із навчальним матеріалом спецкурсу «Слухання музики в ДНЗ», яке здійснювалось паралельно з проходженням ПП; збагатили особистий методичний арсенал новими способами та прийомами музичного виховання дошкільників; отримали знання щодо віднайдення оптимального змісту музичного репертуару ДНЗ; поглибили психолого-педагогічні знання в процесі віднайдення способів розв'язання нестандартних навчальних та виховних ситуацій; удосконалили індивідуальну виконавську підготовку, розширили мистецький тезаурус, покращили комунікативні навички у спілкуванні з дітьми, батьками, музичними керівниками, вихователями, адміністрацією ДНЗ. У процесі основного етапу формувальної роботи використовувались методи: рольових ігор, театралізації, обговорення та аналізу помилок, візуалізації художнього образу, інтеграції виражальних засобів різних видів мистецтва, колоквиум.

Під час третього етапу було узагальнено знання та уміння студентів щодо способів роботи з дошкільниками, проведено аналіз результатів практики з урахуванням навчальних досягнень студентів і невирішених питань щодо її змісту та організації.

Середній арифметичний показник успішності практикантів (рівнів їх теоретичної підготовки, виконання музичних творів з репертуару ДНЗ, вербальної інтерпретації музики, володіння технічними засобами, володіння наочним матеріалом, здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами) значно покращився у студентів експериментальних груп відносно студентів контрольних груп. Тобто, високий рівень суб'єктивного чинника організації педагогічної практики студентів експериментальних груп підвищився на 23,93 %, середній – на 31,42%, високий рівень студентів контрольних груп підвищився на 3,61%, середній – на 6,12%.

Статистична кількісна обробка результатів дослідно-експериментальної роботи та її якісний аналіз свідчать про доцільність і дієвість розробленої нами методики.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми організації педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу, що знайшло відображення у теоретичному обґрунтуванні методичних засад означеного феномену, розробці та експериментальній перевірці поетапної методики організаційно-методичного забезпечення практики студентів педагогічного коледжу в дошкільних навчальних закладах. Проведене відповідно до поставлених завдань дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. В результаті аналізу наукового доробку з означеної проблеми та сучасного стану педагогічної практики з музики в педагогічних коледжах з'ясовано, що реформування сучасної педагогічної освіти зорієнтоване на посилення ролі самостійної підготовки студентів з метою удосконалення навичок мобільного й ефективного вирішення практичних завдань під час педагогічної практики. Водночас виявлено недостатній рівень розробки та теоретичного обґрунтування методичних засад її організації, що спричиняє певні похибки у її реальному проведенні (необґрунтована різниця у плануванні годин на всі види практики,

невідповідність назв видів практики сучасним вимогам, неузгодженість між вимогами державних програм виховання дошкільнят та репертуарною політикою коледжів і т. п).

2. Педагогічна практика висвітлюється в дослідженні як особливий вид навчальної роботи, спрямований на формування у майбутнього учителя основних професійних якостей в процесі педагогічної діяльності. Практика з музики студентів педагогічного коледжу визначається як особливий вид навчальної діяльності, спрямований на формування у студента інтересу до обраної професії, здатності до педагогічно доцільного спілкування з дітьми та ефективного застосування набутих загальнопедагогічних і методичних знань та умінь в реальному педагогічному процесі. Критеріями її ефективності визначено: регулятивно-процесуальний, що сприяє виявленню наявності необхідних і достатніх умов проведення педагогічної практики, операційно-компетентнісний, що включає поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів (основи професійної компетентності майбутніх музичних керівників) та креативно-конструктивний, що містить міру збалансованості теоретичної і практичної підготовки студентів-практикантів.

3. З'ясовано, що визначальним орієнтиром удосконалення та підвищення ефективності організації педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу є узгодження її змісту з вимогами державних програм виховання дошкільників.

4. Визначено, що система пропедевтичної підготовки (оволодіння майбутніми фахівцями відповідним музичним репертуаром, новітніми інформаційними технологіями, засвоєння умінь використання наочного матеріалу та методичних засобів музично-естетичного впливу на особистість дитини тощо) сприяє оптимізації організації практики з музики студентів педагогічного коледжу.

5. Доведено необхідність забезпечення узагальнюючого та інтегрованого характеру практики з музики студентів педагогічного коледжу, в процесі якої студенти актуалізують знання з усіх дисциплін та видів даної підготовки, міцно пов'язаних у предметно-музичній площині. Встановлено, що педагогічна практика має включати два види – навчальну та виробничу, результативність яких залежить від узгодження їх змістового наповнення, назв підвидів, визначення семестрів та оптимізації кількості годин їх проведення.

6. Визначено провідні види практики студентів педагогічних коледжів з музики, а саме: «Навчальна літня пропедевтична практика», «Фольклорна практика», «Практика з виховної роботи», «Літня виробнича практика», «Виробнича практика в дошкільних навчальних закладах», «Виробнича практика в загальноосвітніх школах», «Пропедевтична практика», «Вокально-хорова та диригентська практика», «Переддипломна практика».

7. Розроблено організаційно-методичну систему забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу, що ґрунтується на принципах безперервності, послідовності і наступності практичної музично-педагогічної діяльності; єдності психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки; поєднання методичного керівництва і високої активності, самостійності студента-практиканта; забезпечення творчої спрямованості педагогічної практики.

8. Запропонована методична система організації означеної практики передбачає створення і дотримання таких умов її реалізації, як: забезпечення міжособистісної взаємодії у комунікативних ланках «студент – методист», «студент – викладачі індивідуальних дисциплін», «студент – вчитель музики», «студент – музичний керівник», «студент – вихователь», «студент – діти»; використання у навчально-виховному процесі новітніх інформаційних технологій; встановлення оптимальної кількості навчальних годин з педагогічної практики, необхідних для вирішення виробничих завдань; удосконалення програм з практики та їх взаємоузгодження з навчальними планами освітніх закладів.

9. У процесі експериментального дослідження доведено ефективність розробленої системи організаційно-методичного забезпечення практики з музики студентів педагогічного коледжу, що виявилось у значних позитивних зрушеннях в якісній та кількісній характеристиці рівнів теоретичної та практичної підготовки студентів експериментальних груп у порівнянні з контрольними.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Предметом наукового пошуку можуть стати питання щодо збалансованості обсягу теоретичної та

практичної підготовки майбутніх музичних керівників та вчителів музики, наступності організаційно-змістових вимог практичної підготовки студентів середньої та вищої ланки педагогічної освіти.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік питань з тестування для виявлення рівня теоретичних знань студентів-практикантів:

1. Який тип музичного заняття передбачає взаємодію педагога з 10–12 дошкільнятами?

Обрати вірні відповіді.

- 1) індивідуальні;
- 2) групові;
- 3) фронтальні;
- 4) індивідуально-групові;
- 5) міні-заняття.

2. Які з зазначених дитячих музичних інструментів є шумовими?

Обрати вірні відповіді.

- 1) тамбурин;
- 2) тарілки;
- 3) металофон;
- 4) трюла;
- 5) барабан;
- 6) тріскачі;
- 7) маракаси;
- 8) бубонці;
- 9) трикутник;
- 10) музичні дзвіночки.

3. Які з зазначених видів діяльності дошкільнят є складовими музичного заняття? Обрати вірні відповіді.

- 1) спів;
- 2) декламація;
- 3) музично-ритмічні рухи;
- 4) основи гігієни;
- 5) читання;
- 6) слухання музики;
- 7) бесіда про музику;
- 8) гра на дитячих музичних інструментах.

Продовження додатку А

4. У якій із запропонованих програм виховання дітей дошкільного віку основний акцент робиться на слухання музики?

Обрати вірні відповіді.

1. «Я у світі»;
2. «Дитина»;

3. «Малютко»;
4. «Витоки»;
5. «Райдуга»;
6. «Розвиток»;
7. «Обдарована дитина»;
- 8 «Крок за кроком»;
9. «Синтез».

5. Виявіть вікову категорію дошкільнят для кожної вищезазначеної групи.

1. Перша група дітей раннього віку;
2. Друга група раннього віку;
3. Перша молодша група;
4. Друга молодша група;
5. Середня група;
6. Старша група.

Відповіді:

1. Від народження до року;
2. Від 1 року до 2 років;
3. Від 2 до 3 років;
4. Від 3 до 4 років;
5. Від 4 до 5 років;
6. Від 5 до 6 років.

6. У якій віковій групі дошкільнят відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення? Обрати вірну відповідь.

1. Перша група дітей раннього віку;
2. Друга група раннього віку;
3. Перша молодша група;
4. Друга молодша група;
5. Середня група;
6. Старша група.

Продовження додатку А

7. Виявіть час виконання кожного виду жнивварських народних пісень.

1. зажинкові; 2. Жнивні; 3. обжинкові.

Відповіді: 1. виконуються до початку роботи,

2. виконуються під час збирання врожаю,
3. супроводжували свято закінчення жнив.

8. Оберіть прийоми роботи, що використовуються під час слухання музики в ДНЗ.

1. зіставлення;
2. порівняння;
3. постановка завдання;
4. повторна демонстрація;
5. створення ігрових ситуацій;
6. зміна динамічного плану твору;
7. зміна ритмічного малюнку твору.

9. Які з наданих творів, що пропонуються для слухання музики в ДНЗ, не є програмними?

Обрати відповідні твори.

1. «Марш» Д. Шостаковича;
2. «Вальс» Е. Гріга;
3. «Полька» М. Глінки;
4. «Мелодія» В. Косенка;
5. «Гопак» М. Мусоргського (фрагмент опери «Сорочинський ярмарок»);
6. «Козачок» О. Даргомижського;

7. «Мазурка» П. Чайковського (з «Дитячого альбому»)
 8. «У дитячому садку» Л.Ревуцького
 9. «Марш» П. Чайковського (із балету «Лускунчик»)
 10. «Танець маленьких лебедів» П. Чайковського (із балету «Лебедине озеро»).
10. Поняття «пластика» відноситься до засобів музичної виразності?
1. Так, 2. Ні.
11. Який ступінь підвищується в гармонічному мінорі?
- Обрати вірну відповідь.
1. 1-й ступінь;
 2. 2 й ступінь;
 3. 3 й ступінь;
 4. 4 й ступінь;
 5. 5 й ступінь;
 6. 6 й ступінь;
 7. 7 й ступінь.

Продовження додатку А

12. Яка кількість бемолів в тональності ре-бемоль мажор? Обрати вірну відповідь.
1. 1 знак;
 2. 2 знаки;
 3. 3 знаки;
 4. 4 знаки;
 5. 5 знаків;
 6. 6 знаків;
 7. 7 знаків.
13. Комплексні та інтегровані музичні заняття відносяться до міжпредметних занять?
1. Так, 2. Ні.
14. Яку мінімальну кількість форм діяльності містить комплексне музичне заняття? Оберіть вірну відповідь.
1. Одну;
 2. Дві;
 3. Три;
 4. Чотири.
15. Які з вказаних творів, що розглядаються в коледжі під час вивчення курсів світової музичної літератури, є в репертуарі для слухання музики в ДНЗ?
- Обрати відповідні твори.
1. «Весела. Сумна» Л. Бетховена;
 2. «Ранок» Е. Гріга (з драми «Пер Гюнт»);
 3. Симфонічна казка «Петя і вовк» С. Прокоф'єва;
 4. «Бабак» Л. Бетховена;
 5. «Жовтень» з циклу «Пори року» (фрагмент), П. Чайковського;
 6. «Баба-Яга» П. Чайковського;
 7. «Танці ляльок» Д. Шостаковича;
 8. «Море» з опери «Садко» М. Римського-Корсакова;
 9. «Дитячий куточок» (фортепіанний цикл) К. Дебюссі;
 10. «Турецьке рондо» (з сонати № 11 для клавіра) В. Моцарта.

Продовження додатку А

16. Які з названих українських композиторів творили у XIX–XX століттях? Обрати вірні відповіді.

1. С. Гулак-Артемівський;
2. М. Лисенко;
3. М. Скорик;
4. М. Вербицький;
5. Я. Степовий;
6. Л. Ревуцький
7. В. Косенко;
8. А. Штогаренко;

17. Які з названих зарубіжних композиторів були представниками романтизму? Обрати вірні відповіді.

1. А. Вівальді;
2. Ф. Шуберт;
3. Р. Шуман;
4. Ф. Шопен;
5. Ф. Ліст;
6. Р. Вагнер;
7. Е. Гріг;
8. К. Орф.

Додаток Б

Таблиця

Результати аналізу тестування щодо теоретичної підготовки студентів-практикантів під час констатувального експерименту

Назва		Відповідь		Відповідь

коледжів	Кількість студентів-практикантів	вірна	Відповідь частково вірна	не вірна
Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	67	4,48%	19,40%	76,12%
Коломийський педагогічний коледж	12	8,33%	33,33%	58,33%
Луцький педагогічний коледж	94	5,32%	22,34%	72,34%
Богуславський гуманітарний коледж	24	4,17%	25,00%	70,83%

Додаток Б.1.

Таблиця

Якісний (%) рівень практичної та теоретичної підготовки студентів чотирьох коледжів за шістьма показниками, виявлений під час констатувального експерименту

Додаток В.1.
Зразок відповідей студента Богуславського коледжу на питання анкети № 1

№ п/п	Рівневі показники	Якісний рівень		
		Високий 90–100 балів (5 балів)	Середній 75–89 балів (4 бали)	Низький 60–74 балів (3 бали)
1.	Теоретичні знання	5,575%	25,017%	69,405%
2.	Виконання музичних творів з репертуару дошкільних навчальних закладів	7,61%	35,53%	56,85%
3.	Проведення вступних бесід та розповідей (вербальна інтерпретація музичних творів)	4,06%	25,38%	70,56%
4.	Володіння технічними засобами	7,11%	34,52%	58,38%
5.	Володіння наочним матеріалом	6,60%	26,40%	67,01%
6.	Здатність до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять	5,58%	23,86%	70,56%
7.	Загальний якісний показник	6,089%	28,451%	65,46%

E-learning ▶ Луцький коледж ▶ Тести ▶ Оцінювання знань студентів коледжів ▶ Огляд спроби 1 Оновити Тест

Інформація Результати Перегляд Редагувати
Огляд Переоцінити Ручне оцінювання Аналіз питань

Оцінювання знань студентів коледжів

Огляд спроби 1

😊 Радіон Крижанівський

Тест початий вівторок 19 травня 2009 12:24
Завершено вівторок 19 травня 2009 12:33
Пройшло часу 8 хв 35 сек
Балів 7.58/17
Оцінка 45 з можливих 100 (45%)

1 **Які з названих зарубіжних композиторів були представниками романтизму?**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Р. Вагнер
- К. Орф
- Е. Гріг
- А. Вівальді
- Ф. Шуберт
- Ф. Шопен
- Р. Шуман
- Ф. Ліст

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0/1.

2 **Які з зазначених дитячих музичних інструментів є шумовими? Обрати вірні відповіді.**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- тамбурін
- маракаси
- трикутник
- барабан
- музичні дзвіночки
- бубонці
- тарілки
- металофон
- тріскачі
- трюпа

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0/1.

3 **Виявіть час виконання кожного виду жниварських народних пісень.**
Балів: 1

Жнивні	Виконуються до початку роботи	
Зажинкові	Виконуються під час збирання врожаю	
Обжинкові	Супроводжували свято закінчення жнив	

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0/1.

4 **У якій віковій групі дошкільнят відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша моподша група
- Середня група
- Старша група
- Перша група дітей раннього віку
- Друга група раннього віку
- Друга моподша група

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

5 **Які з наданих творів, що пропонуються для слухання музики в ДНЗ не є програмними?**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Вальс» Е. Гріга
- «Полька» М. Глінки
- «У дитячому садку» Л.Ревуцького
- «Козачок» О. Даргомижського
- «Мелодія» В. Косенка
- «Марш» П. Чайковського (із балету «Лускунчик»)
- «Танець маленьких лебедів» П. Чайковського (із балету «Лебедине озеро»)
- «Марш» Д. Шостаковича

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

6 Поняття «пластика» відноситься до засобів музичної виразності ?

Балів: 1

Відповідь: Так Неправильно

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

7 Оберіть прийоми роботи, що використовуються під час слухання музики в ДНЗ.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

Порівняння Зіставлення Створення ігрових ситуацій Постановка завдання Зміна ритмічного малюнку твору Зміна динамічного плану твору Повторна демонстрація

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0/1.

8 Виявіть вікову категорію дошкільнят для кожної вищезазначеної групи.

Балів: 1

Перша група дітей раннього віку	Від народження до року
Друга група раннього віку	Від 2 до 3 років
Середня група	Від 1 року до 2 років
Перша молодша група	Від 2 до 3 років
Старша група	Від 5 до 6 років
Друга молодша група	Від 3 до 4 років

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 1/1.

9 У якій із запропонованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку основний акцент робиться на слухання музики?

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

«Крок за кроком» «Обдарована дитина» «Малюнок» «Радуга» «Виток» «Я у світі» «Синтез» «Дитина» «Розвиток»

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

10 Які з названих українських композиторів творили у XIX–XX століттях?

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

В. Косенко А. Штогаренко М. Скорик М. Лисенко Л. Ревуцький С. Гулак-Артемівський Я. Степовий М. Вербицький

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 1/1.

11 Які з вказаних творів, що розглядаються в коледжі під час вивчення курсів світової музичної літератури, є в репертуарі для слухання музики в ДНЗ?

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

«Танці ляльок» Д. Шостаковича «Ранок» Е. Гріга (з драми «Пер Гюнт») «Дитячий куточок» (фортепіанний цикл) К. Дебюссі «Море» з опери «Садко» М. Римського-Корсакова «Жовтень» з циклу «Пори року» П. Чайковського «Турецьке рондо» (з сонати № 11 для клавіра) В. Моцарта Симфонічна казка «Петя і вовк» С. Прокоф'єва «Бабак» Л. Бетховена «Баба-Яга» П. Чайковського «Весела. Сумна» Л. Бетховена

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 1/1.

12 **Яку мінімальну кількість форм діяльності містить комплексне музичне заняття?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Чотири H_i
- Дві Pi
- Одну H_i
- П'ять H_i
- Три H_i

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

13 **Який ступінь підвищується в гармонічному мінорі?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 5 ступенів H_i
- 3 ступеня H_i
- 4 ступеня H_i
- 2 ступеня H_i
- 7 ступенів Pi
- 1 ступінь H_i
- 6 ступенів H_i

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

14 **Які з зазначених видів діяльності дошкільнят є складовими музичного заняття?**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- музично-ритмічні рухи Pi
- малювання H_i
- спів Pi
- слухання музики Pi
- бесіда про музику H_i
- гра на дитячих музичних інструментах Pi
- музична грамота H_i
- декламація H_i

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

15 **Який тип музичного заняття передбачає взаємодію педагога з 10–12 дошкільнятами?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- індивідуальні
- міні-заняття
- індивідуально-групові
- фронтальні
- групові

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

16 **Яка кількість бемолів в тональності ре-бемоль мажор?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 2 знаки H_i
- 3 знаки H_i
- 6 знаків H_i
- 7 знаків H_i
- 4 знаки H_i
- 5 знаків Pi
- 1 знак H_i

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

17 **Комплексні та інтегровані музичні заняття відносяться до міжпредметних занять.**
Балів: 1

Відповідь:

- Так Pi
- Неправильно H_i

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

Додаток В.2

Зразок відповідей студента Мукачівського коледжу на питання анкети № 1

E-learning > Луцький коледж > Тести > Оцінювання знань студентів коледжів > Огляд спроби 1 Оновити Тест

Інформація Результати Перегляд Редагувати
Огляд Переоцінити Ручне оцінювання Аналіз питання

Оцінювання знань студентів коледжів

Огляд спроби 1

 Наталія Алмашій

Тест початий	п'ятниця 15 травня 2009 11:53
Завершено	п'ятниця 15 травня 2009 11:58
Пройшло часу	4 хв 33 сек
Балів	8.28/17
Оцінка	49 з можливих 100 (49%)

1 **Оберіть прийоми роботи, що використовуються під час слухання музики в ДНЗ.**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Зіставлення Пi
- Повторна демонстрація Пi
- Зміна ритмічного малюнку твору Нi
- Порівняння Пi
- Створення ігрових ситуацій Пi
- Зміна динамічного плану твору Нi
- Постановка завдання Пi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 1/1.

2 **Які з зазначених видів діяльності дошкільнят є складовими музичного заняття?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- бесіда про музику Нi
- малювання Нi
- музична грамота Нi
- спів Пi
- слухання музики Пi
- декламація Нi
- гра на дитячих музичних інструментах Пi
- музично-ритмічні рухи Пi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

3 **Яка кількість бемолів в тональності ре-бемоль мажор?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 4 знаки Нi
- 3 знаки Нi
- 5 знаків Пi
- 1 знак Нi
- 2 знаки Нi
- 7 знаків Нi
- 6 знаків Нi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

4 **Які з зазначених дитячих музичних інструментів є шумовими? Обрати вірні відповіді.**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- трикутник Нi
- тарілки Нi
- маракаси Пi
- бубонці Пi
- тамбурін Нi
- трюла Нi
- тріскачі Пi
- барабан Нi
- музичні дзвіночки Нi
- металофон Нi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

5 **Який тип музичного заняття передбачає взаємодію педагога з 10–12 дошкільнятами?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- індивідуальні $\overline{\text{Ні}}$
- індивідуально-групові $\overline{\text{Ні}}$
- міні-заняття $\overline{\text{Ні}}$
- фронтальні $\overline{\text{Ні}}$
- групові $\overline{\text{Ні}}$

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

6 **Який ступінь підвищується в гармонічному мінорі?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 5 ступенів $\overline{\text{Ні}}$
- 3 ступеня $\overline{\text{Ні}}$
- 1 ступінь $\overline{\text{Ні}}$
- 2 ступеня $\overline{\text{Ні}}$
- 6 ступенів $\overline{\text{Ні}}$
- 7 ступенів $\overline{\text{Ні}}$
- 4 ступеня $\overline{\text{Ні}}$

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

7 **Виявіть час виконання кожного виду жнивських народних пісень.**

Балів: 1

Зажинкові	Виконуються під час збирання врожаю	$\overline{\text{Ні}}$
Обжинкові	Виконуються під час збирання врожаю	$\overline{\text{Ні}}$
Жнивні	Виконуються до початку роботи	$\overline{\text{Ні}}$

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

8 **Яку мінімальну кількість форм діяльності містить комплексне музичне заняття?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- П'ять \square
- Дві \square
- Три \square
- Чотири \square
- Одну \square

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

9 **У якій віковій групі дошкільнят відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша група дітей раннього віку $\overline{\text{Ні}}$
- Старша група $\overline{\text{Ні}}$
- Середня група $\overline{\text{Ні}}$
- Друга група раннього віку $\overline{\text{Ні}}$
- Перша молодша група $\overline{\text{Ні}}$
- Друга молодша група $\overline{\text{Ні}}$

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

10 **Поняття «пластика» відноситься до засобів музичної виразності?**

Балів: 1

Відповідь:

- Так $\overline{\text{Ні}}$
- Неправильно $\overline{\text{Ні}}$

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

11 **Які з вказаних творів, що розглядаються в коледжі під час вивчення курсів світової музичної літератури, є в репертуарі для слухання музики в ДНЗ?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Жовтень» з циклу «Пори року» П. Чайковського $\overline{\text{Ні}}$
- «Весела. Сумна» Л. Бетховена $\overline{\text{Ні}}$
- «Ранок» Е. Гріга (з драми «Пер Гюнт») $\overline{\text{Ні}}$
- «Море» з опери «Садко» М. Римського-Корсакова $\overline{\text{Ні}}$
- «Турецьке рондо» (з сонати № 11 для клавіра) В. Моцарта $\overline{\text{Ні}}$
- Симфонічна казка «Петя і вовк» С. Прокоф'єва $\overline{\text{Ні}}$
- «Дитячий куточок» (фортепіанний цикл) К. Дебюссі $\overline{\text{Ні}}$
- «Баба-Яга» П. Чайковського $\overline{\text{Ні}}$
- «Танці ляльок» Д. Шостаковича $\overline{\text{Ні}}$
- «Бабак» Л. Бетховена $\overline{\text{Ні}}$

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0/1.

12 **Які з названих українських композиторів творили у XIX–XX століттях?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- М. Лисенко **Пі**
- В. Косенко **Пі**
- С. Гулак-Артемівський **Ні**
- М. Вербицький **Ні**
- М. Скорик **Ні**
- Я. Степовий **Пі**
- А. Штогаренко **Пі**
- Л. Ревуцький **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 1/1.

13 **У якій із запропонованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку основний акцент робиться на слухання музики?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- «Витоки»
- «Малютко»
- «Синтез»
- «Розвиток»
- «Обдарована дитина»
- «Я у світі»
- «Радуга»
- «Крок за кроком»
- «Дитина»

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

14 **Виявіть вікову категорію дошкільнят для кожної вищезазначеної групи.**

Балів: 1

Друга молодша група	Від 2 до 3 років	Ні
Перша молодша група	Від 1 року до 2 років	Ні
Середня група	Від 5 до 6 років	Ні
Перша група дітей раннього віку	Від народження до року	Пі
Старша група	Від 3 до 4 років	Ні
Друга група раннього віку	Від 1 року до 2 років	Пі

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0/1.

15 **Комплексні та інтегровані музичні заняття відносяться до міжпредметних занять.**

Балів: 1

Відповідь:

- Так **Пі**
- Неправильно **Ні**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

16 **Які з наданих творів, що пропонуються для слухання музики в ДНЗ не є програмними?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Козачок» О. Даргомижського **Пі**
- «Мелодія» В. Косенка **Ні**
- «Полька» М. Глінки **Пі**
- «У дитячому садку» Л.Ревуцького **Ні**
- «Марш» Д. Шостаковича **Пі**
- «Танець маленьких лебедів» П. Чайковського (із балету «Лебедине озеро») **Ні**
- «Марш» П. Чайковського (із балету «Лускунчик») **Пі**
- «Вальс» Е. Гріга **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 1/1.

Додаток В.3

Зразок відповідей студента Луцького коледжу на питання анкети № 1

E-learning > Луцький коледж > Тести > Оцінювання знань студентів коледжів > Огляд спроби 1 Оновити Тест

Інформація Результати Перегляд Редагувати
Огляд Переоцінити Ручне оцінювання Аналіз питання

Оцінювання знань студентів коледжів

Огляд спроби 1

 Ірина Будько

Тест початий понеділок 18 травня 2009 14:04
Завершено понеділок 18 травня 2009 14:12
Пройшло часу 8 хв 12 сек
Балів 14.27/17

Оцінка 84 з можливих 100 (84%)

1 **Які з вказаних творів, що розглядаються в коледжі під час вивчення курсів світової музичної літератури, є в репертуарі для слухання музики в ДНЗ?**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Весела. Сумна» Л. Бетховена
- «Бабака» Л. Бетховена
- «Танці ляльок» Д. Шостаковича
- «Дитячий куточок» (фортепіанний цикл) К. Дебюссі
- «Море» з опери «Садко» М. Римського-Корсакова
- «Ранок» Е. Гріга (з драми «Пер Гюнт»)
- Симфонічна казка «Петя і вовк» С. Прокоф'єва
- «Баба-Яга» П. Чайковського
- «Турецьке рондо» (з сонати № 11 для клавіра) В. Моцарта
- «Жовтень» з циклу «Пори року» П. Чайковського

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 1/1.

2 **Оберіть прийоми роботи, що використовуються під час слухання музики в ДНЗ.**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Постановка завдання
- Зіставлення
- Порівняння
- Зміна ритмічного малюнку твору
- Повторна демонстрація
- Створення ігрових ситуацій
- Зміна динамічного плану твору

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 1/1.

3 **У якій із запропонованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку основний акцент робиться на слухання музики?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- «Розвиток»
- «Я у світі»
- «Радуга»
- «Синтез»
- «Малятко»
- «Витоки»
- «Дитина»
- «Крок за кроком»
- «Обдарована дитина»

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

4 **Який тип музичного заняття передбачає взаємодію педагога з 10–12 дошкільнятами?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- міні-заняття
- групові
- фронтальні
- індивідуально-групові
- індивідуальні

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

5 **Який ступінь підвищується в гармонічному мінорі?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 3 ступеня
- 6 ступенів
- 5 ступенів
- 7 ступенів
- 1 ступінь
- 2 ступеня
- 4 ступеня

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

6 **Поняття «пластика» відноситься до засобів музичної виразності ?**

Балів: 1

Відповідь: Так **Ні**
 Неправильно **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

7 **Яку мінімальну кількість форм діяльності містить комплексне музичне заняття?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

Чотири **Ні**
 Три **Ні**
 Одну **Ні**
 Дві **Пі**
 П'ять **Ні**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

8 **Виявіть вікову категорію дошкільнят для кожної вищезазначеної групи.**

Балів: 1

Перша група дітей раннього віку	Від народження до року	Пі
Середня група	Від 4 до 5 років	Пі
Друга молодша група	Від 3 до 4 років	Пі
Перша молодша група	Від 2 до 3 років	Пі
Старша група	Від 5 до 6 років	Пі
Друга група раннього віку	Від 1 року до 2 років	Пі

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

9 **Які з зазначених видів діяльності дошкільнят є складовими музичного заняття?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

спів **Пі**
 малювання **Ні**
 бесіда про музику **Ні**
 музична грамота **Ні**
 музично-ритмічні рухи **Пі**
 декламація **Ні**
 слухання музики **Пі**
 гра на дитячих музичних інструментах **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

10 **Які з зазначених дитячих музичних інструментів є шумовими? Обрати вірні відповіді.**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

трикутник **Ні**
 тарілки **Ні**
 музичні дзвіночки **Ні**
 металофон **Ні**
 бубонці **Пі**
 тріскачі **Пі**
 трюпа **Ні**
 барабан **Ні**
 тамбурин **Ні**
 маракаси **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

11 **Які з названих зарубіжних композиторів були представниками романтизму?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

А. Вівальді **Ні**
 Ф. Ліст **Пі**
 К. Орф **Ні**
 Р. Шуман **Пі**
 Р. Вагнер **Ні**
 Е. Гріг **Ні**
 Ф. Шуберт **Пі**
 Ф. Шопен **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

12 **У якій віковій групі дошкільнят відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша молодша група \bar{H}
- Друга група раннього віку \bar{H}
- Друга молодша група \bar{H}
- Старша група \bar{H}
- Середня група \bar{H}
- Перша група дітей раннього віку \bar{H}

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

13 **Яка кількість бемолів в тональності ре-бемоль мажор?**
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 6 знаків \bar{H}
- 7 знаків \bar{H}
- 4 знаки \bar{H}
- 1 знак \bar{H}
- 2 знаки \bar{H}
- 3 знаки \bar{H}
- 5 знаків \bar{H}

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

14 **Які з наданих творів, що пропонуються для слухання музики в ДНЗ не є програмними?**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Танець маленьких лебедів» П. Чайковського (із балету «Лебедине озеро») \bar{H}
- «Козачок» О. Даргомижського \bar{H}
- «Марш» Д. Шостаковича \bar{H}
- «Вальс» Е. Гріга \bar{H}
- «Попька» М. Глінки \bar{H}
- «Марш» П. Чайковського (із балету «Лускунчик») \bar{H}
- «У дитячому садку» Л.Ревуцького \bar{H}
- «Мелодія» В. Косенка \bar{H}

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 1/1.

15 **Виявіть час виконання кожного виду жнивварських народних пісень.**
Балів: 1

Обжинкові	Супроводжували свято закінчення жнив \bar{H}
Зажинкові	Виконуються до початку роботи \bar{H}
Жнивні	Виконуються під час збирання врожаю \bar{H}

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

16 **Які з названих українських композиторів творили у XIX–XX століттях?**
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- М. Скорик \bar{H}
- А. Штогаренко \bar{H}
- Я. Степовий \bar{H}
- М. Лисенко \bar{H}
- В. Косенко \bar{H}
- М. Вербицький \bar{H}
- С. Гулак-Артемівський \bar{H}
- Л. Ревуцький \bar{H}

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

17 **Комплексні та інтегровані музичні заняття відносяться до міжпредметних занять.**
Балів: 1

Відповідь:

- Так \bar{H}
- Неправильно \bar{H}

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

Додаток В.4

Зразок відповідей студента Коломийського коледжу на питання анкети № 1 (констатувальний експеримент)

E-learning ▶ Луцький коледж ▶ Тести ▶ Оцінювання знань студентів коледжів ▶ Огляд спроби 1 Оновити Тест

Інформація Результати Перегляд Редагувати
Огляд Переоцінити Ручне оцінювання Аналіз питання

Оцінювання знань студентів коледжів

Огляд спроби 1

 Галина Кохан

Тест початий середа 20 травня 2009 14:44
Завершено середа 20 травня 2009 14:52
Пройшло часу 8 хв 14 сек
Балів 16.33/17
Оцінка 96 з можливих 100 (96%)

1 **У якій віковій групі дошкільнят відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення?**
 Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Друга група раннього віку **Ні**
- Перша група дітей раннього віку **Ні**
- Друга молодша група **Ні**
- Перша молодша група **Ні**
- Старша група **Так**
- Середня група **Ні**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
 Балів за відповідь: 1/1.

2 **Комплексні та інтегровані музичні заняття відносяться до міжпредметних занять.**
 Балів: 1

Відповідь:

- Так **Так**
- Неправильно **Ні**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
 Балів за відповідь: 1/1.

3 **Які з зазначених видів діяльності дошкільнят є складовими музичного заняття?**
 Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- бесіда про музику **Ні**
- спів **Так**
- малювання **Ні**
- музична грамота **Ні**
- декламація **Ні**
- слухання музики **Так**
- гра на дитячих музичних інструментах **Так**
- музично-ритмічні рухи **Так**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
 Балів за відповідь: 1/1.

4 **Які з названих українських композиторів творили у XIX–XX століттях?**
 Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- М. Скорик **Ні**
- Л. Ревуцький **Так**
- Я. Степовий **Так**
- М. Вербицький **Ні**
- С. Гулак-Артемівський **Ні**
- А. Штогаренко **Так**
- В. Косенко **Так**
- М. Лисенко **Так**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
 Балів за відповідь: 1/1.

5 **Оберіть прийоми роботи, що використовуються під час слухання музики в ДНЗ.**
 Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Створення ігрових ситуацій
- Постановка завдання
- Зміна динамічного плану твору
- Повторна демонстрація
- Порівняння
- Зіставлення
- Зміна ритмічного малюнку твору

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
 Балів за відповідь: 1/1.

6 **Який тип музичного заняття передбачає взаємодію педагога з 10–12 дошкільнятами?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- індивідуальні
- фронтальні
- міні-заняття
- індивідуально-групові
- групові

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

7 **Яка кількість бемолів в тональності ре-бемоль мажор?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 6 знаків
- 1 знак
- 5 знаків
- 7 знаків
- 4 знаки
- 2 знаки
- 3 знаки

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

8 **Які з названих зарубіжних композиторів були представниками романтизму?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Р. Шуман
- А. Вівальді
- Е. Гріг
- Ф. Шопен
- Р. Вагнер
- Ф. Шуберт
- К. Орф
- Ф. Ліст

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

9 **Який ступінь підвищується в гармонічному мінорі?**

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- 4 ступеня
- 3 ступеня
- 5 ступенів
- 1 ступінь
- 2 ступеня
- 7 ступенів
- 6 ступенів

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

10 **Які з вказаних творів, що розглядаються в коледжі під час вивчення курсів світової музичної літератури, є в репертуарі для слухання музики в ДНЗ?**

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Жовтень» з циклу «Пори року» П. Чайковського
- «Танці пльок» Д. Шостаковича
- «Весела. Сумна» Л. Бетховена
- «Баба-Яга» П. Чайковського
- «Дитячий куточок» (фортепіанний цикл) К. Дебюссі
- Симфонічна казка «Петя і вовк» С. Прокоф'єва
- «Море» з опери «Садко» М. Римського-Корсакова
- «Ранок» Е. Гріга (з драми «Пер Гюнт»)
- «Турецьке рондо» (з сонати № 11 для клавіра) В. Моцарта
- «Бабак» Л. Бетховена

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

11 **Поняття «пластика» відноситься до засобів музичної виразності ?**

Балів: 1

Відповідь:

- Так
- Неправильно

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

12 У якій із запропонованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку основний акцент робиться на слухання музики?

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- «Дитина» Нї
- «Обдарована дитина» Нї
- «Я у світі» Нї
- «Витоки» Нї
- «Крок за кроком» Нї
- «Малятко» Нї
- «Розвиток» Нї
- «Синтез» Пї
- «Радуга» Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

13 Виявіть вікову категорію дошкільнят для кожної вищезазначеної групи.

Балів: 1

Друга молодша група	Від 3 до 4 років	Пї
Середня група	Від 4 до 5 років	Пї
Друга група раннього віку	Від 1 року до 2 років	Пї
Перша молодша група	Від 2 до 3 років	Пї
Старша група	Від 5 до 6 років	Пї
Перша група дітей раннього віку	Від народження до року	Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

14 Які з наданих творів, що пропонуються для слухання музики в ДНЗ не є програмними?

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- «Танець маленьких лебедів» П. Чайковського (із балету «Лебедине озеро») Нї
- «У дитячому садку» Л.Ревуцького Нї
- «Марш» П. Чайковського (із балету «Лускунчик») Пї
- «Козачок» О. Даргомижського Пї
- «Марш» Д. Шостаковича Пї
- «Мелодія» В. Косенка Нї
- «Вальс» Е. Гріга Пї
- «Полька» М. Глінки Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

15 Які з зазначених дитячих музичних інструментів є шумовими? Обрати вірні відповіді.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- металофон
- барабан
- трюпа
- трикутник
- тарілки
- бубонці
- тріскачі
- музичні дзвіночки
- маракаси
- тамбурин

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

16 Яку мінімальну кількість форм діяльності містить комплексне музичне заняття?

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- П'ять Нї
- Три Нї
- Дві Пї
- Одну Нї
- Чотири Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

17 Виявіть час виконання кожного виду жнивварських народних пісень.

Балів: 1

Зажинкові	Виконуються до початку роботи	Пї
Жнивні	Супроводжували свято закінчення жнив	Нї
Обжинкові	Виконуються під час збирання врожаю	Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0/1.

Додаток В.5

Зразок відповідей студента Мукачівського гуманітарно-педагогічного коледжу на питання тесту
№2 у середовищі Moodle
(формувальний експеримент)

E-learning LNTU ІГ БДН Тести Формувальний тест для коледжу Огляд спроби 2

Ви зашли під ім'ям Тетяна Горобець (Вийти)

Інформація Результати Перегляд Редагувати
Огляд Переоцінити Ручне оцінювання Акадія питання

Формувальний тест для коледжу

Огляд спроби 2

Євген Радик

Спроби 1

Тест початий середа 2 вересня 2009 10:00

Завершено середа 2 вересня 2009 10:10

Пройшло часу 9 хв 56 сек

Балів 10.46/12

Оцінка 87.2 з можливих 100 (87%)

1. Визначте скільки разів під час ознайомлення з новим музичним твором необхідно його виконувати.

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Один раз; Неправильно
- Деячі; Правильно
- Тричі; Неправильно

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

2. Визначте чи є наочний матеріал одним із головних елементів впливу на дітей під час такого виду роботи як слухання музики?

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Так Пi
- Ні Нi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

3. Визначте які із зазначених композиторів є представниками української національної культури, що писали твори для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- М. Лисенко; Пi
- Ю. Щуровський; Пi
- В. Косенко; Пi
- А. Філіпенко; Пi
- М. Раухвергер; Нi
- О. Гречанинов; Нi
- М. Дремлюга; Пi
- Л. Ревуцький; Пi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0.83/1.

4. Визначте які форми слухового впливу на дитину під час слухання музики використовує музичний керівник

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Загадки Пi
- Заключення Пi
- Уривки з музичного твору Пi
- Вступ Пi
- Фрази з пісенного тексту Пi
- Аудіозапис Пi
- Вірші Пi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0.57/1.

5. Визначте який із зазначених композиторів є автором дитячого циклу фортепіанних мініатюр "Бірюльки", що містить такі твори, як: "Коліскова", "У садочку", "Місяць у горах" та інші.

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- П. Чайковський Нi
- Ан. Александров Нi
- А. Хачатурян Нi
- С. Майкапар Пi
- В. Косенко Нi

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

6 Визначте який із зазначених композиторів є автором збірки "Альбом для юнацтва", що містить такі твори, як: "Перша втрата", "Сміливий вершник", "Веселий селянин" та інші.

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Р. Шуман; Пї
- Г. Свиридов; Нї
- Е. Гріг; Нї
- С. Майкапар; Нї
- Д. Кабалевський; Нї
- П. Чайковський; Нї
- О. Гречанінов; Нї
- Л. Бетховен; Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

7 Вкажіть в якій віковій групі дітей дошкільного віку відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення.

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша молодша група; Нї
- Старша група; Пї
- Друга молодша група; Нї
- Середня група; Нї
- Перша група дітей раннього віку; Нї
- Друга група раннього віку; Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно

Балів за відповідь: 0/1.

8 Вкажіть в якій з дошкільних груп вперше пропонується дітям впізнати вступ до пісні та її закінчення під час слухання музики.

Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша молодша група; Нї
- Перша група дітей раннього віку; Нї
- Середня група; Пї
- Друга молодша група; Нї
- Старша група; Нї
- Друга група раннього віку; Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

9 Вкажіть які існують три етапи слухання музики в ДНЗ.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Розучування музичного твору; Пї
- Розподіл творів по частинах; Нї
- Ознайомлення; Пї
- Закріплення або художнє вдосконалення; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

10 Оберіть види зорової наочності, що використовуються при проведенні слухання музики в ДНЗ.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Аплікації; Пї
- Рекламні плакати; Нї
- Наукові посібники; Нї
- Різноманітні іграшки; Пї
- Дитячі книжки; Пї
- Преса; Нї
- Малюнки; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0.75/1.

11 Оберіть три головних елементи впливу музичного керівника на дітей під час проведення слухання музики.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Ритмічні рухи; Нї
- Пантоміма; Нї
- Наочність; Пї
- Фізичні вправи; Нї
- Музика; Пї
- Слова; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Балів за відповідь: 0.67/1.

12 Оберіть які форми словесного впливу на дитину під час проведення слухання музики використовує музичний керівник.

Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Пояснення
- Сперечання
- Короткі розповіді
- Бесіди
- Дискусії
- Діалоги

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Балів за відповідь: 1/1.

Додаток В.6

Зразок відповідей студента Луцького педагогічного коледжу на питання тесту №2 у середовищі Moodle (формувальний експеримент)

E-LEARNING Луцький Національний технічний університет Ви зашли під ім'ям Тетяна Горобець (Вийти)

E-learning ЛНТУ > ІГ БДН > Тести > Формувальний тест для коледжу > Огляд спроби 1 Скрити Тести

Інформація Результати Перегляд Редагувати
Огляд Переоцінити Ручне оцінювання Аналіз питань

Формувальний тест для коледжу

Огляд спроби 1

Аня Плеченок

Спроби 1	
Тест початий	п'ятниця 3 вересня 2010 09:54
Завершено	п'ятниця 3 вересня 2010 10:02
Пройшло часу	8 хв 24 сек
Бали	9.57/12
Оцінка	79.76 з можливих 100 (80%)

1 **Визначте скільки разів під час ознайомлення з новим музичним твором необхідно його виконувати.**
Бали: 1

Виберіть одну правильну відповідь

Один раз; Неправильно

Тричі; Неправильно

Двічі; Правильно

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Бали за відповідь: 1/1.

2 **Визначте чи є научний матеріал одним із головних елементів впливу на дітей під час такого виду роботи як слухання музики?**
Бали: 1

Виберіть одну правильну відповідь

Так **Пі**

Ні **Ні**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Бали за відповідь: 1/1.

3 **Визначте які із зазначених композиторів є представниками української національної культури, що писали твори для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.**
Бали: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

М. Лисенко; **Пі**

Ю. Щуровський; **Пі**

В. Косенко; **Пі**

А. Філіпенко; **Пі**

М. Раухвергер; **Ні**

О. Гречанинов; **Ні**

М. Дремлюга; **Пі**

Л. Ревуцький; **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Бали за відповідь: 0.83/1.

4 **Визначте які форми слухового впливу на дитину під час слухання музики використовує музичний керівник**
Бали: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

Загадки **Пі**

Заключення **Пі**

Уривки з музичного твору **Пі**

Вступ **Пі**

Фрази з пісенного тексту **Пі**

Аудіозапис **Пі**

Вірші **Пі**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно

Бали за відповідь: 0.57/1.

5 **Визначте який із зазначених композиторів є автором дитячого циклу фортепіанних мініатюр "Бірюльки", що містить такі твори, як "Коліскова", "У садочку", "Місяць у горах" та інші.**
Бали: 1

Виберіть одну правильну відповідь

П. Чайковський **Ні**

Ан. Александров **Ні**

А. Хачатурян **Ні**

С. Майкапар **Пі**

В. Косенко **Ні**

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно

Бали за відповідь: 1/1.

6 Визначте який із зазначених композиторів є автором збірки "Альбом для юнацтва", що містить такі твори, як: "Перша втрата", "Сміливий вершник", "Веселий селянин" та інші.
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Р. Шуман; Пї
- Г. Свиридов; Нї
- Е. Гріг; Нї
- С. Майкапар; Нї
- Д. Кабалевський; Нї
- П. Чайковський; Нї
- О. Гречанінов; Нї
- Л. Бетховен; Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

7 Вкажіть в якій віковій групі дітей дошкільного віку відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення.
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша молодша група; Нї
- Старша група; Пї
- Друга молодша група; Нї
- Середня група; Нї
- Перша група дітей раннього віку; Нї
- Друга група раннього віку; Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Неправильно
Балів за відповідь: 0/1.

8 Вкажіть в якій з дошкільних груп вперше пропонується дітям впізнати вступ до пісні та її закінчення під час слухання музики.
Балів: 1

Виберіть одну правильну відповідь

- Перша молодша група; Нї
- Перша група дітей раннього віку; Нї
- Середня група; Пї
- Друга молодша група; Нї
- Старша група; Нї
- Друга група раннього віку; Нї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

9 Вкажіть які існують три етапи слухання музики в ДНЗ.
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Розучування музичного твору; Пї
- Розподіл творів по частинах; Нї
- Ознайомлення; Пї
- Закріплення або художнє вдосконалення; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Правильно
Балів за відповідь: 1/1.

10 Оберіть види зорової наочності, що використовуються при проведенні слухання музики в ДНЗ.
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Аплікації; Пї
- Рекламні плакати; Нї
- Наукові посібники; Нї
- Різноманітні іграшки; Пї
- Дитячі книжки; Пї
- Преса; Нї
- Малюнки; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0.75/1.

11 Оберіть три головних елементи впливу музичного керівника на дітей під час проведення слухання музики.
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Ритмічні рухи; Нї
- Пантоміма; Нї
- Наочність; Пї
- Фізичні вправи; Нї
- Музика; Пї
- Слова; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0.67/1.

12 Оберіть які форми словесного впливу на дитину під час проведення слухання музики використовує музичний керівник.
Балів: 1

Виберіть одну або кілька відповідей

- Бесіди; Пї
- Сперечання; Пї
- Дискусії; Пї
- Пояснення; Пї
- Короткі розповіді; Пї
- Діалоги; Пї

Зробити коментар або відмінити оцінку

Частково правильно
Балів за відповідь: 0.75/1.

Додаток Г

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок виконання студентами-практикантами педагогічних коледжів творів з дитячого репертуару (з музично-ритмічних рухів, із слухання музики, пісень) (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті).

_____ (Повна назва коледжу)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові студента-практиканта)

№	Назва показників рівня якості виконання музичних творів з дитячого репертуару	Відмінне виконання	Виконання вище середнього рівня	Загалом хороше виконання	Непогане виконання	Виконання відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Дотримання при виконанні творів темпу, зазначеного автором					
2	Дотримання при виконанні творів динамічного плану, заданого автором					
3	Дотримання при виконанні творів штрихів, зазначених автором					
4	Точне відтворення ритмічного малюнку музичного твору					
5	Володіння навичками звуковидобування					
	Загальна сума балів					

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Г.1

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок виконання студентами експериментальних педагогічних коледжів творів з дитячого репертуару (з музично-ритмічних рухів, із слухання музики, пісень) до та після проведення формувального експерименту (

середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

_____ (Повна назва коледжу)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові студента)

№	Назва показників рівня якості виконання музичних творів з дитячого репертуару	Відмінне виконання	Виконання вище середнього рівня	Загалом хороше виконання	Непогане виконання	Виконання відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Дотримання при виконанні творів темпу, зазначеного автором					
2	Дотримання при виконанні творів динамічного плану, заданого автором					
3	Дотримання при виконанні творів штрихів, зазначених автором					
4	Точне відтворення ритмічного малюнка музичного твору					
5	Володіння навичками звуковидобування					
	Загальна сума балів					

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Д

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок вербальної діяльності студентів-практикантів педагогічних коледжів (під час проведення вступних бесід та розповідей) (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

_____ (Повна назва коледжу)

№	Назви показників рівня якості вербальної діяльності студентів-практикантів	Відмінне володіння	Володіння вище середнього рівня	Загалом хороше володіння	Непогане володіння	Володіння відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Володіння навичками підбору відомостей про композиторів					
2	Володіння навичками підбору відомостей про епоху створення музичного твору					
3	Володіння навичками опису стилю обраного музичного твору					
4	Володіння навичками опису жанру обраного музичного твору					
5	Володіння навичками опису засобів музичної виразності, застосованих у обраному творі					
6	Володіння навичками формування необхідних поточних пояснень					
	Загальна сума балів					

(Прізвище, ім'я та по батькові студента-практиканта)

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Д.1

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок вербальної діяльності студентів експериментальних педагогічних коледжів під час двох зрізів формувального експерименту (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

 (Повна назва коледжу)

№	Назви показників рівня якості вербальної діяльності студентів-практикантів	Відмінне володіння	Володіння вище середнього рівня	Загалом хороше володіння	Непогане володіння	Володіння відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Володіння навичками підбору відомостей про композиторів					
2	Володіння навичками підбору відомостей про епоху створення музичного твору					
3	Володіння навичками опису стилю обраного музичного твору					
4	Володіння навичками опису жанру обраного музичного твору					
5	Володіння навичками опису засобів музичної виразності, застосованих у обраному творі					
	Загальна сума балів					

(Прізвище, ім'я та по батькові студента)

 (Дата)

 (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Е

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок використання технічних засобів студентами-практикантами педагогічних коледжів під час проведення пробних музичних занять (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

(Повна назва коледжу)

(Прізвище, ім'я та по батькові студента-практиканта)

№	Назви показників рівня якості володіння технічними засобами практикантами	Відмінне володіння	Володіння вище середнього рівня	Загалом хороше володіння	Непогане володіння	Володіння відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Володіння навичками роботи з магнітофоном					
2	Володіння навичками роботи з відеоманітофоном					
3	Володіння навичками роботи з відеоплеєром					
4	Володіння навичками роботи з програвачем					
5	Володіння навичками роботи з CD програвачем					
6	Володіння навичками роботи з кінопроектором					
7	Володіння навичками роботи з діапроектором					
8	Володіння навичками роботи з комп'ютером					
	Загальна сума балів					

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Е.1

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок використання технічних засобів студентами педагогічних коледжів до та після проведення формувального експерименту (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

 (Повна назва коледжу)

(Прізвище, ім'я та по батькові студента)

№	Назви показників рівня якості володіння технічними засобами практикантами	Відмінне володіння	Володіння вище середнього рівня	Загалом хороше володіння	Непогане володіння	Володіння відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Володіння навичками роботи з магнітофоном					
2	Володіння навичками роботи з відеоманітофоном					
3	Володіння навичками роботи з відеоплеєром					
4	Володіння навичками роботи з програвачем					
5	Володіння навичками роботи з CD програвачем					
6	Володіння навичками роботи з кінопроектором					
7	Володіння навичками роботи з діапроектором					
8	Володіння навичками роботи з комп'ютером					
	Загальна сума балів					

 (Дата)

 (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Ж

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок використання студентами-практикантами педагогічних коледжів наочного матеріалу під час проведення пробних музичних занять (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

 (Повна назва коледжу)

(Прізвище, ім'я та по батькові студента-практиканта)

	Назви показників рівня якості володіння навичками підбору наочного матеріалу	Відмінне володіння	Володіння вище середнього рівня	Загалом хороше володіння	Непогане володіння	Володіння відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Володіння навичками підбору матеріалу щодо епохи, композиторів					
2	Володіння навичками підбору матеріалу щодо змісту музичного твору (ілюстрацій, іграшок)					
3	Володіння навичками підбору щодо музичних образів віршів, казок, загадок...					
4	Володіння навичками підбору музичних інструментів, використаних в обраному творі					
	Загальна сума балів					

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Ж.1

Таблиця визначення ступеня сформованості навичок використання наочного матеріалу студентами педагогічних коледжів до та після проведення формувального експерименту (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

(Повна назва коледжу)

(Прізвище, ім'я та по батькові студента)

	Назви показників рівня якості володіння навичками підбору наочного матеріалу	Відмінне володіння	Володіння вище середнього рівня	Загалом хороше володіння	Непогане володіння	Володіння відповідає мінімальним критеріям
		90–100 балів	82–89 балів	75–81 бал	67–74 бали	60–66 балів
1	Володіння навичками підбору матеріалу щодо епохи, композиторів					
2	Володіння навичками підбору матеріалу щодо змісту музичного твору (ілюстрацій, іграшок)					
3	Володіння навичками підбору щодо музичних образів віршів, казок, загадок...					
4	Володіння навичками підбору музичних інструментів, використаних в обраному творі					
	Загальна сума балів					

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток 3

(зразок анкети щодо виявлення міри матеріального та інформативного забезпечення базових ДНЗ)

З метою удосконалення процесу організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів просимо Вас дати відповіді на наступні запитання. Сподіваємося на Вашу допомогу.

1. Чи є в дошкільному навчальному закладі зала або кабінет музики, вмебльовані для проведення музичних занять?
Так; 2. Ні.
2. Музичні заняття постійно проходять в спеціалізованих вищезазначених приміщеннях?
Так; 2. Ні.

3. Якими з основних музичних інструментів забезпечені дошкільні навчальні заклади? Оберіть наявні інструменти.
Фортепіано, баяном, акордеоном.
4. Якими з дитячих музичних інструментів забезпечені дошкільні навчальні заклади? Оберіть наявні інструменти.
1. Бандура;
 2. Цимбали;
 3. Скрипка;
 4. Гітара;
 5. Кларнет;
 6. Саксофон;
 7. Дудка;
 8. Труба;
 9. Флейта;
 10. Сопілка;
 11. Гармонь;
 12. Музичні дзвіночки;
 13. Бубонці
 14. Тріскачки;
 15. Маракаси;
 16. Металлофон;
 17. Барабан;
 18. Тарілки;
 19. Тамбурин;
 20. Трикутник.
5. Чи відповідає якість основних музичних інструментів, що значаться на балансі ДНЗ, сучасним стандартам?
1. Так;
 2. Ні.
6. Чи забезпечені в достатній кількості ДНЗ методичною літературою та нотним матеріалом?
1. Так; 2. Ні.

Продовження додатку 3

7. Якими з дитячих музичних іграшок (озвучених та імітаційних) забезпечені дошкільні навчальні заклади? Оберіть наявні іграшки.
1. Катальця;
 2. Брязкальця;
 3. Музична дзиґа;
 4. Свищик;
 5. Невалляйка;
 6. Шарманка;
 7. Органчик;
 8. Скринька;
 9. Шкатулка;

10. Гармошка;
11. Музична книжка;
12. Озвучена іграшка образна;
13. Електромузична іграшка;
14. Музичні сходишки.

8. Якими технічними засобами забезпечені дошкільні навчальні заклади? Оберіть наявні засоби.

1. Телевізор;
2. Відеомагнітофон (відеоплеєр);
3. Магнітофон;
4. Програваач, CD програваач;
5. Кінопроектор;
6. Діапроектор;
7. Комп'ютер.

9. Якими наочними матеріалами забезпечені дошкільні навчальні заклади? Оберіть наявні матеріали. Друковані таблиці, картини:

1. Портрети композиторів;
2. Картини зі змістом музичних творів;
3. Ілюстрації до музичних образів;
4. Ілюстрації до музичних інструментів;
5. Зразки карнавальних костюмів (викройки);
6. Нотний стан;
7. Схема клавіатури фортепіано;
8. Музичний годинник;
9. Музичні загадки;
10. Картки з символічним зображенням мажорного та мінорного звучання;
11. Картки з символічним зображенням сили звуку.

Картки для індивідуальної роботи: Картки з трьома смужками та кольоровими фішками для позначення висоти звуку; фішки квадратної та прямокутної форми (для позначення коротких та довгих звуків).

10. Чи є необхідність з забезпеченні дошкільних навчальних закладів відеокамерами? Так; 2. Ні.

Дякуємо за допомогу!

Додатки К.1а–2б – зразки заповнених таблиць з відповідями викладачів-методистів та музичних керівників на питання анкети щодо виявлення міри матеріального та інформативного забезпечення базових ДНЗ

Вик Лул код						
	1.П	2.П	3.Т	4.С	5.Ж	

Додаток Л

Зміст CD диска з слухання музики у ДНЗ

Пори року:

Весна	01.	В. Косенко – Дощик.
	02.	Р. Шуман – Веселий селянин.
	03.	Е. Гріг – Ранок.

04. П. Чайковський – Березень (Пісня жайворонка), зб. «Пори року».
05. П. Чайковський – Квітень (Пролісок), зб. «Пори року».
06. П. Чайковський – Травень (Білі ночі), зб. «Пори року».
- Літо 07. С. Прокоф'єв – Прогулянка.
08. І. Кореневська – Дощик.
09. П. Чайковський – Червень (Баркарола), зб. «Пори року».
10. П. Чайковський – Липень (Пісня косаря), зб. «Пори року».
11. П. Чайковський – Серпень (Жнива), зб. «Пори року».
- Осінь 12. М. Парцхаладзе – Осінній дощик.
13. П. Чайковський – Вересень (Полювання), зб. «Пори року».
14. П. Чайковський – Жовтень (Осіння пісня), зб. «Пори року».
15. П. Чайковський – Листопад (На трійці), зб. «Пори року».
- Зима 16. Д. Шостакович – Ведмідь.
17. Д. Кабалевський – Їжачок.
18. П. Чайковський – Зимовий ранок (зб. «Дитячий альбом»).
19. П. Чайковський – Грудень (Святки), зб. «Пори року».
20. П. Чайковський – Січень (Біля вогника), зб. «Пори року».
21. П. Чайковський – Лютий (Масляна), зб. «Пори року».
- Образи тварин у музиці. Жанри в музиці.
22. Е. Гріг – Пташка.
23. Д. Кабалевський – Їжачок.
24. Ю. Левітін – Жирафа і оса.

Продовження додатку Л

25. Д. Львов-Компанієць – Курчата.
26. М. Мусоргський – Балет невилуплених пташенят («Картинки з виставки»).
27. Т. Попатенко – «Собака».
28. К. Сен-Санс – Півні та кури (зб. «Карнавал тварин»).
29. К. Сен-Санс – Слони (зб. «Карнавал тварин»).
30. К. Сен-Санс – Акваріум (зб. «Карнавал тварин»).
31. К. Сен-Санс – Кенгуру (зб. «Карнавал тварин»).
32. К. Сен-Санс – Вісліюки (зб. «Карнавал тварин»).
33. К. Сен-Санс – Лебідь (зб. «Карнавал тварин»).
34. Ю. Слонов – Зозуля.
35. Д. Шостакович – Ведмідь (зб. «Дитячий зошит»).
- Марші 36. О. Гречанінов – Марш.
37. В. Моцарт – Турецький марш.
38. П. Чайковський – Марш («Лускунчик»), фортепіано.
39. П. Чайковський – Марш («Лускунчик»), симфонічний оркестр.
40. П. Чайковський – Марш дерев'яних солдатиків (зб. «Дитячий альбом»).
41. Д. Шостакович – Марш (зб. «Дитячий зошит»).
42. Р. Шуман – Марш (зб. «Альбом для юнацтва»).
43. Ю. Щуровський – Марш.

44. Духовий оркестр штабу КВО – Запорізький марш.
45. Оркестр національної гвардії – Марш на тему «Ой у лузі червона калина».
46. Оркестр національної гвардії – Марш на тему «Ой там, на горі, Січ іде».

Продовження додатку Л

Вальси	47.	Й. Брамс – Вальс № 15 ор. (1) 39.
	48.	Е. Гріг – Вальс.
	49.	Д. Кабалевський – Ніби вальс (зб. «Вибрані п'єси для дітей»).
	50.	П. Чайковський – Вальс (зб. «Дитячий альбом»).
	51.	Д. Шостакович – Вальс-жарт (зб. «Танці ляльок»).
	52.	Д. Шостакович – Ліричний вальс (зб. «Танці ляльок»).
	53.	Д. Шостакович – Вальс (зб. «Дитячий зошит»).
Польки	54.	Д. Кабалевський – Маленька полька.
	55.	Ю. Левітін – Полька.
	56.	С. Рахманінов – Італійська полька.
	57.	П. Чайковський – Полька (зб. «Дитячий альбом»).
Танці	58.	Д. Шостакович – Полька (зб. «Танці ляльок»).
	59.	М. Мусоргський – Гопак («Сорочинський ярмарок»), фортепіано.
	60.	М. Мусоргський – Гопак («Сорочинський ярмарок»), симфонічний оркестр.
	61.	Ж. Рамо – Тамбурін.
	62.	П. Чайковський – Мазурка (зб. «Дитячий альбом»).
Колискові	63.	Д. Шостакович – Гавот (зб. «Танці ляльок»).
	64.	Д. Шостакович – Танок (зб. «Танці ляльок»).
	65.	Л. Ревуцький – Колискова.
	66.	Г. Свиридов – Колискова пісенька.
	67.	Г. Форте – Колискова.
	68.	Д. Шостакович – Колискова (із «Балетної сюїти»).

Продовження додатку Л

Казка в музиці. Додатковий матеріал

69. Е. Гріг – Танець ельфів.
70. Д. Кабалевський – Клоуни (фортепіано / симфонічний оркестр).
71. М. Мусоргський – Хатинка на курячих ніжках (Баба-Яга) («Картинки з виставки»).
72. М. Мусоргський – Гном («Картинки з виставки»).
73. С. Прокоф'єв – Казка старої бабусі (зб. «Казки старої бабусі»).
74. С. Прокоф'єв – Казочка.
75. П. Чайковський – Марш (балет «Лускунчик»), фортепіано.
76. П. Чайковський – Марш (балет «Лускунчик»), симфонічний оркестр.
77. П. Чайковський – Кіт у чоботях і біла кішечка («Спляча красуня»).
78. П. Чайковський – Червона Шапочка і Вовк («Спляча красуня»).

79. П. Чайковський – Вальс квітів (балет «Лускунчик»).
80. П. Чайковський – Трепак (балет «Лускунчик»).
81. П. Чайковський – Баба-Яга (зб. «Дитячий альбом»).
82. Д. Шостакович – Весела казка (зб. «Дитячий зошит»).
83. Д. Шостакович – Сумна казка (зб. «Дитячий зошит»).
84. П. Чайковський – В церкві (зб. «Дитячий альбом»).
85. П. Чайковський – Гра в коники (зб. «Дитячий альбом»).
86. П. Чайковський – Зимовий ранок (зб. «Дитячий альбом»).
87. П. Чайковський – Італійська пісенька (зб. «Дитячий альбом»).
88. П. Чайковський – Камаринська (зб. «Дитячий альбом»).
89. П. Чайковський – Мама (зб. «Дитячий альбом»).
90. П. Чайковський – Мужик на гармоніці грає (зб. «Дитячий альбом»).
91. П. Чайковський – Неаполітанська пісня (зб. «Дитячий альбом»).
92. П. Чайковський – Німецька пісенька (зб. «Дитячий альбом»).
93. П. Чайковський – Нова лялька (зб. «Дитячий альбом»).
94. П. Чайковський – Няньчина казка (зб. «Дитячий альбом»).

Продовження додатку Л

95. П. Чайковський – Пісня жайворонка (зб. «Дитячий альбом»).
96. П. Чайковський – Похорон ляльки (зб. «Дитячий альбом»).
97. П. Чайковський – Ранковий роздум (зб. «Дитячий альбом»).
98. П. Чайковський – Російська пісня (зб. «Дитячий альбом»).
99. П. Чайковський – Солодка мрія (зб. «Дитячий альбом»).
100. П. Чайковський – Старовинна французька пісня (зб. «Дитячий альбом»).
101. П. Чайковський – Танок маленьких лебедів (балет «Лебедине озеро»).
102. П. Чайковський – Хвороба ляльки (зб. «Дитячий альбом»).
103. П. Чайковський – Шарманщик співає (зб. «Дитячий альбом»).
104. М. Дремлюга – Весела гра.
105. Д. Кабалевський – Гра в м'яч (зб. «Вибрані п'єси для дітей»).
106. Д. Кабалевський – Пісенька (зб. «Вибрані п'єси для дітей»).
107. С. Майкапар – В садочку (зб. «Бірюльки»).
108. Л. Ревуцький – На прогулянку.
109. Г. Свиридов – Ласкаве прохання.
110. Г. Фрід – Барабан.
111. Д. Шостакович – День народження (зб. «Дитячий зошит»).
112. Д. Шостакович – Механічна лялька (зб. «Дитячий зошит»).
113. Д. Шостакович – Романс (зб. «Дитячий зошит»).
114. Д. Шостакович – Шарманка (зб. «Дитячий зошит»).
115. Р. Шуман – Перша втрата (зб. «Альбом для юнацтва»). 116. Р.
Шуман – Сміливий вершник (зб. «Альбом для юнацтва»), фортепіано / симфонічний оркестр.

Додаток М.1

Список музичного репертуару з вивчення курсу «Українська музична література», що відповідає вимогам авторських програм дошкільного навчання (в 1–2 семестрах у Луцькому коледжі та в 3–4 семестрах у Мукачівському коледжі):

1. В. Косенко (п'єси із збірки «24 дитячі п'єси для фортепіано» – «Мелодія», «Дощик»);

2. А. Філіпенко (пісні «Лялька захворіла» на слова Т.Волгіної, «В мене стільки діла» на слова Г. Демченко та фортепіанна п'єса «Колискова»);
3. М. Дремлюга (пісня «Лялечка Наталочка» на слова Г. Бойка та п'єса для фортепіано «Весела гра»);
4. Ю. Щуровський (п'єси «Марш», «Козачок»);

Додаток М.2

Список музичного репертуару з вивчення курсу «Світова музична література», що відповідає вимогам авторських програм дошкільного навчання (в 3–8 семестрах обох коледжів):

1. А. Хачатурян (збірка «Дитячий альбом» (1 та 2 зошит) та п'єса «Скакалка»);
2. О. Гречанінов (п'єси «Незвичайна пригода», «Сумна пісенька», «Ранкова прогулянка», «Верхи на конячці», «Марш»);
3. С. Майкапар (п'єси з дитячого циклу фортепіанних мініатюр «Бірюльки» – «Колискова», «У садочку», «Місяць у горах»);
4. Ан. Александров (п'єси «Дощик накрапає», «Ведмідь танцює під флейту»); С. Прокоф'єв (написання анотацій на п'єси «Казки старої бабусі», «Прогулянка», «Казочка»);
5. М. Раухвергер (дитячі п'єси «Грім», «Ворони», «Дощик»);
6. Д. Кабалецький (дитячі п'єси «Сумна історія», «Повільний вальс», «Зайчик дражнить ведмедика», «Їжачок», «Весела казочка», «Весела мандрівка», «Клоуни», «Ніби вальс»).

Додаток М.3.

Список музичного репертуару з вивчення курсу «Українська музична література», що відповідає вимогам авторських програм дошкільного навчання (в 1–2 семестрах у Луцькому коледжі та в 3–4 семестрах у Мукачівському коледжі):

1. «Гопак» та пісня на народні слова «А вже весна» М. Лисенка;
2. П'єси «На прогулянку», «У дитячому садку», «Колискова» Л. Ревуцького.

Додаток М.4.

Список музичного репертуару з вивчення курсу «Світова музична література», що відповідає вимогам авторських програм дошкільного навчання (в 3–8 семестрах обох коледжів):

1. П'єси «Гопак» із опери «Сорочинський ярмарок» та «Балет невилуплених пташенят» з фортепіанної сюїти «Картинки з виставки» М. Мусоргського;
2. П'єси «Марш», «Трепак» та «Вальс квітів» із балету «Лускунчик», «Кіт у чоботях і біла кішечка» та «Червона Шапочка і Вовк» із балету «Спляча красуня» П. Чайковського;
3. Дитячі п'єси «Вальс квітів», «Сумна казка», «Весела казка», «Ведмідь», «Вальс», «Марш», «Вальс-жарт», «Ліричний вальс», «Полька», «Гавот», «Танок» та «Колискова» (із «Балетної сюїти») Д. Шостаковича;
4. П'єси «Ласкаве прохання», «Колискова», «Колискова пісенька» Г. Свиридова;
5. П'єси «Ранок», «Вальс», «Пташка» Е. Гріга;
6. П'єси «Весела. Сумна», «Бабак» Л. Бетховена;
7. П'єси зі збірки «Альбом для юнацтва» (ор. 68) – «Перша втрата», «Сміливий вершник», «Марш», «Веселий селянин» Р. Шумана;
8. П'єси «Колискова», «Канарка», «Турецький марш» В. Моцарта.

Додаток Н

Приклади питань для колоквиумів:

1. Представником якої країни є даний композитор?
2. Представником якої течії в мистецтві є даний композитор?
3. Що Ви знаєте цікавого про дитячі роки композитора?
4. Що цікавого Ви знаєте про життя композитора загалом?
5. З якого віку зазначений композитор почав писати музику?
6. Якими музичними інструментами володів обраний композитор?
7. Які Ви знаєте музичні твори композитора, написані для дітей?
8. Для яких музичних інструментів (ансамблів, оркестрів) писав композитор?
9. Яка тематика обраного музичного твору? Описати художньо-образний зміст цього твору відповідно до вікової категорії дошкільнят.
10. Якими засобами музичної виразності даний композитор змальовує художньо-образний зміст обраного до вивчення твору? Відповіді давати відповідно до вікової категорії дошкільнят.

Додаток Н.1.

Список дитячих музичних творів, запропонованих до внесення у колоквиуми студентів педагогічних коледжів (училищ):

1. М. Лисенко («Гопак» та пісня на народні слова «А вже весна»);
2. Л. Ревуцький (п'єси «На прогулянку», «У дитячому садку», «Колискова»);
3. В. Косенко (п'єси із збірки «24 дитячі п'єси для фортепіано» – «Мелодія», «Дощик»);
4. А. Філіпенко (пісні «Лялька захворіла» на слова Т.Волгіної, «В мене стільки діла» на слова Г. Демченко та фортепіанна п'єса «Колискова»);
5. М. Дремлюга (пісня «Лялечка Наталочка» на слова Г. Бойка та п'єса для фортепіано «Весела гра»);
6. Ю. Щуровський (п'єси «Марш», «Козачок»);

7. М. Мусоргський (п'єси «Гопак» із опери «Сорочинський ярмарок» та «Балет невилуплених пташенят» з фортепіанної сюїти «Картинки з виставки»);
8. П. Чайковський (п'єси «Марш», «Трепак» та «Вальс квітів» із балету «Лускунчик», «Кіт у чоботях і біла кішечка» та «Червона Шапочка і Вовк» із балету «Спляча красуня»);
9. О. Гречанінов (п'єси «Незвичайна пригода», «Сумна пісенька», «Ранкова прогулянка», «Верхи на конячці», «Марш»);
10. С. Майкапар (п'єси з дитячого циклу фортепіанних мініатюр «Бірюльки» – «Колискова», «У садочку», «Місяць у горах»);
11. Ан. Александров (п'єси «Дощик накрапає», «Ведмідь танцює під флейту»);
12. С. Прокоф'єв (п'єси «Казки старої бабусі», «Прогулянка», «Казочка»);
13. М. Раухвергер (дитячі п'єси «Грім», «Ворони», «Дощик»);

Продовження Додатку Н.1.

14. Д. Кабалевський (дитячі п'єси «Сумна історія», «Повільний вальс», «Зайчик дражнить ведмедика», «Їжачок», «Весела казочка», «Весела мандрівка», «Клоуни», «Ніби вальс»);
15. Д. Шостакович (дитячі п'єси «Вальс квітів», «Сумна казка», «Весела казка», «Ведмідь», «Вальс», «Марш», «Вальс-жарт», «Ліричний вальс», «Полька», «Гавот», «Танок» та «Колискова» (із «Балетної сюїти»));
16. Г. Свиридов (п'єси «Ласкаве прохання», «Колискова», «Колискова пісенька»);
17. А. Хачатурян (збірка «Дитячий альбом» (1 та 2 зошит) та п'єса «Скакалка»);
18. Е. Гріг (п'єси «Ранок», «Вальс», «Пташка»);
19. Л. Бетховен (п'єси «Весела. Сумна», «Бабак»);
20. Р. Шуман (п'єси зі збірки «Альбом для юнацтва» (ор. 68) – «Перша втрата», «Сміливий вершник», «Марш», «Веселий селянин»);
21. В. Моцарт (п'єси «Колискова», «Канарка», «Турецький марш»).

Додаток П

Список рекомендованих репродукцій картин для використання під час проведення бесід та розповідей на тему «Пори року»

1. І. Левітан «Березень»;
2. І. Левітан «Перша зелень»;
3. Ф. Васильєв «Відлига»;
4. Ж. Мілле «Весна»;

5. П. Брейгель старший «Жнива»;
6. Д. Констебл «Злібне поле»;
7. К. Піссаро («Жнива поблизу Монфуко»);
8. К. Моне («Копиця сіна біля Живерні»);
9. В. Ван Гог («Збір урожаю»);
10. К. Д. Фридрих «Літо»;
11. О. Ренуар «Стежка в високій траві»;
12. І. Левітан «Засохлий ставок»;
13. К. Моне «Мисливець у лісі»;
14. К. Моне «Сорока»;
15. І. Шишкін «Зима»;
16. І. Айвазовський «Льодяні гори в Антарктиді»;
17. І. Шишкін «Ранок в сосновому лісі»;
18. І. Шишкін «Дощ в дубовому лісі»;
19. І. Шишкін «Ліс»;
20. І. Шишкін «Вечір»;
21. О. Саврасов «Повіяло весною»;
22. О. Саврасов «Рання весна»;
23. О. Саврасов «Райдуга»;
24. О. Саврасов «Зимовий пейзаж»;
25. О. Саврасов «Зимова дорога»;
26. О. Саврасов «Весна»;
27. О. Саврасов «Осінь».

Додаток Р

Приклад вступної бесіди до твору Д. Кабалевського «Клоуни»:

— Діти, хто з вас був у цирку? Що вам найбільше запам'яталось із циркової вистави? Хто вас найбільше смішив?

— Уявіть собі, що ви дивитеся циркову виставу. Ось на арену вийшли кумедні дресировані собачки в пишних спідничках, з бантиками на голові. Вони гарно танцюють під музику.

Наступний номер вистави — повітряні гімнасти. За їх виступом ми спостерігаємо, затамувавши подих. Згодом з'являється величезний, неповороткий ведмідь. Але, як виявляється, він навіть краще їздить на велосипеді, ніж деякі хлопчики та дівчатка. Публіка весело сміється, аплодує вмілому велосипедисту.

На арені ми також можемо побачити танцівниць на дроті, дресированих тигрів, мавп...

Але є циркові актори, які не залишають арени впродовж вистави. Вони беруть участь у всіх номерах і самі вигадують кумедні витівки, щоб смішити публіку. Саме про цих артистів Д. Кабалевський розповів нам у своїй фортепіанній п'єсі «Клоуни».

Клоуни спритно стрибають, перекидаються, звеселяючи публіку. Вони розігрують різноманітні потішні сценки, то миряться, то сваряться між собою.

Ось про це і розповів нам автор у своїй веселій музиці.

Примітка: Можна підготувати з дітьми клоунаду (діти демонструють смішні вирази обличчя, смішну ходу, пози, смішні вислови).

Додаток Р.1.

Приклад вступної бесіди до твору Р. Шумана «Сміливий вершник»:

— Напевно, всі ви любите фантазувати і уявляти себе різними героями. Відомий німецький композитор Р. Шуман створив п'єсу, яку назвав «Сміливий вершник». У ній він змалював маленького хлопчика, що уявляє себе сміливим вершником. І хоча у нього замість коня звичайна палиця, а замість шаблі — лозина, це не засмучує юного героя. Яким ви уявляєте собі маленького вершника? Який настрій передає в музиці Р. Шуман?

Примітка: Після проведення однієї із бесід ми пропонуємо дати можливість послухати п'єсу «Клоуни» або «Сміливий вершник» у виконанні фортепіано та симфонічного оркестру, що містяться в CD диску.

Після прослуховування твору рекомендуємо разом із дошкільнятами (відповідно до їх рівня розвитку) зробити аналіз, виявити відмінності у звучанні та виконанні (часто виконання твору дуже залежить від інтерпретації піаніста, диригента). Зосередимо увагу на тому, що до відповідей на запитання музичного керівника (студента-практиканта) необхідно якнайчастіше залучати малоактивних дошкільнят.

Додаток С

Таблиця

Традиційні та оновлені назви всіх видів практики з музики навчальних закладів I – II рівня акредитації

Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж.	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	Богуславський гуманітарний коледж
Оновлена назва	1. Фольклорна практика						

Продовження додатку С

Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж,	Богуславський гуманітарний коледж
Оновлена назва	4. Літня виробнича практика						
Традиційні назви	Літня практика	Літня практика	Практика в літній період	Літня практика	Практика в літній період	Практика в літній період	Літня практика
Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж,	Богуславський гуманітарний коледж
Оновлена назва	5. Виробнича практика в ДНЗ						
Традиційні назви	Практика зі спеціалізації	Практика в дитячому садку	Пробні і показові заняття в дошкільному навчальному закладі	Пробні і заняття в дитячому садку	Музичний керівник	Пробні і показові заняття в дошкільному навчальному закладі	Пробні заняття в дитячому садку
Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	Богуславський гуманітарний коледж

						ж	
Оновлена назва	6. Виробнича практика в ЗОШ						
Традиційні назви	Пробні уроки в школі	Практика в школі	Пробні уроки і позакласне заняття	Пробні заняття в школі	Вчитель музики	Пробні уроки і позакласне заняття	Пробні показові заняття в школі
Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	Богуславський гуманітарний коледж
Оновлена назва	7. Пропедевтична практика						
Традиційні назви	Показові уроки і заняття	Показові уроки і заняття	Показові уроки і заняття в школі та дошкільних закладах	Показові уроки і заняття в школі та дошкільних закладах	Показові уроки і заняття в школі та дошкільних закладах	Показові уроки і заняття в школі та дошкільних закладах	Показові уроки і заняття

Продовження додатку С

Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	Богуславський гуманітарний коледж
Оновлена назва	8. Вокально-хорова та диригентська практика						

Традиційні назви	Практика керівника шкільного хору	Керівництво шкільним хором, ансамблем, оркестром	Керівництво шкільним хором, ансамблем, оркестром	Керівництво шкільним хором, ансамблем, оркестром	Керівництво шкільним хором, ансамблем, оркестром	Керівництво шкільним хором	Керівництво шкільним хором
Назва навчального закладу	Білгород-Дністровське педагогічне училище	Коломицький педагогічний коледж	Хмельницька педагогічна академія	Луцький педагогічний коледж	Уманський гуманітарно-педагогічний коледж	Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж	Богуславський гуманітарний коледж
Оновлена назва	9. Переддипломна практика						
Традиційні назви видів практики	Переддипломна в школі	Переддипломна педагогічна практика	Переддипломна педагогічна практика	Переддипломна практика	Переддипломна в школі	Переддипломна практика	Переддипломна педагогічна практика

Додаток Т

Таблиця

Динаміка змін у організації ПП з музики студентів педагогічних коледжів

Результати відповідей студентів на питання тесту щодо рівня теоретичної підготовки, зафіксованих під час 1 та 2 зрізів формульовального експерименту в процентному еквіваленті							
Назва навчального закладу	Назва під-групи	Високий рівень (відповідь вірна 82–100 балів)		Середній рівень (відповідь частково вірна 67–81 бал)		Низький рівень (відповідь не вірна 60–66 балів)	
		1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	4,76	33,33	19,05	57,14	76,19	9,53
	КГ	5,00	10,00	20,00	25,00	75,00	65,00
ЛПК	ЕГ	6,67	26,67	16,67	56,67	76,66	16,66
	КГ	6,67	10,00	16,67	20,00	76,66	70,00

Результати аналізу рівнів виконання музичних творів з репертуару ДНЗ студентами, що зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формульовального експерименту в процентному еквіваленті

Назва навчального закладу	Назва під-групи	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
		1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	9,52	38,10	38,10	57,14	52,38	4,76
	КГ	5,00	10,00	25,00	30,00	70,00	60,00
ЛПК	ЕГ	6,67	26,67	40,00	50,00	53,33	23,33
	КГ	6,67	10,00	23,33	26,67	70,00	63,33

Результати аналізу рівнів здатності студентів до вербальної інтерпретації музики, що зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формульовального експерименту в процентному еквіваленті

Назва навчального закладу	Назва під-групи	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
		1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	4,76	23,81	23,81	61,90	71,43	14,29
	КГ	5,00	5,00	25,00	35,00	70,00	60,00
ЛПК	ЕГ	3,33	23,33	30,00	60,00	66,67	16,67
	КГ	3,33	6,66	23,33	30,00	73,34	63,34

Результати аналізу рівнів володіння технічними засобами студентами, що зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формульовального експерименту в процентному еквіваленті

Назва навчального закладу	Назва під-групи	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
		1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	9,52	33,33	28,57	57,14	61,91	9,53
	КГ	10,00	10,00	25,00	30,00	65,00	60,00
ЛПК	ЕГ	6,66	30,00	36,66	63,33	56,68	6,67
	КГ	3,33	10,00	36,66	40,00	60,01	50,00

Результати аналізу рівнів володіння наочним матеріалом студентами, що зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формуального експерименту в процентному еквіваленті

Назва навчального закладу	Назва під-групи	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
		1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	4,76	33,33	28,57	61,90	66,67	4,77
	КГ	5,0	10,0	25,0	35,0	70,0	55,0
ЛПК	ЕГ	6,67	26,67	23,33	61,90	70,0	11,43
	КГ	6,67	10,00	26,67	33,33	66,67	56,66

Продовження додатку Т

Результати аналізу рівнів здатності до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять студентами, що зафіксовані під час 1 та 2 зрізів формуального експерименту в процентному еквіваленті

Назва навчального закладу	Назва під-групи	Високий рівень (82–100 балів)		Середній рівень (67–81 бал)		Низький рівень (60–66 балів)	
		1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
МГПК	ЕГ	4,76	33,33	23,81	61,90	71,43	4,77
	КГ	5,00	10,00	30,00	35,00	65,00	55,00
ЛПК	ЕГ	6,67	33,33	20,00	56,67	73,33	10,00
	КГ	6,67	10,00	23,33	33,33	70,0	56,67

МГПК – Мукачівський гуманітарно-педагогічний коледж;

ЛПК – Луцький педагогічний коледж;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

1зріз – до навчання;

2 зріз – після навчання;

Об'єм вибірки:

МГПК ЕГ – 21 студент,

МГПК КГ – 20 студентів,

ЛПК ЕГ – 30 студентів,

ЛПК КГ – 30 студентів.

Додаток У

Таблиця визначення ступеня сформованості здатності студентів педагогічних коледжів до творчих проявів у плануванні та проведенні музичних занять до та після проведення формульовального експерименту (середній арифметичний показник у баловому еквіваленті)

(Повна назва коледжу)

(Прізвище, ім'я та по батькові студента)

	Назви творчих завдань для студентів	Назви показників рівня здатності студентів до творчих проявів	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
			82-100 балів	67-81 бал	60-66 балів
1	Створення рольових ігор (максимум 25 балів на кожен показник)	Якість змісту ігор			
		Добір нестандартного музичного репертуару для проведення ігор			
		Добір нестандартного наочного матеріалу, костюмів, приладдя			
		Якість використання різноманітних видів мистецтв			
2	Створення музичних казок (максимум 25 балів на кожен показник)	Якість змісту казок			
		Добір нестандартного музичного репертуару для проведення казок			
		Добір нестандартного наочного матеріалу, костюмів, декорацій			
		Якість використання різноманітних видів мистецтв			

3	Пропозиції щодо нових форм творчої діяльності дітей	(максимум 100 балів)			
4	Використання різних типів та видів занять	(максимум 100 балів)			
	Загальна сума балів				

_____ (Дата)

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові респондента)

Додаток Ф

Таблиця

Результати відповідей респондентів на питання анкети (щодо виявлення міри матеріального та інформативного забезпечення базових дошкільних навчальних закладів)

Питання анкети № 1	Відповіді 250 респондентів
№ 1. Чи є в ДНЗ зала або кабінет музики, вмебльовані для проведення музичних занять?	Відповіло позитивно 88 %
№ 2. Музичні заняття постійно проходять в спеціалізованих вищезазначених приміщеннях?	Відповіло позитивно 88%
№ 3. Якими з основних музичних інструментів забезпечені ДНЗ? Оберіть наявні.	Фортепіано – 86,4% баян – 90%; акордеон – 20,8%
№ 4. Якими з дитячих музичних інструментів забезпечені ДНЗ? Оберіть наявні.	Всі обрало 0 %; 10 – 79,6%; менше 10 – 20,8%
№ 5. Чи відповідає якість основних музичних інструментів, що значаться на балансі ДНЗ, сучасним стандартам?	Відповіло позитивно 66,8%
№ 6. Чи забезпечені в достатній кількості ДНЗ методичною літературою та нотним матеріалом?	Відповіло позитивно 71,6%
№ 7. Якими з дитячих музичних іграшок (озвучених та імітаційних) забезпечені ДНЗ? Оберіть наявні.	Всі обрало 0 %; 13 іграшок – 90%
№ 8. Якими технічними засобами забезпечені ДНЗ? Оберіть наявні.	Всі обрало 0 %; 6 з 7 технічних засобів – 20%
№ 9. Якими наочними матеріалами забезпечені ДНЗ?	Відповіло позитивно 90%

№ 10. Чи є необхідність у забезпеченні ДНЗ відеокамерами?	позитивно 100 %
---	--------------------

Додаток X

Довідка

У протоколах №1 за 04.09.2008 р та №1 за 03.09.2009 р. секції з методики музичного виховання та музично-теоретичних дисциплін гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського університету містяться рішення внести в програму музично-теоретичного курсу «Методика музичного виховання в ДНЗ» (в теоретично-практичній його розділ «Слухання музики як вид музичної діяльності дошкільнят») спеціалізований курс «Слухання музики у ДНЗ»; в програми музично-теоретичних курсів «Української музичної літератури» та «Світової музичної літератури» матеріал, зазначений в авторських програмах виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі». Списки творів подаються у «Додатках М. 1, М. 2, М. 3, М. 4».

У Луцькому педагогічному коледжі спеціалізований курс «Слухання музики у ДНЗ» вивчався факультативно на 3-х курсах у 5 семестрі, що засвідчено протоколами №1 за 03. 09. 2009 року та №1 за 16. 09. 2010 року циклової комісії музично-теоретичних дисциплін та фахових методик. У вищезазначених протоколах ЛПК міститься рішення й про внесення в програми музично-теоретичних курсів «Української музичної літератури» та «Світової музичної літератури» вивчення матеріалу, зазначеного у авторських програм виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі».

За нашою пропозицією, у протоколах ЛПК № 1 засідань циклової комісії народних інструментів за 09. 09. 2010 року, циклової комісії фортепіано за 09. 09. 2010 року, циклової комісії диригування за 03. 09. 2010 року та циклової комісії постановки голосу за 16. 09. 2010 року було зазначено до впровадження наші пропозиції щодо попереднього ознайомлення викладача-методиста з музичним репертуаром ДНЗ (запланованим музичним керівником у кварталному та річному планах) з метою відповідності його змісту програмам виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі», його систематизації та передбачення обов'язкового вивчення обраного репертуару в процесі індивідуальних занять даних практичних курсів та відвідування викладачами індивідуальних дисциплін педагогічної практики, зокрема пробних музичних занять в ДНЗ у різних вікових групах (2–3 заняття в семестр).

У протоколах гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету № 1 засідань секції народних інструментів за 02. 09. 2010 року, секції фортепіано за 17. 09. 2010 року, секції диригування за 06. 09. 2010 року та секції постановки голосу за 05. 09 . 2010 року було також зазначено до впровадження вище висвітлені пропозиції.

У протоколах ЛПК № 1 засідань циклової комісії народних інструментів за 09.09.2010 року, циклової комісії фортепіано за 09.09.2010 року було висвітлено наші пропозиції щодо внесення в колоквиуми цих комісій питань з дитячого репертуару, який зазначений в авторських програмах виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі» та передбачення анотацій до творів зі слухання музики в ДНЗ (обраних музичними керівниками на основі даних програм). У протоколах гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету № 1 засідань секції народних інструментів за 02.09.2010 року, секції фортепіано за 17.09.2010 року було введено, за нашою пропозицією, в практику контрольно-залікових зрізів колоквиуму як форму перевірки та поглиблення теоретично-практичних знань, умінь та навичок студентів, їх готовності до професійної діяльності в ДНЗ та передбачення

анотацій до творів зі слухання музики в ДНЗ (обраних музичними керівниками на основі програмах виховання дошкільнят «Малятко», «Зернятко», «Дитина», «Я у світі»).

Додаток Ц

Питання тесту щодо визначення якості теоретичних знань студентів для двох зрізів формувального експерименту

1. Визначте чи є наочний матеріал одним із головних елементів впливу на дітей під час такого виду роботи як слухання музики?

1.1. Так;

1.2. Ні.

2. Оберіть, які форми словесного впливу на дитину під час проведення слухання музики використовує музичний керівник.

1.1. Сперечання;

1.2. Бесіди;

1.3. Пояснення;

1.4. Діалоги;

1.5. Дискусії;

1.6. Короткі розповіді.

3. Оберіть три головних елементи впливу музичного керівника на дітей під час проведення слухання музики.

3.1. Музика;

3.2. Фізичні вправи;

3.3. Наочність;

3.4. Ритмічні рухи;

3.5. Пантоміма;

3.6. Слова.

4. Оберіть види зорової наочності, що використовуються при проведенні слухання музики в ДНЗ.

4.1. Різноманітні іграшки;

4.2. Малюнки;

4.3. Дитячі книжки;

4.4. Наукові посібники;

4.5. Преса;

4.6. Аплікації;

4.7. Рекламні плакати.

Продовження додатку Ц

5. Визначте, які форми слухового впливу на дитину під час слухання музики використовує музичний керівник.

- 5.1. Вступ;
- 5.2. Заключення;
- 5.3. Уривки з музичного твору;
- 5.4. Аудіозапис;
- 5.5. Вірші;
- 5.6. Загадки;
- 5.7. Фрази з пісенного тексту.

6. Вкажіть, які існують три етапи слухання музики в ДНЗ.

- 6.1. Ознайомлення;
- 6.2. Розподіл творів по частинах;
- 6.3. Закріплення або художнє вдосконалення;
- 6.4. Розучування музичного твору.

7. Визначте, скільки разів під час ознайомлення з новим музичним твором необхідно його виконувати.

- 7.1. Один раз;
- 7.2. Двічі;
- 7.3. Тричі.

8. Вкажіть, в якій з дошкільних груп вперше пропонується дітям впізнати вступ до пісні та її закінчення під час слухання музики.

- 8.1. Перша група дітей раннього віку;
- 8.2. Друга група раннього віку;
- 8.3. Перша молодша група;
- 8.4. Друга молодша група;
- 8.5. Середня група;
- 8.6. Старша група.

9. Вкажіть, в якій віковій групі дітей дошкільного віку відбувається перехід від наочно-дійового до наочно-образного мислення.

- 9.1. Перша група дітей раннього віку;
- 9.2. Друга група раннього віку;
- 9.3. Перша молодша група;
- 9.4. Друга молодша група;
- 9.5. Середня група;
- 9.6. Старша група.

Продовження додатку Ц

10. Визначте, які із зазначених композиторів є представниками української національної культури, що писали твори для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

- 10.1. М. Лисенко;

- 10.2. Л. Ревуцький;
- 10.3. В. Косенко;
- 10.4. А. Філіпенко;
- 10.5. О. Гречанінов;
- 10.6. М. Дремлюга;
- 10.7. М. Раухвергер;
- 10.8. Ю. Щуровський.

11. Визначте, який із зазначених композиторів є автором збірки «Альбом для юнацтва», що містить такі твори, як: «Перша втрата», «Сміливий вершник», «Веселий селянин» та інші.

- 11.1. О. Гречанінов;
- 11.2. Р. Шуман;
- 11.3. Д. Кабалевський;
- 11.4. Г. Свиридов;
- 11.5. Л. Бетховен;
- 11.6. Е. Гріг;
- 11.7. П. Чайковський;
- 11.8. С. Майкапар.

12. Визначте, який із зазначених композиторів є автором дитячого циклу фортепіанних мініатюр «Бірюльки», що містить такі твори, як: «Колискова», «У садочку», «Місяць у горах» та інші.

- 12.1. П. Чайковський;
- 12.2. В. Косенко;
- 12.3. А. Хачатурян;
- 12.4. Ан. Александров;
- 12.5. С. Майкапар.

Додаток Ш

Опис
спеціалізованого курсу
«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»
для студентів спеціальності 5.02020401 «Музичне мистецтво»
денної форми навчання

Викладач: Т.В. Горобець

Луцьк, 2009

Загальна характеристика спеціалізованого курсу
Назва спеціалізованого курсу:
«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»

Характеристика дисципліни	Шифр галузі, найменування, напрям підготовки, код	Статус, термін вивчення, види занять
Загальний обсяг дисципліни: <div style="text-align: right;">54 год.</div> Аудиторних годин на тиждень: <div style="text-align: right;">2 год.</div>	Шифр галузі: <div style="text-align: right;">0202</div> Найменування галузі: <div style="text-align: right;">«Мистецтво»</div> Назва спеціальності: <div style="text-align: right;">«Музичне мистецтво»</div> Код спеціальності: <div style="text-align: right;">5.02020401</div>	Статус дисципліни: нормативна, цикл музично-теоретичної підготовки Курс: II Семестр: III Всього: 54 год. Лекції: 6 год. Практичні заняття: 26 год. Контрольні роботи: 4 год. СРС: 18 год. Вид підсумкового контролю: з а л і к

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Спеціалізований курс «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» є вагомою складовою фахової підготовки студентів до практики та подальшої педагогічної діяльності. Курс ознайомлює студентів із методами та прийомами розвитку у дітей музичного сприймання, емоційного відгуку на музичний твір, навичками слухання музики, запам'ятовування та розрізнення музичних творів, сприяє розвитку музичного смаку. Саме вивчення спеціалізованого курсу допомагає проаналізувати діючі програми для дошкільних закладів, визначити відповідність до вікових груп обсягу знань і вмінь, якими мають оволодіти діти на музичних заняттях у дитячому садку.

Послідовність викладання тем віддзеркалює логіку сприймання нового для слухачів кола проблем. Програма включає два відносно самостійних за змістом, але взаємопов'язаних між собою розділи. Програмою курсу передбачено вивчення таких навчальних тем: «Вступ до предмету спецкурсу. Особливості сприйняття музики дошкільнятами», «Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку», «Показники музичної виразності», «Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в дитячих дошкільних закладах», «Музичні жанри», «Слухання музики як шлях пізнання дійсності». Вищезазначений спеціалізований курс являє собою самостійну, логічно завершену систему навчання, куди входять лекційні та практичні заняття, а також самостійна робота студентів за завданнями викладача.

Метою вищезазначеного курсу є вивчення теорії та методики слухання музики дітьми дошкільного віку, ознайомлення із:

- поняттям «сприйняття музики» дітьми дошкільного віку;
- програмами виховання і навчання дітей;

- формами, методами та прийомами роботи на заняттях зі слухання музики;
- програмними вимогами зі слухання музики (відповідно до вікових категорій);
- значенням та основними завданнями слухання музики;
- методичними рекомендаціями зі слухання музики;
- репертуаром;
- емоційними характеристиками музики та безпосередньо засобами музичної виразності;
- музичними жанрами та різними музичними інструментами;
- нотним матеріалом та безпосередньо зі змістом аудіодиску.

Головне завдання спеціалізованого курсу «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» полягає в: обґрунтуванні пріоритетної ролі музично-естетичного виховання, розробці його гуманістично-орієнтованої технології; у наданні інформації щодо використання систематизованого та зібраного авторами вищезазначеного посібника музичного та нотного матеріалу, рекомендованого програмовими вимогами зі слухання музики в дошкільному навчальному закладі.

Кожна із програмних тем розділена на декілька питань. У програмі подається план аудиторних занять, окреслено самостійну роботу студентів, теми для рефератів, а також вказаний список рекомендованої літератури.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення курсу базується на загальних знаннях з теорії і методики музичної підготовки, фізіології, анатомії, психології, педагогіки та інших дисциплін, які вивчають окремі аспекти організації музичної роботи.

Музичне мистецтво також постійно перебуває у тісному взаємозв'язку з такими дисциплінами, як: зображальне мистецтво, фізична культура, елементарна математика, мистецтво слова, природа тощо. Такий підхід до навчального процесу є найважливішою умовою ефективної підготовки спеціалістів.

В результаті вивчення спецкурсу «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» студент повинен

знати:

- основні діючі програми дитячого дошкільного закладу, їх зміст, цілі та завдання в роботі;
- основні форми, методи та прийоми роботи на заняттях зі слухання музики;
- значення та основні завдання слухання музики;
- основні етапи занять зі слухання музики;
- програмні вимоги зі слухання музики за віковими категоріями, а саме: першої групи дітей раннього віку, другої групи раннього віку, першої молодшої групи (2–3 роки), другої молодшої групи (3–4 роки), середньої групи (4–5 років), старшої групи (5–6 років);
- емоційні характеристики музики та засоби музичної виразності;
- музичні жанри;
- види музичних інструментів;
- основні прийоми, методи застосування теоретичного та практичного матеріалу на практиці;

вміти:

- дати оцінку поняттю «сприйняття музики»;
- провести аналіз діючих програм виховання і навчання дітей зі слухання музики;
- підібрати програмний матеріал із слухання музики для дітей різної вікової категорії;
- спланувати заняття, присвячені ознайомленню з музичним твором (за вибором викладача);

- створити програмні завдання відповідно до даного твору;
- складати бесіду з підбором наочного матеріалу;
- розрізняти емоційні характеристики музики, засоби музичної виразності, музичні жанри;
- дати характеристику музичним інструментам та їх застосування у музиці;
- ознайомлювати дітей з кращими (доступними їм) зразками народної, класичної та сучасної музики;
- навчити дітей розрізняти музику за характером і змістом, жанрами і засобами виразності;
- розвивати здатність у дітей до сприйняття музики, формувати навички слухати і запам'ятовувати її;
- навчити дітей любити музику, емоційно відгукуватись на неї.

Здобуті знання, вміння і навички закріплюються в процесі педагогічної практики в дошкільному навчальному закладі, під час якої особлива увага повинна бути звернена на підбір репертуару та його виховане значення, а також методику організації навчально-виховного процесу.

Підсумковий облік успішності студентів в об'ємі навчального матеріалу програми в семестрі включає:

1. Поточну успішність. Цей вид обліку являє собою систематичну перевірку якості теоретичних знань і практичного засвоєння програмового матеріалу, виконання індивідуальних, групових та відведених для самостійного опрацювання завдань.
2. Залікові вимоги. Залік із курсу «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» проводиться в кінці повного вивчення курсу.

У залікові вимоги, які передбачає програма курсу, входять:

- питання з теорії та методики проведення слухання музики в ДНЗ;
- підбір програмного матеріалу із слухання музики для дітей різної вікової категорії;
- планування заняття, присвячене ознайомленню з музичним твором (за вибором викладача);
- створення програмних завдань відповідно до даного твору;
- захист реферату на обрану раніше тему (індивідуальне завдання).

РОЗПОДІЛ ГОДИН

спеціалізованого курсу

«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»

Загальне навантаження	Загальна кількість годин
	Аудиторі заняття

Ф о р м а н а в ч а н н я	Кур с	Се мес тр	Го ди ни	Всь о го	Лекці йні заня тя	Прак тичні заня тя	Конт роль ні робо ти	Самості йна робо та студент а	Вид підсумко вого контрол ю
Д ен на	2	III	54	36	6	26	4	18	залік
ВСЬОГО:			54	36	6	26	4	18	

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВИХ КРЕДИТІВ

спеціалізованого курсу

«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»

Тема	Всього	Лекції	Практ.	СРС
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 1.				
Вступ до предмету спецкурсу. Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей. Показчики музичної виразності				
1. Вступ до предмету спецкурсу. Особливості сприйняття музики дошкільнятами.	6	1	3	2
2. Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей	9	1	5	3

																				О Н Т Р О Л Ю
Проміжні форми контрольних заходів	4		П К			П К			Т Р 1	К Р 1		П К			П К			Т Р 2	К Р 2	З а л і к
Всього годин	54	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

Примітки: ПК – поточний контроль; ТР1, ТР2 – здача тематичних розділів;
КР1, КР2 – підсумкові контрольні роботи.

Викладач _____ (Т.В. Горобець).

Затверджено на засіданні
циклової комісії викладачів МТД та фахових методик
Протокол № від «3» вересня 2009 р.

Голова циклової комісії
викладачів фортепіано _____ (В.В. Гришина).

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

№ з/п	Перелік тематичних розділів, тем лекцій, їх анотацій	Кількість годин
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 1. Вступ до предмету спецкурсу. Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей. Показчики музичної виразності.		
1.	Вступ до предмету спецкурсу. Особливості сприйняття музики дошкільнятами Література: [2; 3; 5; 19; 23; 27].	1 год.
2.	Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку Література: [2; 3; 7; 9; 14; 22; 25].	1 год.
3.	Показчики музичної виразності Література: [7; 9; 10; 12; 14; 15; 24; 26].	1 год.
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 2. Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в дошкільних навчальних закладах. Музичні жанри. Слухання музики як шлях пізнання дійсності.		

4.	Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в дошкільних навчальних закладах Література: [1; 5; 6; 9; 10; 13; 23; 24; 27; 28].	1 год.
5.	Музичні жанри Література: [1; 5; 6; 10–14; 17; 23; 24; 27; 28].	1 год.
6.	Слухання музики як шлях пізнання дійсності Література: [1; 5; 6; 10–14; 17; 23; 24; 27; 28].	1 год.
	Разом:	6 год.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Перелік тематичних розділів, практичних занять	Кількість годин
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 1.		
Вступ до предмету спецкурсу. Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей. Показчики музичної виразності.		
Тема 1. Вступ до предмету спецкурсу. Особливості сприйняття музики дошкільнятами		
1.	Введення в предмет спецкурсу. Значення та основні завдання слухання музики у ДНЗ.	1 год.
2.	Діючі програми виховання і навчання дітей.	2 год.
Тема 2. Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку		
3.	Сприйняття музики дітьми дошкільного віку. Віковий поділ дошкільників на групи.	1 год.
4.	Програмні вимоги зі слухання музики за віковими групами.	2 год.
5.	Основні форми, методи та прийоми роботи на заняттях зі слухання музики у дитячому садку.	2 год.
Тема 3. Показчики музичної виразності		
6.	Специфіка музичного мистецтва. Засоби музичної виразності.	1 год.
7.	Емоційні характеристики музики.	2 год.
8.	Музичні інструменти як засіб передачі звукової гармонії.	2 год.
9.	Контрольна робота.	2 год.
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 2.		
Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в дошкільних навчальних закладах. Музичні жанри. Слухання музики як шлях пізнання дійсності.		
Тема 4. Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в ДНЗ		

10.	Методичні рекомендації зі слухання музики у дитячому садку.	1 год.
11.	Орієнтовний музично-педагогічний репертуар, рекомендований для ДНЗ.	2 год.
Тема 5. Музичні жанри		
12.	Жанри інструментальної музики.	1 год.
13.	Жанри вокальної музики.	2 год.
14.	Дитячий фольклор.	2 год.
Тема 6. Слухання музики як шлях пізнання дійсності		
15.	Пори року.	1 год.
16.	Образи тварин у музиці.	2 год.
17.	Значення казки в музиці.	2 год.
18.	Контрольна робота.	2 год.
	Всього:	30 год.

Завдання для самостійної роботи студентів
зі спеціалізованого курсу
«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»

№ з/п	Назва теми	Кількість годин для СРС	Завдання для СРС	Форма звітності
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 1.				
1.	Вступ до предмету спецкурсу. Особливості сприйняття музики дошкільнятами. Література: [2; 3; 5; 19; 23; 25; 27; 28].	2 год.	1. Значення та основні завдання слухання музики у ДНЗ. 2. Специфічні особливості сприйняття музики дошкільнятами. 3. Основні діючі програми дошкільного навчального закладу, їх зміст, цілі та завдання в роботі.	Конспект
2.	Музично-художня діяльність як процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Література: [2; 3; 7; 9; 14; 22; 25].	3 год.	1. Поняття «сприйняття музики». 2. Віковий поділ дошкільників на групи. 3. Програмні вимоги зі слухання музики за віковими категоріями. 4. Основні форми, прийоми та методи роботи на заняттях зі слухання музики. 5. Основні етапи заняття зі слухання музики.	Конспект

3.	Показчики музичної виразності. Література: [7; 10–12; 14 ; 24; 26].	3 год.	1. Специфічні особливості музичного мистецтва. Емоційні характеристики музики. 2. Засоби музичної виразності. 3. Різновиди музичних інструментів та їх роль у створенні певного образу.	Конспект
4.	Підготовка до контрольної роботи.	1 год.		
№ з/п	Назва теми	Кількість годин для СРС	Завдання для СРС	Форма звітності
ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ 2.				
Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в дошкільних навчальних закладах. Музичні жанри. Слухання музики як шлях пізнання дійсності.				
5.	Методичні рекомендації та орієнтовний репертуар для практичного використання в дошкільних навчальних закладах. Література: [1; 5; 6; 13; 23; 27; 28].	2 год.	1. Методичні рекомендації зі слухання музики у ДНЗ. 2. Основні прийоми та методи застосування засвоєного теоретичного матеріалу на заняттях з підпрактики. 3. Музично-педагогічний репертуар, рекомендований для ДНЗ.	Конспект
6.	Музичні жанри. Література: [1; 5; 6; 13; 23; 24; 27; 28].	3 год.	1. Різновиди музичних жанрів у вокальній, інструментальній музиці та дитячому фольклорі. 2. Скласти бесіду по кожному з жанрів.	Конспект
7.	Слухання музики як шлях пізнання дійсності. Література: [1; 5; 6; 10–14; 17; 23; 24; 27; 28].	3 год.	1. Пори року в музиці для дітей. Скласти бесіду зі слухання п'єси на тему однієї з пір року (на вибір). 2. Образи тварин у музиці. Проаналізувати один із образів циклу «Карнавал тварин» К. Сен-Санса. 3. Значення казки в музиці для дітей. Створення бесіди на основі одного з творів казкової тематики відповідно до вікових категорій дошкільників.	Конспект
8.	Підготовка до контрольної роботи	1 год.		
	Всього:	18 год.		

Перелік питань для залікового заняття
зі спеціалізованого курсу
«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»

1. Мета та основні завдання спеціалізованого курсу «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі».
2. Місце музики у житті людини, зокрема дошкільника.
3. Основні завдання, що постають перед педагогами, котрі вчать слухати та розуміти музику.
4. Поняття «програма» як державний документ.
5. Значення програми для дошкільних закладів на сьогоднішній день.
6. Види сучасних програм. Їх характеристика.
7. Значення музичного сприйняття для дітей дошкільного віку.
8. Основні елементи змісту програмних вимог зі слухання музики за віковими групами.
9. Підбір програмних музичних творів для дітей першої групи раннього віку.
10. Основні завдання для розвитку дітей першої та другої молодшої групи після прослуховування музичного твору.
11. Урізноманітнення засобів музичної виразності під час слухання музики з дітьми середньої групи.
12. Завдання для розвитку зосередженості у дітей другої групи раннього віку під час слухання музики.
13. Основні завдання для подальшого розвитку дітей старшої групи після прослуховування музичного твору.
14. Завдання музичних занять як основної форми музичного виховання і навчання.
15. Основні етапи занять зі слухання музики.
16. Прийоми роботи зі слухання музики, їх значення та завдання.
17. Форми словесного впливу на дитину.
18. Значення міміки та жестів під час слухання музики.
19. Види наочності, їх значення у застосуванні заняття зі слухання музики.
20. Значення наочності та слова музичного керівника під час слухання певного музичного твору.
21. Значення занять музичних запитань-відповідей, загадок-відгадок, вечорниць, карнавалів танцюючих птахів і звірів, казкових персонажів на заняттях зі слухання музики.
22. Специфічні особливості музичного мистецтва
23. Засоби музичної виразності. Їх види, значення та завдання.
24. Значення та завдання емоційних характеристик музичного твору.
25. Види музичних інструментів, їх характеристика. Роль та значення музичного інструменту в музичній композиції.
26. Ключові вимоги до підбору наочного матеріалу в ДНЗ.
27. Основні програмні завдання при плануванні заняття зі слухання музики.
28. Першочергові елементи при складанні плану роботи на музичному занятті.
29. Основні вимоги щодо складання бесіди на музичному занятті.
30. Поняття «художність» і «доступність» – як визначальні риси дитячих музичних творів для слухання.
31. Орієнтовний репертуар для дітей молодшого, середнього та старшого віку. Обґрунтування значення відповідного репертуару.

32. Розкрити поняття «танцювальна», «маршова» музика різних композиторів, народні танцювальні мелодії з непрограмованої музики.
33. Різновиди музичних жанрів, їх характерні особливості.
34. Різновиди інструментальної музики для дітей.
35. Види танцювальної музики. Характеристика вальсу, його різновиди.
36. Жанри вокальної музики для дітей, види пісень, їх характеристика.
37. Дитячий фольклор. Розкриття його особливостей.
38. Проведення музичного заняття на тему «Пори року» «Весна».
39. Зображення тварин у музичному мистецтві.
40. Значення казок на заняттях музики. Їх ідейний задум та освітнє значення.
41. Твори казкової тематики, що включені до програми зі слухання музики.

Тематика

індивідуальних навчально-дослідницьких завдань

1. **Музична освіта як найважливіша складова загальної багаторівневої системи національної освіти.**
2. **Музичне виховання як частина естетичного виховання дітей.**
3. **Завдання дитячих музичних закладів у галузі естетичного та музичного виховання.**
4. **Діючі програми для дошкільних закладів. Їх значення та призначення.**
5. **Музика як шлях до пізнання світу, людських почуттів, переживань.**
6. **Емоційні характеристики музики.**
7. **Засоби музичної виразності. Їх види та характеристика.**
8. **Сприйняття музики як провідний вид музичної діяльності.**
9. **Слухання музики як складовий компонент усіх видів музичної діяльності.**
10. **Методи роботи зі слухання музики в дитячому садку.**
11. **Найефективніші методи та прийоми зі слухання музики.**
12. **Бесіда та її призначення на заняттях зі слухання музики. План-конспект заняття по порах року.**
13. **Види занять музичних запитань-відповідей, загадок-відгадок тощо.**
14. **Практична діяльність дітей як найефективніший елемент музично-естетичного виховання.**
15. **Навики культури сприймання першої групи дітей раннього віку.**
16. **Навики культури сприймання другої групи дітей раннього віку.**
17. **Навики культури сприймання першої молодшої групи дітей (2–3 роки).**
18. **Навики культури сприймання другої молодшої групи дітей (3–4 роки).**
19. **Навики культури сприймання середньої групи дітей (4–5 років).**
20. **Навики культури сприймання старшої групи дітей (5–6 років).**
21. **Репертуар як одна з найважливіших передумов успішного музичного виховання дошкільника.**
22. **Художність і доступність як визначальні риси дитячих музичних творів для слухання.**
23. **Художня цінність творів українських та російських класиків, написаних для дітей дошкільного віку.**
24. **Значення інструментальної музики на заняттях зі слухання музики.**
25. **Значення музичних інструментів у музичних творах.**
26. **Види музичних інструментів. Регіональні особливості.**

27. Жанри в музиці. План-конспект проведення заняття.
28. Музичні жанри. Їх призначення у слуханні музики.
29. Вальс як один із музичних жанрів. Види вальсів.
30. Класичні п'єси танцювального жанру, які використовуються на заняттях зі слухання музики.
31. Дитячий фольклор як багатожанрова система прозових, речитативних, пісенних та ігрових творів.
32. Мати і дитя як найпрекрасніший образ із загальнолюдської скарбниці духовності в колискових піснях.
33. Танцювальні пісні. Їхні характерні та регіональні особливості.
34. Жартівливі пісні як один із гумористичних прийомів, що прикрашає життя. Роль жартівливої пісні в житті народу.
35. Жнивварські чи обжинкові пісні як складові обрядів, пов'язаних із хліборобськими жнивнами.
36. Козацькі пісні як один із жанрів, що розкриває любов до захисників і оборонців рідної землі.
37. Колядки як величальні обрядові пісні зимового циклу. Види колядок.
38. Щедрівки як один із видів обрядових пісень. Види щедрівок. Історія виникнення.
39. Веснянки як один із музичних жанрів. Характеристика та регіональні особливості.
40. Коломийка, гуцулка і верховинка як один із жанрів. Регіональні особливості.
41. Образи тварин у музиці. План-конспект проведення заняття.
42. Слухання казок як одна із поширених форм роботи зі слухання музики.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

зі спеціалізованого курсу
«Слухання музики у дошкільному навчальному закладі»

Оцінка «відмінно» виставляється студентові, який вільно володіє даним матеріалом, чітко, грамотно, логічно, повно і послідовно висвітлює питання, розкриває сутність і аналізує його зміст, демонструє знання не лише лекційного матеріалу, але й результати самостійного опрацювання основної й додаткової літератури, вміння висвітлювати власні міркування та робити висновки.

Оцінка «добре» виставляється студентові, який добре володіє навчальним матеріалом, грамотно і логічно викладає його в усній чи письмовій формі, допускаючи при цьому не більше одного-двох невеличких чи незначних помилок, обмежується викладом основних теоретичних положень, не володіє матеріалом додаткової літератури.

Оцінка «задовільно» виставляється студентові, який демонструє посередні знання основних положень навчальної дисципліни, не зовсім чітко викладає основні положення, допускаючи при цьому не більше однієї суттєвої помилки або двох незначних помилок, обмежується при виконанні контрольного завдання тільки викладом матеріалу конспекту лекції.

Оцінка «незадовільно» виставляється студентові, який демонструє не зовсім повні знання курсу навчальної дисципліни, допускає при викладанні навчального матеріалу значні помилки, не орієнтується у лекційному матеріалі та матеріалі

основної і додаткової літератури.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Болгарський А.Г, Горобець Т.В., Шкоба В.А. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі: [навч.-метод. посіб.] / А.Г. Болгарський, Т.В. Горобець, В.А. Шкоба. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – 180 с.
2. Ветлугіна Н. Музичне виховання в дитячому садку. / Н. Ветлугіна. – М.: Просвещение, 1981. – 240 с.
3. Ветлугіна Н. Методика музичного виховання в дитячому садку. / Н. Ветлугіна. – К.: Вища школа, 1978. – 255 с.
4. Гродзенская Н. Школьники слушают музыку / Н. Гродзенская. – М.: Просвещение, 1969. – 126 с.
5. «Дитина» – програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років / Є. Белкіна, Н. Бібик, М. Вашуленко. – К.: Богдана, 2003. – 27 с.
6. Жорняк Б. Слухання музики в ДНЗ: [метод. реком. до аудіозб.]. / Б. Жорняк. – Луцьк, 2008. – 47 с.
7. Зінич Р. Формування емоційної чутливості дитини до музики / Р. Зінич // Дошкільне виховання. – 1970. – № 5. – С. 33–37.
8. Зязюн І. Педагогічна майстерність / І. Зязюн. – К., 1987. – 344 с.
9. Ільїна Г. Про розвиток у дітей цілісного сприйняття. / Г. Ільїна // Дошкільне виховання. – 1970. – № 8. – С. 28–31.
10. Кабалевський Д. Как рассказывать детям о музыке? / Д. Кабалевский. – М.: Советский композитор, 1977. – 93 с.
11. Кабалевський Д. Воспитание ума и сердца / Д. Кабалевский. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
12. Кабалевський Д. Музыка и музыкальное воспитание / Д. Кабалевский. – М.: Знание, 1984. – 68 с.
13. Кабалевський Д. Про трьох китів та інші цікаві речі / Д. Кабалевський. – К.: Музична Україна, 1980. – 190 с.
14. Крутій К. Діяльнісна модель заняття / К. Крутій // Дошкільне виховання. – 2006. – № 7. – С. 16–19.
15. Кукловська Н. Слово до молодих / Н. Кукловська // Дошкільне виховання. – 1970. – № 1. – С. 35–36.
16. Леонтьев А. О социальной форме психики человека / А. Леонтьев. / Вопросы философии. – 1961. – № 1. – С. 31–34.
17. Метлов Н. Музыка – детям / Н. Метлов. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.
18. Науменко С. Психологія музичності та її формування у молодших школярів: [навч. посіб.]. / С. Науменко. – К: КДПІ ім. М.П. Драгоманова, 1993. – 160 с.
19. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
20. Падалка Г. Учитель. Музыка. Діти / Г. Падалка. – К.: КДПІ ім. О.М. Горького, 1982. – 105 с.
21. Павленко О. Хрестоматія з музики для загальноосвітніх шкіл: 5-6 кл. / О. Павленко, Г. Красикова. – К.: Народознавство, 1999. – 92 с.
22. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб.]. / Т. Поніманська. – К.: Академвидав, 2002. – 456 с.

23. Програма розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко». – К.: ВКТФ «Кобза», 2004. – 192 с.
24. Радынова О. Слушаем музыку / О. Радынова. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
25. Ростовський О. Педагогіка музичного сприймання: [навч.-метод. посіб.]. / О. Ростовський. – К.: ІЗМН., 1997. – 248 с.
26. Рудницька О. Педагогіка загальна та мистецька / О. Рудницька. – К.: Інтерпроф, 2002. – 270 с.
27. «Синтез» – програма розвитку музичного сприйняття у дітей на основі синтезу мистецтв (6-й рік життя) [під ред. К. Тарасової]. – М., – 1998.
28. «Синтез» – програма розвитку музичного сприйняття у дітей на основі синтезу мистецтв (5-й рік життя) [під ред. К. Тарасової]. – М., – 2000.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна. Закони. Закон України «Про освіту»: із змінами від 11 червня 2008 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: www.osvita.org.ua/pravo. – Назва з монітора.
2. Україна. Закони. Закон України «Про вищу освіту»: із змінами від 19 січня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.osvita.org.ua/pravo. – Назва з монітора.
3. Україна. Закони. Закон України «Про дошкільну освіту»: із змінами від 1 січня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.osvita.org.ua/pravo. – Назва з монітора.
4. Україна. Президент. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 04.07.2005 р. № 1013/2005. – Режим доступу: zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1013%2F2005. – Назва з монітора.
5. Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Державної програми розвитку вищої освіти на 2005-2007 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2004 р. № 1183 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 36. – ст. 2405.
6. Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 // Освіта України: нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – 375–381.
7. Україна. Кабінет Міністрів. Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997р. № 507 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1997. – № 15–16. – С. 35–62.
8. Абдуллина О. А. О формировании педагогических умений / О. А. Абдуллина // Советская педагогика. – 1972. – № 1. – С. 93–103.
9. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина – М. : Просвещение, 1990. — 141 с.
10. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: учеб. пособ. [для студ. пед. ин-тов, слушателей ин-та повышения квалификации препод. пед. дисциплин ун-тов и пед. ин-тов.] / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1984. – 208 с.
11. Абдуллина О. А. Приобщение студентов к научному анализу и обобщению передового педагогического опыта в процессе педпрактики / О. А. Абдуллина // Педагогическая практика в системе подготовке будущих учителей: сб. науч. тр. – М.: [б. и.], 1978. – С. 67–79.
12. Абдуллина О. А. Проблема педагогических умений в теории и практике высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина // Советская педагогика. – 1976. – № 1. – С. 76–84.

13. Абдуллина О. А. Педагогическая практика студентов: [учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов.] / О. А. Абдуллина, Н. Н. Загрякина. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Просвещение, 1989. – 175 с.
14. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 336 с.
15. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества. Книга для учителя / сост.: Е. С. Полякова, Э. Ф. Печерская, С. М. Сапаров. – К.: [б. и.], 1991. – 235 с.
16. **Андрієвська Н. Ф. Формування готовності майбутнього вчителя музики до організації дозвілля учнів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. Ф. Андрієвська. – К., 1994. – 21 с.**
17. **Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі: учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение» / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – 224. с., нот., ил.**
18. Апраксина О. А. Современные требования к учителю-музыканту и задачи музыкально-педагогических факультетов / О. А. Апраксина // Музыка в школе. – 1983. – № 1. – С. 30.
19. Арефьева Г. С. Общество. Познание. Практика / Г. С. Арефьева. – М.: Мысль, 1988. – 204 с.
20. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М.: Высшая школа, 1980. – 386 с.
21. **Арчажникова Л. Г. Активизация творческих качеств учителя музыки в процессе методической подготовки / Л. Г. Арчажникова // Повышение эффективности развития творческих качеств учителя музыки в процессе вузовского обучения: межвуз. сб. научн. тр. – М. : МГЗПИ, 1991. – С. 12–19.**
22. **Арчажникова Л. Г. Проблемы методической подготовки будущего учителя музыки / Л. Г. Арчажникова // Музыкальное образование и воспитание учащейся молодежи: содержание, формы и методы. – Свердловск: СГПИ, 1989. – С. 10–18.**
23. **Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.**
24. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1974. – 254с.
25. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» : протокол МОНУ № 3/2-2 від 21.03.08 р. / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 432 с.
26. Бамбурова Л. И. Возможности курса методики музыкального воспитания в творческом развитии студентов музыкально-педагогического факультета / Л. И. Бамбурова // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах. – Казань : КГПИ, 1979. – С. 85–93.
27. Безбородова Л. А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учеб. пособ. для студ. муз. ф-тов педвузов / Л. А. Безбородова, Ю. Б. Алиев. – М.: Академия, 2002. – 416 с.
28. Белозерцев Е. П. Подготовка учителя в условиях перестройки / Е. П. Белозерцев. – М.: Педагогика, 1989. – 208 с.
29. Біда О. А. Педагогічна практика: [посіб. для студ.] / О. А. Біда, Л. М. Роєнко, О. А. Комар; УДПУ імені П. Тичини. – Умань: Науковий світ, 2004. – 68 с.
30. Біленький Є. А. Соціологія: словник термінів і понять / Є. А. Біленький, М. А. Козловець. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.
31. Білецька М. В. Психолого-педагогічні умови розвитку музичної пам'яті студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / М. В. Білецька. – К., 1998. – 181 с.

32. Білецька М. В. Психолого-педагогічні умови розвитку музичної пам'яті студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. В. Білецька. – Луганськ, 1998. – 18 с.
33. Боднарук І. М. Педагогічні умови оптимізації методичної підготовки майбутніх вчителів музики в процесі педагогічної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Боднарук Ірина Миколаївна. – К., 2006. – 198 с.
34. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями): навч.-метод. посіб. / А. М. Бойко – К.: ІЗМН, 1996. – 232 с.
35. Болгарський А. Г. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика»: навч.-метод. посіб. для студ. пед. ун-тів / А. Г. Болгарський, Т. О. Бодрова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 130 с.
36. Болгарський А. Г. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / А. Г. Болгарський, Т. В. Горобець, В. А. Шкоба. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2010. – 180 с.
37. Болгарський, А. Г. Підготовка майбутнього вчителя музики в педагогічних вузах України / А. Г. Болгарський // Україна музична. – К.: Всеукраїнська музична спілка, 1998. – С. 15–16.
38. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
39. Бондаревская Е. В. Гуманизация воспитания старшеклассников / Е. В. Бондаревская // Советская педагогика – 1991. – № 9. – С. 50–56.
40. Бреев С. И. Педагогическая практика как одна из форм учебно-воспитательного процесса в вузе / С. И. Бреев // О путях повышения эффективности педагогической практики (пособие для руководителей практики). – Саранск: Мордов. гос. ун-т им. Н. П. Огарева, 1971. – С. 5–13.
41. Бродавська В. Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові: словник / В. Й. Бродавська, І. П. Патрик, В. Я. Яблонко. – 2-ге вид. – К.: Професіонал, 2005. – 224 с.
42. Букач М. М. Спеціальні практики на музично-педагогічному факультеті: навч. посіб. для I – III курсів / М. М. Букач. – Одеса: Логос, 1993. – 116 с.
43. Букач М. М. Формування педагогічної культури вчителя музики засобами спеціальних практик / М. М. Букач. – Одеса: Логос, 1997. – 196 с.
44. Бэкон Ф. Новый органон / Ф. Бэкон. – М. : Соцэкгиз, 1938. – 242 с.
45. Васильева З. И. Педагогическая практика – важнейшее звено в системе подготовки учителя / З. И. Васильева // Советская педагогика – 1982. – № 7. – С. 63 – 67.
46. Введение в специальность: учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / Л. И. Рувинский, В. А. Кан-Калик, Д. М. Гришин и др. – М.: Просвещение, 1988. – 208 с.
47. Ветлугіна Н. А. Методика музичного виховання в дитячому саду / Н. А. Ветлугіна. – К.: Вища школа, 1978. – 255 с.
48. Ветлугіна Н. А. Музичне виховання в дитячому саду / Н. А. Ветлугіна. – М.: Просвещение, 1981. – 240 с.
49. Взаимосвязь теории и практики / Дученко Н. В., Бухалов Ю. Ф., Кедровский О. И. и др. – К.: Вища школа, 1986. – 169 с.
50. Вильчинский В.Я. Познание и практика в структуре деятельности / В. Я. Вильчинский – Рига: Зинатне, 1988. – 199 с.
51. Вишневська Н. Ю. Формування педагогічної творчої діяльності майбутніх педагогів в умовах суб'єкт-суб'єктних відносин / Н. Ю. Вишневська // Науковий вісник Чернівецького університету – Вип. 127. – 2001. – С. 23–27.
52. Войтко В. І. Психологічний словник / В. І. Войтко. – К.: Вища школа, 1982. – 214 с.
53. Волкова В. Н. Теория систем: учебное пособие для вузов по направлению «Системный анализ и управление» / В. Н. Волкова, А. А. Денисов. – М.: Высшая школа, 2006. – 511 с. – ISBN 5-06-005550-7.

54. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н. П. Волкова – К.: Вид. центр «Академія», 2006. – 256 с.
55. Волкова Н. П. Педагогіка: посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Н. П. Волкова. – К.: Академія, 2001. – 576 с.
56. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Волкова Наталія Павлівна. – К., 2006. 628 с.
57. Гажим И. Ф. Взаимосвязь исполнительской и методической подготовки студентов музыкально-педагогического факультета пединститута в инструментальном классе (баян) дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Гажим Иван Фёдорович. – М., 1987. – 202 с.
58. Гальперин П. Я. К анализу теории Ж. Пиаже о развитии детского мышления / П. Я. Гальперин, Д. Б. Эльконин // Флейвелл Дж. Генетическая психология Жана Пиаже /: пер. с англ. – М., 1967. – С. 596–621.
59. Гегель Г. Ф. Сочинения: в XIV т. – Т. XII, кн. I.: Лекции по эстетике / Г. Ф. Гегель; Академия наук СССР, Ин-т философии – М.: Соцэкгиз, 1938. – 471 с.
60. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 2–6.
61. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К.: АПН України, 1995. – 45 с.
62. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
63. Горбань О. М., Бахрушин В. Є. Основи теорії систем та системного аналізу / О. М. Горбань, В. Є. Бахрушин. – Запоріжжя, ГУ «ЗІДМУ», 2004. – 204 с. ISBN
64. Горобець Т. В. До питання еволюції поняття «педагогічна практика» / Т. В. Горобець // Педагогічний пошук. – Вип. № 1 (65). – 2010. – С. 55–58.
65. Горобець Т. В. Методично-теоретична і практична підготовка майбутніх учителів музики та музичних керівників у системі педагогічної освіти / Т. В. Горобець // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія – Вип. 25, ч.1. : зб. ст. – Ялта: РВВ КГУ, – 2010. – С. 80–86.
66. Горобець Т. В. Педагогічна практика як основа професійної підготовки майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів та вчителів музики загальноосвітніх шкіл / Т. В. Горобець // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти – Вип. 8, № 13: зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2009. – С. 100–103.
67. Горобець Т. В. Принципи та умови організації педагогічної практики майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів та учителів музики загальноосвітніх шкіл у педагогічних коледжах / Т. В. Горобець // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти – Вип. 10, № 15: зб. наук. праць. – 2010. – С. 77–82
68. Горобець Т. В. Про взаємодію теоретичної та практичної підготовки студентів-практикантів педагогічних коледжів / Т. В. Горобець // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Ялта: [б. в.], 2010 – Ч. 1. – С. 106–109.
69. Горобець Т. В. Роль комплексного навчання у системі підготовки майбутнього музичного керівника та учителя музики в педагогічному коледжі / Т. В. Горобець // Педагогічний пошук – Вип. № 2 (66). – 2010. – С. 10–14.
70. Горобець Т. В. Структурно-змістова модель організації педагогічної практики з музики студентів педагогічних коледжів / Т. В. Горобець // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць – Вип. 12, № 17. – К.: НПУ, 2011. – С. 43–49.
71. Горобець Т. В. Сучасні технології зі слухання музики в дошкільних навчальних закладах у контексті підготовки до практики студентів педагогічних коледжів / Т. В. Горобець // Наука, освіта, суспільство очима молодих: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих науковців – Рівне, 2010. – Ч. 1. – С. 40–43.

72. Горобець Т. В. Формувальний експеримент в процесі організації та проведення педагогічної практики з музики в дошкільних навчальних закладах / Т. В. Горобець // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво: [наук. журнал]. – Луцьк, ЛНТУ, 2011. – № 3. – С. 91–95.
73. Гречко П. К. Практика человека: Опыт философско-методологического анализа: монография / П. К. Гречко. – М.: Изд-во УДН, 1988. – 152 с.
74. Гродзенская Н. Л. Школьники слушают музыку / Н. Л. Гродзенская. – М.: Просвещение, 1969. – 126 с.
75. Гродзенська Н. Л. Школьники слушают музыку – Н. Л. Гродзенська. – М.: Просвещение, 1966. – 77 с.
76. ГСВО освітньо-кваліфікаційного рівня «Молодший спеціаліст» за спеціальністю 5.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти. Музика» напряму підготовки 0101 «Педагогічна освіта» освітнього рівня – неповна вища освіта кваліфікації 3340 «Фахівці в галузі освіти». 3310 «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста) з предметної області діяльності «Процес навчання людини технологіям творчості та виробництва». – [б. м.: б. в.] – 17 с. [ГСВО].
77. Гумінська О. О. Практична спрямованість професійної діяльності майбутніх учителів музики: метод. посіб. для студ. пед. ін-тів / О. О. Гумінська, І. Ф. Пелячик. – Рівне: РДПІ, 1999. – 102 с.
78. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: метод. посіб. / О. О. Гумінська. – Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2003. – 104 с.
79. Дебелая Ж. М. Влияние формы проведения педпрактики на формирование конструктивных умений студентов музыкальных факультетов / Ж. М. Дебелая, Э. Э. Карпова. // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах – ученые записки. – Вып. 192: – Казань: КГПИ, 1979. – С. 9–15.
80. Джердималиева Р. Р. Реализация принципа самостоятельности в процессе методической подготовки студентов на музыкально-педагогических факультетах: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теория и методика обучения» / Р. Р. Джердималиева. – М., 1981. – 16 с.
81. Дитина: метод. реком. до програми виховання і навчання дітей від 3 до 7 років / Е. В. Белкіна, Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко та ін.; Київський міський ун-т Б. Д. Грінченка. – 2-е вид., доопр. і доп. – К.: Богдана, 2004. – 232 с.
82. Длугач Т. Б. Проблема единства теории и практики в немецкой классической философии (И. Кант, И. Г. Фихте) / Т. Б. Длугач. – М.: Наука, 1986. – 150 с.
83. Дровнікова А. Г. Безперервна педагогічна практика як умова успішної педагогічної діяльності / А. Г. Дровнікова // Педагогічні науки. – 2007. – № 3 – С. 191–195.
84. Дубасенюк А. О. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності / А. О. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 192 с.
85. Дуброва В. П. Педагогическая практика в детском саду: учеб. пособ. для студ. пед. учеб. заведений / В. П. Дуброва, Е. П. Милашевич. – М.: Академия, 1998. – 160 с.
86. Дуднік Н. Ю. Роль самоорганізації в формуванні професіоналізму майбутніх вчителів / Н. Ю. Дуднік // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук.праць – Вип.17. – Кривий Ріг, 2006. – С. 83–90.
87. Дьяченко М. И. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, И. А. Кандыбович. – Минск: Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
88. Еманова З. Г. Формування досвіду музично-виконавської діяльності у старших дошкільників: дис....канд. пед. наук: 13.00.02 / Еманова Зоя Григорівна. – К., 2011. – 268 с.
89. Енгельс Ф. Людвіг Фейєрбах і кінець класичної німецької філософії / Ф. Енгельс. Тези про Фейєрбаха / К. Маркс. – К.: Політвидав України, 1972. – 107 с.

90. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. ISBN 978-966-667-281-3
91. Еремкин А. И. Система межпредметных связей в высшей школе / А. И. Еремкин. – Х.: Вища школа, 1984. – 152 с.
92. Жерносек І. П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі : навч.-метод. посіб. / І. П. Жерносек. – К.: ІЗМН, 1998. – 160 с.
93. Жигірь В. І. Проблеми організації педагогічної практики студентів / В. І. Жигірь // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету – Вип. 28 : зб. наук. праць. – Рівне: РДГУ, 2004. – С. 84–87.
94. Жидкоблинов М. А. Практика по педагогике в педучилище / М. А. Жидкоблинов. – М.: Гос. учеб.-пед. изд-во Мин-ва просвещения РСФСР, 1960. – 160 с.
95. Жорняк Б. Є. Слухання музики в ДНЗ: [метод. реком. до аудіозб. / Б. Є. Жорняк. – Луцьк: [б. в.], 2008. – 47 с.
96. Загвязинский В. И. О соотношении оптимизационного и творческого подходов к построению учебного процесса в высшей школе / В. И. Загвязинский // Оптимизация педагогической работы в вузе: темат. сб. науч. трудов / ред. А. К. Ташева. – Челябинск: ЧПИ, 1989. – С.12–19.
97. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 296 с.
98. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. для вищ. навч. закладів / С. С. Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 303 с.
99. Запорожец А. В. Педагогические и психологические проблемы всестороннего развития и подготовки к школе старших дошкольников / А. В. Запорожец. – Дошкольное воспитание. – 1972 – № 4. – С. 37–47.
100. Запорожец А. В. Развитие ощущений и восприятий в раннем и дошкольном детстве / А. В. Запорожец // Тезисы докладов на II съезде Общества психологов – Вып. 2. – М., 1963. – С. 3–6.
101. Збірник наскрізних програм практик студентів за спеціальностями університету / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; редкол.: В. П. Андрущенко, І. П. Бех, Г. І. Волинка [та ін.]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 489 с.
102. Згурська Н. М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Згурська Наталія Миколаївна. – К., 2001. – 184 с.
103. Згурська Н. М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. : 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / Н. М. Згурська. – К., 2001. – 16 с.
104. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. пособ. – Ростов н/Д: Феникс, 1997. – 480 с.
105. Зінич Р. Т. Формування емоційної чутливості дитини до музики / Р. Т. Зінич // Дошкільне виховання. – 1970. – № 5. – С. 33–37.
106. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн. – К.: [б. в.], 1987. – 344 с.
107. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, студ. серед. та вищих навч. закладів, аспірантів / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К.: Укр.-фін. ін-т менедж. і бізнесу, 1997. – 302 с.
108. Ильина Т. А. Педагогика. Курс лекций: учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / Т. А. Ильина. – М.: Просвещение, 1984. – 495 с.
109. Ільїна Г. О. Про розвиток у дітей цілісного сприйняття / Г. О. Ільїна // Дошкільне виховання. – 1970. – № 8. – С. 28–31.
110. Исаева Л. А. Профессиональная направленность музыкального образования в педагогическом вузе / Л. А. Исаева. – Саратов: [б. и.], 1982. – 129с.
111. Ісаєва Л. А. Про деякі умови формування творчої активності студентів в процесі педагогічної практики / Л. А. Ісаєва // Профессиональная направленность музыкального образования в

- педагогическом вузе / Л. А. Исаева. – Саратов: [б. в.], 1982. – С. 17–24.
112. Исаева Л. А. Формирование профессионально-педагогических умений учителя музыки в процессе учебно-воспитательной практики в школе: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теория и методика обучения» / Л. А. Исаева. – М., 1984. – 16 с.
 113. Кабалевский Д. Б. Как рассказывать детям о музыке? / Д. Б. Кабалевский. – М.: Сов. композитор, 1977. – 93 с.
 114. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца / Д. Б. Кабалевский. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
 115. Кабалевский Д. Б. Музыка и музыкальное воспитание / Д. Б. Кабалевский. – М.: Знание, 1984. – 68 с.
 116. Кабалевський Д. Б. Про трьох китів та інші цікаві речі / Д. Б. Кабалевский. – К.: Музична Україна, 1980. – 190 с.
 117. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Д. Б. Кабалевский. – К.: Муз. Україна, 1982. – 320 с.
 118. Казакова Н. В. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Казакова Наталія Вікторівна. – К., 2004. – 209 с.
 119. Калініченко В. П. Педагогічна практика у структурі ступеневої підготовки вчителя початкової школи: метод. реком. та орієнтовна робоча прогр. I (II–III) освітньо-кваліфікаційний рівень «мол. спеціаліст» («бакалавр», «спеціаліст»). – Хмельницький: Вид-во ХПУ, 1999. – С. 13–14.
 120. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении [Текст]: книга для учителя / В. А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
 121. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
 122. Квасница З. С. О специфике организации и содержания педагогической практики студентов музыкально-педагогических факультетов / З. С. Квасница, С. Н. Гладкая, Е. Ф. Печерская // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах: учебные записки – Вып. 192. – Казань: КГПИ, 1979. – С. 3–8.
 123. Кисельгоф С. И. Формирование у студентов педагогических умений и навыков в условиях университетского образования / С. И. Кисельгоф. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1973. – 153 с.
 124. Коваленко О. Е. Дидактичні основи професійно-методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін : автореф. дис. на наук. здобуття ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / О. Е. Коваленко. – К., 1999. – 38 с.
 125. Коджаспирова Г. М. Педагогическая практика: уч.-метод. пособ. для студ. сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, Л. В. Борикина, Н. И. Бестанджиева. – М.: Академия, 1998. – 144 с.
 126. Кожевников Г. С. Значение педагогической практики в профессиональной ориентации студентов музыкально-педагогического факультета // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах: ученые записки – Вып. 192: – Казань: КГПИ, 1979. – С. 16–22.
 127. Кожевников Г. С. К вопросу о специфике содержания труда и профессиограмме учителя музыки общеобразовательной школы / Г. С. Кожевников // Профессионально-педагогическая направленность преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах: учёные записки – Казань: КГПИ, 1984. – С. 3–11.
 128. Кожевников Г. С. Развитие творческих способностей и воспитание любви к своей профессии у студентов музыкального факультета в процессе педагогической практики / Г. С. Кожевников // Вопросы профессиональной подготовки студентов музыкально-

- педагогических факультетов – Сб. 111: ученые записки. – Свердловск: СГПИ, 1970. – С. 100–108.
129. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: метод. посіб. / М. К. Козій. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 141 с.
130. Кондратенко Г. Г. Формування творчої особистості фахівця в процесі підготовки та під час літньої педагогічної практики // Педагогічна практика студентів (досвід роботи) / Укл. В. Д. Крушинська. – К., 2003. – С. 70–74.
131. Кондратенко Г. Г. Формування творчої активності майбутніх вчителів музики в процесі їх професійної підготовки // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені М. Гоголя. – Ніжин: ДПУ, 2003. – № 2. – С. 108–111.
132. Кондратенко Г. Г. Формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в умовах музично-сценічної діяльності // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укл. П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко. – Вип. LIX (59). – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – С. 78–84.
133. Кондратенко Г. Г. Теоретичні основи формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в процесі музично-сценічної діяльності // Наукові записки: Серія педагогічні та історичні науки. - Вип. LXIV (64). – К.: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 106–113.
134. Кондратенко Г. Г. Проблеми формування творчої активності студентів педагогічного коледжу – майбутніх вчителів музики // Актуальні проблеми сучасної музичної освіти. – Ніжин: ДПУ, 2005. – С. 90–94.
135. Кондратенко Г. Г. Формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в процесі музично-сценічної діяльності // Психолого-педагогічні проблеми підготовки кадрів у системі ступеневої освіти / Ред. кол.: Н. Г. Ничкало / голова / та ін. – К., 1999. – С. 118–128.
136. Константинов М. А. История педагогики: учеб. для студ. пед. ин-тов / М. А. Константинов. – М.: Просвещение, 1982. – 447 с.
137. Константинов М. А. История педагогики: учеб. для студ. пед. ин-тов / М. А. Константинов. – М.: Просвещение, 1978. – 306 с.
138. Концепція педагогічної освіти: схвалено колегією Міністерства освіти України 23 грудня 1998, протокол №17/1–5 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. – № 8. – С. 8–23.
139. Концепція педагогічної освіти України – К.: Либідь, 1991. – 28 с.
140. Костянян С. Х. Формирование профессиональной активности будущего учителя музыки в процессе его методической подготовки: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Методика преподавания музыки» / С. Х. Костянян. – М., 1998. – 16 с
141. Кравченко А. И. Социология. Словарь: учеб. пособ. для студ. вузов / А. И. Кравченко. – М.: Академия, 1997. – 240 с.
142. Краевский В. В. Соотношение педагогической науки и педагогической практики / В. В. Краевский. – М.: Знание, 1977. – 64 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Серия «Педагогика и психология»).

143. Краснова-Соколова О. Г. Психолого-педагогічні умови формування професійно значимих якостей особистості вчителя у студентів музично-педагогічних факультетів педагогічних інститутів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. Г. Краснова-Соколова. – Одеса, 1993. – 22 с.
144. Кремень В. Г. Філософія: підруч. для вищ. шк. / В. Г. Кремень, М. І. Горлач. – Х .: Прапор, 2004.– 736 с.
145. Круль П. Ф. Комплексное сочетание игры с пением как условие эффективной профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов педвузов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / П. Ф. Круль. – К., 1991. – 143 с.
146. Крутій К. Л. Діяльнісна модель заняття / К. Л. Крутій // Дошкільне виховання. – 2006. – № 7 – С. 16–19.
147. Кузнецова Г. П. Формування готовності до викладання української літератури в студентів філологічних факультетів у процесі педагогічної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Кузнецова Галина Петрівна. – К., 2006. – 190 с.
148. Кузьміна Н. В. Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н. В. Кузьмина. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1967. – 183 с.
149. Кузьміна Н. В. Формирование педагогических способностей / Н. В. Кузьмина. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1961. – 67 с.
150. Кукловська Н. Г. Слово до молодих / Н. Г. Кукловська // Дошкільне виховання. – 1970. – № 1. – С. 35–36.
151. Куликович О. П. Развитие профессионального мышления учителя музыки в процессе его методической подготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія і методика навчання» / О. П. Куликович. – М., 1990. – 16 с.
152. Курьшев Е. В. Формирование исполнительских умений как компонент профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогических факультетов: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец.: 13.00.01. «Общая педагогика и история педагогики» / Е. В. Курьшев. – К., 1986. – 24 с.
153. Лаврентьева Г.П. Методичні рекомендації з використання інформаційних технологій у науково-дослідній та педагогічній діяльності / Г. П. Лаврентьева, М. П. Шишкіна // Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій: матер. VII Міжнар. наук.-метод. конф. – Суми, 2008.
154. Лодатко Є. О. Методологічні засади моделювання соціокультурних процесів / Є. О. Лодатко // Рідна школа. – 2008. – № 3–4 (939–940). – березень-квітень. – С. 13–20.
155. Лопатин В. В., Лопатина Л. Е. Малый толковый словарь русского языка / В. В. Лопатин, Л. Е. Лопатина // – М.: Русский язык, 1990. – 704 с.
156. Лук'янченко О. М. Організація педагогічної практики в різних типах педагогічних навчальних закладів України (друга половина ХІХ – початок ХХ

- ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Лук'янченко Ольга Миколаївна. – Х., 2004. – 170 с.
157. Манчуленко Л. В. Формування творчого стилю діяльності майбутніх педагогів у процесі педагогічної практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Манчуленко Лілія Василівна. – Чернівці, 2006. – 200 с.
158. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Советская педагогика. — 1990. — № 8. — С. 82–88.
159. Масний С. Н. Пути совершенствования специальной подготовки учителя музыки общеобразовательной школы: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Общая педагогика и история педагогики» / С. Н. Масний. – К., 1982. – 14 с.
160. Матвеева Л. В. Комплексная методико-практическая подготовка учителя музыки (на материале музыкально-педагогических факультетов): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Общая педагогика и история педагогики» / Л. В. Матвеева. – М., 1992. – 16 с.
161. Матвеева Л. В. Теоретические аспекты методико-практической подготовки студентов / Л. В. Матвеева // Совершенствование подготовки учителя музыки на музыкально-педагогическом факультете: сб. науч. ст. – Свердловск: Свердл. ГПИ, 1991. – С. 81–88.
162. Мельник І. М. Педагогічна практика в підготовці майбутнього вчителя / І. М. Мельник // Педагогічна технологія в сучасному вузі: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк: Вежа, 1995. – С. 65.
163. Мельник О. М. Керівництво педагогічною практикою: діагностика і психологічна підтримка студентів / О. М. Мельник, В. І. Юрченко // Освіта і управління. – 2000 (2001). – Т.4. № 1–2. – С. 106–114.
164. Метлов Н. А. Музыка – дітям / Н. А. Метлов. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.
165. Методичні рекомендації для проведення педагогічної практики «Уроки музики й заняття в школі» та «Переддипломної практики» (вчителям загальноосвітніх шкіл, студентам, методистам музичного відділення Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського університету імені Василя Стефаника) / Прикарпат. ун-т імені Василя Стефаника, Коломийський пед. коледж. – К.: КПКНУ, 2004. – 30 с.
166. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: монографія / О. П. Мещанінов. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.
167. Минская Г. И. Переход от наглядно-действенного к рассуждающему мышлению у детей дошкольного возраста: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теория и методика профессионального образования» / Г. И. Минская. – М., 1954. – 22 с.
168. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. – 3-е изд., стереотип. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
169. Могилевская С. А. Виолончель Санта Тереза / С. А. Могилевская. – М.: Дет. лит., 1970. – 206 с.

170. Моїсєєва М. А. Спільна музично-виконавська діяльність як засіб формування професійних якостей учителя музики (на матеріалі концертмейстерського класу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / М. А. Моїсєєва. – К., 1998. – 16 с.
171. Морев И. А. Образовательные информационные технологии // И. А. Морев Педагогические измерения: учеб. пособ. – Ч. 2. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2004. – 174 с.
172. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посіб. / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. – К.: НПУ, 2003. – 267 с.
173. Мосин А. Еще раз о педпрактике / А. Мосин, Е. Гуц // Вестник высшей школы. – 1990. – № 10. – С. 49–51.
174. Мостова І. В. Формування педагогічно-виконавської майстерності майбутнього вчителя музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Мостова Інна Володимирівна. – Полтава, 1998. – 186 с.
175. Мостова І. В. Формування педагогічно-виконавської майстерності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Мостова. – Луганськ, 1998. – 18 с.
176. Мусієнко В. П. Навчальний потенціал колоквиуму. Організація самостійної роботи студентів: зб. ст. / заг. ред. В. М. Король, В. П. Мусієнко, Н. Т. Токов. – Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2003. – С. 121–140.
177. Найдьонов І. М. Педагогічна практика студентів музично-педагогічних факультетів: навч.-метод. посіб. / І. М. Найдьонов, В. Л. Бриліна, А. В. Сидоренко. – 3-є вид., допов. – К.: Освіта України, 2006. – 179 с.
178. Найдьонов І. М. Педагогічна практика студентів музично-педагогічних факультетів: навч.-метод. посіб. / І. М. Найдьонов, В. Л. Бриліна, А. В. Сидоренко. – Вінниця: ВДПУ, 1999. – 121 с.
179. Науменко С. І. Психологічні основи педагогічної практики студентів мистецьких спеціальностей педуніверситетів: метод. посіб. / С. І. Науменко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 40 с.
180. Немов Р. С. Психология: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: в 3 кн. – 4-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 3 : Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – 640 с.
181. Немыкина И. Н. Исполнительская практика и ее роль в профессионально-педагогической подготовке учителя музыки / И. Н. Немыкина // Профессионально-педагогическая направленность преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах. – Казань: КГПИ, 1984. – С. 43–49.
182. Нечипоренко Л. С. Непрерывная педагогическая практика в университете / Л. С. Нечипоренко, А. В. Троцко // Советская педагогика. – 1986. – №8. – С. 73–82.
183. Николаи Н. Ю. Дидактическое обоснование исполнительской подготовки будущих учителей музыки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Николаи Наталья Юрьевна. – К., 1992. – 243 с.

184. Новацка У. Організація педагогічної практики студентів математично-природничого відділу вищої педагогічної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уршула Новацка. – К., 2002. – 376 с.
185. Новий словник української мови: в 3 т. – Т. 3. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К.: Вид-во «Аконт», 2001. – 927 с.
186. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. – Т. 2 / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – Сімферополь: Вид-во та друкарня «Таврида», 2008. – 926 с.
187. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. – М.: Русский язык, 1987. – 797 с.
188. Организация педагогической практики в начальных классах: пособ. для преподават. высш. и сред. пед. учеб. заведений / ред. П. Е. Решетников. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 320 с.
189. Організація неперервної педагогічної практики студентів I-III курсів: метод. рек. / укл. О. І. Пометун, О. П. Песоцька, Л. Л. Яковлева. – К.: РНМК, 1991. – 44 с.
190. Основы вузовской педагогики / ред. Н. В. Кузьмина, И. А. Уркин. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1972. – 312 с.
191. Остапенко А. А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологии / А. А. Остапенко. – М.: Народное образование, 2005. – 384 с.
192. Пашкина Л. Я. Вокально-педагогическая практика как средство совершенствования профессиональной подготовки студентов / Л. Я. Пашкина // Вопросы теории и практики музыкального воспитания школьников: сб. науч. трудов. – М.: МГПИ им. В. И. Ленина, 1982. – С. 98–106.
193. Пегов П. В. О целостности в системе педагогической практики / П. В. Пегов // Совершенствование профессиональной направленности учебно-воспитательного процесса в педагогическом вузе: матер. докладов науч.-практ. конф. – Ч.1. – Улан-Удэ, 1990. – С. 222–226.
194. Педагогическая практика: учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / В. К. Розов, В. С. Морозова, Е. П. Белозерцев, О. А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1981. – 160 с.
195. Педагогическая практика в системе подготовки будущих учителей: сб. науч. трудов / отв. ред. В. А. Слостенин. – М.: МГПИ, 1987. – 138 с.
196. Педагогическая практика в системе подготовки будущих учителей : сб. научн. тр. / отв. ред. В. А. Слостенин. – М.: Библиотека ин-та, 1978. – 138 с.
197. Педагогическая практика студентов // Известия Воронежского государственного пединститута – Т. 107. – Воронеж, 1970. – 151 с.
198. Педагогическая практика студентов: учеб. пособ. / В. П. Тарантей, И. А. Карпюк, И. Н. Прокопьев и др.; ред. В. П. Тарантей. – Минск: Университетское, 1991. – 206 с.
199. Педагогическая практика студентов. – Уфа: [б. и.], 1989. – 198 с.
200. Педагогическая практика: метод. разработки в помощь студ.-практикантам, методистам и учителям / сост. Г. Н. Фатихов, отв. ред. М. Г. Сагдетдинова. –

- Уфа: [б. и.], 1970. – 83 с.
201. Педагогическая психология и педагогическая практика. №19: учёные записки / ред. Н. П. Ерастов. — Ярославль: [б. и.], 1972. – 80 с.
202. Педагогическая энциклопедия: в 4-х т. – Т.2 / ред. И. А. Каиров. – М.: Советская энциклопедия, 1964. — 478 с.
203. Педагогическая энциклопедия – Т. 2. Ж – Мясичев / гл. ред. И. А. Каиров, Ф. Н. Петров. – М.: Сов. энциклопедия, 1965. – 912 с. – (Энциклопедии. Словари. Справочники).
204. Педагогический словарь: в 2-х т. – Т. 2. – М.: АПН РСФСР, 1960. – 766 с.
205. Педагогічна майстерність: підручник / ред. І. А. Зязюн. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
206. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вчителя музики, етики та естетики: (навчальна програма) / уклад. Л. А. Машкіна. – Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2006. – 28 с.
207. Педагогічна практика з дисциплін мистецького спрямування: технології впровадження у навчальний процес ЗОШ: навч. посіб. / ред. І. С. П'ятницька–Позднякова. – Миколаїв: Вид-во Миколаїв. держ. ун-ту, 2006. – 116 с.
208. Педагогічна практика студентів / ред. А. Д. Бондар. – К.: Вища школа, 1972. – 252 с.
209. Педагогічна практика та філософія освіти: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава, 1997. – 177 с.
210. Педагогічний експеримент: навч.-метод. посіб. / укл. О. Е. Жосан. – Кіровоград: вид-во Кіровогр. облас. ін-ту післядипломної пед. освіти імені Василя Сухомлинського, 2008. – 68 с.
211. Педагогічні технології / О. С. Падалка, А. М. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. Т. Шпак. – К. Укр. енциклопедія, 1995. – 256 с.
212. Перегудов Ф. И. Введение в системный анализ / Ф. И. Перегудов, Ф. П. Тарасенко. – М.: Высшая школа, 1989.
213. Петров А. П. Непрерывная педагогическая практика: опыт и проблемы / А. П. Петров, О. А. Абдуллина // Советская педагогика. – 1986. – № 1. – С. 67–72.
214. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. – М.; Л.: [б. и.], 1932. – 412 с.
215. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Ж. Пиаже. – М.: Просвещение, 1969. – 612 с.
216. Пиаже Ж. Генезис элементарных логических структур / Ж. Пиаже, Б. Инельдер. – М.: [б. и.], 1963. – 424 с.
217. Пиаже Ж. Роль действия в формировании мышления / Ж. Пиаже // Вопросы психологии. – 1965. – № 6. – С. 33–51.
218. Повышение эффективности профессиональной подготовки учителя в условиях педагогической практики: межвуз. сб. науч. тр. – Ростов-н/Д: [б. и.], 1987. – 176 с.
219. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: наказ М-ва освіти України від 2 червня 1993 №161 // Освіта України: нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – С. 382–399.

220. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: наказ Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 року № 93 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міносвіти № 351 (0351281-94 від 20.12.94) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1993. – № 17 – 18. – С. 16–30.
221. Полянський П.Б. Організація освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах у 2009-2010 навчальному році / П. Б. Полянський // Дошкільне виховання: наук.-метод. журнал для педагогів і батьків. – 2009. – № 7. – С. 2–4.
222. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб.] / Т. І. Поніманська. – К.: Академвидав, 2002. – 456 с.
223. Потапчук Є. М. Педагогічні методи моделювання психологічних факторів оперативно-службової діяльності прикордонників / Є. М. Потапчук. Педагогічні науки: зб. наук. праць № 57. – 2011. – С. 65–68.
224. Почерніна О. О. Завдання та методичні матеріали для проведення педагогічної практики студентів університету / О. О. Почерніна, Г. В. Локарева, Л. І. Міщик. – Запоріжжя, 2002. – 123 с.
225. Програма педагогічних училищ. Педагогічна практика для спеціальності «Музичне виховання». – Мукачево: [б. в.], 2009. – С. 20.
226. Програма педагогічних училищ. Педагогічна практика для спеціальності «Музичне виховання». – Луцьк: [б. в.], 2009. – С. 16.
227. Програма педагогічних училищ. Педагогічна практика для учнів спеціальності 03.05 «Музичне виховання»: проект: затв. упр. пед. освіти та науки / М-во освіти України. Республ. учб.-метод. каб. заг. серед. та пед. освіти. – К.: [б. в.], 1992.
228. Програма розвитку та виховання дитини раннього віку «Зернятко» / наук. керівн. О. Л. Кононко; ВКТБ «Кобза» – К.: [б. в.], 2004. – 192 с.
229. Проект навчального плану 3-х річних педагогічних курсів // Бюлетень Наркомосвіти УРСР. – 1926. – Ч.4. (9) – С. 63.
230. Проект Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України від 05.04.2007. – К.: [б. в.], 2007
231. Психология музыкальной деятельности: теория и практика : учеб. пособ. для студ. муз. пед. учеб. заведений / Д. К. Кирнарская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова и др.; ред. Г. М. Цыпин. – М.: Академия, 2003. – 368 с.
232. Психология: словарь / общ. ред. А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
233. Психолого-педагогические основы подготовки современного учителя : метод. рек. для преподават. пед. вузов / ред. И. А. Зязюн. – Полтава; Киев, 1990. – 92 с.
234. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений. – Ростов-н /Д: Феникс, 1998. – 544 с.
235. Радіонова І. О. Сучасна американська філософія освіти та виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови / І. О. Радіонова. – Х.: ХДПУ, 2000. – 208 с.
236. Радынова О. П. Слушаем музыку / О. П. Радынова. — М.: Просвещение, 1990. – 160 с.

237. Музичне виховання в ДНЗ: зб. метод. матер. / упоряд. І. А. Романюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 104 с.
238. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: [навч.-метод. посіб.] / О. Я. Ростовський. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
239. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посіб./ О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 272 с.
240. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – 2-е вид., доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 216 с.
241. Ростовський О. Я. Вступне слово педагога до дітей перед слуханням музики / О. Я. Ростовський // Музичний керівник. – 2011. – № 1 (січень) – С. 10–12.
242. Сагатовский В. Н. Основы систематизации всеобщих категорий / В. Н. Сагатовский. –Томск, 1973. – 200 с.
243. Свирский С. Я. К вопросу о содержании категории «практики» / С. Я. Свирский // Вопросы философии. – 1986. – № 8. – С. 137–142.
244. Симонян Е. А. Единство теории и практики / Е. А. Симонян. – М.: Наука, 1980. – 240 с.
245. «Синтез»: програма розвитку музичного сприйняття у дітей на основі синтезу мистецтв (5-й рік життя) / [ред. К. Тарасова]. – М., 2000. – 25 с.
246. «Синтез»: программа развития музыкального восприятия у детей на основе синтеза искусств (6-й год жизни) / ред. К. В. Тарасова. – М., 1998. – 26 с.
247. Сковорода Г. С. Твори: в 2-х т. – Т. 1. Поезії. Байки. Трактати. Діалоги / Г. С. Сковорода. – К.: Обереги, 1994. – 528 с. – (Гарвардська бібліотека давнього українського письменства).
248. Сковорода Г. С. Твори: в 2-х т. / Г. С. Сковорода. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – Т. I. – С. 353.
249. Словарь русского языка: в 4-х т. – Т. 2. – 2е изд., испр. и доп / АН СССР, Институт русского языка; под. ред. А. П. Евгеньевой. М.: Русский язык, 1981 – 1984. – К. – О. – 1983. – 736 с.
250. Словник російської мови: в 4 т. – Т. 3. – 2-ге вид., випр. і доп. – М.: Рос. мова, 1984. – С. 375.
251. Современный словарь по психологии / авт.–сост. В.В. Юрчук. – Минск : Элайда, 2000. – 704 с.
252. Современный словарь по психологии. – Минск: Современное слово, 1998. – 768 с.
253. Соціологія: словник термінів і понять / заг. ред. Є. А. Біленький, М. А. Козловець. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.
254. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навч. словник-довідник / укл.: В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін., заг. ред. В. М. Пічі. – К.: Каравела, Львів: Новий Світ – 2000, 2002. – 480 с.
255. Стасько Г. Є. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00. 01 / Г. Є. Стасько. – К., 1995. – 192 с.

256. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Танько. – Х.: Основа, 1998. – 192 с.
257. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Танько. – Х.: Основа, 1998. – 192 с.
258. Танько Т. П. Дидактичні умови розвитку творчих якостей у майбутніх учителів музики // Науковий часопис НПУ М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорія і практики: збірник наукових праць / Ред. кол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). – Вип. 16, № 26. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Спец. вип. – Літературно-мистецька освіта: традиції, новації, перспективи. – С. 136–140.
259. Танько Т. П. Ларіна І. О., Доля Ю. В. Музично-інструментальна підготовка майбутніх музичних керівників дошкільних навчальних закладів: Навчальний посібник для викладачів і студентів / Т. П. Танько, І. О. Ларіна, Ю. В. Доля. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 125 с.
260. Танько Т. П. Формування національних цінностей студентської молоді засобами мистецтва // Педагогіка та психологія: збірник наукових праць / за ред. акад. І. Ф. Прокопенка, член-кор. В. І. Лозової. – Харків, 2011. – Вип. 40. – Ч. 3. – С. 58–64.
261. Танько Т. П. Розвиток творчого потенціалу педагога в умовах модернізації системи післядипломної освіти // Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Полтава, 26–27 травня) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава: Астроя, 2011. – С. 92–98.
262. Танько Т. П. Ларіна І. О., Доля Ю. В. Методичні рекомендації з курсу «Основний музичний інструмент»: для викладачів і студентів / Т. П. Танько, І. О. Ларіна, Ю. В. Доля. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 28 с.
263. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові: словник. – 2-ге вид. – К.: Професіонал, 2005. – 224 с.
264. Тютюнникова Т. Э. Видеть музыку и танцевать стихи... Творческое музицирование, импровизация и законы бытия / Т. Э. Тютюнникова – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 264 с.
265. Федорчук В. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя до організації музично-пізнавальної діяльності учнів початкової школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія і методика навчання» / В. В. Федорчук. – К., 2002. – 20 с.
266. Философия Гегеля и современность. – М.: Мысль, 1973. – 431 с.
267. Философия: учеб. для высш. учеб. заведений / отв. ред. В. П. Кохановский. – Ростов н / Д: Феникс, 1997. – 576 с.
268. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичёв и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
269. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.

270. Філософія : підручник / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатівський, І. І. Кальний та ін.; ред. Г. А. Заїченко. – К.: Вища школа, 1995. – 455 с.
271. Філософія: навч. посіб. / І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченко та ін.; ред. І. Ф. Надольний. – К.: Вікар, 1998. – 624 с.
272. Філософія: навч. посіб. / ред. І. Ф. Надольний. – К.: Вікар, 1997. – 584 с.
273. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
274. Філософський словник / ред. В. І. Шинкарук. – К.: Гол. ред. Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1973. – 599 с.
275. Філософський словник / ред. М. М. Розенталь, П. Ф. Юдіна. – К.: Політ-видав. л-ри України, 1964. – 498 с.
276. Філософський словник соціальних термінів / ред. В. П. Андрущенко. – 3-тє вид., доп. – Х.: Р.И.Ф., 2005. – 627 с.
277. Фомина Т. Н. Практика студентов педагогического колледжа в начальной школе / Т. Н. Фомина // Начальная школа. – 2003. – № 2. – С. 75–78.
278. Фридман Л. М. Изучение учащихся ученических коллективов / Л. М. Фридман, Т. А. Пушкина, И. Я. Каплунович. – М.: [б. и.], 1998. – 75 с.
279. Харченко С. Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности / С. Я. Харченко. – Луганск: Альма-Матер, 1999. – 138 с.
280. Хмель Н. Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01. «Общая педагогика и история педагогики» / Н. Д. Хмель. – К., 1986. – 46 с.
281. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителів початкових класів / Л. О. Хомич. – К.: Магістр-s, 1998. – 200 с.
282. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. О. Хомич. – К., 1999. – 38 с.
283. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Хомич Лідія Олексіївна. – К., 1999. – 443с.
284. Хомич Л. О. Структура змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкових класів / Л. О. Хомич // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 1. – С. 273–274.
285. Хомич Л. О. Сучасні види педагогічних практик / Л. О. Хомич // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 4–8.
286. Черняк Ю.И. Анализ и синтез систем в экономике / Ю. И. Черняк – М.: Экономика, 1970. — 151 с.
287. Черняк Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю. И. Черняк. – М., 1975.
288. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
289. Шацкая В. Н. Музыка в школе / В. Н. Шацкая. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1950. – 210 с. .

290. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества / В. Н. Шацкая. – М.: Педагогика, 1975. – 197 с.
291. Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. – Т. 2. / ред. Н. К. Кузин, М. Н. Скаткин, В. Н. Шацкая. – М.: Педагогика, 1980. – 414 с.
292. Шацкий С. Т. Школа для детей или дети для школы. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. – Т. 2. – М.: Просвещение, 1980. – 320 с. – С. 126.
293. Шевчук А. С. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності / А. С. Шевчук // Навч.-метод. забезпечення програми «Дитина». – К.: Шкільний світ, 2006. – 128 с.
294. Шемпрух І. Зв'язок теорії з практикою при підготовці вчителя у Польщі / І. Шемпрух // Наукові записки. – 2001. – №4. – С. 141–146.
295. Шемпрух І. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918 – 1999 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.04 . «Теорія і методика професійної освіти» / І. Шемпрух. – К., 2001. – 43 с.
296. Шемпрух І. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918 – 1999 рр.): дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / І. Шемпрух. – Івано-Франківськ, 2001. – 503 с.
297. Шинкарук В. І. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук, Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов, А. Т. Ішмуратов та ін. – К.: Абрис. – 2002. – 742 с.
298. Шкоба В. А. Соціальний пріоритет науково-дослідницької діяльності майбутнього вчителя музики / В. А. Шкоба, Т. В. Горобець // Проблеми педагогічних технологій. – 2004. – № 26. – С. 143–149.
299. Шоломович С. М. Система эстетического воспитания в детском саду / С. М. Шоломович. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1962. – 40 с.
300. Шоломович С. М. Слухання музики в дитячому садку / С. М. Шоломович // Дошкільне виховання. – 1970. – № 12. – С. 31–36.
301. Шоломович С. М. Сприймання музики / С. М. Шоломович // Дошкільне виховання. – 1970. – № 3. – С. 28–31.
302. Шостакович Д. Д. Знать и любить музыку / Д. Д. Шостакович. – М.: Мол. гвардия, 1958. – 231 с.
303. Шулдик Г. О. Педагогічна практика: навч. посіб. для студ. пед. вузів / Г. О. Шулдик, В. І. Шулдик. – К.: Наук. світ, 2000. – 143 с.
304. Щербаков А. И. Психологические основы формирования личности советского учителя в системе высшего педагогического образования. // Ученые записки ЛГПИ им. А. И. Герцена. – Л., 1967. – Т. 292. – 266 с.
305. Яворский Б. Л. Сборник избранных трудов: в 2-х т. – Т 1. / Б. Л. Яворский; ред. Д. Д. Шостакович. – М.: Музыка, 1972. – 243 с.
306. Яворский А. А. Педагогическая практика как один из факторов формирования самообразовательных учений студентов / А. А. Яворский // Педагогічні технології. – 2007. – № 1 – С. 81–84.
307. Як здобути вищу освіту. Права та гарантії: Абітурієнту. Студенту. Випускнику / укл. В. Л. Рябіка, Г. Ф. Труханов. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 256 с.

308. Яковлев И. П. Интеграционные процессы в высшей школе / И. П. Яковлев. – Л. : ЛГУ, 1980. – 115 с.
309. Яконюк В. Л. Методическая подготовка студентов музыкально-педагогического факультета на занятиях в классе фортепиано / В. Л. Яконюк // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах. – Казань: КГПИ, 1979. – С. 94–107.
310. Яконюк В. Л. Профессиональные интересы студентов музыкально-педагогического факультета педвуза и пути их развития: (В процессе индивидуального фортепианного обучения): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Методика преподавания музыки» / В. Л. Яконюк. – М., 1977. – 16 с.
311. Яконюк В. Л. Развитие интереса к профессии учителя музыки / В. Л. Яконюк. – Минск: Высш. школа, 1979. – 104 с.
312. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. – 2-е изд., испр. и доп. / В. А. Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 366 с.
313. Barnutiu Simion. Istoria filisofiei. Vol / S. Barnutiu, I. Chindris, M.-T. Racovitan, G. Matei, Coord. I. Chindris. – Bucuresti : Romania Press, 2000. – 256 p.
314. Classics of Western Philosophy / Edited by Steven M. Cahn. — 3rd ed. – Indianapolis, Indiana : Hackett Publishing Company, 1990. – 1178 p.
315. Music Education in the Modern World: Materials of the Ninth Conference of International Society for Music Education. – М. : Progress Publishers, 1974. – 378 p.
316. Psychology applied to teaching / Robert F. Biehler, Sach Snowman. – Boston, 1989. – 519 p.
317. Simunek Eugen. Problemy estetiky hudobnej interpretacie / Eugen Simunek. – Bratislava : Vyd-vo Slovenskey akad. vied., 1959. – 148 s.
318. Державна програма розвитку вищої освіти на 2005 – 2007 роки з врахуванням положень Концепції досконалості Європейського фонду управління якістю, вимог Міжнародного стандарту якості ISO серії 9000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/gr/obg/2007/05_04.doc. – Назва з монітора.
319. Організація освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах у 2009-2010 навчальному році [Електронний ресурс]: лист МОН України № 1/9-393 від 10.06.09 р. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/52-listi. – Назва з монітора.
320. Положення про практику студентів вищих навчальних закладів від 09.02.2011 [Електронний ресурс]: проект. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/gr/obg/2007/05_04.doc. – Назва з монітора.
321. Про практичну підготовку студентів: лист МОН України 1/9-93 від 07.02.09 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/52-listi. – Назва з монітора.
322. Сильченкова Т. Н. Что такое методическая система? http://www.silchenkova.ru/metod_sist_obych/index.htm.

323. Сусліна І. В. Обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного циклу в умовах ступеневої освіти регіональних педагогічних навчальних закладів 1-9 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: translate.google.com.ua. – Назва з монітора.